SADOVEANU

103

BPT

SADOVEANU

Venea o moară pe Siret

103

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

În colecția

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

vor apărea:

V. ALECSANDRI

Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă

V. ALECSANDRI

Fîntîna Blanduziei

DUILIU ZAMFIRESCU

Spre mare

nuvele

DUILIU ZAMFIRESCU

Viața la țară * Tănase Scatiu

romane

S. A. PUȘKIN

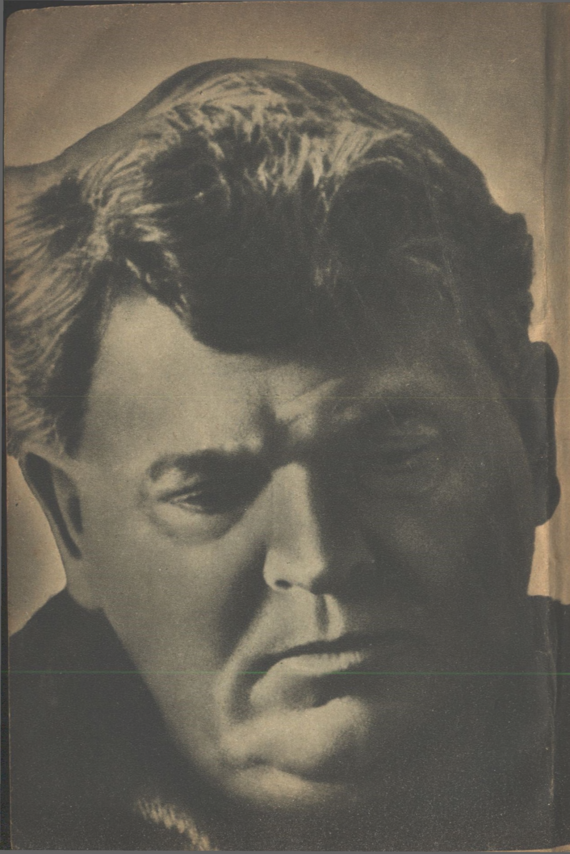
Poezii

ZAHARIA STANCU

Costandina

roman

Lei 5

MIHAIL SADOVEANU

Venea o moară pe Siret

1961

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Prefață de *CONST. CIOPRAGA*

Volumul de față reproduce textul ediției Mihail Sadoveanu — *Opere*, vol. 8, E.S.P.L.A., 1957, pp. 7—317.
Notele de subsol aparțin redacției.

PREFAȚĂ

Întreaga desfășurare a romanului *Venea o moară pe Siret* (început în 1915, reluat și încheiat după opt ani) apare ca sinteza unor situații evocate în scrieri mai vechi. Atmosfera de epocă e aceea de pe la 1888—1890, cînd viitorului artist al cuvîntului i se relevau cele dintîi zbateri sociale. Locul acțiunii, cel schițat în *Istoria pe scurt a tîrgului Pașcani*, pe atunci la hotarul dintre civilizația rurală și orășelul de provincie, revine ca un refren de romanță. Atitudinile, împrejurările ne sînt cunoscute parcă din pînze de dimensiuni mai mici. Protagoniștii principali întăresc aceeași impresie : actorii joacă alte roluri, dar recunoaștem în ei, după glas și gesticulație, figuri familiare.

Arta scriitorului e de a ne trage în matca sa, unde îl urmăm cu emoție. Istoricește vorbind, ambianța epocii se cristalizează obiectiv în datele ei fundamentale. Decăderea boierimii decurge potrivit unui ritm normal și inevitabil. Pe ruine se ridică arendași, vechili, samsari. În umbră, asemenea străvechilor felahi egipteni, țărani arhaici smulg pămîntului roade. Domeniile trec din mînă în mînă ; sărăcia clăcașilor, constantă ca fenomen, se adîncește.

Pe fundalul unor relații sociale ca acestea, se repetă scene tipice. Eroii poartă stigmate vizibile de departe. În prelungirea ciocoilor lui Nicolae Filimon, o burghezie rapace asaltează boierimea de mult timp în declin. Clasicul Dinu Păturică făcuse începutul : fusese cap de serie. Acum triumfă, în sute de ipostaze, Tănase Scatiu al lui Duiliu Zamfirescu.

Negustori, avocaţi, slujbaşi îşi fac afacerile stăpîniţi de mirajul banului. Cîte unul din mulţimea ţăranilor încovoiaţi de «dureri înăbuşite» izbucneşte aprig şi ucide. Apoi «bordeienii» se resemnează tragic : îi înconjoară «apa morţilor».

Sistematizîndu-se într-o acţiune de roman, faptele care alcătuiesc substanţa conflictului par lipsite de inedit. Căci despre ce-i vorba ? Despre decăderea unei familii boiereşti ; despre dragostea boierilor Filoti-Buciumanu (tatăl şi fiul) pentru ţăranca Aniţa ; despre răzbunarea ţăranului Vasile Brebu, care omoară pe femeia ce-i pustiise viaţa.

Materia epică e, într-adevăr, săracă, şi nu o dată conflictul stagnează. Sînt unele pagini terne, cenuşii şi monotone, adeverind remarca lui Stendhal că nu trebuie să imputăm oglinzii care reflectă aspectele urîte, ci să căutăm cauza în mediul înconjurător. Dincolo de datele obiective, crispante ori comune, răzbate însă, ca întotdeauna, suflul naraţiunii sadoveniene, încîntă limbajul înflorit, observaţia marginală traducînd înţelepciunea, patosul, revolta.

Spre deosebire de alte opere, aici disocierile de decor aproape lipsesc. În schimb, se confruntă destine aparţinînd unor medii bine definite. Sînt biografii văzute cînd în paralelism (social, etic, psihologic), cînd în ciocniri generatoare de prefaceri. E drept, scînteile incandescente se văd rar ; se tace mult ; hotărîrile mocnesc subteran. Conversaţia în saloanele ieşene e convenţională şi plată, spiritul nearătîndu-şi ascuţimile. În liniştea neguroasă a ţăranilor se întrevăd semne de furtună : e liniştea ce încifrează o atitudine, spunînd mai mult decît vorba.

Într-o viziune sintetizatoare ca aceasta, trăsăturile fundamentale acoperă cu mult detaliile. Ca arie geografică, acţiunea se desfăşoară în Buciumeni, care-i tîrgul copilăriei scriitorului — Paşcanii. I s-au suprapus linii, culori şi figuri fălticenene. Evenimentele poartă pe eroi şi la Iaşi. În triunghiul geografic Paşcani-Iaşi-Fălticeni, într-o perioadă de cîţiva ani, se mişcă oameni cărora istoriceşte nu li se poate

contesta autenticitatea. Şi totuşi, privindu-i lung, scriitorul se opreşte la trăsăturile lor generale. Ideea de durată în timp le conferă dimensiuni ce depăşesc epoca. Cu fizionomia lui ostenită, moşierul Filoti-Buciumanu marchează sfîrşitul clasei sale, ca şi fiul lui, Costi, bătrîn la douăzeci de ani. Taciturnul Vasile Brebu, pîndarul de pe Halm şi ucigaşul Aniţei, nu e doar un anume ţăran, dintr-o anumită epocă, de la apa Siretului, ci ţăranul care, acumulînd ură, mocneşte şi se dezlănţuie subit. Prin aceasta se confundă cu precursorii lui de veacuri. De aceea el pare mai puţin un individ de la sfîrşitul celuilalt veac, cît exponent, pe o durată greu de precizat, al unei părţi a ţărănimii apăsate.

Cu această delimitare, se poate spune că prozatorul vede mai pătrunzător fenomenele decît oamenii. Îl pasionează raporturile între oameni în măsura în care acestea sînt relaţii între fenomene, concretizînd agonia moşierimii, creşterea burgheziei, răbufnirile ţărănimii. Oprindu-se asupra unor eroi în atitudini caracteristice, apăsînd pe anumite note, stilizînd fără preocupări de umbră şi culoare, autorul face din *Venea o moară pe Siret* o suită de tablouri «de gen».

Comparaţia cu Liviu Rebreanu, după apariţia lui *Ion*, ori cu Camil Petrescu, romancierul de peste cîţiva ani, învederează, dincolo de valoarea operelor, diferenţe de viziune şi metodă. Autorul *Baltagului* e un creator în frescă, dovedindu-şi aptitudinile în panouri largi. De aici plenitudinea în descrierea naturii, a sufletului ţărănesc în mişcarea lui milenară, şi mai ales arta evocării istorice. Tehnica lui Rebreanu e a unui statuar care modelează avînd în vedere valori de lumină, planuri şi reliefuri. Plastica e o cale de a da expresie figurilor, care pot fi văzute din toate părţile. La Camil Petrescu prioritate are analiza pînă la secţionarea în particule, încît portretele se recompun prin alăturarea atitudinilor parţiale.

Puţin veridic în sine, episodul «nostim» al venirii unei mori pe Siret aruncă asupra epocii o umbră romantică. Seceta din 1888, urmată de ploi şi revărsări de ape, intră în

legendă. Podurile de peste rîu se prăbușesc sub puterea talazurilor. Podari și slujitori privesc cu filozofie apele mînioase. «Balaurul» nu cunoaște obstacol. «*Parcă ce-i poți face ? Trebuie să stăm și să ne uităm. Nu-i cum vrem noi ; îi cum vrea el*», exclamă podarul Pahomie.

De acest fapt incidental se leagă evenimentele viitoare, căci o dată cu moara sînt trași la mal și morarul și fiica sa, Anița. Contrast izbitor : un morar, Chirilă, «slut și bețiv» ; o Aniță «subțirică-n boi», cu ochi de «negură albastră». Oamenii de pe mal se și gîndesc la necuratul. Pitorescul moș Pahomie, podarul, n-are ezitări : «*O adus Siretele un dimon*».

Moara, morarul și fiica acestuia formează de veacuri o temă literară încărcată de poezie. Eresul popular învestește pe morari (socotiți a avea legături cu diavolul) cu puteri magice. Existența singuraticelor fiice de morar favorizează mitul : ca în basmele populare nordice, ca în *Rusalka* lui Pușkin, ca în *Zîna lacului*, fermecătorul poem în proză al lui Mihail Sadoveanu.

Delicată și enigmatică, Anița atrage privirile. E o sălbăticiune fascinantă, a cărei simplă prezență («*coup de foudre*») declanșează sentimente puternice : «un dimon»... «*și cuconașu se uita la el. I-auzi, tot pentru dînsul cîntă și Vasile pe Halm*». Frumusețea stranie a mlădioasei țărance își exercită puterea și asupra lui Costi, fiul boierului. Rafinatele frumuseți ale Parisului rămîn în urmă — năluci palide.

La țărmul Siretului, o Diană cu picioarele goale devine figura centrală a unui tablou ciudat. Valurile gălbui, moara călătoare, curioșii adunați acolo creează o impresie tulburătoare. Iar peste toate, se aude repetat «o trîmbițare de cucoș», cu prevestiri sinistre.

Competiția erotică în jurul acelei apariții de mare feminitate e un simplu pretext de ciocniri trecătoare. Adevăratul conflict, vechi de tot, avea rădăcini sociale. «Palid și obosit», cu «zîmbet fin, pierdut și distrat», Alexandru Filoti-Buciumanu poruncește nu numai pe moșiile sale, dar și în administrație. Blazatul are mentalitatea unui autocrat, care nu

concepe ripostă. «*Cine s-amestecă în tîrgul meu ?*», irumpe el, cînd consiliul comunal își ia unele libertăți. «*Sînt cu totul la dispoziția dumneavoastră*», îl asigură reverențios tînărul subprefect, nou numit. Renegatul Iacobache, primarul ridicat dintre țărani, se comportă ca o slugă docilă : «*Așa păziți voi averea boierească ?*», se adresează el răstit Aniței și tatălui ei. Soarta clăcașilor stă în mîna vechilului : «*Aveți datorii, ș-aista-i lucru boieresc, lucru sfînt, nu-l puteți lăsa !*»

Scena firitiselii boierului, de ziua numelui, dezvăluie totala subordonare a celor din jur. Există în *Frații Jderi* o descriere sugestivă a protocolului curtean în vremea lui Ștefan cel Mare. Stăpîni de turme și strungari se închină, aducînd plocoane voievodului. Dar scena aceasta în stil feudal se petrecea la sfîrșitul veacului al cincisprezecelea — și în centrul ei era domnitorul. Patru veacuri mai tîrziu, la Buciumeni, Alexandru Filoti-Buciumanu așteaptă ca un suzeran omagii. Gestul intrase în firea lucrurilor : «*După sfîrșitul slujbei, boierii fură întîmpinați la ușa pridvorului, afară, de funcționarii comunei și-ai statului. Era și domnu Iacobache, cu consiliul comunal. Tîrgoveții stăteau în rîndul întăi ; cojoacele mai la urmă.*»

Cu toată masca senină, Filoti-Buciumanu e ros de întrebări. Pînă și în momentul ceremoniei, în mintea lui se dezbat probleme financiare fără ieșire. Cheltuielile (slujbași, Paris, lux) cresc vertiginos. Toate împrejurările îi arată că forțe noi îi macină tăria zi și noapte. Sfîrșitul nu-i departe, dar vrea să salveze măcar aparențele. Misitul Șapsa (chir Costea Chiorul din *Ciocoii vechi și noi* într-o nouă etapă) acționează prompt. Bani, samsari, dobînzi definesc un climat crepuscular. «*Sînteți o cavernă de tălhari*», țipă moșierul scăpărînd spre misiți, vechili, primar. Proprietarul Buciumenilor și al altor moșii ar vrea să «le arate» el la toți. Își dă seama însă că mitul puterii nu-i de ajuns : «*Mai am nevoie de bani*». Iar misitul rostește mieros, umilit, viclean : «*Iscălitura dumneavoastră-i aur*».

Conservatorilor ieşeni, veniţi să-l atragă în politică, Buciumanu le ripostează sarcastic. În vorbele lui se simte un pesimism negru : «*Sîntem în amurgul veacului nostru... Arendăm şi vindem, şi vechilii noştri cumpără... Dar ce putem face? Poate sîntem bucuroşi că putem petrece ultimele zile frumoase de la Aranjuez.*» Lucid, moşierul nu-şi mai face iluzii : «*Am căzut într-un dezechilibru şi într-o criză din care nu mai putem ieşi. Este o frumuseţă însă şi în resemnare. Eu propun să zîmbim, să ne resemnăm şi să lăsăm lucrurile să curgă.*»

Ca un ecou sibilic, se aude, în final, replica arendaşului Evghenie Ciornei : «*Apa şi boierii curg la vale*». În concluzia lui lapidară e linişte şi răceală. Exponentul unei clase noi observă un fenomen şi trage învăţămintele profitabile.

De altfel însuşi titlul romanului sugerează ideea de declin. Apa Siretului devine, într-un anume sens, un simbol. Nimeni nu-i poate opri lunecarea, după cum nimic nu va încetini năruirea puterii boiereşti.

Instinctiv, fostul vătaf Ciornei stă la pîndă. Nervii tari, inima de piatră, judecata rece îl ajută să lucreze cu calcul. Pentru el singura virtute e banul. Bădăran, meschin, încrezut, acest Tănase Scatiu moldovean ştie numai una : să parvină. «*Am procese, dar îmi urmăresc dreptul meu... Şi sînt econom, pentru că banul se cîştigă cu muncă cruntă... Ai un drept? poftim! Am un drept — să mi-l dai! Asta-i toată filozofia... Eu îs cu judecata şi cu dreptatea.*»

Într-un episod semnificativ, Tănase Scatiu trece călare, în fugă, peste moşia lui Dinu Murguleţ, simbolizînd parcă tranziţia de la treapta de arendaş la aceea de proprietar. Arendaşul urcă. În *Venea o moară pe Siret* mai pregnantă apare coborîrea. Cuvîntul «a coborî» insinuează amurgul : «*Filoti se coborî încet din vagon... Doi hamali se opintiră după aceea cu geamandane mari. Evghenie Ciornei se oprise o clipă, ca să privească această coborîre. Apoi se mişcă şi trecu liniştit înainte, cu calabalîcu-i sărăcăcios.*»

Viitoarea confruntare a lui Evghenie Ciornei (cu «masca-i uscată şi ochiu-i neclintit») cu Filoti-Buciumanu ilustrează adevăratul raport de forţe. «*Nu ştiu* — spune ironic Ciornei — *dacă aţi fost pus în cunoştinţă că toate poliţele dumneavoastră, pe care le-aţi avut în mîna unor bancheri, astăzi sînt la mine.*» Duelul nu se poate încheia decît cu victoria «omului acesta nou», «cu ochii îngheţaţi», care face impresia «unei paseri de pradă». Evghenie e o apariţie satanică, balzaciană, alăturîndu-se lui Dinu Păturică şi Tănase Scatiu din galeria precursorilor, lui Tănase Vasilescu-Lumînăraru din *Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război* de Camil Petrescu, lui Stănică Raţiu din *Enigma Otiliei* a lui G. Călinescu şi altora, reprezentanţi ai burgheziei de mai tîrziu.

Din acelaşi stol al păsărilor de pradă face parte şi avocatul Tuduri. Manierele sale «poleite» nu izbutesc să camufleze fondul brutal. Vorbele lui «cu dulceaţă» nu disimulează îndeajuns stigmatele samsarului. Descriindu-l boierului, Şapsa dovedeşte că-l cunoaşte exact : «*Dumnealui e un om care are mare dragoste să învîrtească, să sucească şi să încurce — şi le face toate cu blîndeţă şi cu zîmbet. De aşa un iezuit, eu m-am temut totdeauna.*»

Pe cînd moşierul ruinat îşi face din rafinament un blazon, sfidînd totul, burghezia îşi deschide drum, utilizînd pînda ascunsă, căutînd breşele nepăzite, exploatînd viciile adversarilor. Moşierul scăpătat aparţine, tipologic vorbind, categoriei care priveşte spre trecut. Scrierile romanticilor reacţionari francezi, ca şi proza realistului Balzac prezintă poze variate : atît nobilimea în descompunere, cît şi burghezia ajunsă. La noi, şi istoriceşte, şi literar, fenomenul începe mai tîrziu, potrivit relaţiilor economice determinante, dar trăsăturile sînt aceleaşi. Dezabuzat, Filoti-Buciumanu nu mai ţine pasul cu epoca : «*Sînt sătul de viaţa asta şi de ţara asta*». Sora sa, *tante* Mathilde, rămîne «credincioasă lui Lamartine», romanticul: «*Nu-mi plac deloc oamenii în mijlocul cărora trăim !*»

Sentimentul acesta al însingurării nu e o simplă nălucire, ci rezultatul noilor forţe sociale în acţiune. Încercuirea şi

anihilarea intră în ordinea lucrurilor, şi nu fără temei Filoti-Buciumanu, omul care dispune «de o armată întreagă de slugi şi de argaţi», se simte neliniştit, ameninţat şi singur. Ingeniosul Şapsa observă smerit că *«acu şi ţăranii ridică nasul, şi slugile-s mai pretenţioase»*. Semeţ, Androne Brebu nu dă ascultare feciorilor boiereşti. Boierului îi declară deschis : *«Eu, cuconaşule, nu fac boieresc. Nu pot, şi, să nu vă fie cu supărare, n-am nevoie.»*
Încercuirea, implicînd contradicţii felurite, e totală.

Deşi extinsă pe numeroase pagini, aventura Aniţei cu Filoti-Buciumanu şi fiul acestuia rămîne un episod marginal. Epilogul ar fi fost acelaşi şi fără participarea fiicei morarului. Reflexiv, obosit, sceptic, Filoti-Buciumanu descoperă în tînăra sălbăticiune o vitalitate plină de atracţie. Îl farmecă privirea unduitoare, respiraţia în ritmul naturii, depărtarea de convenţional. Încredinţînd-o spre educaţie (maniere, limbă franceză, lecturi) unei guvernante elveţiene de la Iaşi şi transformînd-o într-o *mademoiselle* Annette, aceasta păstrează într-un colţ al sufletului ceva enigmatic. Modelarea (experienţă urmărită literar de Bernard Shaw în *Pygmalion*, de Liviu Rebreanu în *Ciuleandra* şi de alţii) nu concordă cu perfecta adaptare la mediu, căci şcolăriţa îşi păstrează *«o rezervă, un loc întunecos, unde se închide şi tace»*.

În Aniţa fiecare vede altceva. Pentru Filoti-Buciumanu, ea reprezintă seducţia fără alte explicaţii. Androne Brebu vrea să-şi convingă fratele că *«fata lui Chirilă are pe dracu»*. Taciturnului Vasile Brebu ea îi apare ca o amăgitoare «arătare din aburi». Sentimentala *madame* Arnold o consideră opera sa. *«Era o creaţie a ei : o ridicase către lumină, o mlădiase ca pe-o bucată de ceară. În copila aceasta transformată admira ceva din sufletul şi din aspiraţiile ei.»* În «flacăra anterioară» e şi capriciu, şi pasiune devorantă, şi vrajă inexplicabilă.

Toate mediile sociale apar într-o succesiune de gravuri de epocă. Pe moşiile Buciumanului, la apa Siretului, se mişcă ţărani, tăcuţi, resemnaţi sau refractari. Vorba lor moale, filozofia îmbogăţită prin observaţie proprie, rîsul cu subînţelesuri îi diferenţiază de restul lumii. Sarcasticul podar Pahomie e *«un moşneag uscat şi nalt, cu obrazul plin de crestături adînci, făcute parcă cu dalta în piatră, cu ochii mici şi sfredelitori»*. Pe seama lui Simion Oloieru, chihaia boierului, circulă legende : a fost *«hoţ de cai — da' o fost, bre, un hoţ care nu se mai află»*. Greoiul Chirilă Rusu, tatăl Aniţei, nu prea cugetă, dar pricepe viclenia apei. Negurosul Vasile Brebu (totdeauna definit ca «pîndarul Halmului») tace mult, ca toţi singuraticii. Pălăria «cît roata carului», gluga ciobănească, baltagul sînt mai puţin caracteristice decît «privirea întunecată». Îndărătnic, închis în sine şi mîndru se arată şi Androne Brebu, fratele şi sfetnicul celuilalt.

Pe cît de catifelată apare vorbirea primarului Iacobache, în raporturile cu stăpînii, pe atît de brutal se poartă cu ţăranii : *«Eu sînt primar, fac ce vreau»*. O şi dovedeşte, dispreţuind oamenii, punînd să împuşte porcul lui Androne Brebu (care-l înfruntase), sau trimiţînd la închisoare pe Vasile Brebu, sub pretext că voise să prade coşarele boiereşti. Personaj odios şi temut, ţăranii îl evită, menţinîndu-se într-o prudentă rezervă :

«— *Ascultă, Vasile* — întreabă Costi — *mie, drept să-ţi spun, nu-mi prea place omul ista...*

— *Care om, cuconaşule ?*

— *Iacobache, primarele.*

— *A ! Iacobache. Dă, se chiamă că-i omu stăpînirii.*

— *Mi se pare că el consideră comuna ca un bun personal, care trebuie să-i aducă venituri.*

— *Eu ştiu, cuconaşule ? îngînă nehotărît puşcaşul. A fi fiind cum spui mata, da' noi sîntem nişte ţărani şi nu ne pricepem. Are leafă tare bună, şi-i în rînd cu boierii.*»

Dialogul e revelator prin jocul fin între insinuare şi reticenţă. Simulînd nepricepera, puşcaşul adoptă atitudinea

adecvată momentului, în timp ce cuconu Gheorghieş, avocatul, căruia i se adresează Androne Brebu (modelul real fiind tatăl scriitorului), izbucneşte mînios : *«Nu-s destule toate cîte le face dumnealui... abuzuri, matrapazlîcuri, gheşefturi...»*

Şi vechilul Filip Nacovici (ajuns arendaş) concurează cu primarul în ticăloşie şi cruzime, fără teamă de răspundere. Pentru că-i seamănă, se apropie de vulgarul Evghenie Ciornei, ba chiar îi oferă şi fiica de soţie. Mult prea tînăra Laurenţia e nefericită. Totuşi, *«Nacovici şi Ciornei trăiesc bine şi se-mpacă»*.

Viaţa de tîrg e cea din *Floarea ofilită* şi din *Apa morţilor*. Costi Buciumanu observă că-n *«tîrgul ista al nostru parcă-i turnu lui Babel : ovrei, moldoveni, ţigani, lipoveni, nemţi de la gară, ruşi, toate naţiile...»*

Discuţiile de mică mahala sînt lente şi banale, de o platitudine exasperantă. Soţiile slujbaşilor comentează cu satisfacţie scene casnice — prilej de nesfîrşite intrigi. Trec apoi la combaterea «zvonurilor» defavorabile. Cu voce scăzută, soţia fostului notar se referă la o anonimă în care se debitează *«toate ticăloşiile şi minciunile pe conta noastră»*. Familia vechilului Nacovici inspiră proteste tainice : *«Nu le-ajunge cît au supt şi s-au îndopat ca nişte lipitori ?...»* Eveniment familial ? *«Musafirul cel nou pe care l-a adus Laurenţiei un cocostîrc»* etc., etc.

În limbaj mătăsos (şoapte, mimică, gesturi) se comentează ştirea despre eventualitatea intrării lui Filoti-Buciumanu în guvern. Ultimul cuvînt îl are Chiva, croitorul, *«cel mai subţire şi mai deştept croitor din tîrg»*. Un dialog în vîrful peniţei surprinde nerăbdarea auditoriului :

«— Mai bine să vă spun o veste pe care am aflat-o chiar acum. A venit pe telegraf veste tocmai de la Bucureşti !...

Tîrgul tăcu uimit. O veste, pe telegraf, tocmai de la Bucureşti !

— Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la Bucureşti ? Chiva aista-i aşa un om care-i place să te vadă că nu mai poţi,

și de-abia atunci spune jumătate! Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la București?

— A venit veste de la București, zise cu bucurie Chiva, făcînd semne în juru-i cu cele trei degete împreunate de la mîna dreaptă; a venit o veste foarte mare. A venit o veste că boierul nostru se alege deputat ș-ar să fie chiar și ministru...

— Cum? Cine? țipară toți din toate părțile.»

Vestea «pe telegraf» dă de lucru și altui cerc. La primărie, domnul Iacobache demonstrează funcționarilor («cu condeiele după ureche») «onoarea pe care o avem». Un slujbaș îi ține isonul:

«*— Dar se-nțelege! izbucni furios casierul, un omuleț rotund, se-nțelege; eu de cînd le spun! Cîte capitale de județ avem în țară?*

— Treizeci și două! se grăbi să declare practicantul, tinerel cu mustața abia înfierînd.

— Treizeci și două! reluă cu putere casierul, privind cu mîndrie în juru-i de jos în sus. Și cîți miniștri avem?

— Șapte... zise primarele. Eu ce spun?

— Pardon; vra să zică, numai șapte dintre capitale...

— Se-nțelege! se-nțelege! strigă Iacobache. Eu ce spun? Noi, care nu sîntem capitală și avem...»

Tehnica e excelentă. Adie parcă suflul «momentelor» caragialiene. Paginile evocînd atmosfera ieșeană nu mai au vioiciunea tablourilor luate pe viu. În salonul Leonei Negru se adună numai boierimea: «*Era ultimul refugiu al protipendadei*». Numai aici («între ai mei») duduia Matilda se simte bine. Se vorbește cu dezinvoltură despre afacerile publice, se joacă *preferans*, se stabilesc genealogii. Limba țării nu poate fi auzită decît «o clipă, la intrare». Politica, moda, romanele alimentează o conversație afînată, fără nerv. Printre invitați trece fugitiv «moș Lascăr» (Lascar Catargiu). Ca o umbră îl urmează Iorgu Holban (în realitate A. D. Holban, admirabil portretizat de D. Anghel).

Nici ambianța în care se cizelează Anița nu sugerează prea mult. Claustrarea tinerei fiice de morar nu relevă aproape nimic din viața ei intimă. Mai expresivă apare *madame* Arnold, ființă placidă cu «carne albă de unt și miere». În existența-i searbădă de profesoară de «franțuzește» în casele bogate, satisfacție îi aduce mîncarea după un regim delicat. Intelectualicește a rămas inocentă : «*În cărți se scriu numai prostii! Autorii sînt niște domni imorali.*» Eleva pe care o găzduiește îi asigură traiul îmbelșugat, de aceea ideea că *mademoiselle* Annette ar putea iubi pe altcineva decît pe susținătorul ei din provincie i se pare monstruoasă. Supraveghetoarea-detectiv reprimă orice libertate de acțiune.

Tainicul intermezzo de la București, în care Costi Buciumanu ia hotărîrea să plece împreună cu Anița la Paris, e proiectat pe un ecran depărtat. Figurile rămîn într-o pîclă misterioasă. Trăsăturile sufletești nu se disting îndeajuns. Tranziția de la situația de întreținută a lui Alexandru Filoti-Buciumanu la aceea de iubită a lui Costi putea deveni un moment sufletesc de mare tensiune. Relatată indirect, scena decisivă pierde din intensitate :

«Mademoiselle *Annette îi dovedi că el e cel dintăi bărbat pe care îl iubește. A fost ridicată de altcineva dintr-o stare umilită și s-a bucurat de asemenea protecție, așteptînd poate s-o răscumpere cu orice fel de jertfă. Lucrul acesta nu s-a întîmplat. Din fericire, nu s-a întîmplat. Îl poate asigura că nu s-a întîmplat. Afirmația aceasta, care era numai pe jumătate adevăr, era o nevoie absolută pentru* mademoiselle *Annette, ca să poată fi liniștită și să se împace cu împrejurările. Cînd veni îmbrățișarea lui Costi, pecetluind această mărturisire, ușoara-i perfidie deveni un adevăr desăvîrșit, care o făcea aproape fericită.*»

Fantomatică rămîne și imaginea lui Vasile Brebu, pîndarul Halmului. În scena judecării sale la curtea cu juri, accentul cade pe descrierea instanței. Aplecat asupră-și, acuzatul așteaptă evenimentele «încruntat», cufundat «într-o neclintire îndărătnică și surdă». Omul se știe năpăstuit ; vorbește greoi,

laconic. «*Îşi ţinea căciula cu amîndouă mînile, frămîntînd-o încet, şi privea ca pe ceva străin şi departe pe magistraţii îmbrăcaţi în negru.*» Liniştea aceasta porneşte dintr-un suflet nebulos. În aparenţă absent, omul stă gata să se destindă ca un arc: «*De ce m-au bătut şi m-au năpăstuit şi m-au ţinut închis?*» rosteşte el «neîmpăcat». Loviturile de lopată cu care, în alt moment, ucide pe Aniţa şi răneşte pe Costi complică taina. Primul impuls se îndreptase spre primar. «*Se gîndea... c-o bucurie ascunsă, ce-ar face primarele dacă l-ar păli aşa, pe neaşteptate, şi l-ar cufunda în troian.*» Dar alt impuls («ca un fum», «ca un fel de nebunie») îl duce spre Aniţa — «pricina ticăloşiei lui».

Cu altă structură, Androne Brebu priveşte lucrurile cu stăpînire. «*Avusese în sufletul lui ceva chinuit; acuma se liniştise. Era un om care cercase să-şi aprindă la căpătâi candela cercetării de sine; îşi cumpănea vorbele şi voia să fie între ai lui drept şi cu cuget curat. Prin dreptate înţelegea mai ales să nu vatame nimănui. Altfel era cărpănos, îi plăcea să strîngă ban lîngă ban şi rar ajuta pe alţii în nevoie altfel decît cu sfatul.*» Contemplativul acesta (care «o cetit şi *Alixăndria*») ştie să judece cu asprime, dar să şi mîngîie. Jalnica goliciune sufletească a primarului îl revoltă: «*Se face a uita de tată-su... Se vîră între cei de sus. El adică-i boier de-acu nainte.*» Fratelui său întristat îi vorbeşte cu blîndeţe: «*Cele ce-au fost uită-le*». Fapta pîndarului ucigaş o priveşte cu îndurare: răposatul a ajuns «la scaunul iertării», iar «oamenii nu-l mai pot judeca».

Ce soluţii găsesc asupriţii în lupta lor împotriva împilării? După suferinţe înăbuşite, Vasile Brebu ucide şi cade apoi năprasnic, zdrobit de enormitatea «poznei». Înclinat spre rezistenţă pasivă (nonviolenţă), Androne Brebu ia drumul mănăstirii, călugărindu-se. Doi tineri (Adam Nacovici şi fiul lui, Fişel Bloc) citesc reviste socialiste şi «se sfădesc», plănuind o altă alcătuire a lumii.

Contradicţiile dintre latifundiari şi arendaşi nu-i împiedică, atît pe unii, cît şi pe ceilalţi, să acţioneze în acelaşi sens, al

spolierii țărănimii fără pămînt. Conflictul dintre țărănime și burghezo-moșierime rămîne ireductibil. În perspectivă se între-văd lupte grele. Forțele care vor duce la soluționarea deplină și definitivă a conflictului se organizează, avînd în frunte proletariatul revoluționar. Nepoții lui Vasile Brebu vor avea altă viziune a lucrurilor.

Frescă a destrămării boierimii, *Venea o moară pe Siret* oglindește în același timp febra burgheziei în drum spre parvenire, ca și frămîntările țărănimii de la sfîrșitul veacului trecut. Mai mult decît ciclul Comăneștenilor, raporturile între clasele sociale sînt văzute în ramificațiile lor elocvente. Sub acest aspect, romanul sadovenian are valoarea unui document de epocă.

Alexandru Filoti-Buciumanu și Costi, fiul lui, părăsesc scena aproape în același timp. Raporturile dintre tată și fiu erau rupte de mai înainte. «*Este între noi ceva negru, ceva ce n-am bănuit*», constată boierul, hotărît să-și piardă urma în străinătate. Convalescent, Costi ia aceeași cale. Ultimele pămînturi sînt prefăcute în bani. *Tante* Mathilde le scrie la amîndoi — «unuia la Paris, altuia la Nisa».

Întîlnirea din urmă e a unor fantome. Costi descoperă, în *Le petit Monégasque*, numele boierului Buciumanu «*între prinții străini, salutați ca vizitatori ai Coastei de Azur*». Căutîndu-l, îl află la cazinoul din Monaco urmărind halucinat, cu ochi bolnavi, «mișcarea aurului ș-a bancnotelor». Pierdea cei din urmă bani. Un glonte de revolver încheie biografia lui Alexandru Filoti. Înfrînt, Costi «*părea un om în vîrstă*», un om sfîrșit.

Cît despre cloncanii de la Buciumeni, care contribuiseră la umilirea lui Androne Brebu și la moartea fratelui său, un «prefect teribil» încearcă să-i strunească. Acțiune temerară, bine intenționată. Ca în finalul *Ciocoilor vechi și noi*, neomenia administrației (primar, casier, perceptor etc.) trebuia curmată măcar în aparență: «*Numai se zvonește că Irimia Petrescu are să vie din nou în fruntea județului, și slujbașii*

de la comună au şi îngălbenit... Unii au ajuns pînă în Dobrogea. Acolo-i un fel de Californie a tuturor aventurierilor.» Operaţia de curăţire se va dovedi iluzorie. Răul avea rădăcini adînci, care nu puteau fi smulse dintr-o dată.

Sigur e că peste curţile boiereşti sufla vîntul sfîrşitului inexorabil. Portretele «în rame ovale, aurite», reprezentînd personaje «în mătăsuri şi juvaeruri», încep să devină piese de muzeu. Figuri de tîrgoveţi cu «zîmbete de portrete» privesc necunoscutul cu nelinişte. Scrutînd tăcuţi viitorul, ţăranii aşteaptă. Iar apele Siretului îşi urmează drumul, simbolic, demonstrînd că vechile alcătuiri curg la vale.

Sînt în *Venea o moară pe Siret* pagini care puteau deveni vibrante de poezie a naturii (expediţia cinegetică din capitolul al doilea ; «lumina primăverii» etc.). Lui Costi scena primirii plocoanelor la curte, de ziua tatălui, îi procură bucuria unui «ritual»... «plin de poezie». Privirea naratorului e însă întristată, încît nici natura, nici trecutul nu-l alină. Realismul devine acuzator : realism critic.

Carte de evocări aspre, peste care vîntul trecutului sună uscat, *Venea o moară pe Siret* capătă cu timpul chip de cronică. Captivantul narator a consemnat pentru vremurile viitoare frămîntări autentice, potrivind ritmuri într-o armonie artistică, strîngînd din mulţimea observaţiilor miezul înţelepciunii.

CONST. CIOPRAGA

VENEA O MOARĂ PE SIRET

1925

CAPITOLUL I

Se arată ce poate face un vînt care aduce nouri din necunoscut

În anul 1888, o secetă îndelungă, vreme de două luni, a uscat lanurile moșiei Buciumeni a boierului Alexandru Filoti și a sărăcit toate ogoarele țăranilor din cele nouă sate ale moșiei. Ardea văzduhul; nourii se arătau numai pe marginile zării. În trei sîmbete ieșise preotul cu icoanele la șipotele de sub deal, urmat de obște. Se vede că era o mînie a lui Dumnezeu; toată lumea își luase nădejdea dinspre partea ploii. În imașuri, vîntul stîrnea pulberi; fînețele sunau uscat și trist; păpușoaiele își răsuceau frunzele în arșiță. Numai grîul boierului se alesese bun, și batozele mormăiau la girezi, în patru colțuri ale moșiei, împresurate de oameni cu obrazurile asudate și negre de colb, amestecat cu pleavă și fum. Domnul Filip Nacovici, vechilul, toată ziua își purta trupul uriaș de la o arie la alta pe buiestrașul lui alb, și, cum ajungea într-un loc, descăleca și prindea să răcnească, zbîrlindu-și mustățile mari, gălbii și scuturîndu-și pe sus, amenințătoare, mîna dreaptă împodobită c-un harapnic unsuros. Printre sudălmile lui grozave, pe care le arunca învălmășit, cu obrazul roș

și cu ochii bulbucați, se alegea o vorbă pe care o înmlădia într-un chip deosebit, cu respect și grijă :

— Cuconașu! cuconașu cheltuiește, cuconașu păgubește!

Oamenii, în zăduf, furnicau repeziți în toate părțile de vătafi, snopii se perindau în zbor spre hapcă, ș-un muget neostoit îi acoperea pe toți ca-ntr-o nebunie. Domnul Filip Nacovici încăleca, mai întorcea o dată capul și amenința cu harapnicul, pe urmă se ducea în buiestru lin, iar printre oameni urma o destindere trudnică, și-n negura plevii ochii aveau luciri bolnave. Sacale cu apă uncropită înaintau domol, trase de boi, pe drumeagurile crăpate ; căruțe cu murături — hrana oamenilor — veneau și mai încet ; prin pîraie de nomol se tăiau în păpurișuri și se chinuiau țigani în durligi, ca să prindă «chișcari» pentru prînzul vreunui vătaf.

*

Pe după Sîntilie apoi s-a năruit asupra cuprinsului un vînt mare : a ținut patru zile. Se zbăteau copacii, parcă voiau să se smulgă din pămînt. La cuconu Filip acasă, în dosul curții boierești, veneau oamenii să se tînguie : că nu pot ara, că vîntul îi nebunește de cap și-i usucă !

— Nu știu ce-a fi, cucoane Cilipe, dar dacă nici acu, după vîntoasa asta, n-a veni ploaia, apoi ne-am stîns de pe fața pămîntului. Acu-i de cherit : merge plugu ca-n cremene. Domnul premare mînă după noi

vătăjeii, da' dumnealui nu vrea să știe de nacazu omului!

— Dă, bre, răspundea gros cuconu Filip; aveți datorii, ș-aista-i lucru boieresc, lucru sfînt, nu-l puteți lăsa!

Oamenii gemeau încet:

— Vai de maica ce ne-o făcut! și-și plecau frunțile privind într-o parte.

La cucoana Aglaie, soția vechilului, veneau neveste cu ouă și cu găini slabe. Dumneaei avea un rîs ciudat și o căutătură ascuțită:

— Da ce-am să fac eu cu găinile, femeilor?

— Dă-ne ce ni-i da, noi n-avem cu ce le hrăni!

Cucoana Aglaie prindea a vorbi multe: întreba de una, de alta, despre cucoana preuteasă, despre cucoana învățătorului, apoi rostea cu foarte mare mirare:

— De ce-a fi bătînd așa vîntul?

— S-o spînzurat careva... ziceau femeile cu sfială și, c-un zîmbet trist, așteptau rostul cucoanei Aglaie asupra soartei cobăilor[1] lor.

— Apoi eu ce să vă dau? striga dumneaei și privea cu dispreț găinile. Știu eu ce să vă dau? Ce am să fac cu ele?

— Mata le mai îngrași și le trimeți la tîrg... îndrăznea una.

Cucoana Aglaie se făcea a nu auzi și iar prindea să scoată strigăte de mirare, cu privire la găini și la scumpetea banilor din ziua de azi.

---

[1] *Cobaie* — găină; la plural — păsări de curte, orătănii.

Din zări, din cuibul furtunii, într-o dimineață au început a se ridica nouri negri. Veneau cu grăbire, treceau, iar veneau îmbulziți; și deodată lumina depărtărilor pieri. Începu să picure în pulberea fierbinte a drumului. În sat la Buciumeni, oamenii ieșeau afară din case, priveau văzduhul spre munte și cereau ploaie făcîndu-și cruce: «Dă, doamne!»

Picușurile conteniră. După jumătate de ceas porniră din nou, mai mărunte și mai dese, apoi se opriră iar, ca după o osteneală. Pe urmă o lumină cenușie se întinse peste toate, nourii coborîră spre pămînt, și adevărata ploaie porni ca un șuvoi grăbit.

Zile și nopți a plouat; a plouat o săptămînă, două. Oamenii umblau pretutindeni veseli, călcînd fără să se uite prin mocirle. O zi apoi a contenit curgerea: soarele căta înapoi de la asfințit, din munți. «Se face vreme bună de-acu...» ziceau oamenii. Dar peste noapte prinse a turna cu găleata. Și pe urmă ploaia lungă a miezului nopții s-a întemeiat iar, fumurie, pornită pentru veșnicie parcă. Pîraie umflate s-au năpustit în ogoare. Păgubiții se scărpinau în cap; ceilalți îngînau cu filosofie: «Tot mai bine așa decît secetă!»

În sfîrșit, după zile fierbinți, cu văzduh plin de abur, cu alte ploi viforoase, vremea parcă s-a așezat. Dar într-o miercuri de la mijlocul lui august s-a vestit în sat la Buciumeni că vine mare Siretul și ia podul. Dacă ia apa podul, rămîne moșia boierească tăiată în două. Îndată a ieșit domnul Iacobache, primarele, cu slujbașii; și Ghiță, cel mai spătos și mai

de ispravă fecior boieresc, s-a crăcănat în capul satului, cu mînile-n şolduri, şi-a dat căciula pe ceafă şi a prins a striga cumplit, cum îi era obiceiul, de s-auzea pînă-n vale, peste zece hudiţi :

— Ascultaţi... oameni buni !... Vine apa mare şi ia podul ! Ascultaţi... poruncă boierească : să iasă din fiecare uliţă cîte doi oameni !

— Iar a început să buciume Ghiţă în capul satului... ziceau gospodarii, pe cînd omul stăpînirii intra fudul în orînda [1] boierească, la Bercu.

În ziua aceea, miercuri, pe la prînzişor, s-au strîns oamenii la pod. Peste noapte apa crescuse de mai bine de-un stînjen. Podul, pe cele patru şăici [2], de unde mai înainte sta covăţit în jos, acuma, săltat de apă, se încordase în sus ca un arc şi plesnea din încheieturi în fiecare clipă, clătinat şi zguduit de năvala talazurilor. Moş Pahomie, podarul, întărise piedica la vîrtejul care ţinea odgonul, şi aştepta liniştit împrejurările. Era un moşneag uscat şi nalt, cu obrazul plin de crestături adînci făcute parcă cu dalta în piatră, cu ochii mici şi sfredelitori sub sprîncene roşcate.

Oamenii se rînduiră împrejurul lui, la soare. Căsuţa, aşezată pe dîmb nalt deasupra apelor, n-avea habar de înec. Vătăjelul Iordache Nastratin, care venise cu sătenii, începu vorba, lat şi-ndesat, privind într-o parte cu ochii lui alburii :

---

[1] *Orîndă* — cîrciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moşiei).

[2] *Şaică* — luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit.

— Moş Pahomie, iaca m-o trimăs cuconu Cilip cu ajutor... «Să nu cumva — zice — să se ducă podul, că ne rămîne moşia tăietă în două.» Aşa a zis cuconu Cilip.

Podarul se uită la Nastratin lung, măsurîndu-l cît era de nalt, apoi avu o încreţitură de buze.

— Poate-aţi venit, măi, să vă puneţi împotriva Siretului!? strigă el, rînjind. Măi Nastratin, ia mai spune, bre, vorba lui cuconu Cilip! Mare comedie spune cuconu Cilip!

— Cuconu Cilip o poruncit aşa... că nu care cumva să se ducă podul, că ne rămîne moşia tăietă în două.

— Aha! vă rămîne moşia tăietă în două! Şi tu, măi Iordache, nu mai poţi de scîrbă!

Oamenii prinseră a rîde. Iordache începu să se scarpine în cap, ca să facă ceva, şi zîmbea şi el, cu obrazu-i mare şi puhav înflorit de băutură.

— Vra să zică aţi venit să vedeţi cum se duce podul! strigă podarul către oameni.

— Am venit! ziceau oamenii veseli şi strîngîndu-se pe lîngă prispă.

Pahomie îşi scoase beşica de porc şi se puse să răsucească tutun într-un petec de pănuşă [1] de păpuşoi. Cea mai mare plăcere a podarului era să beie o ţigară de tutun şi să înţepe cu vorba pe unul şi pe altul.

— Apoi dă, bre, ce să fac şi eu? zicea el. Amu cu baba le-am sfîrşit pe toate. Zic eu una, ea tace; zic eu două, ea tace. Fac către dînsa: Hăi! — ea nu se

---

[1] *Pănuşă* — fiecare dintre foile care înfăşoară ştiuletele de porumb.

urnește. O surzit și ea, saraca, și șede într-un cotlon. Îi zic: «Fa Catrină, am să-mi aduc, măi, muiere tînără!» — ea se uită la mine ca un huhurez. «Apoi — zice — de-acu nu mai avem mult. Ne-om duce după feciori.» Ș-apoi tace, se gheboșează în colțul ei și oftează. Eu, dacă n-am cu cine vorbi, mă mai iau cu oamenii care vin pe-aici. Ia, ca să mai treacă vremea.

Podarul căzu pe gînduri, cu ochii la pod. Oamenii tăceau în jur și priveau cum vine, năvalnic și plin din mal în mal, Siretul cu ape gălbii. Șăicile săltau întruna și podul gemea necontenit din încheieturi. În josul rîului lunca era înecată. Sălciile cele bătrîne pluteau pe apă ca niște căpițe, și soarele lucea în oglinda bălții ca un cuibar de foc. Și dincolo, în fund, pe culme, ca-ntr-o depărtată străinătate, se răsfirau satul și curțile boierești într-o lumină dulce, peste ape line.

Oamenii sfătuiau domol.

Deodată podarul zvîrli capătul de țigară. Se suci spre oameni. Întinse mîna arătînd la cela mal stîlpul de care era legat capătul odgonului. Apa-l cuprinsese pînă la jumătate și-l bătea spumegînd.

— Iaca, acolo-i slăbăciunea... zise el cu liniște. De-acu se duce podul.

— Cum se poate?! strigă Iordache Nastratin, holbînd ochii.

— De-acu ți se rupe moșia în două! urmă bătrînul cu rîsu-i răutăcios.

— Apoi am adus oameni... ș-o poruncit cuconu Cilip...

— Măi băiete, oamenii au să se uite cum se duce podu, şi tu ai să le-ajuţi!

Cei din jur rîdeau. Cercă a rîde şi Nastratin şi se scărpină, după obicei, cu tărie la ceafă.

— Cunosc eu apa asta, grăi moş Pahomie, cum îmi cunosc baba. De treizeci de ani tot slujbă boierească fac. Ş-am mai auzit ca acuma podu scîrţîind şi plîngînd. De-aş avea atîtea mii de lei de cîte ori l-am auzit, m-aş face şi eu boier. Vine apa mare, face podu gheb; bat nahlapii [1] în şarampoiul [2] de dincolo pînă ce-l prăvale. Stau oamenii pe colea, umblă pe colo, răcnesc şi dau din mîini; Siretele îşi caută de treabă şi ia podul. Parcă ce-i poţi face? Trebuie să stăm şi să ne uităm. Nu-i cum vrem noi; îi cum vrea el.

Undele tulburi se frămîntau cu mînie la celălalt mal, săpau goluri care alergau rotitoare pe faţa rîului. Podul tremura în gemete ca o fiinţă, şăicile se cumpăneau în toate părţile. Odgonul slăbea, stîlpul de dincolo se pleca încet-încet; apa-l bătea furioasă, făcea grumaz, încordîndu-se şi izbind.

Oamenii se mişcau acuma cu neorînduială şi cu larmă, se strigau, porneau în lungul apei desculţi, cu căngile pe care le găsiseră la casa podarului.

Pe sforul undelor, sfărîmături de grinzi soseau, amestecate cu gunoaie, cu sălcii smulse care pluteau rostogolindu-se fantastic. Între ele un viţel umflat,

---

[1] *Nahlap* — vîrtej mare într-o apă curgătoare.

[2] *Şarampoi* — stîlp lung şi gros, folosit ca picior de pod peste o apă.

cu pîntecele în sus, cu picioarele întinse țapăn. Grînzile se izbiră sunînd adînc în șăici, și deodată podul începu să pîrîie grozav: părea un țipăt de disperare; crescu și clocotul apei. Odgonul scăpătă din partea cealaltă. Urmă o năruire pripită de grinzi, de lemne, de scînduri. Șăicile se hotărîră să pornească la Galați, prin mijlocul rîului, împresurate de sfărîmături. Partea ceastălaltă de pod rămase atîrnînd. Și oamenii, cu căngile, făceau semne zadarnice și comice spre flotila care se ducea...

— De-acu s-o sfîrșit! grăi Pahomie. De întors s-or întoarce ele la loc, c-așa li-i datina. Și șerpele ista de odgon iar îl legăm de stîlp... Mare huiet; cumplit lucru-i apa! Numai baba mea, saraca, n-aude. Ea șede ca totdeauna în cotruța ei. Poate să tragă și cu tunu, că habar n-are!

Apa fura repede la vale șăicile și sfărîmăturile podului. Oamenii le lăsară și se întoarseră către podar. Moș Pahomie rînji la ei cu răutate.

— Iaca-i bun, vorbi el. Acu hai să mai stăm de vorbă, că tot e zi de lucru, și ne-am luat de-o grijă. Ce mai zici, măi Nastratin? Să-i spui lui conu Cilip ce ispravă ai făcut!

Balaurul Siretului mistuise podul la cotitură. Acum apa se alinase; oamenii umblau de colo-colo fără rost și Nastratin sta într-un colț de prispă, uimit, cu ochii țintă, cu capul puțin plecat înainte.

*

Un om porni spre sat ca să deie de știre la primărie și la curte. Iar în vremea asta, pe-aproape de amiază, de deasupra Siretului, de pe dealul cel mare al Halmului, porni un sunet de bucium prelung și trist. Parcă curgea și sunetul pe deasupra apei.

— Aista-i buciumul lui Vasile Brebu, zise podarul. Să știți că s-o întîmplat ceva.

Oamenii se mișcară. Unii porniră în susul apei. Dar vremea era lină și-mprejurul căsuței țîrîiau fericite rîndunelele.

Pe apă sosiră iarăși, din locuri necunoscute, grinzi învălmășite. O vreme curseră gunoaie fumurii. După aceea, deodată, oameni de la deal începură să se arate alergînd spre pod. Dădeau din mîni și strigau :

— O casă !... Vine-o casă !

— Și asta-i bună ! grăi podarul. Apoi răcni : Unde-i ?

— Vine-ncoace la vale ! gîfîiau oamenii oprindu-se și făcînd semne în urmă cu brațele.

— Iaca și Vasile ! zise cineva.

Vasile Brebu, pîndarul Halmului, cobora la Siret. Ieșise din cărarea zăvoiului, și oamenii îl priveau cum vine, nalt, cu privirea întunecată. În cap avea pălărie cît roata carului și la șold, glugă ciobănească. În dreapta purta baltag. Alămurile chimirului sticleau în soare. Venea repede, cu pași mari.

Cînd se apropie, dădu bună ziua și se opri. Cercetă grămada de oameni și-și trecu mîna dreaptă prin mustața-i neagră.

— Am auzit buciumul... zise podarul. Tu ai strigat, fine Vasile?... Pentru casa ceea care aud că vine pe apă?

— Da, răspunse pîndarul Halmului. Am văzut-o de mult, dar nu înțelegeam ce-i. Am dat de veste pentru pod. Dar acu văd că podu l-o luat apa. Dacă n-o putem opri, are ea pe unde trece. Iaca, vine și bădița Androne: să-l întrebăm și pe dînsul. Eu zic să cercăm, poate-o putem opri.

Podarul avu rîsul lui de răutate:

— D-apoi cum?! zise el. De ce-o trimes primarele nostru lumea asta aici? Ca să oprească lemnele și hoiturile care-or veni pe apă.

Spre căsuță urca din josul Siretului cel căruia pîndarul îi zisese «bădița». Era un om subțiratic, cu barba și pletele cărunte. Purta sumăieș scurt, în cap avea pălărioară rotundă. Venea sprinten, pe obraz c-o lumină de bunătate. După dînsul alerga ca un mînz un nepoțel cu opincuți nouă în picioare, cu ilic și cu pălărioară care semăna cu a bătrînului.

— Noroc bun la toată lumea! rosti el oprindu-se și punîndu-și bețișorul dinainte.

Oamenii îi răspunseră din toate părțile.

— Iaca, fine Androne, începu cu liniște podarul, nu-i chip să am pace. Podul s-o dus, se chiamă că mi-am luat de-o grijă. Acum alta. Zice că vine o casă. A fi corabia lui Noia.

— De asta ai buciumat tu, măi Vasile? întrebă Androne Brebu.

— De asta, răspunse pîndarul. Şi pe urmă m-am coborît încoace. Eu zic să cercăm s-o poprim aici: tot sîntem atîţia oameni.

Vorbele pîndarului fură deodată acoperite de larma oamenilor. Toţi strigau: «Vine! Vine!» Şi iar înălţară căngi ameninţătoare împrăştiindu-se pe malul apei. Apoi tăcură, aşteptînd.

La cotul din susul rîului se arătase o clădire de bîrne. Sforul din mijloc o bătea într-o coastă ş-o înturna încet, împingînd-o spre malul înalt de dincoace.

Cîteva glasuri mirate izbucniră:

— E-o moară! Iaca roata!

— Asta-i altă minune, rînji Pahomie. Faceţi-i semne să vie încoace. Amăgiţi-o cu nişte grăunţe.

— Vine la mal! răcneau cei cu căngile.

— Nu spun eu?

— Ba se-ntoarce iar în sfor... răspunse Androne.

Deodată îşi înălţă glasul schimbat:

— Măi oameni buni! asta-i moara lui Chirilă de la Cotu Iepii. E moară de pe moşia noastră. Iaca, şi Rusu-i în moară. A fi fiind cu dînsul şi fată-sa, Aniţa. I-o furat apa în zori de ziuă...

Cei de pe mal încremeniseră uimiţi. Şi din moară porni deodată o trîmbiţare veselă de cucoş. Iordache Nastratin, vătăjelul, începu a rîde, apoi privi la Androne Brebu, scărpinîndu-se stînjenit la ceafă. Printr-o bagea [1] de la podul morii, scosese un cap zbîrlit

[1] *Bagea, bageacă* — mică deschizătură în podul unei case.

și îngrozit morarul Chirilă. Striga ceva cu glas mare: i se vedea numai gura deschisă; murmurul apei îi înăbușea chemările.

După cum spusese Androne Brebu, moara se întorcea iar spre mijlocul apei, parcă o trăgeau după ele grinzile care săltau ca niște cai.

— Oameni buni! strigă Vasile, pîndarul, la zăvoi o apropie șuvoiul de mal. S-o oprim acolo...

Podarului îi pierise zîmbetul de răutate. Acuma umbla și el de colo-colo și privea tulburat spre moară.

— Fine Androne, nu-i chip s-o lăsăm; acolo-i suflet de om!

— O prindem la zăvoi! strigă Androne.

Și oamenii porniră după dînsul la vale. La malul jos, unii se dezbrăcară în pripă și prinseră a înainta prin revărsarea liniștită. O luntre pluti deodată pe luciu. Pîndarul și Androne o mînau cu fereală împotriva cursului.

Moara trecuse de locul unde stătuse podul și luneca domol spre luncă. Morarul urla neîntrerupt la ochiul podului. O clipă obrazul lui spăimîntat se trase în întuneric și ieși la lumină un chip tînăr de femeie: cînd văzu pe cei doi oameni aproape, începu să rîdă.

Pîndarul înfipse cangea și alătură luntrea.

Androne legă la talpă funia pregătită, apoi zvîrli capătul către oamenii intrați în apă. Încordați și trăgînd domol de pripon, bărbații goi și păroși aduceau clădirea de bîrne la zăvoi.

— Acu se chiamă că trageţi corabia la edec[1]... zise bucuros Pahomie.

Moara se opri la marginea zăvoiului, se zgudui. Tălpile prinseră-n pămînt. Îndată ieşi din ea morarul Chirilă, prăpădit încă de spaimă, însă teafăr, şi după el, ridicîndu-şi fustele, începu să păşească desculţă, prin apa pînă la glesne, Aniţa, fiică-sa. Era o muieruşcă albă, subţirică-n boi, cu mînile şi picioarele mici; ochii sub sprîncenele lungi aveau în ei ca o negură albastră. Din frica puhoiului, deodată-i înflorise faţa. Se rumenise şi se uita bucuroasă la gospodarii grămădiţi în preajma morii.

— Bre oameni buni, asta să fie fata Rusului? şopti cu mirare, la o parte, podarul. Măi, cum dracu s-o ales aşa mîndreţă dintr-un Chirilă slut şi beţiv?

— Apoi mă-sa o fost de-a noastre, moldovancă, lămuri un glas; ş-o fost mîndră fumeie!

Morarul da peste oameni, poticnindu-se buimac, cu gura căscată. Ajuns pe pămînt tare, se apucă de pletele zbîrlite şi începu să se vaicăre:

— Vai de capul meu şi de zilele mele, lume dragă! M-o trezit din somn un tunet. Am crezut că se dărîmă moara peste mine, am crezut c-o trăsnit... Fata sărise la icoane, ca s-aprindă luminarea de la Paşti. Cînd mă desmeticesc eu, bag de samă ce se întîmplase. Apa rupsese pripoanele şi ne ducea la vale. Şi copila asta se bocea ca după mort. De-acu, capătul! ne mînîncă peştii, aşa am crezut!

---

[1] *Edec* — odgon lung cu care se trage un vas în susul apei; *a trage la edec* — a trage vasul împotriva cursului apei.

Şi bătrînul rîdea bucuros, c-o gură mare fără dinţi, şi se uita cu dragoste la oamenii adunaţi. Aniţa tăcea, cu mînile subpuse, c-un zîmbet şters şi cu ochii departe, spre fantoma morţii.

— Fată hăi, zise Chirilă, ş-o păli peste umăr cu mîna, uită-te la sfîntul soare şi-ţi fă cruce. Am dat peste oameni de-a lui Dumnezeu ş-am scapat de prăpăd.

— Măi omule, întîmpină podarul, da' cum aţi venit pînă aici? Nu v-o văzut nimeni? nu s-o stîrnit lumea?

— Dă, eu ştiu? Apele revărsate; oamenii se uitau cine ştie de unde. Socoteau moara fără morar, ş-o lăsau să se ducă. Ş-am venit pîn-aici. Acu în moară tot cînta dracu cela de cucoş... şi eu îmi făceam cruce şi mă gîndeam că de-acu o ajuns şi pentru mine funia la par. Dacă nu erau oamenii iştia cu luntrea, tot nu scapam!...

Aniţa îşi întoarse ochii spre Androne Brebu şi spre pîndarul Halmului.

— Acu ce facem noi? zise ea deodată, privind ţintă pe pîndar.

Vasile nu se aştepta la întrebarea ei şi zîmbi auzindu-i glasul subţire. Androne Brebu răspunse rîzînd:

— Doar aicea nu sînteţi în codru, fată hăi. De foame n-aveţi să muriţi. De dormit aveţi unde dormi. Dumnezeu are grijă de paserile cerului, dar încă de două suflete de creştin! Şi vă aflaţi tot pe moşia boierească.

— Apoi dacă-i tot pe moșia boierească, s-o isprăvit! răspunse împăcat Chirilă. Poate să vie o lume să vadă. M-o luat Siretul și m-o adus aici. Dacă m-o adus aici, ce să fac? Eu cu Siretul nu mă pot pune. Își răstigni amîndouă mînile în laturi, ca și cum voia să arate că el de acu nu mai are nici un amestec! S-a isprăvit!

Vasile Brebu, pîndarul, privea la Anița. Ea rîdea. Și el simți o înfiorare prin vine, o dorință de dragoste. Din umbra ochilor ei izvora ceva tulburător.

*

Bătrînul Chirilă, morarul, acuma mormăia cu mulțămire, adunase vreascuri și-și scotea scăpărătorile ca să înjghebe o leacă de foc de popas.

— De-acuma-i capătul, grăia el. Am răbdat și m-am înfricoșat; o venit și rîndul cucoșului. Destul mi-o cîntat la cap cît umbla moara pe apă. Și dacă s-a afla un băitanaș sprinten, din toată sărăcia mea aș găsi de unde să-i dau s-aducă o leacă de băutură din tîrg, ca să cinstesc pe oamenii iștia pentru o facere de bine.

— La așa ceva se găsesc tovarăși, zise Pahomie. Am eu o garafă pîntecoasă: am cumpărat-o de la iarmaroc de la Folticeni în anul cînd l-au scos răii din scaun pe Cuza-vodă...

S-a găsit îndată și băitanașul sprinten ș-a și pornit la rateș [1] cu garafa de pe vremea lui Cuza. Focul

[1] *Rateș, ratoș* — han așezat la o șosea principală.

s-a luminat în capătul zăvoiului, o ţîră de foc pentru ţigări şi lulele, şi oamenii s-au cinchit în preajmă, sfătuind despre împrejurările zilei. Chirilă încă nu-şi venise în fire. Aşteptînd rachiul, i se rumenise nasul, şi tot clătina din cap cu uimire :

— Mare cumpănă, hee... ce socoţi dumneata, om bun şi lume dragă ! Stau eu acolo cu moara mea de nouă ai şi nu mi s-o tîmplat nimica. Ş-acu se vede cîtu-i de înşelătoare apa...

— Ca şerpele şi ca femeia, zise zîmbind Androne Brebu ; precum scrie şi la carte.

— Aşa-aşa... îngînă bătrînul.

Aniţa rîdea, privind c-un început de înţelegere spre pîndarul Halmului.

— Măi om bun, urmă morarul cu chef de vorbă, cu nici nu mă aşteptam. Ş-aud odată : poac ! şi haida! Ne ducem pe apă. Şi tot cînta cucoşul cela, bată-l mama cailor !...

Rîdea, cu gura-i mare, fără dinţi, şi povestea minunata întîmplare.

Deodată se opri. Oamenii se mişcară şi înălţară capetele. Suna pe şleah un huruit de trăsură. Îndată se arătă la capătul podului un cal sur, nalt şi slab, care trăgea o brişcă măruntă cu coşul împletit din nuieluşe vopsite roş. Un om cu pălărie cenuşie de pîslă, cu favorite lungi, negre, se uita în toate părţile, înălţat în trăsurică. Cînd întoarse ochii spre zăvoi şi văzu focul şi sfatul, cobori repede, şi trăsurica o lăsă în drum, în sama calului sur.

— Cuconu Iacobache, primarele! strigă învălmășit Nastratin.

Feciorul dascalului Alecu... Dumnezeu să-l ierte pe dascalul Alecu! vorbi liniștit Androne Brebu, fără să se clintească din locul lui.

Oamenii se sculară în picioare. Cuconu Iacobache venea grabnic, îndesat și gros, pășind larg și dînd din mîni. Straiele-i nemțești păreau strîmte și scurte și la picioare și la mînici. Cum se apropia, își grebla nervos favoritele la dreapta și la stînga, și pe obrazul lui negricios și stricat de vărsat o mîndrie jignită își făcea loc. Se opri cu sprîncenele încruntate, cu mînile la spate, și-și scoase burta rotundă înainte.

— Ce-i asta? strigă el gros și răgușit. Ce cată casa asta aici?

Cîțiva oameni își trăseseră, moale, pălăriile din cap. Nimeni nu răspunse.

Primarele repezi înainte brațul drept, arătînd moara.

— Ce-i asta? ha? Asta nu era aici! Dar podul unde-i? Am trimes oameni să apere podul. Unde-i podul, ha? Ce vă uitați cu gura cascată la mine? Ce fel de vorbă-i asta? V-ați așezat la taifas? Și lăsați apa să ieie podul?

— Cucoane Iacobache, zise cu umilință podarul, s-avem iertare. Dac-o venit Siretele cu puterea, ce-aveam noi să-i facem podului? Eu de ani mulți sînt podar boieresc. Da' cînd vine apa mare, podul se duce, n-am ce-i face. Iar moara asta o venit pe apă,

și noi am tras-o la zăvoi. Iaca și morarul: Chirilă, de la Cotu Iepii... Tot de pe moșia cuconașului.

— Ce fel de vorbă-i asta? vorbi primarele tot cu glas ridicat, însă cu mai multă gravitate și cu sprînceana tot încruntată. Se duc poduri, vin mori! Cum te chiamă? se întoarse el spre morar.

— Să trăiți, domnule primar, mă chiamă Chirilă.

— Cum Chirilă? ce Chirilă? Unde te trezești tu aici? Ia-ți căciula din cap cînd vorbești cu mine. Așa. Ce-i cu moara?

— O luat-o apa, domnule primar. Iaca, am venit cu dînsa eu și cu fata.

— Da' tu ce stai acolo? se îndreptă domnu Iacobache spre fată. Ce te uiți într-o parte cînd vorbesc cu tine? Așa păziți voi averea boierească?

— Eu n-am nimic cu moara... îngînă Anița dînd din umeri și ridicînd o clipă ochii spre domnu Iacobache.

— N-ai nimic? Da' tată-tu ce păzește? Am să-l vîr la bașcă! Las' că aflu eu cum stau lucrurile, descurc eu ițele! Vă cunosc eu pe voi!

Chirilă înțepeni cu gura căscată, înfricoșat, cu ochii țintă la primar. Oamenii tăceau. Primarele, pufnind pe nas, își duse iar mînile la spate și se uită sever în juru-i.

Androne Brebu zise, fără să se clintească din locul lui:

— Domnule primar, degeaba te mînii dumneata... Vinovatului nu-i putem face nimic; nici la bașcă nu-l putem închide.

Iacobache rămase o clipă uimit, clipind.

— Siretele, cucoane!... lămuri Pahomie, cu sfială. Atunci autoritatea bătu cu piciorul în pămînt și izbucni cu mînie spre Androne:

— Cum Siretele? Ce Siretele? Ce te-amesteci tu, măi, în vorbă? Ce mi te vîri, măi, în suflet totdeauna? Ți-oi arăta eu ție, măi Androne! Crezi tu că multă vreme ai să te poți pune cu mine?

— Eu, cu dreptatea mea, merg oriunde... grăi Brebu, semețit de prezența oamenilor și de locul unde se afla. De ce să strigi dumneata și să răcnești degeaba, cînd vezi că nu-i nimica? Parcă dacă ești slujbaș domnesc, trebuie să iei pe oameni în unghii?

— Te poftesc să nu fii obraznic! răcni Iacobache, cu ochii holbați. Cu tine am eu de regulat multe socoteli! Ți-arăt eu ție cine sînt! N-ai să mă înveți tu pe mine, colțosule, ce am de făcut. Eu sînt primar, fac ce vreau, auzi tu?

— Apoi eu pe răposatul dascal tatăl dumitale l-am cunoscut. Era om de-a noștri.

Ochii primarului se încruntară în sînge. Amintirea obîrșiei lui îl izbi ca o palmă. Privi cu ură pe țăran și scrîșni o înjurătură cumplită. Sta gata să răcnească iar, ori să se repeadă, cînd oamenii se prăvăliră într-o parte, bătuți ca de un val. O trăsură cu doi cai murgi cotise la pod, și venea în goană, urmată de un călăreț pe un alergător alb.

— Cuconașu! Cuconașu! murmurau sătenii descoperindu-și capetele.

Iacobache tuşi scurt de două ori, se pipăi la gît şi-şi încheie pripit un bumb de la surtuc, apoi îşi alătură picioarele milităreşte. Pe obraz i se întinse deodată un zîmbet ciudat. Parcă-i erau buzele unse cu untdelemn.

Trăsura cu caii murgi se opri scurt în dreptul lui. Ţiganul de pe capră, grozav de gras, rămase neclintit, ca o stană. Cuconul Filip sări de pe calu-i alb şi se apropie de scara boierească; făcu doi paşi şi primarele; se mişcară şi sătenii înainte; podarul şi Chirilă îşi făceau loc cu coatele în frunte.

Cîteva glasuri se ridicară:

— Sărut mîna, cuconaşule!

Primarele se ploconi cu smerenie înălţîndu-şi umerele, rostind răguşit:

— Cu adînc respect!

Din trăsura bogată, răsturnat pe perinile albastre, privea cu pleoapele strînse la cei dinainte-i boierul Alexandru Filoti-Buciumanu. Era un om care trecuse de patruzeci de ani, palid şi obosit. Barba rotundă, neagră avea o încovoietură în sus, pe cînd nasul coroiat căta în jos; iar buzele subţiri, uşor răsfrînte aveau un zîmbet fin, pierdut şi distrat. Purta o haină largă, cenuşie, şi-n cap, o şapcă rusească, cu cozoroc îngust.

— Bonjur! bonjur! zise el pe nas. Pe urmă îşi luă sama, clipind nervos din ochi: Buna ziua, oameni buni! Ce s-a întîmplat, primarule? Am auzit că podul s-a dus!

— Da, rosti primarele înclinîndu-se, cu pălăria în mînă. Am onoare să vă raportez, cuconașule, că am cercetat imediat.

— Bine, bine; de cercetat ce să cercetezi? Asta văd și eu: podul a fost luat de apă.

Cuconu Filip, lîngă scară, ținîndu-și calul de frîu, sta cu ochii ațintiți la buzele stăpînului, gata în orice clipă să dea un răspuns, ori să sară pe cal, ori să îndeplinească oricare altă faptă. Obrazu-i buged [1], mare și roș avea din cînd în cînd o tresărire de fulger în jurul ochiului drept.

În răstimpul de tăcere care urmă, crezu nimerită vremea Pahomie, podarul, să calce un pas înainte și să strige cu glas mare:

— Înălțimea-voastră! dați-mi voie să grăiesc și eu!

Primarele și vechilul se întoarseră deodată spre el, ca și cum ar fi descoperit o nelegiuire nemaipomenită.

— Ce este? Vorbește! zise încet și cu nepăsare Filoti.

— Hai, spune ce ai de spus... șopti furiș primarul, apucînd de mînică pe moșneag.

— Înălțimea-voastră! strigă bătrînul. Eu de treizeci de ani stau la podul ista și-l păzesc ca pe ochii din cap. Acu dac-o venit apa și l-o luat, ce sîntem noi de vină? Iaca, tot apa o adus și moara înălțimii-voastre de la Cotu Iepii.

[1] *Buged* — buhăit, puhav, umflat.

— Care moară ?

Vechilul Filip interveni scurt, încet și foarte respectuos :

— Cotul Iepii, hotar cu Roșcanii... Moara într-adevăr o văd de față.

— A ! moara aceasta e adusă de Siret ? Curioz lucru ! îngînă boierul, și obrazul palid i se lumină de zîmbet. Îndată zîmbiră, cu fericire, și primarele și vechilul, iar Chirilă, prinzînd inimă, se înfățișă și el înaintea scării boierești.

— Măria-ta, eu îs moraru. Eu am venit cu moara pe Siret !

— Bine, Filipe, zise cu veselie boierul, dar asta e-o întîmplare nostimă ! Cum de n-am știut-o noi pînă acuma ?

Filip își pleca urechea spre boier, și cu ochii privea țintă, pieziș, parcă se gîndea adînc.

— Apoi, măria-ta, grăi morarul, noi chiar acuma am picat ! Creștinii iștia ne-au tras la mal de vreun ceas de vreme. Stam în moară eu și cu fata, cînta cucoșu și ne ducea apa la Galați. Fa Aniță, ia vină-ncoace, să te vadă măria-sa...

Anița ieși, cum se cuvenea, rușinoasă, și ochii boierului stăruiră asupra ei. Oamenii păstrau o tăcere atentă. Filoti deodată păru gînditor.

— Cuconașule, ce ordin dați ? întrebă vechilul, ațintind urechea.

— Cum ? Nici un ordin ! Să căutați să faceți podul. Cum te chiamă ? întrebă el pe fata lui Chirilă.

— Anița, cuconașule... șopti ea.

— O avut barbat... se amestecă și Chirilă în vorbă ; da' o fost un haidău, s-o dus în lumea lui.

— Vra să zică ești văduvă ? întrebă boierul zîmbind (și obrazul vechilului fulgeră în jurul ochiului drept) ; apoi caută de te mărită, nu sta așa...

Fata rîdea privind și fugind cu ochii. Boierul se gîndea :

«Nu-i urîtă fata asta a morarului Chirilă... nu samănă deloc cu tatu-său...» Dar cum îi era obiceiul, gîndul și-l murmură încet printre buze. Vechilul și primarele părură foarte mulțămiți de această constatare și priviră și ei veseli spre Anița.

Oamenii așteptau : trebuia să mai fie vorba de pod, de moară ; putea să mai fie vorba de holdă, de pămînt, de ploi, deși știau ei bine că boierul nu se îngrijește de nimic, ci le lasă toate în sama vechilului. Și cuconul Filip și Iacobache stăteau cu capetele aplecate pe umăr, dorind ordine, dar boierul căzuse pe gînduri.

— Întoarce, Dimachi ! zise el deodată către vizitiul cel gras.

Dimachi șfichiui delicat caii și întoarse ; vechilul se aruncă pe cal cu repeziciune ; și primarele căută din ochi pe vătăjelul Iordache Nastratin, îi făcu semn să vie după el și se năpusti către brișca lui. Sări într-însa ; se cățără pe scăunașul de dinapoi și vătă-

jelul, şi calul sur se alătură în trap de buiestraşul lui Filip.

Călărind, cuconu Filip Nacovici îşi luase masca lui obişnuită de nepăsare şi lene. În brişca lui, primarele se gîndea îngrijat. Din cînd în cînd îşi încrunta sprîncenele şi pălea cu biciul în cal. Pe scăunaşul dindărăt, Nastratin sta cam într-o parte, sucit şi stînjenit.

— E colţos şi nesuferit! mormăi aţîţat primarele, îndesîndu-şi în piept favoritele.

— Porunciţi, cucoane Iacobache? tresări vătăjelul, înaintînd capul.

— Nu-i nimica, răspunse primarele. Ce vorbea Androne înainte de a veni eu?

— Nu vorbea nimica, cucoane Iacobache; ce să vorbească?

— De mine... aşa... nu zicea nimic?

Vătăjelul nu ştia ce să răspundă. Tăcu. Primarele-i întoarse o privire de mînie.

— Atuncea, de ce-mi stăteai acolo degeaba, ca un dobitoc?

— Stăteam şi eu acolo... după poruncă... răspunse vătăjelul. Mi-ai poruncit să duc oamenii la Siret: i-am dus la Siret.

— Şi ce te uiţi aşa la mine, măi?

Domnul primar ar fi vrut să înjure, ori să scarpine puţin pe vătăjel, ca să-i mai vie inima la loc; dar

era prea aproape de trăsura boierească. Vătăjelul se trăsese înapoi. Iacobache pufni înveninat. Întoarse capul spre vechil.

— Cucoane Filipe, ai văzut pe ticălosul cela de Androne?

Vechilul tresări.

— Pe cine să văd? întrebă el plecîndu-se într-o parte, în şa.

— Pe Androne Brebu.

— Ei da, l-am văzut. Ce-i cu el?

— Oare nu-i chip, cucoane Filipe, să-l strîngem oleacă-n cleşte? E cam colţos ghiorlanul!

— Să-l strîngem, zise cu nepăsare vechilul. Dar mi se pare că el nu face boieresc. E om, după cît ştiu eu, vrednic.

— E clănţău, cucoane Filipe; e om primejdios. Dacă-l tot lăsăm aşa, nu-i bine. Trebuie să batem o leacă de politică.

Vechilul iar n-auzea bine de vuietul trăsurilor.

— Ce să batem?

— Politică, cucoane Filipe; o leacă de politică.

Vechilul nu înţelese, dar nu-şi dădu osteneală să mai întrebe: rămase nepăsător în şa. Iar primarele, cu nemulţămirile crescute, ghionti cu codirişca pe omul dindărătul lui.

— Măi, tu ai auzit?

— Ce s-aud, cucoane Iacobache?

— Ai auzit? Să te duci să raportezi întocmai... vorbă cu vorbă... să le spui... auzi?

— Aud, cucoane Iacobache; le-oi spune. Cui să spun? Ce să spun?

Fostul vagmistru scuipă înciudat la o parte și bătu de cîteva ori cu biciul în calul cel sur.

Dinspre sat, de la orîndă, venea pe drumul străjuit de sălcii băitanașul cu cinstea morarului Chirilă. Trăsura boierească îl învălui într-un vîrtej de pulbere. Pe fața-i arsă de vînt, cu nasul ridicat puțin în sus, se așternu un fel de sfială. Vîrî sub sumăieșul scurt garafa cu rachiu. Apoi rămase cu ochii ațintiți asupra lui Nastratin: vătăjelul, din trăsurica primarului, îi făcea semn cu capul și cu mînile, încrețindu-și obrazul puhav, să-și scoată mai iute cușma din cap. Duse speriat stînga la cușma veche și roasă și o smulse cu greutate de pe claia de păr. Dar boierii trecuseră cu mare zgomot. Își îndesă iar căciula la locul ei și trecu alene, mai departe, spre pod.

Cînd ajunse, soarele scăpăta spre asfințit. Unii din gospodari porniseră spre case; alții veniseră din sat ca să vadă cum a luat apa podul și cum a venit o moară pe Siret.

— Te-ai întors, măi Tilică? întrebă podarul, privindu-l cu zîmbetu-i răutăcios. Bre, tu ești bun de trimes după moarte!

Băiatul începu a rîde cu tot obrazul, căscînd gura, și puse garafa în mîna morarului; apoi se învălui în sumăieș și se pregătea a se duce-n treaba lui.

— Unde te duci, măi? întrebă vesel Chirilă.

— Mă duc la vitele celea de cai. Dac-or fi dat în păpușoi și află tătuca, mă omoară!

— Du-te, și pe urmă t-ei înturna. Îți las eu și ție o leacă de rachiu ș-o leacă de pîne. Aniță hăi, ia adă pînea ceea din șandrama... Ce se mai minuna boierul de-așa întîmplare!

Fata se sculă de la locul ei, își ridică fustele deasupra glesnelor și trecu prin apa tulbure, la moară. Cînd se întorcea, pîndarul Halmului, prietinos, începu să rîdă.

— Aniță, draga mea, nu te feri așa, că noi ne uităm la garafa lui moș Chirilă...

Anița își strînse buzele și dădu din cap în semn de amenințare, privind într-o parte, viclean, spre Vasile. Androne Brebu sta gînditor, jucîndu-și între degete bețișorul. Morarul îl privi cu dragoste și-i întinse garafa.

— Bade Androne, ia de bine! Garafa asta-i în cinstea dumnitale ș-a flăcăului istuia, Vasile. Se vede că ai ceva cu primarele nostru. Nu băga și dumneata în samă!

— Apoi cu primarele nostru nu-i de chip... grăi podarul ațintind sticla. Eu îl știu: e vrăjmaș la inima lui. Ca om purtat prin multe nevoi, eu zic așa: mai bine-mi scot căciula și-mi plec capul. Zic ei negru, zic și eu tot așa și pace! Capul plecat nu-l taie sabia! Altfel nu poți hălădui în lumea asta!

— Adevărat, grăi Brebu serios; nu-i ușor de trăit, și asta numai din pricina răutății oamenilor. Eu n-am

nimica cu primarele și nici n-am de ce mă teme. Mă uit numai la dînsu. Îl cunosc de cînd era așa ca Todiriță, nepotu ista al meu. Atuncea umbla printre noi, aducea la cei bătrîni băutură, cum o adus Tilică; se chiamă că era dintre-a noștri. Pe urmă o făcut ce-o făcut, o umblat prin lume, și iaca-l văd că vine-n straie strîmte, iaca-l aud suduind urît. Se face a uita de tată-su, nu cunoaște pe mă-sa: le lasă mormintele fără pomenire. Se vîră între cei de sus. El adică-i boier de-acu nainte. Asta-i rău, cumătre Pahomie. Îi zic eu: «Apoi te cunosc de cînd erai un țînc. Am cunoscut pe răposatu dascal Alecu, Dumnezeu să-l ierte.» Cînd m-aude, i se bulbucă ochii și se supără. O fost el odată om, da' de cînd s-o dat cu ceilalți, i s-o împestrițat inima ca șerpele. Asta-i. Altfel ce am eu cu el? I-am mai spus într-un rînd pilda aceea cu omu care se văita că-i scosese unul ochii. «Ce-i, măi romîne? cine ți-o scos ochii?» «Frate-meu!» «Apoi de aceea ți i-o scos așa de adînc!» El se uită la mine, parcă vrea să mă ieie în colți și-n unghii. Ce să-i fac?

Obrazul lui Androne Brebu se lumină o clipă de un zîmbet șiret.

— Apoi voie bună și frăție să deie Dumnezeu! zise el iar, închinînd garafa. Mai este o vorbă: că pe omul rău Dumnezeu îl însamnă: de-aceea i-au crescut fuioarele celea pe obraji.

— Parcă-i dracu de pe comoară! zise de la locul ei Anița, acoperindu-și gura cu palma și rîzînd înăbușit.

Garafa trecu din mînă în mînă. Oamenii sfătuiau, soarele da-n asfințit. Androne se sculă să plece.

— Am pus într-un cotlon de baltă niște măistrii, zise el. Poate cade ceva ; mă duc să văd. Măi Todiriță, ție ți-a fi foame. Hai să mergem, și pe urmă te-oi duce mîni-ta. Și tu, măi frate, adăogi el către Vasile, mai ieși, bre, din bîrlog, mai dă pe la noi, că altfel te faci urs, și-i mînca oamenii !

Pîndarul începu a rîde. N-avea însă nimica de răspuns.

Androne porni, cu băiatul săltînd după el. Coti întăi pe după zăvoiul cuprins de apă și dădu pe-o cărare, printre lanuri. Ziua era lină ; pe cîmpuri plutea o pace nesfîrșită.

— Moș Androne, zise deodată copilul, ridicînd nasul în sus și sticlindu-și ochii. Da' boierul cel cu șapca îi om rău ?

— Nu-i om rău, măi Todiriță.

— Da-i bogat tare ?

— Bogat !

— Spunea fata lui Savil Nistor că are boieru un cal care mînîncă jaratic. Și într-o pivniță are galbini de-i măsoară cu stamboala [1].

— A fi avînd, măi Todiriță. Da' ție nu ți-i foame ?

— Nu mi-i foame ! strigă nepotul, pornind-o în fugă înainte.

Androne mergea domol, ca omul care n-are treburi. În urmă, oamenii rămași la foc vorbeau despre el. Androne acesta Brebu era om trecut de patruzeci și

[1] *Stamboală* — baniță.

cinci de ani și trăia singur. În tinerețǎ dusese o viață aprigă, se avusese bine c-o fată și la optsprezece ani se însurase. Dar copii n-a avut și nevasta i-a murit de tînără ; iar omul, din scîrbă mare, s-a gîndit să se ducă la călugărie. S-a oploșit un an la mănăstirea Neamțului, pe urmă, într-o bună zi, s-a întors în sat. De călugărie tot nu se hotărîse a se lăsa, dar îi era dor de Buciumeni. A început a umbla regulat la biserică ; acasă cetea cărți, mai ales «Viețile Sfinților», pe care le cumpărase cu multe parale și trudă tocmai de la tîrgul Ieșilor. Avea pămînt de la împroprietărire ș-o leacă de prisacă în livadă. Singur își făcea toată gospodăria, cum învățase de la călugării nemțeni. Nu uita niciodată rugăciunile de noapte și posturile. Avusese în sufletul lui ceva chinuit ; acuma se liniștise. Era un om care cercase să-și aprindă la căpătăi candela cercetării de sine ; își cumpănea vorbele și voia să fie între ai lui drept și cu cuget curat. Prin dreptate înțelegea mai ales să nu vatăme nimănui. Altfel era cam cărpănos, îi plăcea să strîngă ban lîngă ban și rar ajuta pe alții în nevoie altfel decît cu sfatul. Erau bune însă și sfaturile lui cîteodată, și mai ales erau pline de pilde felurite, ca unele ce erau rostite de un cărturar. Avea și nume de doftor bun la oameni și la vite. Buna stare îi dăduse și puțină îndrăzneală, și de aceea nu primea decît pînă la poartă pe feciorii boierești, și boieresc nu voia să facă. Acuma se ducea să vadă cotloanele lui de pește și mergea lin, punînd cu grijă pe pămînt bățu-i lus-

truit de corn. Fața lui avea ceva din liniștea cuprinsurilor.

— Eu ți-oi spune una, măi Vasile, zicea podarul. Aista-i omu lui Dumnezeu. El de postit postește, de rugat se roagă, de băut nu bea, cu muierile nu face petrecere, ca tine... las' că i-o și trecut vremea... Mi se bolnăvește într-un rînd baba. Cade și-și sclintește o mînă. Atuncea nu era, saraca, surdă și n-aveam de gînd s-o schimb! Chem pe Ștefănoaia; vine Ursărița, mama lui Dimache, — nu-i chip; se umflase mîna și se întărise ca un butuc. Sudui eu pe babă și chem pe Androne. Vine el, pipăie mîna, — baba tresărea și răcnea. «Să n-o întinzi, zice, că mor!» «N-o întind, zice Androne, trebuie s-o lăsăm să se mai umfle.» Baba răsuflă ușurată și-ntoarce obrazul către părete. Atuncea odată i-o înșfăcat Androne brațul: l-o smuncit și l-o sucit. Iar baba o slobozit un răcnet de-am socotit că se dărîmă casa. Androne și-o luat sumăieșu pe umeri și s-o dus. Iar femeia și-o simțit a doua zi mîna la loc.

— Apoi el știe multe! grăi bucuros Vasile, și-și vîrî cu fudulie mînile în chimir. La vite nu se pricepe nimene ca el. O cetit și «Alixăndria».

— Așa? se minună Chirilă, căscîndu-și gura știrbă. Am auzit eu odată cetirea asta. Da' tare era frumos! Spunea cum s-o dus Alisandru Machidon la rai și la iad. Hei, cine cunoaște slovă poate să afle cum o fost în vremea veche. Atuncea aveau oamenii pămînt mult și vite, nu ca acuma. Acuma-i rău: s-apropie vremea de-apoi. Mai cetea dascalul Antohi

de la noi și despre antihrist. La carte spune așa că mult nu mai este pîn' la ceasul cel din urmă. Ș-atunci n-are să se mai aleagă nici care-i bogat, nici care-i sarac. Toți au să moară, și pe urmă are să li se caute la condică faptele; și cine-a fi luat ș-un cui pe nedrept, are să i-l bată în frunte; și cine-a fi luat ș-un ban cu strîmbătate, are să-l topească îngeru ș-are să i-l toarne pe gît...

Focul pîlpîia în stîngere. Moș Chirilă, înfierbîntat de cinste, grăia privind cu ochii lucitori la cei din juru-i. Peste rîu curgea din asfințit o strecurare de lumini felurite. Ziua scădea. În tăcerea zăvoiului străbătu sunetul piedicilor de la cai, pe urmă glasul ascuțit al lui Tilică. Și-n curînd se înfățișă și băitanașul, cu nasul lui bîrligat și cu sumanu-i roșcat. Venea plesnind c-o puhă [1] de cînepă iarba dinainte-i. Se așeză și el la vatră pe vine, și moș Chirilă îi întinse gînditor garafa.

— Măi băiete, vorbi el încet, bea de sufletul babei mele.

Tilică gustă rachiul, se oțărî și se știri [2] iute, apoi se șterse la gură cu mînica. Începu a înfulica pînea. Apoi deodată îl apucă gust de vorbă.

— Mainte, zise el, mă duceam să-ntorc caii. Cînd colo, în carare, un hulpoi iese și se uită la mine. Eu pocnesc din bici, el se scoală și s-așează mai departe și iar întoarce botul către mine...

Vasile, pîndarul, se înălță din locul lui.

---

[1] *Puhă* — bici lung și gros, harapnic.
[2] *A știri* — a răguși.

— Apoi eu mă duc să văd ce mai face Halmul. Tot fînul lui e-n stăpînirea mea. Da' mă mai întorc eu pe-aici. Rămîneți sănătoși! sfîrși el tare, privind pe Anița.

Lîngă scrum, nu mai rămăsese decît Tilică, mîncînd pe genunchi o ceapă cu mămăligă, morarul, Anița și moș Pahomie.

— Noi, fată hăi, ne-om aduce țoalele aici și ne-om culca sub stele. Drept să-ți spun, mă tem să nu ne ieie iar apa. Cu moara, oi vedea eu ce-a zice boierul. Mă duc mîni-poimîni pe la curte ș-oi întreba.

Se sculă tăcut, prin cernerea înserării, și podarul.

— Ia să văd și eu ce mai este prin bordei, zise el.

Gemu încet, cînd începu a-și mișca încheieturile, și porni, puțin plecat din șele, spre capătul podului rupt. La vatră rămaseră umbrele tăcute ale celorlalți trei. Pe deasupra apelor acuma curgea negură. Prin negura aceea trecu un stol de rațe sălbatice, ca o vîjîire scurtă de vînt. Li se auzi căderea zgomotoasă, mai departe, în apa luncii. Apoi se întinse tăcere. Din cînd în cînd mai clipea slab luleaua lui Chirilă către moara neagră, care sta pe o coastă, într-o poziție ciudată, parcă voia să se ascundă după răchiți...

Moș Pahomie intră în bordei tropăind din iminei. La foc, pe vatră, forfotea abia auzit o oală. Pe-un scăunaș alăturea, sta încovoiată baba Catrina, slabă și firavă. Pe obrazu-i uscat luneca lumina. Parcă dezvălea obrazul unei moarte: cu două găuri fumurii sub frunte, c-o linie neagră sub nas...

N-auzi cînd intră moşneagul, dar simţi că umblă cineva în jurul ei.

— Ai venit? zise ea încet, fără să se clintească.

Moşneagul începu a striga tare în singurătatea bordeiului, cu încreţitura-i de buze:

— O luat apa podu!

Baba suci puţin capul, apoi iar se întoarse în neclintirea ei.

— Au fost boierii pe-aici! strigă iar moş Pahomie. Apoi îşi trase şi el un scăunaş lîngă vatră. Măi babă măi, vorbi el mai încet: rău ai ajuns! O adus Siretele un dimon! răcni el iar la urechea bătrînei.

— Ha?

— Un dimon, într-o moară. Şi cuconaşu se uita la el. I-auzi, tot pentru dînsul cîntă şi Vasile pe Halm. Şi muierea stă, ascultă şi-nţelege; dar se gîndeşte la zîmbet boieresc!

— Aha! grăi baba cu nepăsare. Bine. Să vezi, moşnege, mai nainte am aţipit aici, lîngă vatră, ş-am văzut iar pe băieţi. Da' parcă nu-i luase apa... parcă umblau prin casă şi cîntau încetişor... încetişor...

— Hm! iar ai să-i boceşti... mormăi podarul. Cînd i-o luat apa, erau flăcăi, şi tu tot mititei îi visezi... Ce dracu ai tu de-mi tot vorbeşti de dînşii cînd am să mînînc? Ca să nu-mi mai ticnească! Ce avem noi să mai jelim? De-atunci o curs apă multă pe baltă: dar tu tot îi pomeneşti. Iaca! da-te-aş dracului!

Bătrînei îi curgeau lacrimi pe obrajii veştezi. Tăcea şi plîngea, în umbra către care mergeau toţi oamenii acelei zile.

CAPITOLUL II

Cuconaşu Costi zăreşte o umbră în pădure

Într-o dimineaţă curată şi senină se înfăţişă Vasile, vînătorul, la odăile slugilor, în curtea boierească. Căută pe domnu Manole, «feciorul» cuconaşului celui tînăr, şi-i arătă că a venit după poruncă.

— Care poruncă? întrebă domnu Manole, căscînd şi scărpinîndu-se la urechea stîngă.

— Poruncă boierească, domnu Manole: poruncă boierească tînără... Asară, tocmai răsturna femeia mămăliguţa; văd că vine Ghiţă Creţu. Îmi spune că s-o întors cuconaşu Costea de la învăţătură, din străinătate, şi numai o zi s-o hodinit şi ieri o şi poftit să iasă la vînat...

— Aşa-i, răspunse alene, căscînd iar, domnu Manole; doar eu am poruncit lui Ghiţă Creţu să vie la tine. Să nu care cumva să lipseşti, că se face foc cuconaşu Costi.

— Ferească Dumnezeu! se apără cu tărie puşcaşul, scuturîndu-şi pletele cărunte. Unde se află să lipsesc! Doar eu i-am pus lui cuconaşu Costea puşca-n mînă. I-am şi dat răspuns lui Ghiţă Creţu că mă înfiinţez numaidecît. Chiar te rog, domnu Manole, spune cuconaşului că eu am venit...

Feciorul privi pe țăran într-o parte, cu oarecare dispreț.

— Stăi, Vasile, catadicsi el să lămurească; doar n-am să-mi lăs cafeaua cu lapte neisprăvită. Eu am deprindere să beau cafeaua cu lapte cum mă scol. Nici nu mă spăl și trebuie să beau cafeaua cu lapte. Așa mi-i obiceiul, altfel mă bolnăvesc.

— Ei dă, fiecare cu a lui, răspunse cu supunere Vasile. Numai să nu se supere stăpînul.

— Ce să se supere? Cum să se supere? știu eu rînduiala și slujba!

Ca să arate vînătorului ce fel de om este el, domnu Manole trase din buzunărașul jiletcei lui cu mînici o cutioară de lemn, o deschise și alese o țigară boierească subțirică și fină. Scoase din altă parte un chibrit, îl trase pe părete și-și aprinse țigara. Fumînd cu mare plăcere, privea la mișcarea ogrăzii și sorbea cîte-o înghițitură dintr-o ceașcă pe care tot o lua de pe prichiciul ferestrei. Într-un răstimp i se păru cafeaua prea rece și prea puțină pentru cîtă țigară mai avea. Cu ceașca-ntr-o mînă și cu țigara-n alta, intră în gangul bucătăriei, și țăranul auzi înlăuntru glasuri de ceartă, și zîmbi singur. Cîțiva slujitori trecură pe lîngă el fără să-l bage-n samă. Vînătorul clătină din cap, privind în urma lor.

— Iaca, răsare și soarele, mormăi el, cînd văzu acoperișurile grajdurilor fulgerînd argintiu.

Domnu Manole se-ntoarse supărat, cu ceașca aburind:

— Las' că vă arăt eu vouă! amenință el spre gang, întorcînd îndărăt o păreche de ochi holbați.

Țăranul îl privi curios, cu crețuri de zîmbet la coada pleoapelor. Cugeta în sine: «Se cunoaște după căutătură că-i balaur. Altfel, umblă și se poartă ca un ciocoi.»

— Toată paserea pe limba ei piere! vorbi pufnind domnu Manole. Țiganu-i tot țigan!

— Vorbești de bucătar, domnu Manole? întrebă Vasile.

— D-apoi de cine! icni cu dispreț feciorul.

Dar deodată greața de pe obraz i se șterse. Trecînd pe prichiciul ferestrei ceașca c-o mișcare de boscar [1], sări peste cerdac, pe lîngă pușcaș, și se năpusti către balconul curții. Costi, cuconașul cel tînăr, cobora scările cu pușca-n mînă, cu torba la șold și cu cînele de vînat făcînd acrobație în juru-i.

— Acu a picat și Vasile pușcașul, măria-ta, îl întîmpină feciorul, cu glas desmierdător.

— Știu, l-am văzut pe fereastră, răspunse băiatul. De ce n-ai venit să mă scoli mai devreme? Unde-i docarul?

— Gata, măria-ta, într-o clipă-i aici! strigă pripit Manole și se năpusti spre grajduri.

Țăranul își trăsese pălăria din cap cu dreapta, și cu stînga își mîngîia mustățile. Aștepta zîmbind.

— Ce mai faci, Vasile? zise cu veselie tînărul venind spre el. Găsim astăzi prepeliți și potîrnichi?

---

[1] *Boscar* — scamator.

— Sărutăm dreapta, cuconaşule; găsim, de ce să nu găsim?

— Unde mergem?

— Apoi dă, unde porunciţi dumneavoastră. Socot că n-ar fi rău să mergem în hotarul Măcăreştilor.

— Bun; mergem acolo. Fii cuminte, Stop! — Şi îndepărta cu dosul mînii pe cîne, care i se suia pe şolduri — Ştii ce bine-i pare? urmă el către puşcaş. Cînd m-a văzut alaltăieri, m-a cunoscut numaidecît. Sărea în toate părţile şi scheuna de bucurie.

— Cum să nu te cunoască, cuconaşule, dacă mata l-ai învăţat meşteşugu?! Îi grăieşti nemţeşte şi el te pricepe.

Costi începu a rîde, şi ochii foarte negri, cu gene lungi, sticliră ca-n lacrimi.

— Mi-am adus puşcă nouă! vorbi el prietinos către vînător, şi-i întinse arma.

Ţăranul o primi cu respect, după ce-şi lepădă pălăria.

— Frumoasă puşcă, cuconaşule; trebuie să coaste multe parale. Eu tot cu rabla mea cea veche. Mă cunoaşte şi ne-nţelegem destul de bine...

— Asta, Vasile, e o puşcă franţuzească cum n-are nimenea în ţară...

Vasile păru grozav de uimit şi întorcea arma şi pe o parte şi pe alta, pe vîrful palmelor:

— Ts! îi scrisă numai cu aur şi cu argint!

— Nu înţeleg de ce nu vine docarul! tresări nerăbdător băiatul, înălţînd obrazu-i palid. Ba vine! În sfîrşit, bine că vine, ca să nu intîrziem. Pune pă-

lăria în cap. Suie repede. Bine, Manole, adăogi el către feeior, cînd ți-am spus să mă scoli dis-de-dimineață, de ce n-ai înțeles să vii să mă scoli dis-de-dimineață? Să știi că altă dată mă supăr! Te-ai suit, Vasile? Cînele-i lîngă mine.

— Apoi el își știe locul, grăi Vasile din coada docarului. Șede alăturea de mata, ca un om.

— Haide! strigă iar cuconașul către vizitiu. De ce stai? Suie și ține pușca. Mergem în hotarul Măcăreștilor. Așa-i, Vasile?

— Așa-i, cuconașule, cum poruncești mata... Și pușca dă-o mata la mine, să mă mai minunez de dînsa!...

Plecarea se făcu iute în schimbul acesta de cuvinte, și domnu Manole trecu printre slugile adunate, nepăsător, către cerdac, ca să-și isprăvească ceașca de cafea cu lapte.

Cuconașul cel tînăr mîna singur caii murgi. Bucuria vieții îi cînta în toată ființa, și nările i se înfiorau de aerul aspru al dimineții. Docarul duruia înăbușit pe drumușorul din parc. Apoi soarele străluci în hamurile de lac și-n monogramele de argint. Tropotele sonore deșteptară ulița cea mare a tîrgului. Ovrei somnoroși atunci își deschideau prăvăliile și aplecau la drum tărăbile. Salutau cu umilință pe cuconașul boierului, scoțîndu-și cușmele și ploconindu-se. Trecură grabnic prin tîrgușorul cu magherniți îmbulzite; lăsară satul Buciumenilor în stînga și apucară pe un drumeag de țărînă spre zări de dealuri, cu păduri și pîcle nedeslușite. Dincolo de sat, în văi, băia-

tul privi cu uimire Siretul: luncile amestecate cu negurile îi apăreau misterioase ca niște basme; și avu senzația unor priveliști cu totul nouă.

— Vasile, zise el întorcînd capul, cînd mergem acolo?

— Unde, cuconașule?

— La bălțile Siretului.

— Cînd poftești, cuconașule. Mai spre toamnă, cînd se cîrduiesc rațele sălbatice. Am eu locuri bune și ascunse, pe care nu le știe nimeni pe lumea asta...

Costi tăcu, mișcat de cuvintele pușcașului. Apoi vru să-și aducă aminte de locurile către care mergeau.

— Mi se pare c-am fost și anul trecut la Măcărești, Vasile.

— Se poate, cuconașule; trebuie să fi fost. Acolo-s minunate locuri, sub păduri vechi. Mă duceam și cu boierul nostru, cînd eram tineri...

Trebuie să fi fost, fără îndoială; dar băiatul nu-și putea aminti deslușit locurile; și c-un fel de nemulțămire vagă suia dealuri scurte și cobora-n văiugi, căutînd în trecut amintiri și răsunete. Tîrziu, după un ceas de umblet, caii poposiră la niște izvoare, sub dumbrăvi mărunte. Și băiatul boierului cunoscu locul. Nu-și aducea aminte de el, dar îl cunoscu, îmbătat de aceeași simțire stranie de primă dimineață a tinereții.

— Aici se chiamă Poiana de la Șipote, zise pușcașul, după ce coborîră din docar.

Costi nu răspunse. Se întoarse către soare și către cîmpie, unde scînteiau miriști trăgănate.

— Eu ce fac, cuconaşule? întrebă ţigănaşul de la docar.

Cuconaşul se întoarse spre Vasile.

— Du-te la Gheorghian, pădurarul, în partea cealaltă de poiană, răspunse vînătorul. Deshamă şi spune nevestei să răsucească gîtul unui pui, că vine cuconaşu la amiază... Noi intrăm în mirişti; pe urmă în păpuşoaiele omeneşti; după aceea venim la o leacă de hodină...

Cuvintele acestea, ca şi priveliştile, ca şi soarele dimineţii de august, făceau parte din mulţămirea fizică pe care o simţea Costi ca o adiere în toată fiinţa.

Cînele începu să caute harnic prin tufe. Costi îl chemă la el şi-şi pregăti cartuşele. Apoi trecură în mirişti, pe cînd docarul apuca drumuşorul cotit spre pădurărie.

La cea dintăi împuşcătură, ţăranul se minună şi de iuţeala cuconaşului şi de frumuseţa loviturii. Costi se simţi fericit şi sigur de sine. Stop căuta cu hărnicie, ca un adevărat *pointer* englezesc. Rămînea în *arrêt* deodată, ţapăn, cu coada întinsă, cu capul sucit puţin, ca lovit de o paralizie subită, şi de fiecare dată puşcaşul îl privea cu aceeaşi uimire, ca pe o dracovenie străină. După ce suna puşca şi prepeliţa cădea, cînele o aducea delicat, numai de-o aripă.

— Eu socot, cuconaşule, zise Vasile, că pe cînii iştia îi învaţă la şcoală. Doar îl ştiu de anu trecut şi tot stau şi mă minunez de el...

Toate trebuiau să-i facă plăcere băiatului în ziua aceea. La mirarea țăranului, răspunse c-un pachet de tutun; Vasile-l primi c-un ușor zîmbet viclean.

La un tufar des de porumbrei, într-o margine de miriște, Stop începu a se tîrî pe brînci. Costi înțelegea semnalul: știa că a dat peste potîrnichi; dar la duruitul brusc și năprasnic al zborului lor, avu o tresărire și i se împainjeniră ochii. Greși amîndouă focurile, unul după altul.

— Trage! strigă el ațîțat, către țăran.

Vasile ochi lung și cu grijă, apoi slobozi focul și greși și el. Costi se liniști și se simți împăcat.

Amîndoi, cu cînele ager între ei, rămaseră cu capetele înălțate, urmărind zborul paserilor, pînă ce le văzură, într-o undă grațioasă, lăsîndu-se spre alt pîlc de spinării.

— De-acu-s a noastre, cuconașule, grăi zîmbind Vasile. Hai după dînsele...

Ziua era fără vînt, și către amiază soarele pălea tare. Vînătorii ieșiră din păpușoaie și cotiră spre Poiana cu Șipote. Ajunseră la pădurărie tocmai cînd nevasta lui Gheorghian se scula de la foc cu puiul rumenit în țiglă. Era mare și groasă și pălită la obraz de dogoarea jarului. Și deși era mare și voinică, vorbea ascuțit ca o copilă. Costi începu a rîde ca și altădată de glasul ei.

— Gata mîncarea? Gata?

— Gata, cuconașule, și borșul, și friptura. Omu meu o stat la pîndă și v-o văzut venind. El mestecă mămăliguța în casă... Poftiți la umbră, sub păr...

La umbră erau întinse poclăzi peste snopi de ovăs. Şi lîngă trunchiul părului celui bătrîn, într-un butoiaş mărunt, ca şi-n alt an, forfotea uşor mustul de pere. Gheorghian, pădurarul, ieşi din casă cu mămăliguţa pe fund, iar nevasta îl urma cu oala cu borş. Costi se trase pe poclăzi la măsuţa cu trei picioare, pe cînd Vasile rînduia deoparte armele şi torbele pline de vînat.

Pădurarul se închină către boier.

— Sărut mîna, cuconaşule.

— Bine v-am găsit. Ce faci, moş Gheorghian?

— Ce să fac? îmbătrînesc, cuconaşule. Băietanul l-am însurat ş-am rămas singur cu baba. De-acu am să pleşuvesc de istov...

Baba se făcea că rîde, turnînd borşul în castronul de pe măsuţă.

Stop mîrîi spre drum, lătră de două ori, apoi se linişti. Dintr-un colţ, zvîcniră cîţiva cotei slabi, ţipînd şi chelălăind. Venea de către izvoare o căruţă trasă de un cal roib, nalt, slab şi deşirat. Un băitanaş îmbrăcat c-un surtuc zdrenţuit, prea mare pentru el, smuncea întruna de hăţuri. Ş-alături o femeiuşcă subţire, curat îmbrăcată, împodobită cu bariz verde. Cuconaşul o privi lung, săltîndu-se de la locul lui. Ea-l zări o clipă, tocmai cînd dispărea după tufişuri, şi întoarse brusc capu-n altă parte.

Costi aşteptă să se retragă baba, apoi întrebă nepăsător, cu nasu-n aburii borşului:

— Cine-i fata ceea?

Vasile nu ştia.

— Nu-i fată, răspunse Gheorghian, pădurarul. E-o nevastă de pe-aici...

Pădurarul părea că nu mai are ce spune, deși cuconașul mai aștepta lămuriri. Mîncînd, Costi asculta zgomotul căruței depărtîndu-se în pădure. Tot trupul parcă i se hodinea într-o trudă uncropită și plăcută. După ce isprăvi și bău o căniță de must, se lăsă între snopi, cu fața-n sus, cu palmele sub ceafă, cu ochii visători. Pușcașul își răsucea o țigară din tutunul cel bun. Ca să umple tăcerea, îndrăzni să întrebe ceva.

— Stăm noi cîteodată, cuconașule, și grăim între noi. Ce faci mata pe acolo, prin străinătăți, pe unde te duci?

— Am învățat carte, răspunse Costi, la o școală mare.

— Așa?

— Da. Îi zice *Louis le Grand*.

— Hm! Asta-i tocmai în țara franțuzului?

— Da. La Paris.

— Ei, atunci îi bine...

Vasile începu a cotrobăi prin chimir și trecu multă vreme pînă ce scăpără și aprinse un fir de iască. Cînd pufăi din țigară și întoarse ochii, cuconașul adormise și horăia ușor cu obrajii rumeniți. De lîngă prispă, pădurarul îi făcu semn cu capul să vie lîngă el. Se sculă cu luare-aminte și se strecură lîngă Gheorghian. Amîndoi, după aceea, trecură în căsuța plină de umbră. Se așezară pe laiță, alăturea, și pădurarul își răsuci și el o țigară.

— Bre Vasile, grăi el încet, ai văzut pe muierușca ceea care o trecut cu căruța feșterului[1]?

— Da. Ai spus că-i o nevastă de pe-aici. Se uita ciocoieșu după dînsa cu ochii steclind.

— Ei, asta-i! ai văzut și tu. Măi Vasile, să știi tu de la mine că intrăm în bucluc.

— Da' de ce, bădiță Gheorghian?

— Apoi, măi omule, tu n-ai de unde ști. Dar află că pe fata ceea o adus-o acu o săptămînă cuconu Filip la Franț, feșterul. Ș-o așezat-o într-o odaie, la casa de vînătoare. Și i-o hotărît s-o ție acolo și să nu lese pe nimeni să intre la dînsa. Și să fie mare taină. Nimeni să nu sufle o vorbă.

— Aha! Asta trebuie să fie de-a boierului celui bătrîn. Încă nu i-o venit vremea să s-aline.

— Încă nu i-o venit. Chiar l-am și văzut a treia zi și pe dînsul trecînd cu panerașul, singur. Ș-apoi în ziua aceea madama feșterului s-o fost dus la soră-sa, la mașinistru. Iar neamțu s-o făcut a avea treabă-n pădure pînă hăt, tîrziu. De atuncea o mai venit o dată, cu aceeași rînduială.

— Boieru?

— Boieru!

— Hm! Și asta-i o poznă, bădiță Gheorghian. Dar dacă-ncepe s-o cate băietu? ș-o găsește?

— Apoi eu ce spun? și de ce te-am chemat? Tu du-te și-ți fă datoria ta cu dînsul, că eu mă reped la neamț pînă-n sară. Să nu se-ntîmple vreo poznă, că ne-am răpus capetele!

---

[1] *Förster* — pădurar (germ.).

— Asta am înțeles, bădiță. Dar dacă-i așa de mare taină, nu pricep ce caută ziua pe drumuri în căruța feșterului!

— Apoi, bre omule, fundul muierii nici dracul nu-l poate birui. I-o venit să se scalde, ori să-și ieie niște hurmuzuri[1] de la tîrg. Dar altfel, pînă azi nu i-am văzut obrazul. Și eu nici n-aș fi știut de treaba asta dacă nu se zvonea prin femei. De la baba mea am aflat că-i așa de mare taină...

Cînd ieșiră cei doi țărani afară, Costi deschisese ochii pe patul lui de snopi.

*

Spre sară vînătorii veneau cu docarul împotriva tîrgului. Cuconașul boierului avea dreptul să se mîndrească de loviturile pe care le făcuse în timpul zilei și le discuta cu pușcașul, ca s-audă și să se uimească vizitiul. Era mulțămit și de cîne și de pușcă și-i luceau ochii. Vasile se scociora prin chimir cu stăruință și nu găsea ceea ce căuta.

— Nu știu ce am făcut cu tutunul, mormăi el. Ori l-oi fi isprăvit...

— Las' că-ți dau altul la curte... îi zise cuconașul; apoi își aduse aminte că și în alt an, la întoarcerea de pe cîmp, Vasile întrebuințase aceeași manevră ca să capete tutun boieresc, și începu a rîde. Ca toate în ziua aceea, și descoperirea asta îi făcu plăcere.

[1] *Hurmuz* — mărgea de sticlă imitînd mărgăritarul.

În apropiere de tîrg, la cotitura de lîngă cişmeaua boierească, ajunseră o trăsură. Costi făcu pe alături, opri caii şi sări din docar, aruncînd spre oamenii din dosul lui hăţurile. Stop se prăvăli după dînsul. Pe marginea şoselei, înaintea trăsurii goale, care urma la pas, umbla încet o femeie cu părul cărunt înfăşurat într-un voal fumuriu. Era îmbrăcată într-o rochie neagră simplă şi foarte elegantă. În dreapta purta un bastonaş de abanos. Cînd întoarse capul, asfinţitul luci în rîsul ei plin şi alb. Băiatul se repezi, îi apucă mînile şi i le sărută pe rînd, apoi ţinu în palmele lui o clipă degetele lungi şi subţiri ale femeii, privindu-le cu admiraţie.

— Ce mîni frumoase ai tu, mătuşică! îi zise el în franţuzeşte.

— Te-a întrebat tatăl tău, Costi, răspunse ea c-un glas de contraltă, surprinzător pentru fineţa ei. Nu i-ai vorbit asară de planurile tale pe azi.

— Era nevoie? Ţi-am spus ţie.

— Da. Nu-i nimic, a avut un acces de sentimentalism. Voia să stea de vorbă cu tine, să-ţi ceară o părere. Şi-a adus aminte că eşti băiet mare. Ai crescut aşa de tare, — aproape să nu te mai cunoască...

— Vorbim în astă-sară şi sînt gata să-i dau orice sfat... răspunse rîzînd Costi.

— Nu-i nevoie; cred c-a uitat... zîmbi femeia, sprijinindu-se uşor de braţul nepotului său.

La cişmea îşi aşteptau rîndul, cu cofe şi căni, copii de tîrgoveţi. Gălăgia lor se împuţină şi se stînse, cînd

trecură sora și fiul boierului. În marginea tîrgușorului, la barieră, cucoana se opri. Vizitiul în livrea luă o înfățișare solemnă, atinse caii și ridică hățurile la înălțimea pieptului.

— Sărut mîna, duduie Matildă, se auzi un glas blînd și prietinos.

Cucoana voia să se urce în trăsură. Se întoarse.

— Tu ești, Aglaie?

— Eu, cu Laurenția și cu fina matale.

— Cu Rățușca? Cum se poate? Vină-ncoace, Rățușcă!...

Duduia Matilda vorbea romînește c-un prea ușor accent străin și pe *r* îl rostea moale, parcă se desmierda. Femeia căreia-i zisese Aglaie se apropie repede între cele două copile ale ei. Sărutară pe rînd mîna boieroaicei. Duduia Matilda tipări ușor obrajii fetelor.

— Vă șede bine îmbrăcate în alb... Îmi place, Aglaie, că știi să le îmbraci... Dar băietul ce-ți face? Fără să aștepte răspunsul Aglaiei, duduia Matilda apucă de urechiușă pe fina ei: Ascultă, Rățușcă, acuma poți să cetești un roman franțuzesc?

— Pot... șopti copila înroșindu-se și făcîndu-se parcă mai mică și mai bondoacă.

Laurenția, subțire și naltă, aproape cît maică-sa, privea stăruitor spre locul unde asfințise soarele. Știa c-o fixează Costi și zîmbea vag, emoționată.

— Ați ieșit să vă plimbați, ori la vreo vizită? întrebă puțin ironic duduia Matilda.

— Cînd e frumos, ieşim înaintea lui Filip... răspunse soţia vechilului, cu glasu-i blînd şi supus.

— A, bun, asta-mi place... încheie duduia Matilda, întinzînd mîna-i albă pentru trei sărutări. Să mai vie fetele la mine...

Se urcă sprintenă în trăsură, îşi strînse foile şi făcu loc lui Costi, iar vizitiul dădu drumul cailor în joc lin pe uliţa mare.

— În jumătate de ceas trebuie să vie şi tata... zise vechiliţa către fete, c-un glas mai hotărît şi mai sigur. Să mai facem un tur pînă la primărie.

Se întoarseră în tîrg, pe uliţa primăriei, în cea din urmă lumină a zilei. Fetele mergeau înainte, mama în urmă, răspunzînd din cînd în cînd, c-o înclinare uşoară de bărbie, la saluturi.

— Bună sara, madam Alexandrescu, zise ea într-o vreme, oprindu-se la o portiţă, în faţa unei căsuţe cu cerdac.

— Bună sara, dragă madam Nacovici, răspunse soţia primarului. Ai mai ieşit la plimbare?

— Ca totdeauna, aştept pe Filip. Cînd am trecut încolo, nu ieşiseşi în cerdac. Ş-acum eşti cam departe Vină mata, mai aproape. M-am întîlnit mai nainte, la barieră, cu duduia Matilda. Am vorbit o mulţime, de una, de alta... Fetelor, mai plimbaţi-vă oleacă singure, dar nu vă duceţi departe... Acuma vorbim încet; dă-te mai aproape. Ascultă, dragă madam Alexandrescu, de ieri se ştie unde-i.

— Cine? şopti madam Alexandrescu.

— Cum cine? Fata Rusului de la Cotu Iepii.

— Aha-da! Tare-s curioasă să știu...

— E la Franț, la casa de vînătoare. Cînd a ieși cuconașu singur, cu caiul cel negru înhamat la paner, să știi că acolo se duce.

— Și asta-i una! Ce găsește el la o țarancă proastă ca aceea?

— Apoi aista-i narav vechi la dînsul. A mai făcut și altele ș-are să mai facă. Cum îi el cam nebun. parcă mai alege dacă-i cucoană, ori dacă-i țarancă? Spune Filip că făcea de-acestea și cînd îi trăia cucoana. Acuma treaba lui, ce-avem să ne amestecăm noi în așa prostii? Să vezi alta mai nostimă. Zice că dumneaei a poftit să se ducă la scăldat.

— Cine?

— Fata Rusului! Ei, și dac-a poftit, ce să facă nemțoaica lui Franț? A pus iapa la trăsură, și hai la Siret. Acolo se dezbracă ele, și scoate Paulina două cămeși roșii. Își pune ea una, și pe cealaltă o dă Aniței; așa o chiamă. Da' ea de colo: nu, că nu pune cămeșă, i-i frig în cămeșă udă. Și se dă afund așa în Siret și prinde a înota pînă la o bulboană. A rămas madama feșterului cu gura cascată. Credea că vrea să se înece. Mă rog, cînd am auzit de treaba asta, am avut ce rîde. Ce delicateță vrei mata de la fata morarului?

— Mamă! Mamă! vine tata! strigară fetele sosind în fugă prin umbra înserării.

Cucoana primarului rămase rîzînd singură la portiță, iar cucoana Aglaie ieși în întîmpinarea vechilului.

— Is flămînd și trudit ca un cîne! zise cuconu Filip cu glasu-i gros, descălecînd și luînd calul de căpastru. În astă sară nu mă mai duc pe la curte: mă-ntîlnesc mîni cu boierul și-i spun toate. Dar cît îs de trudit, tot am să stau oleacă după masă, să-mi cînte domnișoarele din pian.

După ce-și sărută fetele pe frunte, grăbiră pașii și trecură spre casa lor, cu balcon încununat cu viță sălbatică, în dosul curții boierești. Era lumină în odăi; prin ușile deschise pătrundea un miros plăcut de friptură. Cuconu Filip lăsă buiestrașul alb să intre singur pe portiță și sorbi cu nările larg deschise mirodenia bucătăriei. Așa cum era, plin de colb, intră în sufrageria curată, prinse cănița din mijlocul mesei și-și umplu un pahar mare cu vin roș. După ce-l dădu de dușcă, se întoarse spre ușă, pe unde venea bucătăreasa învăluită în aburii bucatelor.

Cucoana Aglaie și fetele mai mult frunzăreau mîncarea. Băiatul, Adam, ieșise dintr-un cotlon, se așezase într-un colț de masă, mînca tăcut și preocupat ce-i punea în farfurie maică-sa. Era un omușor oacheș de paisprezece ani, cu părul dat ca o perie în sus, grav și cu fruntea mare.

— Băietul ista al nostru are să se facă filosof! zise rîzînd cuconu Filip, și înfulica cu lăcomie, picurîndu-se de sos pe haine. Cîte cărți ai mai cetit astăzi?

— Lasă băietul în pace... îl apăra cucoana Aglaie, c-o intonație de mare iubire în glas. Îmi face plăcere cînd îl văd între cărți.

— Tot ce-i mult nu-i bun... hotărî cu gura plină cuconu Filip.

Băiatul tăcea.

După supă, după găină cu caise, după mușchiul fript împănat cu usturoi, după plăcinta cu brînză de vacă, cuconu Filip putu în sfîrșit să răsufle cu mulțămire și se lăsă pe speteaza scaunului. Mai bău un pahar de vin roș ca să puie capac; apoi se gîndi fericit la o cafea mare, cu caimac, în salonaș, la o țigară groasă și la pianul fetelor.

— Așa... zise el c-un geamăt și cu limba grea. acuma s-auzim ș-un concert. A aflat și boierul c-am cumpărat fetelor pian. Îi pare bine. Zice că muzica îndulcește sufletul omului.

— Ce nevoie era să-i vorbești de asta? îl întrerupse cu nemulțămire cucoana Aglaie.

— Cum? Ce are a face! Nu i-am vorbit eu. A aflat el singur.

— De la vreun binevoitor, fără îndoială.

— Care binevoitor? Din munca mea n-am voie să cumpăr fetelor mele pian?

Băiatul își ridică ochii, cu fruntea încrețită, ca totdeauna cînd tatăl său vorbea prea tare. Trecînd pe lîngă el, în salonaș, cuconu Filip îi mîngîie peria moale a părului. Se răsturnă apoi pe o canapea și așteptă. Cucoana Aglaie aduse încă o lampă. Și fetele, așezîndu-se drepte pe scăunașe nalte, începură să cînte o bucată zgomotoasă la patru mîni.

— Unde-i băietul? întrebă cuconu Filip, căscînd.

Băiatul intrase în cotlonul lui. Cucoana Aglaie făcu semn soțului său să tacă.

După bucata întăia, domnișoara Laurenția atacă singură o sonatină învățată la pension, care i se păru, ca și-n alte seri, ciudată lui cuconu Filip. După aceea copila alese alt caiet, încercînd o muzică gravă.

— Drept să vă spun, îndrăzni vechilul, eu tot v-aud cîntînd lucruri franțuzești și nu mă împac cu ele...

— Asta-i Bach, tată... muzică clasică... zise subțire și hotărît Laurenția

— Se poate; dar de ce nu vă învață acolo și cîntece de-a noastre, adevărate?...

— Nu năcăji fetele... observă apăsat cucoana Aglaie.

— Nu le năcăjesc, femeie, dar am și eu un gust. Pentru atîtea parale cîte am dat pe lada asta, vreau s-aud un cîntec adevărat...

Laurenția se ridică de la piano cu obrazu-i frumușel încrețit de o supărare bruscă.

— Ba eu am învățat ceva după ureche... strigă vesel Rățușca. Am auzit de la Ciobanu și de la Turcu: cum i-au cîntat tatei de ziua lui... Și se așeză în locul surori-sa.

— Să văd... să văd... mormăi alene vechilul...

Apoi, după cele dintîi acorduri sculățele ale unui brîuleț, începu a sălta pe canapea.

— Așa da, își ridică el glasul entuziasmat, așa zic și eu. Brava, Mărioară!... Cîntecul matale face multe

parale! — Ce este? tresări el apoi, amenințător, spre ușă.

Bucătăreasa intrase desculță, cu mînile suflecate și depărtate de trup. Pianul se opri.

— Cucoane Cilipe... grăi femeia răgușit și clipind des din ochi... cucoane Cilipe...

— Ce-i, femeie? ce cauți acuma aici? vorbi aspru vechilul. Iar îți trebuiesc gologani, ca să te duci la Bercu?

— Nu... răspunse cu tărie bucătăreasa, întorcînd supărată capul. O venit domnu Franț.

— Ei, și ce-i dac-o venit domnu Franț? o îngînă vechilul. Ce caută domnu Franț?

— D-apoi, dă, eu știu? Zice că numaidecît vra să vorbească cu dumneata!...

După ce spuse ce trebuia, femeia se întoarse și se duse. Cucoana Aglaie crezu de datoria ei să facă o observație, cu toate că fetele erau de față.

— Filipe, eu nu te înțeleg... o îngîni... vorbești așa cu dînsa... parcă nu i-ai fi stăpîn.

— Ia lasă, zise alene și cu nepăsare bărbatul. Să mă duc să văd ce vrea neamțul. S-o fi întîmplat ceva...

Cucoana Aglaie deveni atentă:

— Ce s-a întîmplat?

— Eu știu? Să vedem. Dacă vine el în puterea nopții la mine, trebuie să fie ceva. Cîteodată mă gîndesc că-i grea și amară slujba boierească...

Cucoana Aglaie încercă să-i atragă luarea-aminte din ochi, către fete. Dar cuconu Filip, ca și cum

deodată ar fi fost biciuit, cu toată greutatea-i de om mare, păşi sprinten spre uşă, şi glasul îndată i se auzi în antret:

— Aici eşti, Franţ? Intră la mine-n birou...

Cucoana Aglaie oftă şi se aşeză iar la locul ei, cu linia nasului prelungită într-un creţ adînc pe frunte. Fetele începură a ciripi vesele, cap lîngă cap, sub lampă, răsfoind notele.

După o jumătate de ceas, cînd se-ntoarse vechilul, cucoana Aglaie era singură.

— Ce este? întrebă ea cu glas şoptit şi ager.

— Nu-i nimica, îţi spun cînd mă-ntorc. Trimet chiar acum un om la Vasile, puşcaşul lui cuconaşu Costi, să mi-l cheme. Mă duc la curte, trebuie să vorbesc cu boierul...

Cucoana Aglaie ieşi uşor în balcon şi văzu depărtîndu-se prin întuneric, spre curte, umbra feşterului ş-a bărbatului ei.

*

La palatul boieresc erau toate luminile aprinse, ca după obicei, şi slugile duceau la masă. În sufrageria largă, căptuşită cu stejar, sub lampa enormă suspendată, cinau vorbind vesel Filoti, duduia Matilda şi Costi. Sufragiul, în haină neagră, cu mănuşi albe de bumbac, primea farfurii lungi pe uşa deschisă şi le trecea solemn stăpînilor.

Alexandru Filoti avea zîmbetul lui obosit şi absent. Băiatul îşi istorisea cu aprindere ispràvile zilei.

— Dac-ai adus potîrnichi, grăi Filoti alene, atuncea mi-ai făcut o deosebită plăcere...

Vorbeau franţuzeşte.

— De ce, papa?

— Pentru că un bucătar bun poate scoate din paserile acestea lucruri delicioase. Mîni am să chem pe Luca, să-i dau o reţetă şi să-l dăscălesc.

— Alexandre, interveni duduia Matilda rîzînd, mi se pare că rolul acesta mi se cuvine mie...

— Aşa-i... îngînă boierul pe nas, ca şi cum era vorba despre altceva.

Sufragiul, scoţînd c-o mişcare măreaţă farfuria din faţa duduii Matilda, îi prezentă un peşte înecat în maioneză.

— Nu mănînc... zise Filoti, respingînd farfuria c-un gest. Ce-i asta, Panaite? adăogi el apoi, urmărind farfuria cu ochii. Ce fel de peşte?

— Mreană, măria-ta! rosti scurt sufragiul; prinsă astăzi în Siret.

— Atuncea am să scot...

C-o altă mişcare, tot aşa de frumoasă, Panaite aduse peştele sub barba boierului. După ce servi şi pe cuconaşu Costi, lăsă undeva farfuria şi cu demnitate vărsă vin în paharele de cristal.

— Costi, zise Filoti, cu glasu-i nehotărît. Astăzi am vrut să stau de vorbă cu tine.

— Da, papa, mi-a spus tante Mathilde.

— Aşa-i. Ai sosit de trei zile şi n-am găsit vreme o jumătate de ceas să sfătuim ca doi prietini. Acuma, după ce ţi-ai trecut bacalaureatul, eşti barbat. Tre-

buie să te pun şi pe tine în curent cu viața de aici. Am trăit multă vreme departe unul de altul...

— Alexandre, observă zîmbind duduia Matilda, acesta-i al doilea acces de sentimentalism astăzi; şi asta mă nelinişteşte. Ce este? N-ai văzut pe băiet în fiecare vacanță, şi de-atîtea ori cînd te-ai dus la Paris?

— A, nu, dragă soră... atuncea era un copil. Acuma-i barbat şi-mi dovedeşte că am dreptul să fiu melancolic... Am greutăți foarte mari... suspină el lăsîndu-se pe speteaza scaunului... Apoi zîmbi spre băiat, fără să-l vadă.

După îngheţată, Panaite se plecă respectuos şi tainic lîngă umărul boierului.

— Măria-ta, să vă servesc cafeaua în birou? V-aşteaptă de jumătate de ceas domnu Filip.

— Cum?

— V-aşteaptă domnu Filip cu feşterul. Zice că-i ceva grabnic.

— Unde sînt? tresări Filoti. De ce nu mi-ai spus mai degrabă? Mă-ntorc îndată, adăogi el, sărutînd în treacăt mîna duduii Matilda.

— Ne găseşti la mine, Alexandre, îi zise soră-sa.

În salonaşul micuţ al duduii, plin de mobile fragile rococo [1], — salonaşul copilăriei ş-al trecutului, — Costi se întinse comod pe-o canapeluță, iar stăpîna locului se aşeză în jilțul ei potrivindu-şi taburetul şi

[1] *Rococo*, *stil rococo* — stil artistic răspîndit în sec. al XVIII-lea, provenind din Franța, caracterizat printr-o bogăție excesivă de ornamente.

măsuța. Aninîndu-și pe după urechi, cu grijă, ochelarii de aur, deschise cartea începută.

— Ai rămas credincioasă lui Lamartine, mătușică ?...

Ea-l amenință cu degetul, ș-avu un zîmbet delicat, ridicînd o clipă spre el ochii. Camerista duduii, o țigăncușă mărunțică, — și subțire ca o ață, cum observă Costi, — aduse nesimțit cafelele. Apoi sosi și Filoti. grăbit, gîfîind puținel.

— Ți se răcește cafeaua, Alexandre, zise duduia Matilda.

El furișă spre băiat o privire ironică, tăcu, se așeză lîngă cafea și-și aprinse o țigară.

— Ai isprăvit ? N-a fost nimic rău, papa ? întrebă Costi.

— Nu, n-a fost nimic deosebit... răspunse cu nepăsare Filoti.

CAPITOLUL III

În ziua de 30 august era patronul boierului Alexandru Filoti-Buciumanu

În ziua de 30 august, mare adunare în curtea boierească. După datină, de ziua stăpînului, trebuiau să se înfățișeze slujitorii moșiei și județii de prin sate c-o samă de oameni. Gospodarii aduseseră plocoane: mioare țigăi și găini boghete. Slujbașii, după cum se cuvenea, veniseră cu sloboda, în straie curate, cu chimirurile și tăștile sclipind de alămuri. Așteptînd pe boier să-l firitisească și să i se închine, stăteau roate-roate și sfătuiau grav și șăguiau. Izbucniri de rîs, repede stăpînite de țistuituri, tresăreau mai ales în jurul unui uriaș cu baltag și căciulă naltă. Băieții, îmbrăcați întocmai ca părinții lor, în straie mici, priveau numai de departe cu respect la omul acela mare. Și mai ales Todiriță, nepotul lui Androne Brebu, era foarte uimit de cele ce auzea.

— Măi băieți! zicea vătaful flăcăuașilor, cerînd să-și îngroașe glasul, voi nici nu știți cine-i acela.

— Cine-i, bădiță Gligore? îndrăzni cel mai mititel, apoi, rușinat, își ascunse obrazul după tovarăși.

— Măi băate... acela-i Simion Oloieru. În vremea lui o fost hoț de cai, da' o fost, bre, un hoț care nu se mai află. Are iarba-fierului, și nu-i pasă de

nimic... Acu-i chihaia boierului, în pădure la Cucoara...

Copiii întoarseră cu admirație nasurile spre chihaie, care clipea dintr-un ochi și povestea ceva vesel.

La o fereastră deschisă, sub ramuri bătrîne de *sophora*, abia scuturate de flori, apărea din cînd în cînd obrazul ras și uscat al lui Jean Cavalier, cameristul lui Filoti. Oamenii tăceau o clipă și-l urmăreau cu privirile. Toaleta așa de lungă a boierului era pentru toți ceva minunat și neexplicabil.

— Camardineru ista-i ca peștele, zise Simion Oloieru, făcînd cu ochiul, tot vine la fereastră și-nghite o leacă de vînt...

— Aista-i domnu Cavaler franțuzu... suspină un coșărar umilit și slab, înfășurîndu-se în suman... Să am eu paralele lui... ehe!

— Atuncea, măi Iftime, adă-l într-o noapte într-o rîpă, la Cucoara... da' cînd s-a găti să se-ntoarcă în țara lui, cu toate lăzile...

— Știu eu, bade Simioane, dacă s-a mai întoarce? Aud că i-o dat boieru pămînt și-și face casă în marginea tîrgului...

— Rămîne ș-aista pe aici... rosti cu glas schimbat Oloieru, și, trecîndu-și baltagul la subsuoară, începu a căuta luleaua, tutunul și scăpărătorile în torbă. Văd că boierul întîrzie, adăogi el.

— Ei dă, suspină Iftime, pînă ce se scoală, pînă ce-l ferchezuiește și-l îmbracă domnu Cavaler... După ce dă bacșișurile, se duce la biserică: slujește popa Neculai cu egumenul de la Sihăstrie și cu preotul cel

tînăr de la Roşcani — pomenire pentru părinţii dumnisale... Lui îi dă mîna să le facă rugăciuni şi să le-nchine de toate. Da' eu ce pot să dau morţilor mei? sfîrşi el scîncind şi-şi trecu pe rînd mînicile sumanului prin mustaţa-i rară şi zbîrlită.

Oloieru îl privi cu dispreţ şi zîmbi a rîde, căutînd în sine o vorbă ascuţită. Androne Brebu zise serios:

— Smereşte-te şi închină-te, Iftime, şi Dumnezeu primeşte.

— Aşa-i, bade Androne, se tîngui coşărarul. Dar mai sînt şi altele. Să vezi dumneata: ieri-noapte, mi s-a arătat în vis tătuca... Se opri oftînd, şi cei din juru-i deveniră atenţi. Şi se făcea aşa că intră pe uşă, c-un cîne mare, negru, după dînsul... «Iftime, zice, eu m-am dus de lîngă voi de paisprezece ani; ş-o vreme mi-aţi purtat de grijă; dar acu m-aţi uitat... Mi-i frig aici şi n-am nici de unele.» Şi mă scol eu, bade Androne, înfricoşat şi mă înfăţişez la cuconu Cilip, dimineaţa... Şi-i spun eu, iaca aşa, iaca aşa, să-mi dai, cucoane Cilipe, parale să cumpăr opt pîni, şi două ocă de rachiu şi opt lumînări, că vreau să dau de sufletul părintelui meu; să aibă de băut şi de mîncat, şi lumină, unde se găseşte... Şi n-o vrut să-mi deie. El ce ştie? M-o suduit şi m-o alungat... Şi ast-noapte iar mi s-o arătat tătuca, cu cînele cel negru după el...

Brebu asculta cu sprînceana uşor încruntată. Oloieru pîcîia grav din lulea. Prin murmurul ogrăzii şi pe lîngă ei trecu, fără să privească nici în dreapta, nici în stînga, un ovrei cu barba căruntă, cu ochiul stîng scurs, închis şi adîncit sub sprînceană

Ochiul sănătos îl ţinea deschis numai pe jumătate, dar cu el îşi vedea foarte bine drumul întortochiat printre grupele de oameni. Sui scările balconului depănînd repede din picioare şi sus întîlni pe vechil; se opri zîmbind, astupîndu-şi aproape de tot ochiul bun, şi salută ducînd două degete la pălăria de pîslă neagră.

— De ce n-ai mai întîrziat, domnu Şapsa? îl înfruntă rîzînd Filip Nacovici.

— Poate s-a supărat cuconaşu? întrebă ovreiul, aţintind cu grijă pe vechil.

— Haide, haide, treci în antret... Te chiamă îndată...

Şapsa voi să intre; apoi se dădu la o parte înclinîndu-se umilit. Costi ieşea în cerdac. Oamenii din ogradă îl salutară ridicîndu-şi cuşmele, într-un murmur prietinos de glasuri. El dădu din cap, cu risu-i tînăr şi fericit, fără să vadă pe ovrei.

— Vă salut cu respect... şopti Şapsa.

Tînărul întoarse ochii într-o parte, de sus în jos, şi răspunse c-o înclinare uşoară din sprîncene. Ovreiul se strecură în antret.

— Vine îndată şi boierul... zise Filip lui Costi. Are ceva de vorbit cu Şapsa şi iese...

— A, acesta-i bancherul şi misitul tatei... îl uitasem.. zîmbi băiatul.

— Da: e un om altfel harnic şi detreabă... urmă vechilul rîzînd; poate odată să ai şi mata nevoie de el...

— Pesemne că asta-i soarta noastră, răspunse Costi, să nu putem niciodată scăpa de specia asta de oameni.

— Da... încuviinţă Nacovici, puţintel nedumerit de reflexia tînărului... Nu ştiu dacă v-am spus, domnule Costi, cum a început Şapsa...

— Cum a început? Nu mi-ai spus... răspunse tînărul, distrat, urmărind cu ochii mişcarea ogrăzii.

— A, a început frumos. Să vezi mata. A venit în tîrg îndată după război, prin 1878. Ş-avea o dughenită cu trei lulele, un drob de sare ş-un ulcior de gaz... Iar Clipici — este un ţigan care umblă acum cu calicitul — pe atunci era vătăjel comunal. Şi domnu Şapsa neavînd cu ce plăti dările, îl lua Clipici cu harapnicul şi-l alunga prin spini pînă la primărie. Pe urmă a prins a se înfiripa. S-a lăsat de dugheană ş-a început alte afaceri. Ne-a ajutat totdeauna la vînzarea recoltei, şi boierului îi place cum vorbeşte, cum se poartă şi cum îl serveşte... Acuma are parale multe.

— Cine?

— Şapsa. Dar e un şiret... Totdeauna se plînge că n-are, zice că împrumută şi el de la bancherii din Iaşi cu camătă. Mă rog, ştie să-şi facă afacerile.

— Mi se pare că tata nu poate fără el...

Vechilul zîmbi:

— Dă... aşa-s boierii...

Stop sosi în galop de la bucătărie şi începu a mirosi hainele stăpînului său, învîrtind cu hărnicie din coadă.

— Astăzi nu mergem la vînat... îi zise Costi, apucîndu-l de-o ureche şi scuturîndu-l... Destul! — Ascultă, domnule Nacovici, reluă el, mai este un ovrei interesant aici : am vorbit de cîteva ori cu el.

— Da ; acela-i filosof. Îl chiamă Fişel Bloc. Vine şi el astăzi, mai pe urmă, cu delegaţia, ca să felicíteze pe boier. Mi-a spus el că vă place să discutaţi cu dînsul... Are mare admiraţie pentru dumneavoastră...

În uşa antretului se ivi, numai pe jumătate aplecat într-o parte, cameristul lui Filoti.

— *Monsieur Philippe?* îngînă el cu o voce subţire şi nazală. Apoi dispăru.

Nacovici îşi pipăi grăbit cravata. Şopti respectuos :

— Mă chiamă boierul!

Intră după franţuz.

În ogradă avu loc o destindere, o mişcare de pregătire. Simion Oloieru scutură din cap, făcu cu ochiul spre cerdac şi rosti cu mutră serioasă o năzbîtie în cercul lui de săteni. Costi trecu în lungul balconului şi se opri în capăt, privind parcul care se întindea spre biserică, spre sat şi spre valea Siretului. Pe una din alei se plimba duduia Matilda, cu bastonaşul ei de abanos. Cînd se întoarse, la o cotitură, zări pe Costi şi-i făcu de departe semne de prietinie cu mîna-i înmănuşată negru.

Alexandru Filoti trecuse în bibliotecă şi Cavalier dădu îndată drumul lui Şapsa. Ovreiul intră plocănindu-se ; şi, înainte de a privi pe boier, îşi roti cu sfială ochiul sănătos pe jumătate închis în juru-i, ca

și cum s-ar fi temut de-o capcană. Filoti mirosea puternic a colonie.

— Ai adus? întrebă scurt boierul.

— Pentru dumneavoastră, cuconașule, eu știu să caut... răspunse Șapsa cîntîndu-și cuvintele. Mai întîi și mai întîi vă rog să primiți din partea mea respectuoase felicitări.

— Bine, bine, răspunde la ce te-am întrebat.

— Da, cuconașule. Dar îmi dați voie să vă spun că din zi în zi tot mai greu și mai greu merge cu afacerile noastre. Ca să găsesc napoleonii și galbinii de care aveți nevoie, a trebuit să mă sui în tren și să mă duc la Iași. Ș-acolo umblă, și vorbește, și caută, și-ntreabă. Ici nu-i, colo nu-i, dincolo este, dar cu agio [1] cam ridicat...

— Lasă fleacurile, Șapsa. Crezi că eu am vreme să te ascult pe tine?... vorbi zîmbind Filoti. N-ai văzut ce m-așteaptă? Și încă nu s-a isprăvit. Azi pentru mine e o zi grea și lungă.

— Ei, așa-i la un boier mare și bogat ca dumneavoastră. Poftiți.

Trăgînd de sub haină săcușorul cu aur, îl așeză cu grijă pe birou, apoi se retrase doi pași. Atunci intră și Nacovici.

— Filipe, deschide sacul și numără... zise Filoti; apoi, deodată gînditor, începu să se plimbe cu mînile la spate pe dinaintea biroului.

Vechilul își duse palma la gură și tuși.

---

[1] *Agio* — supraprofit, rezultat din speculații cu semne monetare sau hîrtii de valoare.

— Întăi să vă urez mulți ani, stăpîne! rosti el cu vocea-i groasă.

Filoti se opri și ridică ochii surprins, apoi zîmbi:

— Mulțămesc, Filipe, mulțămesc... Vezi și numără ce-a adus Șapsa și ține socoteală...

Nacovici păși în vîrful degetelor la birou și desfăcu săcușorul.

— Ați ajuns la o înțelegere cu grîul? urmă Filoti, și-și începu iar plimbarea, ca și cum n-ar fi așteptat nici un răspuns.

— Eu socot c-am ajuns, cuconașule... răspunse ovreiul. Am găsit eu niște jidani care-l ridică și leapădă banii pe masă. Încarcă un vapor pentru Anglia. Nu ne-nțelegem de la cincizeci de franci de vagon, — dar la urma urmei avem să cădem la învoială. Eu am vorbit pentru tot, cuconașule; și pentru grîul de-aci, și pentru cel de la Mărgineni și Fundeni. Le-am arătat probele; văzut și primit. Încărcăm aici, pe urmă ne suim în tren și mergem la celelalte moșii. Numai grîul de la Iazul Crucii le-am spus că-l vindem făină gata. Acolo este moară, și trebuie să-i dăm hrană. Eu sînt sigur c-au să cumpere și făina. Aiștia, cuconașule, îs niște oameni care nu umblă după o mierță, două... Fac afacere serioasă; iau bani buni de la inglez. Așa că dacă-mi dați ordin să rup prețul astăzi, — eu îi aduc la domnu Filip și luăm arvună.

— Bine, înțelege-te cu Filip, zise Filoti... Am nevoie de bani. Ascultă, Filipe, anul acesta, după cît înțeleg, cu Mărginenii și cu Fundenii n-am ieșit tocmai

bine... Moşii mari, frumoase... Administraţia de-acolo mi se pare că nu se poartă tocmai bine.

— Ce să faci, cuconaşule? oftă Nacovici. Aceştia-s oamenii pe care-i avem în ziua de azi..

Şapsa se făcu mai mic şi închise mai tare ochiul.

— Cuconaşule, îndrăzni el, eu nu înţeleg de ce ţineţi atîţia slujbaşi, adică atîta bătaie de cap. Moşiile acelea, nu zic, îs frumoase şi bune... le cunoaşte toată lumea... dar sînt în ţinutul Botoşanilor, şi-s peste mînă... Aici, unde sînteţi dumneavoastră şi domnu Filip, e altă socoteală... aici, subt ochiul stăpînului, se macină altă făină... Eu v-am mai rugat şi altădată: numai o vorbă să spuneţi ş-un ordin să daţi; vă găsesc posesori cu preţ foarte bun. Scăpaţi de nemulţămiri: primiţi cîştiul la Sfînu Gheorghe şi Sfîntu Dumitru, — şi las' să piardă ei, — de ce să pierdeţi dumneavoastră?...

— Cred că are dreptate Şapsa... rosti Filoti oprindu-se şi adresîndu-se portretului de deasupra biroului. Ai isprăvit, Filipe? Atunci să facem puţină socoteală şi să ieşim, căci e tîrziu... Ascultă, Şapsa, urmă el c-o voce mai scăzută, oprindu-se în faţa ovreiului şi aţintindu-l; mai am ceva de vorbit cu tine. Trebuie să te duci la Iaşi.

— Bine, cuconaşule; pentru dumneavoastră ştiţi că mă duc oriunde. Aveţi vreo afacere?

— Ascultă, trebuie să te duci la Iaşi. Am acolo nevoie deocamdată de-o casă cu trei-patru camere...

Şapsa întoarse o ureche şi deveni foarte atent, cu ochiul în pămînt.

— Asta se poate găsi... răspunse el încet.

— Știu... dar apartamentul acesta trebuie să fie la o nemțoaică văduvă.

— La o nemțoaică văduvă? De ce numaidecît la o nemțoaică văduvă, cuconașule? Nu poate să fie și la o franțușcă?

Filoti se înveseli.

— Bine, poate să fie și la o franțuzoaică, dar să-l găsești.

— Pentru dumneavoastră se găsește. Am să găsesc o profesoară nemțoaică ori franțuzoaică, și aveți să fiți mulțămit. Eu totdeauna vreau să fiți mulțămit de mine.

— Șapsa, tu ești un ovrei deștept... încheie Filoti rîzînd.

Filip Nacovici aștepta grav și părea că nu înțelege nimic.

*

Erau ceasurile zece cînd ieșiră în balcon, și Costi trecu lîngă tatăl său. În ogradă oamenii se mișcară, apropiindu-se. Se descoperiră toți și înălțară glasuri:

— Să trăiești, cuconașule, întru mulți ani!

— Să trăiți și dumneavoastră, oameni buni! răspunse Filoti, încheindu-și haina neagră și privind vag asupra mulțimii. Vă mulțămesc pentru plocoane... Aduceți-le încoace.

Coborînd treptele, atinse cea dintăi mioară cu mîna, și vechilul trecu țăranului care o înfățișa un ban de

aur. Se apropiară alții ; și argații luau și duceau oițele în țarc și găinile în poieți. La o parte, cu capetele adunate, unii își cercetau cu luare-aminte galbinii cu zimți. Se rînduiră apoi slujitorii și primiră napoleonii chiar din mîna boierului.

— Toți sînt oameni frumoși și voinici... zise în franțuzește Filoti către Costi. Mi-s foarte dragi, și de fețele unora mi-aduc aminte din copilărie...

Costi se simți și el mișcat de glasul tatălui său. Ritualul acesta al altor vremi îi apăru plin de poezie.

După ce isprăvi, boierul se întoarse și văzu pe camerist, care privea curios scena, de sus din balcon. Zîmbi și-și aduse aminte că trebuia să se ducă la biserică.

— *Jean!*

— *Monsieur?*

— Fii bun, te rog, și anunță pe Dimachi să tragă cupeul.

— Papa, rosti repede Costi, tante Mathilde a trecut la biserică pe portița din parc.

— Așa? cu atît mai bine. E mai simplu și mai agreabil. Jean, nu mai avem nevoie de cupeu. Ești bun să spui să deshame?

— Pentru musafiri am rînduit eu trăsuri la gară, lămuri, cu glas scăzut, vechilul.

— Foarte bine, foarte bine... Să mergem, Costi, la biserică...

— Ce-or fi grăit ei în de ei așa de iute? întrebă cu uimire Iftimie coșărarul. Franțuzește... Am auzit

că boierul nostru grăieşte în toate limbile... Ş-apoi vorbesc aşa cînd au de pus la cale lucruri mari. Noi ce putem şti?

— Du-te şi tu la Pariz, măi Iftime, îi răspunse Oloieru, ş-ai să te întorci franţuz. Îţi razi barba şi musteţele şi sameni cu domnu Cavaler.

— Să mă ferească Dumnezeu! rosti cu groază coşărarul, şi-şi făcu cruce.

Cum trecură între zidurile parcului, pe aleile năsipite, îi împresură liniştea. Mergeau domol alături, tatăl şi fiul, şi cu acelaşi simţimînt îşi zîmbiră, evocînd în jurul lor fantomele unui trecut îndepărtat. Şi unul, şi altul îşi petrecuseră copilăria în umbra aceasta naltă şi solemnă.

Filoti se opri şi privi în juru-i. Erau singuri. Cuprinse pe Costi de după grumaz şi-l sărută pe frunte.

— Nu te mira, Costi, îngînă el, cu privirea obosită. După ce-am ieşit de-aci, n-am mai fost fericit...

Băiatul simţi lacrimi între gene. Răspunse cu avînt la îmbrăţişarea tatălui său. Apoi porniră, fără să se privească, spre portiţa care da la biserică.

Vechilul şi mulţimea de oameni veneau pe altă parte, pe drumul tîrgului ş-al satului. Lumea strînsă în biserică se desfăcu cu grăbire, strîngîndu-se către ziduri, şi boierii trecură în frunte, lîngă duduia Matilda. Slujba începuse, în miros de lumînări şi oameni. În strana lui, Filoti căzu pe gînduri ca-ntr-un vis, fără să mai bage sama la nimic. Costi fu atent, ca la ceva nou, la pomenirea răposaţilor boieri şi domniţe, — şi privirea-i caldă şi neagră se

întîlni cu ochiul melancolic al duduii Matilda. Îndată apoi, între mutre felurite, zări profilul curat și alb al Laurenției. Îl privea probabil de mai multă vreme și aștepta să fie observată. O salută închizînd genele, ea se înroși, apoi întoarse capul către soră-sa, pe care băiatul n-o vedea din îmbulzeală.

După sfîrșitul slujbei, boierii fură întîmpinați la ușa pridvorului, afară, de funcționarii comunei ș-ai statului. Era și domnu Iacobache, cu consiliul comunal. Tîrgoveții stăteau în rîndul întăi ; cojoacele mai la urmă. Subprefectul, slujbaș nou, se prezintă cel dintăi lui Filoti și se recomandă ceremonios. Era tînăr absolvent al Facultății de drept, Haralamb Grigorescu.

— Venirea dumitale mă bucură, îi zise Filoti prietinos ; de mult cer eu celor de la București un tînăr cu pregătire serioasă. În sfîrșit și-au adus aminte de mine...

— Sînt cu totul la dispoziția dumneavoastră, răspunse tînărul subprefect.

Filoti îl privi surprins, apoi avu zîmbetu-i vag și se întoarse spre consiliul comunal.

Primarele aștepta, în poziție militărească, această clipă. Tuși stîns și începu un discurs, pe care duduia Matilda și Costi îl primiră gravi, căutîndu-se din cînd în cînd cu privirile.

— În această zi măreață... zicea domnu Iacobache, și mulțimea asculta cu uimire și cu plăcere, care noi am așteptat-o totdeauna cu respect și considerație...

Filoti se gîndea la lucruri cu totul depărtate, în legătură cu porunca pe care-o dăduse lui Şapsa.

Ţăranilor le plăceau mai mult vorbele boiereşti din discursul domnului Iacobache, pe care ei le interpretau după fantazia lor. Şi le plăceau şi gesturile, şi lungimea discursului. Femeile oftau şi suspinau, cu mîna la gură.

Se făcu o pauză :

— Domnilor, zise Filoti cu zîmbetu-i nehotărît, faceţi-mi plăcerea şi treceţi o clipă pe la mine, ca să bem împreună o sticlă de şampanie...

Funcţionarii se înclinară ; boierii trecură spre parc ; cojoacele-şi puseră căciulile în cap. Înainte de a trece prin portiţa deschisă în zid, Filoti se opri şi-şi întoarse urechea spre vechil, care venise în fugă şi se aplecase ca să comunice ceva.

— Ce ordonaţi, cuconaşule, în privinţa subprefectului nou ? întrebă Nacovici.

Filoti ridică din umeri.

— Fă, Filipe, cum crezi de cuviinţă. Dă-i lemne şi fîn ; şi pămînt de cultură dacă doreşte... Eu nu cer decît să-şi facă datoria...

— E băiet bun şi are să m-asculte, încredinţă vechilul. — Ce pofteşti ? se îndreptă el apoi, răstit, cătră Androne Brebu, care se oprise la cîţiva paşi cu căciula-n mînă.

— Vreau să spun o vorbă cuconaşului, dacă nu-i cu supărare...

— Nu vezi că cuconaşu n-are vreme ? Acu ţi-ai găsit ?

— Ce este, Filipe? Lasă-l... Vină-ncoace, omule. Mi se pare că te cunosc. Te-am mai văzut și zilele trecute, la podul Siretului Dar eu te știu mai de demult... Mi-am adus aminte că tu ești Androne.

— Da, cuconașule, eu sînt... Mă cunoașteți din tinereța dumneavoastră, cînd umblați la pescuit, pe Siret. Atuncea eram un flăcăuaș buiac[1]. Acuma-s și eu ca podul acela: m-au împresurat și mă bat apele.

— Ce este, Androne? Spune. Ai nevoie de bani?

— Nu, cuconașule. Eu sînt un om pașnic, îmi văd de nevoile și de sufletul meu. Și mă tot împung, pe nedreptate, vătăjeii de la primărie și feciorii boierești.

— Cum te-mpung și de ce te-mpung?

— Ca să ies la lucru. Eu, cuconașule, nu fac boieresc. Nu pot, și, să nu vă fie cu supărare, n-am nevoie.

— A, vra să zică ești un om cu stare. Foarte bine, Androne, să te lese-n pace. Am să dau poruncă lui Filip să te lese-n pace. Du-te și-ți vezi de treabă...

După ce trecu în parc și trase ușa de fier după sine, Filoti avu o clipă de nemulțămire pentru năcazul care i se mărturisise, pentru altele pe care le bănuia, pentru explicațiile pe care trebuia să le aibă cu vechilul. Și, ca pe un drumeag întortochiat, trecu la alte gînduri și sensații Icoana și numele lui Androne rămaseră ca-ntr-o umbră a depărtării.

Androne se-ntoarse către frate-su Gheorghe și către cumnată-sa, care-l așteptau, cu Todiriță între ei.

[1] *Buiac* — zburdalnic, nebunatic.

— N-am făcut nimic. zise el. Şi-o adus aminte de mine, dar gîndurile lui îs împrăştiete. N-am ales bine ziua.

— Ce ţi-o spus? întrebă Gheorghe.

— Mi-o spus c-are să vorbească cu vechilul, c-are să-i poruncească aşa şi pe dincolo... Vorbea încîlcit şi n-avea cînd sta.. Se uita la mine şi nu mă vedea. Ce-i pasă lui? Mă lasă-n sama vechilului şi crede că mi-o astîmpărat durerea...

Femeia căta oţărîtă într-o parte.

— De ce nu i-ai spus, cumnate, că asta-i din pricina lui Iacobache? C-o pus să-ţi împuşte scroafa pe toloaca [1] satului... Ardă-l para focului să-l ardă; urîtul! spaima găinilor!... Dacă nu te-a asculta boieru şi nu ţi-a face o dreptate, cui să te plîngi?...

— Este lege... grăi liniştit Androne. Fac plîngere la judecătorie. Am să mă duc la cuconu Gheorghieş, avocatu...

Femeia îl privi uimită şi spăriată.

— D-apoi, cumnate Androne, ei toţi îs una... Şi dacă nu vrea boieru, cine se poate pune împotriva lui?

— Am să mă duc iar la boier, cumnată Anică... stărui zîmbind Androne.

— D-apoi şi boieru ista! Nu-l vedeam eu cum se uită? Cu ochii aici, da' cu gîndu la dracu. Cine i-o mai scos în cale pe calica ceea?! O venetică adusă de apă... Mai bine o lăsaţi să se înece! Aşa, aţi

[1] *Toloacă* — păşune, izlaz comunal; teren liber, neîngrădit, între case sau la marginea satului.

scos-o înaintea lui, — ş-acuma e-un rîs ş-o batjocură... Parcă s-ar fi stîrpit sămînţa cucoanelor, şi nu le-o rămas boierilor decît ţarancele...

— Taci, măi femeie, mormăi bărbatul, că te-a auzi careva...

— Las' să m-audă! nu-i aşa şi n-am dreptate?

— Dreptate am şi eu... observă rîzînd Androne. N-am să mă las; mă duc iar la boier şi-i spun ale mele. Îi merge şi tu, cumnată, şi i-i spune a tale...

— Dumnitale, cumnate Androne, îţi vine a rîde..

Bărbaţii se veseliră. Femeia tot încruntată şi oţărîtă sta, şi smunci spre ea pe băiat.

— Lasă băietul, că nu-i vinovat... grăi cu blîndeţă Androne. Aista-i cărturaru nostru. Hai, măi Todiriţă, să-ţi dau să-mi ceteşti în cartea de zodii... Deasupra boierilor şi judecătorilor, este unul mai mare, cumnată Anică. Dumnezeu vede şi ştie ce face.

— Pîn' la Dumnezeu, sfinţii te mînîncă... mormăi femeia, nedomolită. Trăgîndu-şi tulpanul peste gură, porni în urma bărbaţilor, descîntînd şi mormăind în sineşi.

La curte, după ce plecară funcţionarii, fericiţi de onoarea ce li se făcuse şi mai ales de cupa cu băutură boierească, Filoti crezu că poate avea o clipă de răgaz. Ţiganii, feciorii vechilor robi, îşi înfăţişară urările şi firitisirile într-o alcătuire simpatică şi armonioasă. Un taraf de lăutari se grămădi într-un colţ de cerdac. Artiştii purtau haine hetero-

clite[1], prea largi, ori prea strimte, fără bumbi și peticite colorat; melodiile lor însă aveau ceva deosebit, deasupra ticăloșiei lor, în afară de vreme și de oameni. Filoti, cufundat într-un jîlț, îi contempla visător.

— Cu Turcu, zise el lui Costi, am copilărit... Maică-sa mi-a fost doică...

Cel căruia boierul îi zisese Turcu era maistrul tarafului: bunduc și bine legat, sprîncenat și cu ochii verzi, — scuturîndu-se, zbătîndu-se și răsucindu-se în jurul viorii... Observă îndată că stăpînul vorbește despre el; un zîmbet fericit îi apăru pe obraz; zbaterile lui luară forma unor ploconeli exagerate.

— Vin jidanii, zise gros Nacovici, suind scările balconului. Acuși trebuie să sosească și trăsurile de la gară...

Boierul făcu semn cu mîna, și lăutarii tăcură.

— Treceți la bucătărie și mîncați, le zise Filoti. Aveți să cîntați la masă...

Se întoarse către delegația de negustori, care urca în tăcere și cu gravitate. Țiganii, în vîrful degetelor și umblînd într-o coastă, se strecurară cu grabă unul cîte unul.

Costi cunoscu între negustori pe Fișel Bloc: un ovrei mărunt, cu barba și mustățile roșii ca arama nouă. Duceau un dar misterios, — un fel de cutie învălită în hîrtie de matasă. Fișel Bloc era un ovrei nou: perciunii îi erau cît mai potriviți și mai scur-

[1] *Heteroclit* — ciudat, bizar

tați din foarfece. Nu purta haină lungă, nici iarmucă [1], totuși era într-un stadiu mai puțin înaintat decît Șapsa; pe cînd unii din tovarășii săi aveau laibăr [2] și creștetul capului acoperit cu tichie.

Cu mișcări cumpănite și prudente se înfățișară înaintea lui Filoti, și Fișel dori în puține vorbe sănătate și ani buni stăpînului.

— Cuconașule, zise el apoi, zîmbind, comunitatea vă roagă să primiți un dar. Și vă mai roagă să vă milostiviți și să-i luați apărarea.

— Ce apărare? întrebă Filoti, înălțînd sprîncenele

— Cuconașule, sîntem supărați de felurite dispoziții ale consiliului comunal. Noi știm că consiliul comunal lucrează după ordinele de la centru și n-are vină. Venim iar la dumneavoastră ca la un părinte al tîrgului. Sîntem oameni pașnici, plătim bezmănul [3] regulat și nu facem nimănui nici un rău...

— Cine s-amestecă în tîrgul meu? vorbi Filoti, încruntînd sprîncenele Am să-i chem ș-am să-i întreb. Le-am hotărît o dată, — se adresă lui Nacovici: văd că oamenii aceștia sînt cam îndărătnici...

— Trebuie să fie o neînțelegere... interveni împăciuitor vechilul.

— Să te interesezi, Filipe, de afacerea asta, zise Filoti pufnind cu puțină supărare. — Vreau să nu

---

[1] *Iarmucă* — tichia pe care o poartă evreii habotnici (fanatici).

[2] *Laibăr* — haină scurtă pînă la talie, de obicei fără mîneci.

[3] *Bezmăn* — închiriere pe termen foarte lung sau fără termen a unui teren, cu obligația de a plăti o sumă de bani sau în natură.

mai aud de această chestiune! adăugă el apăsat și rar, privind țintă pe ovrei.

— Am spus și eu subprefectului că venitul tîrgului nu poate fi atins și stricat... lămuri Filip.

— A... vra să zică domnu subprefect e pricina? se veseli boierul. — Negustorii rămaseră gravi. Nu mărturisiră. — Bine, Filipe, să-l poftești la mine, să stăm noi puținel de vorbă.

— Vremurile sînt din ce în ce mai grele... suspină discret Fișel Bloc.

Chestia serioasă era isprăvită. Filoti zîmbi și-și schimbă glasul.

— Ascultă, Fișel, vorbi el vesel, să trecem la exegezele noastre. Ce-ai mai cugetat și ce-ai mai descoperit?

Fișel era într-o delegație gravă, totuși se hotărî să facă plăcere boierilor.

— Cuconașu Costi, zise el zîmbind, s-a oprit anul trecut într-o zi de iarmaroc la prăvălia mea și mi-a făcut onoarea să steie de vorbă cu mine... Eu am o leacă de prăvălie, dar se ocupă mai mult nevasta cu dînsa Acuma am de gînd să rog pe boier să-mi deie și un loc de crîșmă, poate așa să-mi meargă mai bine afacerile. Ș-atunci, în ziua aceea, a spus cuconașu Costi că-n tîrgul ista al nostru parcă-i turnu lui Babel: ovrei, moldoveni, țigani, lipoveni, nemți de la gară, ruși, toate națiile... Ș-atunci am vorbit noi despre turnul lui Babel, cum scrie în carte. Eu am fost de părere că povestea asta are alt înțeles...

— Ce înţeles, Fişel? întrebă amuzat Filoti.

Ceilalţi ovrei ascultau cu zîmbete de portrete.

Fişel urmă, mişcîndu-şi degetele înaintea nasului:

— Ce interes aveau oamenii să zidească un turn pînă la cer? Dacă pot zidi un turn, atuncea sînt oameni deştepţi. Dacă sînt oameni deştepţi, ştiu că nu se pot sui cu turnul la cer. Aşadar nici Dumnezeu nu le-a amestecat limbile din pricina asta.

— Atunci cum e, Fişel?

— Eu am cinci deslegări la chestia asta, zise Fişel puţintel înfierbîntat. De pildă, eu zic că întăi s-au amestecat limbile, şi pe urmă au clădit oamenii turnul. S-au amestecat limbile, adică s-au înmulţit oamenii peste samă, ş-atunci s-au gîndit să se împrăştie în lume, căci acolo unde erau nu mai aveau ce face... S-au zidit un turn, ca să cunoască locul, şi drumul întoarcerii, de departe, în nişte aşa ţinuturi pustii: şi s-au dus unii la răsărit, alţii la apus.

— Cuconaşule... înştiinţă cu voce groasă Filip, vin trăsurile de la gară.

— A, vin musafirii... tresări Filoti. Eu şi uitasem de asta... Fişel, adăogi el prietinos, am să te chem într-o zi să-mi expui şi celelalte patru deslegări... Ovreii sînt totdeauna interesanţi... urmă el în franţuzeşte cătră Costi.

Amîndoi coborîră din balcon în întîmpinarea trăsurilor; pe cînd delegaţia se retrăgea comunicîn-

du-și în șoaptă impresiile și comentîndu-le cu bărbile apropiate.

Musafirii de la Iași veniră mulți, ca-n toți anii. Unii erau rude de-ale lui Filoti, alții prietini politici. Erau numai bărbați, și masa fu destul de însuflețită.

Se aflau în scaunele cu spatare înalte chipuri simpatice și prietinoase, din zilele nebuniilor tinereții, mai ales din auria vreme de la Paris, pe care, în asemenea împrejurări, toți îl evocau melancolic, ca pe a doua patrie. În anii aceia se legaseră și prin idealuri și visuri de regenerare a țărișoarei lor orientale. Acuma zîmbeau amintindu-și de-atîtea planuri mărețe și înțelegeau că aici e o lume cu totul alta. Tinerii așa de vioi, care făceau studii strălucite și băteau pe occidentali în propriile lor școli, păreau obosiți și dezamăgiți îndată ce se întorceau acasă. Unii se îngrășau la moșii, alții își cheltuiau banii în politică, alții vegetau ca-ntr-un fel de somn, visînd sezonurile periodice cînd se puteau întoarce iar în lumea civilizată. «Totuși — se gîndea Filoti — privind la amicii lui, cu zîmbetu-i obosit, la urmă ajung să înțeleagă că-i mai bine așa, în situația de seniori feudali, pe care au moștenit-o de la părinți, decît în nivelarea obștească spre care tind burgheziile europene.»

— Cu toate acestea am putea face altceva... murmură el ; ceva mai bun...

— Ai spus ceva, papa? se aplecă spre dînsul Costi, însuflețit și ațîțat de zgomotul și de veselia celor din juru-le.

— Cum? Am spus ceva? Cred că n-am spus nimica, Costi. Mă simt destul de bine și-mi aduc aminte de vremea cînd eram tînăr ca tine...

Băiatul își plecă fruntea, neliniștit de glasul tatălui său. Se simțea ușor amețit, și freamătul de voci se amesteca cu zvonul tarafului de lăutari într-o larmă care deodată îi păru neînțeleasă și neexplicabilă.

Duduia Matilda se retrăsese la timp din sufragerie, și acuma trimitea al doilea rînd de cafele, în filigene turcești, pe o tabla lungă de argint. Panaite se oprea cu ea în fața fiecărui musafir, ploconindu-se ușor.

Alexandru Filoti, după ce păru a-și privi cu atenție ceașca, o împinse la o parte cu vîrful degetelor și ascultă cu sprîncenele ridicate cuvintele pe care i le trimeteau oaspeții peste masă. Răspunse zîmbind, căută cupa ș-o închină spre cei care-i cinsteau onomastica, apoi mîngîie fruntea și părul lui Costi.

— Mi se pare că iar ai fost la Măcărești... îi zise el. E un colț frumos de moșie acolo...

Tînărul cătă atent spre tatăl său. C-un zîmbet ușor, Filoti trase spre el ceașca de cafea, apoi păru înviorat de o amenințare care-i venea din celălalt capăt al mesei. Iorgu Holban, vărul său, ridicase paharul, strigînd. Avea plăcerea să închine o picătură de vin cu discurs și cu larmă. Se sui în picioare

pe-un scaun, scutură cupa ca pe un sfiştoc pe deasupra capetelor, apoi o întinse spre Panaite, care i-o umplu cu atenţie şi fără să zîmbească. În zgomot de scaune mesenii se mişcară şi împresurară pe amfitrion, pe cînd instrumentele lăutarilor executau cu grabă un «mulţi ani» foarte măiestrit.

— Să tacă ţiganii! strigă Iorgu Holban şi agită palma stîngă întinsă, cerînd linişte. Domnilor, vă rog să fiţi atenţi. Mie mi-a fost totdeauna foarte drag bădia Alexandru Filoti. Vă rog faceţi linişte, domnilor...

Dar domnii aveau de spus fiecare cîte ceva, cu paharul în mînă.

— Domnilor, vă implor, faceţi linişte, căci am de spus două cuvinte

Filoti se ridicase în picioare şi păru deodată mai bine dispus. Îşi căută iar cupa ş-o întinse spre Panaite.

— Lăsaţi pe Iorgu să vorbească... zise el rîzînd.

Apoi gîndul i se întoarse atent la ceva lăuntric. De cîteva clipe o idee nostimă îl tulbura, apărînd şi dispărînd ca o muscă plictisitoare.

«Ce ar fi, îşi zicea el cu îndoială, să-i las aici pe toţi numai pentru un ceas... şi să dau poruncă să înhame la paner?... Trebuie s-o văd... Mă-ntorc îndată...»

Ştia că-i cu neputinţă să plece, cu toate acestea parcă aştepta, surîzînd, să se întoarcă gîndul acesta viclean, care-i dezvăluia vedenii plăcute.

— Domnilor, faceți vă rog liniște... striga Iorgu Holban... Apoi, isprăvindu-și în cîteva cuvinte declarația de dragoste pe care n-o auzi nimeni, veni și ciocni paharul cu Filoti.

— Bădie Alecule, ce vremuri fericite am petrecut noi la Paris... zise el cu ochii în lacrimi și se trînti într-un scaun...

Panaite se grăbi să-i umple iar paharul.

— Numai pentru un ceas... îngînă Filoti, privindu-l strîmb.

— Ce zici? întrebă Holban, aplecîndu-se către el.

— Nimic, am eu o nebunie... Vremurile acelea, Iorgule, erau în tinerețe. Acum sîntem alții: acei de atunci am murit...

Ieșenii păreau că țin consiliu. Apoi, într-o singură hotărîre, cu paharele pline, împresurară pe Filoti. Muzicanții tăcură. Scarlat Costandachi își mîngîia frumoasa-i barbă căruntă, cu rîsu-i prietinos care-i ședea așa de bine. Scarlat Costandachi era politician neobosit și *leaderul* conservatorilor moldoveni. Toată averea și-o cheltuise în organizări județene și-n alegeri despre care se vorbea ca de bătălii memorabile. Bătrînul cuconu Lascar Catargiu îl iubea ca pe-un frate mai mic. Îl iubeau destul și cucoanele din Iași, pentru frumoasele-i apostrofe oratorice, în întruniri publice.

— Știu că ai mare talent de orator... se apăra Filoti... știu că iar vrei să mă convingi să fac politică militantă... *Charles!* strigă el cu patos în fran-

ţuzeşte, pentru ce vrei să-mi suprimi anii ce mai am de trăit?

— Ascultă, Alexandre, începu cu linişte Scarlat, nu vreau să te forţez. Vreau numai să mai fac o dată apel la inteligenţa şi la sufletul tău... Rămînem din ce în ce mai puţini, urmă el c-un accent pătrunzător.

În juru-le se făcu tăcere, şi Costi, lîngă el, se înfioră de emoţie.

— Ascultă ce-ţi spun eu. Rămînem din ce în ce mai puţini! Generaţia noastră se duce fără să-şi fi făcut datoria. Îţi aduci aminte de visurile noastre, şi de planurile noastre din tinereţă? N-am făcut nimic.

— Nu-i de mirare, răspunse Filoti; aşa a fost în firea lucrurilor.

— Crezi? Eu asta n-o pot admite şi stăruiesc să te conving să-ţi faci datoria. Vrei să apelăm la cei care ne-au fost slugi pînă ieri?

Filoti zîmbi răsturnîndu-se în scaun şi gustă o picătură de vin din cupă, simţindu-se cuprins de atmosfera unor preocupări vechi.

— Am mai vorbit despre asta deseori... rosti el moale. Trebuie să ajungeţi la concluziile mele. Sîntem în amurgul veacului nostru...

— Să disperăm şi să murim! izbucni Costandachi c-un gest larg. Asta vrei tu? Asta nu se poate!

— Eu nu spun asta, se apără Filoti liniştit, şi gustă iar o picătură de vin. Luptaţi, dacă voiţi...

— Să luptăm! subliniară cu putere glasurile din juru-i.

— Bine, să luptăm, dacă voiți, ca să întreținem o iluzie. Cu toate acestea, urmă el puțintel mai ațîțat, să nu ne înșelăm. Noi ne ducem.

— Cine se duce? protestă Costandachi.

— Noi! adică proprietarii de pămînturi... Bine, frate, dar lucrurile acestea le-am vorbit de-atîtea ori, încît au ajuns ca o boală. De ce să ne ascundem adevărul? Noi ne ducem. Iată, am să vă mărturisesc că astăzi eu — acesta care mă vedeți — m-am hotărît să arendez moșiile din ținutul Botoșanilor...

Filoti se opri și privi în juru-i, cu buzele strînse.

— Ei și? îngînă Scarlat Costandachi.

— Cum ei și? Asta este. Arendăm și vindem, și vechilii noștri cumpără. Parcă noi nu-i cunoaștem și nu i-am cîntărit pe oamenii aceștia care ne servesc? Dar ce putem face? Poate sîntem bucuroși că putem petrece ultimele zile frumoase de la Aranjuez...

Amestec violent de glasuri îl impresură. Aceleași și aceleași observații și incriminări, pe care le vînturau în clubul lor politic și-n saloane, tresăriră și ridicară capetele ca niște aspide veninoase. Legea agrară de la 64, formele goale ale Apusului aduse fără rost într-o lume orientală și nepregătită; țăranul rob incult; funcționărimea coruptă...

— Asta este, complectă Filoti, am căzut într-un dezechilibru și într-o criză din care nu mai putem ieși. Este o frumuseță însă și în resemnare. Eu pro-

pun să zîmbim, să ne resemnăm şi să lăsăm lucrurile să curgă...

— Vedeţi? zise Costandachi cu admiraţie, fluturîndu-şi barba; ascultaţi-l cum vorbeşte...

— Noi îl ştim de mult aşa şi totdeauna l-am admirat! strigă cu entuziasm Holban.

— Tocmai, urmă Costandachi, ridicînd un deget, spuneţi dacă trebuie să-l lăsăm.

— De ce să nu mă lăsaţi? zîmbi Filoti. Trec liniştit prin acest amurg şi cerc să-mi fac viaţa cît mai puţin dezagreabilă.

— Poftim! Şi să nu alegi pe un asemenea om deputat? Să nu-l chemi să vie alăturea de tine, să-l auzi vorbind unde trebuie? Ascultă, Alexandre, noi de mult contăm pe tine. Un minister e un drept al tău. Nu te înşela, căci ai datorii.

— Am, la destule bănci...

— Lasă gluma. Ai datorii. Avem să venim la putere: şi este de lovit în mişei, sînt de stîrpit abuzuri.

— Vorbe... vorbe... suspină Filoti.

Şi deodată ideea supărătoare ca o muscă se întoarse, şi o reţea întreagă de judecăţi şi raţionamente fulgerară în conştiinţa lui. Plecarea în străinătate, ca de obicei în alţi ani după strîngerea recoltei, îi era oprită brusc de cel din urmă capriciu. Porunca pe care o dăduse lui Şapsa era o dovadă. Cum complicaţiile acestei chestii sentimentale se legau deocamdată de patria veche, deşi erau o taină a viitoru-

lui, — înțelese, cu surprindere, că prietinii au dreptate, că trebuie să se aleagă deputat și să stea la Iași ori la București. Dacă stă în țară, are datoria să răspundă apelului generației sale.

Ridică o privire schimbată și nehotărîtă către Costandachi, care urma să vorbească și să-l convingă.

— Bine, răspunse el, fără să fi auzit partea aceasta a discursului, dacă țineți voi numaidecît și dacă credeți că pot fi folositor la ceva...

Răspunsul acesta stîrni nespusă plăcere și satisfacție în toți de față. Costi avu impresia că un lucru important se pusese la cale pentru țară.

CAPITOLUL IV

Androne Brebu vrea numaidecît să facă o lacramație

Într-o dimineață de septemvrie, Androne Brebu își închise cu lacată ușa casei bătrînești de bîrne, își proțăpi bine poarta și-și lăsă toată gospodăria numai în sama cînelui celui bătrîn ș-a albinelor din livadă. Trecu la al patrulea gard, ca să-și ia nepotul să-l ducă la școală. Fără să intre în gospodăria fratelui său, dădu numai glas din hudiță: și nepotul îl auzi din casă și ieși numaidecît cu trăistuța la șold. Gheorghe înhăma caii la căruță, și Mitrița, flăcăuașul cel mai mare, aducea un braț nalt de fîn, umblînd încet și poticnindu-se în jurul draghinelor[1].

— Te duci la ogor? întrebă Androne pe frate-su.

— La ogor, bădiță, răspunse Gheorghe, întunecat ca totdeauna. Mi-au rămas bostanii și mă tem c-or face picioare. Mai am de strîns și păpușoii de lîngă pădure.

— Ei dă, Gheorghe, bine că este ce strînge, vorbi Androne, împăciuitor, simțind supărare în glasul omului.

---

[1] *Draghină* — loitră.

— Asta-i spun și eu, cumnate, adăogi femeia de pe prispă, potrivind pălărioara pe capul lui Todiriță.

— D-apoi, de vorbe-s sătul, mormăi Gheorghe în loc să mai am un ajutor, cît de cît, acu cînd îmi țipă măseaua... Ce trebuie școală unui plod? izbucni el, lovind ciudos caii peste bot cu coada biciului. — dați-vă-napoi, hărămurilor! — ce-i trebuie lui școală? Se duce acolo să se zbânțuiască cu alți draci... Parcă-nvață ceva? Iese un obraznic ș-un rău.

— Alei, omule! se tîngui femeia; cum poți vorbi dumneata așa? Astă-iarnă îți rîdeau ochii cînd îți cetea în călindar. Doar ți-o spus și domnu profesor că băietu învață bine. Slavă domnului! o trecut în glasu al treilea...

— De, boală! strigă iar omul, cu sălbătăcie, către cai. Cînd ți-i lumea mai amară, atuncea le vine și lor a zburda! Da' faceți-l și doftor, despre mine... încheie el c-un gest de dispreț. Dă-te, măi Mitriță, și deschide poarta. Ce-ai rămas stîlp acolo și te uiți la frate-tău? Îți pare rău că nu te-am dat și pe tine la școală?... ca să ieși scriitor la primărie!

— Ei, iaca, scriitor la primărie! țipă femeia, decît să-l ardă soarele și să-l usture gerul și să muncească din greu! Așa mă fierbe, cumnate, se îndreptă ea către Androne, c-un glas plin de jale. Decît îmi vine să-mi iau lumea în cap! Și nici macar nu-i poartă el de grijă...

— D-apoi că mai sînt gospodari în sat și nu-și mai dau băieții la școală... vorbi Gheorghe încăpățînat, fără să-i privească.

— Măi Gheorghe, zîmbi Androne, spune profesorul că la nemți și fetele învață carte... fetele de țarani...

— Eah! la nemți... mormăi Gheorghe biciuindu-și caii și pornind Acestea-s povești, bădiță Androne...

— Oi face și eu ca Gheorghe, cumnate, grăi femeia rîzînd, cu mîna la gură. Eu nu cred una ca asta. Eu, dac-aș avea o fată, n-aș da-o, doamne ferește, la școală. Ce-i trebuie unei fete carte?!

— Așa? se veseli Androne Măi Todiriță, ea spune mîni-ta ce scrie în «Cetirea» ta de anul trecut, chiar la început?

Băiatul își înălță capul și răspunse cîntînd c-o voce nenaturală :

— Cartea face pe omul om
Și altoiul pe pomul pom!

— Vezi, Anică? urmă Androne grav : Cartea face pe omul om...

— Pe om da, cumnate; dar femeii ce-i trebuie? Așa or fi ele multe la nemți, că-s altă nație... Ei cu doftori, cu spitale, cu mașinării... Noi nu știm de-acestea Da' eu m-am bucurat să-mi iasă băietul acolo macar un slujbaș la primărie... Să crape de ciudă Pînzărița și sluta ceea a lui Ciopraga!

Băiatul se năcăjea să închidă poarta.

— Lasă, Todiriță, du-te, îi zise cu dragoste maică-sa. Las' c-o-nchide mama...

Femeia rămase o vreme în hudiță privind după moș și după nepot, apoi intră oftînd în ogradă...

Curtea școlii era plină de țărănași și de odrasle de tîrgoveți. Todiriță se repezi între ei zburdînd ca un căluț. Androne se trase mai la o parte, în dreptul unei ferestre, ca să-l vadă cineva din casă. Învățătorul ieși numaidecît în cerdac. Era un om nalt, puțintel pleșuv, cu mustața mică, neagră.

— Ce-i, bade Androne? strigă el răspicat și vesel. Ți-ai adus nepotul la școală?

— Da, domnu profesor, și, după rînduială, m-am înfățișat să vedem ce carte trebuiește. Condei și hîrtie mai are din cealaltă clasă.

— Foarte bine faci, bade Androne. Fapta dumnitale e de toată lauda.

— Așa gîndesc și eu, domnu profesor. Ca și cum aș boteza, ori aș face o fîntînă.

— Tocmai așa. Apoi anul acesta are să-i facă trebuință băietului vreo patru cărți...

Androne tuși puțintel uimit.

— Ș-are să le-nvețe pe toate?

Învățătorul începu a rîde.

— Se-nțelege.

— Și-s scumpe asemenea cărți? întrebă cu jumătate de glas Androne, și fruntea i se încreți.

Domnu Siminoc, profesorul, știa că gospodarul e cu băierile pungii cam strînse.

— Nu-s scumpe, bade Androne; potrivit. De-acu, dacă ai început o faptă bună, trebuie s-o isprăvești.

— Așa-i... încuviință Androne. De-acu altfel nu se mai poate. Apoi să-mi dai mata, domnu profesor, o

listră și m-oi duce tot la jidovul cela la care am fost anul trecut.

— Da. În tîrg numai acela aduce cărți... De listă n-ai nevoie. Știe ovreiul ce să-ți deie.

— Așa? Atunci îi bun. Da' o lacramație, domnu profesor, cum aș putea eu să fac?...

Androne Brebu plănuise încă de-acasă că ar putea să se folosească macar cu un sfat de la un om învățat ca profesorul.

— Hm! Ce fel de reclamație? Ai vreo judecată? Ai vreun nacaz?

— D-apoi nu știi dumneata c-o pus feciorul dascalului Alecu să-mi puște scroafa de pe toloaca satului?

— Care fecior al dascalului Alecu?

— Iacobache... zîmbi cu plăcere Androne. Dumneata nu știi că-i feciorul dascalului Alecu?

— A, primarele...

Învățătorul tăcu deodată și privi cu luare-aminte la zbenguirile copiilor.

— A pus să-ți împuște scroafa?

— Da. Știe tot satu.

— Va fi fiind o pricină. Eu în asemenea lucruri nu mă pot amesteca, bade Androne. Du-te dumneata la judecătorie, ori la un avocat. Și de ce ți-a împușcat scroafa?

— Așa a fost voia dumnisale!...

Țăranul îl privea drept. Învățătorul își plecă ochii.

— Apoi tot la avocat trebuie să te duci... încheie el cu jumătate de glas.

Androne scutură uşor din cap, scurmă de cîteva ori cu vîrful băţului în pămînt, apoi ieşi pe poartă şi se îndreptă spre tîrg.

În apropiere de biserică, la orînda lui Bercu, se soreau lîngă păreţi, pe lăvicioare, trei vătăjei de la primărie. Erau umflaţi şi greoi şi stăteau tologiţi într-o rînă. Din cînd în cînd scuipau, nu le era îndămînă şi-şi schimbau poziţia. Iordache Nastratin purta, pe-o ureche şi pe-o sprînceană, un chipiu de infanterie, care se ţinea pe capul lui buhos printr-o minune de echilibru.

— Bună dimineaţă, bade Androne, salută el alene şi căscînd. N-ai de o ţigară? Că bine zici: dumneata nu fumezi... — Şi-ncepu a rîde.

— Mulţămesc dumnitale, răspunse Androne. Nu ştii, Iordache, că eu nu mă afum cu iarba dracului?

— Ştiu, cum nu, dumneata paralele celea mai bine le strîngi, le pui într-o oală şi le-ngropi... Să-mi arăţi şi mie la care copac, că nu spun la nimeni...

Vătăjeii îşi dădură coate, rîzînd. Iordache se scărpină la ceafă şi căscă iar.

— Acu îi năcăjit... făcu el semn cu capul pe urma lui Androne. Se ţine primarele de capul lui.

— Ce-i pasă! răspunse unul din vătăjei sucindu-se din loc şi aşezîndu-se mai bine. Aş vrea eu să am paralele şi gospodăria lui... M-aş lăsa de foncţie.

— Da' de ce să te laşi!? se holbă la el cu mirare Iordache. Slujba-i slujbă! Să am eu paralele lui Androne, numai bat aş umbla şi nu mi-ar păsa

de nimeni. I-aş sudui pe toţi. Întăi pe feciorul dascalului Alecu... Domnu Bercu! strigă el; domnu Bercu! Nu-i aici, nu m-aude.. rînji el privind în juru-i, şi iar vîrî degetele în părul încîlcit şi amestecat cu paie.

Domnu Bercu apăru în uşă ceva mai tîrziu, nalt, gras şi pîntecos, şi privi la deal şi la vale în lungul uliţii pustii. Lunecă nepăsător cu privirile peste slujbaşii comunali, apoi intră iar în crîşmă.

Androne ajunsese în tîrg şi apucă pe uliţa mare, printre bolţile boiereşti. Prin dugheni şi pe la tărăbi era mişcare puţină. În aerul curat de toamnă plutea un miros plăcut de pîne albă, atunci scoasă din cuptor. Androne se opri la taraba unei pitării, scoase un pitac de aramă, şi-şi alese o pînişoară rumănă. Îşi îndesă în chimir punga şi porni înainte în lungul uliţii, rupînd cîte-o bucăţică de pîne şi mîncînd-o c-o deosebită plăcere, cu înghiţituri adînci.

Cînd ajunse la dughenița lui Fişel Bloc, vîrî în sîn bucata de pîne rămasă şi intră plecîndu-se pe uşa scundă.

Bloc îi ieşi înainte zîmbind prietinos.

— Buna dimineaţă, domnu Androne. Ce-ţi pofteşte inima?...

Îşi roti ochii în juru-i cu mulţămire, ca şi cum în cele cîteva rafturi sărace se găseau toate roadele pămîntului şi toate maşinăriile nemţilor. Ţăranul avu un zîmbet fin gîndindu-se la asta.

— Apoi, domnu Fișel, zise el cu îndoială, aș avea nevoie de vreo chilă de cuie...

— Cuie? cum nu, am de toate felurile. De care cuie ai nevoie?

— Apoi aș vrea să-mi dai din toate: și mai mari, și mai mici. Cît îi chila?

— Parcă dumneata nu știi, domnu Androne, mai bine decît mine?... zîmbi ovreiul. Șaizeci de bani chila.

— Cum se poate? se miră Androne. Auzisem că s-o mai ieftenit...

— La alții îi mai scump, la mine-i tot așa de ieftin... zise cu plăcere Fișel, frecîndu-și mînile. Frumoasă vreme, adăugi el; de-așa ceva se bucură toată lumea... Să-ți cîntăresc o chilă de cuie?

— Cam scump, domnu Fișel!

— Nu-i scump, domnu Androne. Crede-mă că ți le dau în cost, ca să nu-mi steie paralele închise în marfă... Am auzit, urmă el scociorînd prin rafturi cuie și zvîrlindu-le în balanță, am auzit că ai avut puțină supărare.

— Da, mărturisi Androne; o pus feciorul dascalului Alecu pe nebunul cela de Costandin, vătăjelul, să-mi împuște scroafa.

— Phe! phe! phe! se miră foarte tare Fișel. Și din care pricină, mă rog?

— Din nici o pricină. O vrut să-și facă el așa un gust.

— Asta-i ceva foarte ciudat... Are să-ți ajungă o chilă de cuie? Eu cred că-ți trebuie mai mult.

— Da' de ce?

— Ca să repari coteţul întăi şi al doilea, să astupi o spărtură în poartă... socotea negustorul pe degete.

— Da de unde ştii că vreau să dreg coteţu? se apără Androne. Am adus nuiele ş-am îngrădit.

— Da, dar nuielele nu ţin, şi trebuie să baţi scînduri, ca să nu-ţi împuşte al doilea porc, domnu Androne. Poate să-ţi trebuiască şi două kilograme. Ascultă ce-ţi spun eu. Ai de unde plăti, slavă domnului

— După ce mi-o făcut o pagubă ca aceea... protestă iar Androne. Trebuie să fac o lacramaţie.

— Aşa de mare pagubă n-a fost, bade Androne. Ai chemat pe Iohan cîrnăţarul şi i-ai vîndut scroafa cu patruzeci de bani oca. Şi ţi-ai scos paguba.

— Cu patruzeci şi cinci... îl îndreptă Androne, zîmbind. Da' de unde ştii dumneata? Ai o condică şi scrii toate cîte se petrec în tîrg şi-n sat?

— Un negustor trebuie să ştie toate, domnu Androne... îi şopti Fişel, punîndu-i mîna pe braţ. Şi la cine vreai să te duci să-ţi facă lacramaţie?

— Ştiu eu? Vroiam să te-ntreb şi pe dumneata, ca un negustor ce eşti. Cred că să mă duc la cuconu Gheorghieş, avocatul. Ce zici? îi avocat bun?

— Bun, cum nu, răspunse cu seriozitate Fişel. Numai că are să trebuiască să laşi să-ţi mai împuşte o scroafă. Şi după ce-i vinde-o şi pe aceea lui Iohan, apoi ai parale destule ca să porţi un proces...

Androne se veseli o clipă. Apoi dădu din cap cu îndoială :

— Dă, eu știu ce să fac? îngînă el. Nu pot să lăs pe feciorul dascalului Alecu să-mi calce dreptul meu... Eu cred, domnu Fișel, că nu-i țara-n pradă. Era mai bine altădată, adăogi el oftînd, că nu mai erau primari. Erau vornici, oameni de-a noștri...

— Era mai bine? îngînă Fișel Bloc, privindu-l pieziș. Dac-ar fi cum a fost, te-ăr scoate și pe dumneata cu harapnicul la secere.

— Știu eu ce să mai spun? vorbi moale Androne, mîngîindu-și gînditor mustața tușinată. Ai pus cuiele?

— Am pus.

— Și ai să-mi lași zece bani la chilă?

— Nu pot, domnu Androne. Ai să mai cumperi ceva?...

Androne păru că se gîndește.

— Apoi mi-o spus profesoru de niște cărți... se hotărî el cu jumătate de glas.

— Acelea au prețul scris pe ele... hotărî negustorul. Ce cărți? de ce clasă?

— Clasa a treia.

— Șapte franci și douăzeci și cinci toate cărțile... rosti cu tărie Fișel.

Androne îl privi clipind. Parcă nu-i venea a crede.

— Pe cărți nu-i pacat să dai un ban... îl mîngîie Fișel, punîndu-i iar mîna pe braț. Am să-ți las zece bani la chila de cuie. Ne împăcăm, rămînem prietini

și fac și eu alișveriș dis-de-dimineață. Poate ești bun la saftea...

Androne nu se putu hotărî degrabă. Cercetă cărțile și pe față și pe dos, le cumpăni în mînă ; și negustorul îl pîndea atent, gata să-i dea orice replică. În sfîrșit trase punga și-i desfăcu băierile. Abia atunci Fișel se lăsă pe scaun în dosul tejghelei și scînteile din ochii verzi i se stinseră.

După ce plecă țăranul și rămase singur în prăvălioara scundă, între mărfurile puține și desperecheate, negustorul oftă gînditor, apoi chemă de două ori, cu intonație de cîntec : «Bină... Bină...». După ce balabusta apăru la ușa întunecoasă din fund, Fișel îi explică ceva într-un jargon volubil și pasionat. Apoi se puse liniștit să-și facă rugăciunea de dimineață, potrivindu-și șalul dungat și tfilinele[1]. Deschizînd Tora[2], începu deodată a se ploconi cu violență și a vorbi cu Iehova.

Vîrîndu-și iară din cînd în cînd în gură bucățele de pîne albă, Androne coti pe o ulicioară și dădu în strada primăriei. Își făcea socoteală că încă-i devreme și avocatul trebuie să fie acasă. Într-adevăr, cînd împinse portița, zări în geamul ușii apărînd și dispărînd obrazul lui conu Gheorghieș. «Așteaptă și el saftea, ca și Fișel...», gîndi zîmbind gospodarul.

Se opri în fața cerdacului. Un cîine negru, legat în lanț subt un șopron, zăpăia răgușit la el. Androne tuși, se întoarse în loc și se uită spre portiță. Atunci

---

[1] *Tfiline* — obiect al cultului mozaic

[2] Carte care conține mituri și dogme ale religiei mozaice.

o femeie, tînără încă, scoase capul pe ușă. Părul îi era strîns în grimea[1] albă, avea ochii negri și sprîncenele îmbinate.

— Așteaptă, omule, oleacă, zise ea cu iuțeală, că vine-ndată și dumnealui...

Se-ntoarse în umbra odăii și făcu loc lui cuconu Gheorghieș Coman, apărător pe lîngă judecătoria de pace. Cuconu Gheorghieș Coman era un om de patruzeci de ani, voinic, rumăn și vesel, c-un pîntece bine rotunzit și c-un lanț gros de ceasornic atîrnînd în două părți spre cele două buzunare ale jiletcii. Avea favorite rotunde, ușor încărunțite, și de cînd le purta, prietinii, la petreceri, făceau regulat aceeași glumă: că seamănă cu împăratul Franț Iosef, fapt de care cuconu Gheorghieș se simțea destul de mîndru. Numai părul îi era cam sărac și și-l pieptăna cu meșteșug de la tîmple spre creștet, ca să-și ascundă pleșuvia.

— Ce vrei, gospodarule? întrebă el ieșind în cerdac și măsurînd pe Androne de la picioare pînă la pălărie. Ce documente sînt acelea?

— Nu-s documente, cucoane, îs niște cărți pentr-un nepot al meu... răspunse liniștit țăranul.

— Așa? Ai vreun act de făcut? vreun proces? La avocat și la doftor nu vine omul fără pricină...

Cuconu Gheorghieș rîdea. Zîmbi și Androne.

— Apoi fără pricină nu m-am înfățoșat eu, cucoane, așa de dimineață. Socoteam că nu sînteți acasă, da' o ieșit cucoana și mi-o spus s-aștept.

[1] *Grimea* — basma.

— Aveam treabă, scriam la birou... lămuri cuconu Gheorghieș scoțîndu-și ceasornicul de aur și privindu-l cu luare-aminte. Ce afacere ai?

— Cucoane Gheorghieș, eu am mai avut o dată o chestie la dumneavoastră... pentru o împărțeală de pămînt... da-i cam mult de atunci... Eu-s Androne Brebu, de-aici din sat. Atuncea am rămas tare mulțămit

— A, da, da, zise vesel apărătorul, ca și cum și-ar fi adus deodată aminte. Și iar se uită la ceasornicul de aur

— E tîrziu, cucoane? poate trebuie să te duci l.. judecătorie?

— Fă pe ici și intră-n casă, vorbi familiar Coman, fără să bage-n samă observația; și trase pe om de mînica sumanului. Șezi colea, pe scaun, și spune ce te doare...

Androne rămase în picioare. Își scoase pălăria din cap, își mîngîie pletele și se uită în juru-i. Femeia sprîncenată se arătă în pragul odăii de alături, de unde venea miros de carne friptă.

— Apoi, cucoane Gheorghieș, am o daravelă c-o scroafă.

— Ce daraveră? Cine ți-a furat-o?

— Nu mi-o furat-o nimeni, cucoane. Mi-o pușcat-o.

— A! e un caz foarte grav. Cine ți-a împușcat-o?

— Apoi cine? Primarele nostru... rosti rar Androne și observa cu coada ochiului pe apărător. Adicătelea nu el, cu mîna lui. Dar o pus pe nebunu cela

de Costandin vătăjelul. Ș-o pușcat-o într-o zi, dis-de-dimineață... nici nu răsărire soarele...

— Că răsărise ori nu răsărise soarele n-are a face... întîmpină zîmbind cuconu Gheorghieș și-și aduse iar sub nas ceasornicul de aur, Cazu-i însă destul de grav.

— Nu mi-o pușcat-o în ogradă: o pușcat-o pe toloaca satului... complectă Androne...

— Așa? cum se poate? Hm! vra să zică domnu primar se îndeletnicește și cu de-aceste?... se miră apărătorul clătinînd din cap și subțiindu-și ochii. Vra să zică nu-s destule cîte le fac dumnealor... nu-s destule toate cîte le face dumnealui... abuzuri, matrapazlîcuri, gheșefturi și înțelegeri cu toți jidovii din tîrg... Le am eu toate aici, în saltar, adăogi el rîzînd către Androne. Le am toate în saltar; și are să știe de ele domnu prefect ist nou... Și dacă domnu prefect ist nou a pune afacerea la dosar ca și cel vechi, mergem mai departe, la ministru... Aici este o ticăloșie, și trebuie să vadă dumnealor ce fel de om au...

— Nevastă-sa e-o fudulă, umblă numai cu intrigi... izbucni deodată, cu mînie, femeia sprîncenată.

Avocatul întoarse brusc capul spre ea c-o dungă între ochi... Androne păru că n-auzise.

— Aici este o ticăloșie, urmă cuconu Gheorghieș, cu mai puțin patos; și trebuie dată pe față, ca să-și primească fiecare pedeapsa.

— Atuncea om vedea de unde are să-și mai cumpere dumneaei manșon și pălărie... tresări iar femeia din prag.

— Frate dragă, nu te amesteca în afaceri care nu te privesc... zise blajin, însă cu obrazul încrețit și supărat, cuconu Gheorghieș. Hm! Vra să zică ți-a împușcat scroafa. Și dumneata, bade Androne, vrei să-l dai în judecată. Foarte bine.

— Vreau să fac o lacramație... lămuri domol țăranul.

— Se-nțelege. Reclamație la judele de pace și proces... Pentru orișice faptă rea este o sancțiune în cod...

Și avocatul, trăgînd o carte groasă, începu s-o răsfoiască, încruntîndu-se asupra ei. Iar Androne se gîndea cu uimire la faptele neștiute și ascunse ale feciorului dascalului Alecu, și cu bucurie la pedeapsa pe care are să i-o hotărască un ministru fioros și cu capul mare.

— Uite ce scrie articolul 188... urmă apărătorul bătînd cu degetul în cartea deschisă...

— Și cît ai să-mi iei dumneata, cucoane Gheorghieș, ca să-mi faci hîrtia? îl întrerupse Androne, clipind din ochi.

— Și ca să-ți sprijin procesul... întări avocatul Eu nu sînt jalbar. Jalbă poate să-ți facă orișicine. Dar eu deschid proces, cer daune, îți dau în sfîrșit toată satisfacția. Ai să-mi dai douăzeci de lei...

Androne își mîngîie mustața și cîrni ușor din nas

— Apoi, cucoane, eu credeam că numai jalbă să-mi faci...

Rămase împietrit la tot ce avea să-i mai spuie apărătorul. Cuconu Gheorghieș mai încercă vreo cîteva considerații, pînă ce simți că se pălește de stîncă. Atunci privi țintă la omul din față-i, ca și cum atunci îl vedea pentru întăia oară. Îl măsură de la frunte pînă la vîrful ciubotelor și pufni :

— Hm! așa sînteți voi... umblați numai cu șurubării și cu cercături... Și vă lăsați să vă calce-n picioare și să-și bată joc de voi toți scriitorașii... Despre mine, faceți cum poftiți. Anetă, adă-mi friptura, că-i tîrziu.

De data asta privi cu adevărat ceasornicul. Și Androne, văzîndu-l supărat și-ncruntat, se grăbi să iasă în uliță c-un fel de părere de rău în sine. «Eu socot că tot are să trimeată hîrtiile acelea...», gîndea el. Apoi zîmbi.

«Madama cea sprîncenată e țiitoarea lui. Ea se uita la mine și mai fudulă, și mai supărată decît dînsu...»

Cînd ajunse în dreptul primăriei, ocoli prin partea cealaltă de drum. În fața judecătoriei stătu o clipă în cumpănă, privind la cei cîțiva săteni cu băț și cu traistă, care stăteau pe marginea șanțului, sfătuind cu glasuri încete în soarele de toamnă. Cumpănind că în ziua aceea cheltuise prea mult, se hotărî să lese deocamdată lacramația și apucă cu pas mai harnic pe drumul satului, spre casă.

La poartă văzu că semnul pus era schimbat și aruncă o privire iute asupra ogrăzii.

— Eu sînt, bădiță Androne, îi răspunse de pe prispă Vasile Brebu, pîndarul Halmului.

— Tu ești, bre Vasile? se miră Androne, privindu-l cu luare-aminte. Ce ai? parcă ți s-ar fi înecat niște corăbii...

— Am mai coborît în sat, răspunse Vasile cu ochii într-o parte. Am fost pe la Gheorghe și văd că nu-i acasă. M-am abătut pe la dumneata. Mi-o spus cumnata că trebuie să te-ntorci. Se bucura că i-ai dus băietul la școală...

Vasile încercă să rîdă. Androne îl cercetă lung și clătină din cap.

— Intră în casă, vorbi el, deschizînd ușa. Și pășind el întăi în tindă, așeză într-un loc ascuns și bine potrivit cheia și lacata. De ziua boierului nu te-am văzut la curte... adăogi el pătrunzînd într-o odăiță scundă. Apoi tăcu, văzînd că Vasile nu răspunde.

Încăperea era curată și bine rînduită, ca o chilioară de monah. Pe păreți se înșirau icoane. Mirosea piparat a cimbru ș-a mintă. Androne cercetă atent, cu priviri stăruitoare, straiele de pe culme, lada cea mare de subt ele și răclița [1] de pe masa din colțul răsăritului, sub candelă. Vasile intrase în urma lui și aștepta în picioare, lîngă ușă.

— Ia pune-te colea, pe laiță, Vasile... începu Androne cu aceeași privire lungă, — și-și lepădă suma-

[1] *Răcliță* — lădiță.

nul și pălăria. Eu am o leacă de treabă, dar putem sta la sfat...'

Așeză cu grijă în coardă cărțile băiatului, lîngă cărțuliile lui slinoase. Apoi se puse să ațîțe focul în vatră. Acuma nu mai zicea nimica; aștepta pe frate-su să vorbească. Poate-a venit pentru pămîntul cela al lui...

— Bădiță Androne, zise pîndarul, ce fac eu cu pămîntul cela al meu?... Iaca, de cînd am ieșit din oaste îs patru ani. O venit vremea să m-așez și eu și să-mi fac o leacă de casă.

— Bre Vasile, răspunse cu blîndeță Androne, îi face cum îi crede de cuviință și cum a fi mai bine. Cinci ani, cît ai tot umblat la oaste, ți-am purtat de grijă și te-am ajutat. Pe urmă, după ce-o murit și bătrînul, am făcut împărțeală pe dreptate. Ș-o rămas să-ți plătim chirie pentru partea ta cît îi fi slujbaș și ți-i agonisi... pîn-acu ne-am înțeles ca niște frați. Iar dacă te lași de slujbă și ai putere să-ți faci casă, ți-i lua dreptul tău. Eu, ca un frate mai mare, nu ți-oi sta împotrivă... Spus-am bun cuvînt?

— Bun cuvînt, bădiță.

Tăcură amîndoi, Androne puse ceaunul de mămăligă pe pirostrii.

— Și cînd ai tu de gînd, Vasile, să faci treaba asta? Ai pus ochii pe vreo fată?

— Mă gîndeam și eu... răspunse pîndarul, că mi-o venit vremea... Încă nu m-am hotărît, pînă ce nu m-oi liniști. La vîrsta la care mă aflu nu trebuie să mă grăbesc.

— Măi băiete, zise hotărît Androne, întorcîndu-se către frate-său, tu n-ai venit pentru vorbele de-adinioarea. Tu ai ceva pe suflet. Spune repede și leapădă de la tine, — căci grijile și gîndurile sînt otravă.

Pîndarul stătu la îndoială.

— Bădiță, răspunse el încet, ți-aș spune și mi-i rușine...

Cît era de mare și de mustăcios, grăia cu sfială și părea un copil în fața lui Androne.

— Spune... stărui Androne, privindu-l țintă.

— Spun, bădiță Androne. Nacazul meu se trage din ziua cînd am prins moara ceea pe Siret. Așa, m-am întors eu chiar în acea sară de pe Halm, în zăvoi, ș-am mai stat la foc cu fata lui Chirilă.

— Aha... mormăi Androne.

— Da. Ș-am grăit noi vorbe bune... ca un flăcău c-o fată.

— Nu-i fată, măi Vasile, e muiere, și încă de cele viclene.

— De unde știi dumneata, bădiță? Adevărat că, după ce i-am spus eu în sara aceea că mă las de slujbă și-mi fac casă, — a doua zi, cînd am coborît iar la moară, n-am mai găsit-o. Moara era tot la zăvoi. Chirilă dormea lîngă foc... Da' focul era stîns, și Anița nicăiri. O caut eu prin moară, pe urmă aprind focul ș-aștept. Se scoală și moșneagul. Îl întreb. Era cam băut. Rîdea și zicea că nu știe nimic. Care fată? el nu știe de nici o fată, că poate o luat-o Siretul... Rînjea, — și mie-mi venea să-i dau cu

ceva-n cap... Am mai căutat eu încolo și-ncoace. M-am dus în sat la Cotu Iepii, am venit în sat dincoace la Buciumeni, — nu-i. Nu-mi trebuia nici somn, nici mîncare...

— Hm! pesemne că te-o farmacat și pe tine...

Vasile privi înainte-i neguros, fără să priceapă.

— Pot zice că m-am bolnăvit, bădiță Androne. Mie pîn-acuma nu mi s-a întîmplat una ca asta! Și cum spun, nu știu cum aflu eu așa o vorbă prin oameni, cum că Anița s-ar fi aflînd la Franț feșterul, tocmai dincolo de Măcărești, în pădure. Dar ce face acolo, n-am înțeles. M-am dus într-o sară pîn-acolo. Nu era. Nu știa nimeni de nici o Aniță, — ș-au fost numai așa, niște zvonuri. Acu de ce m-a fi fierbînd ea așa, după vorbele care le-am grăit... și după cele ce-au fost, pe mine nu m-ajunge capul. Văd că pe Halm nu mai pot sta. Nici pe Chirilă nu l-am mai văzut...

Androne rîdea încet:

— S-a fi dus la tată-su Satana, calare pe măturoi.

— De ce rîzi, bădiță Androne? poate dumneata știi ceva.

— Rîd, măi băiete, de mintea ta cea proastă. Tu n-ai văzut de-atuncea că fata lui Chirilă are pe dracu? N-ai văzut cum își juca ochii și-și purta trupul? Cu aceea nu pornești tu gospodărie. Aceea are alte rînduieli și-i trebuiesc altfel de barbați...

— Poate știi unde-i, bădiță? întrebă Vasile și privi rușinat în pămînt.

— Nu știu, de unde să știu?... vorbi supărat Androne. Măi băiete, nu te mai gîndi la asemenea aspidă[1]. Cine știe pe unde stă dosită, ș-a fi trăind cu vreun ciocoi.

— Vai, bădiță, a fi adevărat ce se spune prin oameni?...

Androne îl privi tăcut, pieziș, — apoi își mestecă domol și cu grijă mămăliga. După ce puse linguri pe măsuța cu trei picioare, aduse o strachină cu lapte acru de oaie și tăie c-o ață mămăliga în pătrare.

— Ia și mînîncă .. grăi el cu blîndeță. Cele ce-au fost uită-le, căci nu ești nici copil, nici femeie...

Vasile rămase tăcut și lua rar și pe gînduri din strachină. Între el și frate-su se ridicau aburi, și ochiul lui fix, în tremurul lor, urmărea vedenia Aniței. Păru apoi că se liniștește și vorbi despre altele; dar Androne îl știa îndărătnic și nătîng și bănuia în el porniri și planuri ascunse.

— Atunci cu pămîntul rămîne ca și pînă acuma...

Vasile încuviință din cap, cu gîndul aiurea.

*

Cătră arătarea din aburi grăbea și boierul Alexandru Filoti în același ceas. Sta răsturnat în paner și calul fugea în pas întins pe șleahul străjuit de sălcii care ducea spre Siret. Era un ceas de liniște al curții și al tîrgului și rari negustori înălțau capetele de după tărăbi, urmărindu-i îndelung fuga în nouri

[1] *Aspidă* — șarpe veninos ; cu sens figurat — femeie rea.

de pulbere. După ce ieşi din tîrg, Filoti făcu la stînga pe-un drumeag moale de ţărînă ; şi după înconjururi şi cotituri, trecu-ntr-o vălcică la miazănoapte, nu departe de Buciumeni. Acolo, înconjurate de gard de nuiele cu streşină de spini, erau coşerele cele mari ale curţii. Magazii largi se înşirau într-o parte, iar în cealaltă, două căsuţe mărunte în mijlocul unei livezi. Un moşneag gîrbov, cu ochii aproape astupaţi de sprîncene, deschise porţile nalte şi ferecate. Se ploconi mormăind la trecerea boierului ; apoi închise iar canaturile şi trase zăvoare grele. Filoti îşi duse în pas calul pe lîngă nişte şoproane lungi şi scunde, în care stăteau grămădite felurite maşini, cu osaturi bizare şi întortochiate. Cele mai multe erau moarte şi zăceau acolo biruite de ostilitatea ţăranilor şi slujitorilor, pe cînd pe lanuri oamenii îşi luau cu bucurie şi plăcere vechile şi primitivele instrumente din veacuri. Filoti avea zîmbetul lui palid privindu-le. Trecu şi opri înaintea uneia din căsuţe. Nici un obraz nou nu se arătă, şi-n tot cuprinsul aşezării era o linişte ş-o pace ca de schit. Moşneagul cu sprîncene lungi veni cu opincile fîşîind prin ţărînă şi apucă de sub zabale calul.

— Domnu Ludvig nu-i acasă ? întrebă boierul.

— Vă sărutăm dreapta, cuconaşule, răspunse bătrînul ; trebuie să fie prin vreun dos ; leperează vro maşină de-a lui. Să-l chem ?

— Nu. Dă-i pace. N-am nici o treabă cu el...

Mai aruncînd o privire în juru-i, Filoti intră pe uşa scundă deschisă în laturi. Trecu prin tindă şi pă-

trunse într-o odăiță veselă, cu ghiveciuri de flori în ferestruici. Perdele albe, festonate cu roș. Pe divanuri, macaturi de lînă. O șifonieră cu oglindă mare; o masă și cîteva scaune. În odaie nu se afla nimeni. Filoti se opri surprins. Dar îndată se-ntoarse în loc. Simțise pași ușori în urma lui, de afară. Anița intră; îl privi numai o clipă, ca din întîmplare; apoi trecu la dulapașul de lîngă sobă și, aplecîndu-se cu mlădieri iuți, căută în el ceva.

Filoti o privi atent, trezit deodată din visurile lui. Avu un zîmbet de mirare și de plăcere. Ca de fiecare dată, fata morarului Chirilă se înfățișa subt un aspect nou. De data aceasta nu mai avea păstrat pe ea nimic din portul satului. Purta o rochie de postăvior negru ș-o bluză albă de matasă. În picioare pantofi de piele de căprioară. Asupra pantofilor acestora se opriră mai îndelung ochii boierului... Erau mici, cu călcăie nalte, și deasupra lor luceau colțuni subțiri. Sub rochia neagră foșneau fuste crohmolite [1]. Mînile, deși delicate, erau încă pîrlite de soare. Pieptănătura acuma îi umbrea fruntea. Avea o înfățișare nouă și surprinzătoare. Avea ș-un surîs nou, cînd ridică a doua oară ochii spre Filoti.

— Ce cauți acolo? o întrebă boierul ca pe-un copil...

— Am dulceți de vișine... zise ea rîzînd.

— Cum se poate?

— Da. Ș-aduc apă rece de la fîntînă.

[1] *Crohmolit, crohmălit* — scrobit.

Trecu pe masă o tabla și puse deasupra chiseaua, paharul și lingurița. Cu cana de faianță într-o mînă, se repezi afară cu pași mărunți. Boierul se așeză pe un scaun și rămase cu ochii pierduți pe urma ei.

— Curioz! murmură el, și se uită în juru-i ca și cum ar fi vorbit altcineva.

Anița se întoarse cu apa și umplu paharul. Filoti luă o bobiță și gustă din apă. Apoi se uită iar la pantofii de piele de căprioară.

— Îmi place cum ești încălțată... zise el. De ce nu stai pe scaun?...

— Îți plac pantofii? întrebă ea bucuroasă. Mi i-a adus de la Iași madama Iosefina...

Rămase tot în picioare.

— De ce nu stai? stărui Filoti.

Ea se așeză pe scaun și-și potrivi în juru-i faldurile rochiei. Șopti rușinată:

— De ce rîzi?

— Astăzi te găsesc mai frumoasă... zise Filoti sculîndu-se și apropiindu-se de ea.

Anița-și plecă ochii. Filoti avu impresia că ceva s-a ridicat între el și femeia nouă din fața lui. Întîlnirea întăia, după ziua de la Siret, fusese simplă și brutală. De-atuncea o mai văzuse în fugă de cîteva ori. Percepuse vag la ea o împotrivire, o rezervă. Acuma înțelegea că stă înainte-i altă ființă. Avu senzația că trebuie să întrebuințeze vorbe nouă și gesturi delicate, și asta trezi în el un fior de plăcere.

— Știi că trebuie să te duci la Iași?... îi zise Filoti așezîndu-se lîngă ea și cuprinzîndu-i o mînă.

Ea nu întrebă de ce. Înălță spre el ochii mari și frumoși.

— Locul tău nu-i aici, urmă Filoti, zîmbind. Am pus pe-un om al meu să caute acolo o casă... Ai să ai de toate ș-ai să fii mulțămită...

Anița oftă ușor. Filoti înțelese că vrea să întrebe ceva.

— Viu și eu acolo, urmă el. Aici ești urmărită și privegheată...

— Dacă trebuie, și dacă vii și mata acolo... zise ea cu glas sfios, mă duc.

«Curioz lucru! cugeta Filoti, privindu-i ochii umezi. Țărăncuța asta începe să mă intereseze.» Și se întreba în același timp dacă mai poate încerca vreunul din gesturile de stăpîn, ca întăia oară. Nu încercă nimic, și plăcerea aceasta curată îi mulțămea ca o perversitate nervii obosiți.

Tîrziu, cînd ieși în ograda pustie, privi mirat la moșneagul gîrbov care aștepta lîngă cal.

— De mult stai aici, moșule? îl întrebă el vesel. Și scociorînd în buzunarul jiletcii, îi trecu un ban alb. Cu aceeași mirare privi la oasele mașinilor moarte. Apoi, după ce porțile de cetate se închiseră în urmă-i, lăsă calul la pas, să-l ducă în voie, și începu a fredona o șansonetă franceză. În juru-i, spinării mari cu canafuri roșii luceau în soarele după-amiezii, într-o tăcere și-ntr-un miros de colb fierbinte, ca-ntr-o pustie.

CAPITOLUL V

Vasile Brebu face o poznă

Ploaia stătuse, cînd Filip Nacovici descălecă de pe buiestraşul lui alb, la scara curţii. Văzduhul însă era încă plin de pîcle groase şi neclintite, aproape de pămînt. Erau ceasurile 9. Jean Cavalier sta la pîndă fără îndoială, la un colţ de fereastră, şi-i aştepta sosirea, căci îşi arătă îndată obrazul uscat în umbra antretului. Se poticni în balcon c-o mutră plină de mirare şi de teamă.

— *Buer astept...* zise el subţire, în romîneasca-i sîsîită şi bizară.

— M-aşteaptă ? foarte bine, răspunse gros Nacovici. A primit la vreme scrisoarea mea ?

— *Primit... la ceas şes...* vorbi Jean arătînd şase degete la amîndouă mînile întinse. *Désiré* [1] *imbrecat ; maintenant* [2] *astept...*

— Aha... *désiré... astepte...* îi răspunse Filip, în franţuzeasca lui... Atunci spune-i, musiu Jean, c-am venit...

---

[1] Dorit (fr.)
[2] Acum (fr.).

Cavalier se întoarse în loc ; apoi se dădu grăbit și respectuos la o parte. Boierul ieși din antret ; cameristul dispăru pe unde venise boierul.

— Ce este, Filipe ? întrebă pripit Filoti, cu sprînceana neguroasă. Cum a fost ? Spune repede. Te-aștept de un ceas...

— Apoi, cuconașule, pînă ce-am cercetat, pînă ce-am rînduit s-aducă pe individ aici...

— Aha ! îl aduce ! tresări Filoti și făcu doi pași spre parmaclîcul [1] balconului.

Cu ochi ascuțiți, cu obrazul contractat și cu buzele întredeschise și întinse, arătînd dinții, boierul rămase deodată neclintit, privind convoiul care sosea. Avea un fel de rînjet de răutate. Către scara balconului, între țărani cu sumane, înainta lunecînd cu opincile prin mîzgă, Vasile Brebu. Era cu capul gol, cu cămașa desfăcută la piept. Coatele-i erau strîns legate la spate. Cu părul zbîrlit și plouat, cu șuvițe lipite de frunte, cu stropituri de glod pe obraz, avea o înfățișare spăriată și sălbatică... Feciorii boierești îl smunciră, îl ghiontiră și-l împinseră spre scară.

— Aduceți-l aici ! strigă Filoti amenințător.

Oamenii luară în piepturi pe prizonier și-l izbiră în sus, pe trepte. Filoti se dădu doi pași înapoi și-l cercetă pieziș.

— Cine ești ? cum te chiamă ? întrebă el scurt, înălțînd barba.

— Eu îs Vasile Brebu... mormăi flăcăul cu glas trudit. Îs pîndar pe Halm...

---

[1] *Parmaclîc* — balustradă de lemn ; grilaj.

— E slujbaş boieresc... lămuri Filip întrebarea din ochi a boierului.

— A, eşti slujitor... şi te apuci de ticăloşii. Intri la coşerele boiereşti, vrei să furi... vrei să omori oamenii!... A sărit gardul la coşerele cele mari! strigă Filoti pufnind, către Costi, care tocmai atunci se arăta, numai în halat şi cu ochii încă plini de somn. Ce fel de slujitor boieresc eşti tu şi ce-ai căutat acolo?

— Am avut şi eu o treabă... grăi cu nepăsare Vasile şi-şi aţinti ochii în pârete, deasupra boierului.

— A, eşti şi ticălos, şi obraznic! tresări Filoti frămîntîndu-se. Ai avut o treabă? şuieră el apoi ascuţit. Ai avut o treabă?... şi cu mişcări convulsive smunci din mîna lui Filip Navocici harapnicul negru şi lovi de două ori, cu iuţeală, pe ţăran. Ai avut o treabă? Ce treabă ai avut?... — scrîşnea el cu cruzime şi gîfîia.

Ţăranul îşi plecase capu-ntr-o parte şi-şi înălţase umerele către urechi. Întăia lovitură îl plesni peste grumazi; a doua îl arse peste obraz şi-i tăie buzele. Picături de sînge începură a se prelinge din mustăţi, căzînd pe pieptul păros.

Costi îngălbenise.

— Papa! încercă el. Ce faci?

La un geam deschis, din capătul cerdacului, se auzi strigătul de uimire şi de milă al duduii Matilda. Filoti lepădase harapnicul şi privea fix într-o parte, mestecîndu-şi mînia în măsele. Voi să mai întrebe

ceva : văzu sîngele pe obrazul și pe pieptul celui bătut ; și se gîndi că și Costi era de față.

— Luați-l ! strigă el către feciorii boierești. Duceți-l la primărie. Să-l cerceteze și să-l strîngă-n chingi. Filipe, vină după mine ; am a-ți vorbi...

În bibliotecă, oftă deodată prelung, cu mînia stînsă, și aținti pe vechil cu privirele-i obosite.

— Ce-a fost, Filipe ? Nu mi-ai lămurit ce-a fost și ce s-a întîmplat... A, da ! acesta este ! rosti el deodată cu glas schimbat. Acuma-l cunosc.

— Pe cine, cuconașule ? întrebă șoptit și cu grijă Nacovici.

— Cum cine ? Omul pe care l-ai adus... L-am cunoscut cînd s-a uitat la mine spăriat după lovituri. În clipa aceea am mai putut sta la îndoială ; dar acum sînt sigur. Veneam de la coșere cu panerul. El s-a oprit în drum și și-a scos pălăria ; și se uita tot așa de ciudat la mine. Vra să zică umbla, și cerceta. Și drumul pe care veneam eu a fost pentru el un indiciu... Nu erau acolo cîni ? nu erau păzitori ?

— Erau, cuconașule, ca totdeauna... De la o vreme, de cînd și dumneavoastră știți, am rînduit în fiecare noapte doi străjeri.

— Ei ?

— Ei, și cînii au dat semnal. Îndată au sărit și străjerii din șopronul lor. Și l-au prins.

— Și nu-i așa că nu încerca să intre la mașinist ?

— Nu.

— Se-nțelege ! rînji Filoti, și se plimba neliniștit pe dinaintea lui Nacovici. Nu se putea hotărî să puie

întrebările direct. — Ascultă, Filipe, trebuie să mergem să căutăm și să cercetăm urmele în jurul căsuței... Vreau să-nțeleg și să mă luminez.

— Nu-i nevoie, cuconașule, răspunse grav vechilul. Am cercetat eu. După ploaie, era pămîntul moale și se puteau vedea urmele. Am găsit prin livadă urme de opinci, întăi la căsuța lui Madolci mașinistul, pe urmă spre cealaltă căsuță. Persoana care ne interesează n-a ieșit, cuconașule. A țipat printr-un geam, printre gratii, și străjerii, înțelegînd, s-au repezit într-acolo. Atuncea au și pus mîna pe dînsul. Boierul se înveseli brusc.

— Așa s-au petrecut lucrurile, Filipe?

— Da, cuconașule, precum vă spun.

— Și nu s-a spăriat?

— Atuncea da, cuconașule, dar pe urmă i-a trecut.

— Ascultă, Filipe, reluă boierul cu vioiciune; nu trebuie să mai întîrziem nici o clipă, — ai înțeles? Nici o clipă! Chiamă-mi imediat pe Șapsa. Trebuie să plece și s-o ducă cu primul tren la Iași. Am întîlnit și pe Costi, de două ori, calare, pe drumurile mele. Toată istoria asta trebuie să înceteze. Vreau să am liniște. Unde te duci?

— Mă duc să-l aduc pe Șapsa, cuconașule.

— Bine, du-te, — hotărîrea mea este primul tren, ai înțeles? Dacă treci pe la primărie, vezi ce fac aceia acolo. Nenorocitul acela nu mă mai interesează... Rămășițile acestea ale trecutului au să dispară cu totul, cînd nu va mai fi ea aici.

Urma să se plimbe. Voia să explice ceva lui Filip, c-un fel de bucurie a primejdiei trecute. Vorbele-i veneau pe buze. — «Persoana-n chestie e alta, Filipe!» — Dar zîmbi, stăpînindu-se, şi făcu semn vechilului, cu dosul mînii, să plece.

Slujitorii cu omul legat, după ce scăpară de la curte, apucară pe uliţa mare, apoi cotiră în uliţa primăriei ş-o luară-n lung. Era o zi de sîmbătă, în vremea sărbătorii cuştilor [1], şi tîrgul era pustiu şi închis; totuşi prin geamuri strîmbe şi zoioase cîteva părechi de ochi observară grupa aceea de ţărani care umblau cu opinci mari prin glod. Ghidale Ghebosul răsări cel dintăi ca din pămînt pe sub tărăbile lui şi privi, c-un cap mare şi spăriat, pe omul legat şi sîngerat. Privi neclintit cîteva clipe, apoi se întoarse şi se precipită pe unde ieşise, ca un guzgan în ascunzişul lui. Şi-ndată răsări iar, c-o madamă groasă şi cu două fete subţiri şi slabe. Acum erau patru care priveau neclintiţi. Apoi se mişcară în lungul dughenilor, unde se înşirau alţi privitori. Parc-ar fi fost în tot tîrgul o telegrafie ascunsă, căci în uliţa cealaltă şi pornise mişcarea cînd apăru convoiul omului cu faţa grozavă şi plină de sînge.

Chiva croitorul, cel mai subţire şi mai deştept croitor din tîrg, sări numai în jiletcă şi se repezi în drum. Văzu capete apărînd la deal şi la vale şi avu încredinţarea că s-a petrecut o mare poznă în tîrg. «A fost poate tălhărie, ori moarte de om!» strigă el. Voi să plece înainte şi băgă de samă că-i fără pălă-

---

[1] Sărbătoare religioasă la evrei.

rie; privi la cer și-l văzu gata de ploaie; sări doi pași înapoi și începu a cere cu glas disperat pălăria, agitînd mînile spre cei din casă și grăbindu-i. Se arătă un băiat c-o gambetă[1] cenușie. După băiat, năvăliră alți locuitori ai odăii: bărbați, femei și copii. Dar Chiva răcnea iar. Băgase de samă că-i numai în jiletcă. Îi trebuia surtucul numaidecît și se frămînta iar, răcnind și cerînd surtucul. Cînd veni și surtucul, îl smunci ș-o apucă după ucigaș, îmbrăcîndu-se în fugă și zbătîndu-și pe sus brațele. Cu gambeta cenușie, cu surtucul de ultima modă și cu favoritele lui englezești, Chiva ar fi putut părea un gentleman însemnat și serios, dacă n-ar fi fugit așa, într-un chip cu totul lipsit de demnitate, ca să afle cel dintăi ce este, ce s-a întîmplat și ce poate să fie. De pretutindeni, în lungul uliții, grăbea o lume pestriță. Tîrgul pustiu deodată căpătă viață.

Grupa de slujitori cu Vasile Brebu intră la primărie. În fața acestei clădiri mari, vopsită cu galben, se strînseră lărmuind ovreii. Se deșertaseră și sinagogile în pripă. Acuma se întrebau, presupuneau; iar se întrebau și iar presupuneau; erau foarte ațîțați și îngrijați.

Chiva nu mai putea răbda. Își potrivi mai bine gambeta cenușie pe cap, trecu îndrăzneț podețul și intră în casa comunală. Îndrăzniră și alții, însă numai pînă la ușă, ș-acolo se chiorau prin crăpături și prin geamurile murdare.

---

[1] *Gambetă* — pălărie bărbătească din fetru tare, cu calota ovală și borurile ușor răsfrînte.

«Ce poate să fie? ce poate să fie?» Unele femei oftau și se tînguiau.

În sfîrșit, Chiva se întoarse, vesel, radios și important. Îl împresurară cu toții, grămădindu-se unii peste alții.

— Ce este, Chiva? ce s-a întîmplat, Chiva? Șa! Șa! tăceți din gură! Nu poate Chiva să vorbească. Ce este? ce s-a întîmplat?

— Nu s-a întîmplat nimic! răspunse Chiva înălțînd la umeri palmele întoarse.

— Ce spune? ce zice?

— Spune că nu s-a întîmplat nimic...

— Adică ceva s-a întîmplat, urmă Chiva rîzînd, dar deocamdată nu se știe ce. Am vorbit chiar cu domnu primar, și cu domnu notar. Este acolo și Șapsa. Încă nu s-a făcut cercetare. E un om care a furat...

— Ce a furat? de la cine a furat?

— Tăceți, bre, din gură! nu vă spun că nu se știe nimic? Ce sînt eu? un profet? Eu sînt croitor subțire, nu sînt profet. Mai bine să vă spun o veste care am aflat-o chiar acum. A venit pe telegraf veste tocmai de la București!...

Tîrgul tăcu uimit. O veste, pe telegraf, tocmai de la București!

— Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la București? Chiva aista-i așa un om care-i place să te vadă că nu mai poți, și deabia atunci spune jumătate! Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la București?

— A venit veste de la București, zise cu bucurie Chiva, făcînd semne în juru-i cu cele trei degete împreunate de la mîna dreaptă ; a venit o veste foarte mare. A venit o veste că boierul nostru se alege deputat ș-are să fie chiar și ministru.

— Cum ? cine ? țipară toți din toate părțile.

— Boierul nostru !

— Ei, ce-i cu boierul nostru ? noi n-am auzit nimica. Ce s-a întîmplat cu boierul nostru ?

— Are să fie ministru !

— Cum se poate ! Auzi că boierul nostru are să fie ministru. A auzit Chiva în primărie. A venit telegramă de la București !

Toată lumea fu cuprinsă, la această veste, de o bucurie neexplicabilă.

— Stați, stați ! zise Chiva, scuturîndu-și brațele și cerînd tăcere. Întîi și-ntăi are să fie alegere de deputat. S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea...

— Auzi... auzi... ce-i asta loc vacant ?

Aceste două vorbe, căzute așa în mijlocul idișului [1], apărură deocamdată ca o enigmă. Chiva avea obiceiul să-și împestrițeze necontenit jargonul cu vorbe romînești.

— S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea... urmă fără milă Chiva.

— Ce-i asta colegiul al treilea ?

[1] *Idiș* — limbă germanică, îmbogățită în cursul evoluției cu alte elemente, vorbită de unele populații evreiești.

Cei mai mulți însă știau ce-i colegiul al treilea. Se întoarseră și rușinară pe femei și pe copii, care nu știau.

— Cei care-s proști și nu știu, să tacă din gură! Spune, Chiva, mai degrabă! S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea. Și ce-i dacă s-a făcut loc vacant la colegiul al treilea?

— Dacă s-a făcut loc vacant, răspunse Chiva, are să fie alegeri. Au să se strîngă alegătorii și delegații țăranilor la reședința județului.

— Delegații... reședința județului... reluau cu uimire și plăcere ascultătorii.

— Ș-acolo au s-aleagă pe boier deputat... sfîrși fudul Chiva și-și dădu gambeta pe ceafă.

Simțind că concluzia asta nu stîrnise cine știe ce entuziasm, Chiva se hotărî să adaoge cîteva considerații personale asupra capitalei.

— Are să se ducă la București ș-are să fie ministru, urmă el înfierbîntîndu-se. Acolo, la București, e un tîrg mare și așa frumos... Eu am fost în București și cunosc. Ce este acolo! bogăție și dugheni multe. Și palate în toate părțile; și boierii umblă numai în cupele. Cînd eram eu acolo, a fost 10 mai. Și-a ieșit majestatea-sa la paradă și erau toți miniștrii cu el. Și boierul nostru are să fie ministru ș-are să iasă cu majestatea-sa la paradă: are să steie și în gazetă... Ș-au fost și generali, soldați... atuncea cînd am fost eu... Și călărași... și tunuri... Ș-au venit, au venit, poate două ceasuri au venit! Și cupii mulți de la școli, care-au meeers...

Chiva arăta cu mînile ceva lung și mult. Dar vestea lui nu mai avea farmec, și mulțimea se împrăștia încet-încet. Deodată începu să ploaie. Atuncea și el, ca și toți cei din juru-i, o rupse la fugă spre casă, țupăind prin glod și sărind peste bălți.

*

În odaia cea mare a primăriei, în «sala de consiliu», cum obișnuiau a zice funcționarii, se amesteca murmur neîntrerupt de glasuri într-un fum de țigări des ca o negură. Pe dușamele fiecare adusese cîte ceva din noroiul de-afară. Pufăiau și se învîrteau prin mîzgă, discutînd vestea de la București.

Iacob Alexandrescu îndeosebi era foarte dispus.

— Trebuie să înțelegi, lămurea el notarului Gheorghiu : cu ocazia asta se ridică tîrgul. Avem un deputat ș-un ministru. Are altă importanță.

Gheorghiu era un om cu fruntea îngustă și teșită. Botul de momiță [1] și posomorala neagră a obrazului îl făceau fioros, deși tovarășii lui îl cunoșteau drept un om blajin. Se arăta totuși cam greoi la înțelegere, și, într-o asemenea împrejurare, asta displăcea primarului.

— Uite, să-ți spuie și domnul Șapsa ! strigă el. Domnul Șapsa, este așa cum spun eu, ori nu ?

— Ce să fie, mă rog ? întrebă vesel Șapsa apropiindu-se și pîndindu-i cu ochiul lui pe jumătate închis.

---

[1] *Momiță* — maimuță.

— Îi spun eu lui Gheorghiu că asta are importanță pentru noi...

— Ce importanță? mormăi Gheorghiu, rar, privind urît la dînșii. Boieru-i boier; ce are el cu noi? El se duce la Iași, ori la București, și șede acolo. Noi ședem aici, și gata.

Gheorghiu făcea și puține gesturi și arăta mîni grozave cu degetele terminate în niște monturi noduroase și rotunde. Șapsa întoarse cu teamă ochiul lui spre degetele acelea...

— Are dreptate și domnu notar... zise Șapsa.

— Se-nțelege că am... el șede acolo, noi aici, și gata.

— El nici n-are nevoie să se intereseze, urmă Șapsa, zîmbind. El e boier, și gata. Dar ne putem interesa noi. Avem o afacere, avem o pricină, avem de cerut o autorizație, avem de luat un acciz [1]: îl găsim, ne rugăm și se face...

— Așa da, mormăi cu îndoială notarul.

— Asta-i altceva! strigă Iacobache răsfirîndu-și favoritele. Eu vorbesc de onoarea pe care o avem noi. Avem un deputat, avem un ministru! sfîrși el mîndru, arătînd cu dreapta un părete, și cu stînga altul. Se chiamă că avansăm înainte.

Șapsa își întoarse, și la dreapta, și la stînga ochiu-i pe jumătate închis. În păretele din fața ușii, deasupra biroului primarului, văzu o stampă veche, înfăți-

[1] *Acciz* — impozit care se percepea asupra unor obiecte de consum, la intrarea lor într-o localitate.

şînd Capitoliul. Dincoace, lîngă uşă, atîrna un tablou de propagandă antialcoolică.

— Este şi asta... încuviinţă el cu jumătate de voce. Funcţionarii ceilalţi, cu condeiele după ureche, veniseră în urma lui Şapsa.

— Spun despre onoarea pe care o avem... le lămuri Iacobache.

— Dar se-nţelege! izbucni furios casierul, — un omuleţ rotund, — se-nţelege; eu de cînd le spun! Cîte capitale de judeţ avem în ţară?

— Treizeci şi două! se grăbi să declare practicantul, tinerel cu mustaţa abia înfierînd.

— Treizeci şi două! reluă cu putere casierul, privind cu mîndrie în juru-i de jos în sus. Şi cîţi miniştri avem?

— Şapte... zise primarele. Eu ce spun?

— Pardon; vra să zică, numai şapte dintre capitale...

— Se-nţelege! se-nţelege! strigă Iacobache. Eu ce spun? Noi care nu sîntem capitală, şi avem...

— Ş-apoi dacă nu sîntem capitală... mormăi iar, neguros, notarul. Leafa mi-o măreşte? Chiria v-o plăteşte? Eu tot nu-nţeleg de ce vă bucuraţi aşa de tare?! Eu îmi văd de treaba mea şi gata!

Zvîrli ţigara la dreapta, scuipă la stînga, şi trecu la masa lui, sub tabloul de propagandă antialcoolică.

— Să ştii că iar l-a muştruluit nevastă-sa... şopti Iacobache, spre cei din juru-i, clipind dintr-un ochi. Apoi trase pe Şapsa la o parte: Ascultă, domnu Şapsa, ai vorbit cu Fişel?

— Cu Fișel? L-am văzut pe Fișel.

— Eu nu te-ntreb dacă l-ai văzut. Eu te-ntreb dac-ai vorbit cu el. S-a apucat, de ziua boierului, s-amestece acolo o vorbă despre o afacere de crîșmă. Mi-a spus Nacovici. Apoi bine, mi se pare că sîntem înțeleși.

— Eu n-am fost acolo, cum ți-am spus, se apăra Șapsa. Dar ce are a face dac-a spus boierului? Am vorbit cu el. Afacerea se-nțelege că trebuie s-o facă cu dumneata și cu coconu Filip. Doar se știe că un hoț de jidan nu poate deschide crîșmă pe numele lui.

— Lasă gluma, Șapsa; aici vorbim lucruri serioase... îl mustră Iacobache... Dacă i-ai vorbit, bine, — ca să se știe. Cînd a avea nevoie, cunoaște drumul la mine și la Filip. Mai stai? urmă el trăgîndu-l la fereastră; acuși vine și Nacovici. Trebuie să punem la cale chestia accizilor. E o afacere foarte bună, dar foarte delicată. Eu v-am spus: nu m-amestec decît cît trebuie, căci sînt autoritate, dar altfel vă pot face toate înlesnirile, ca unor prietini...

Șapsa zîmbea, privind pe fereastră.

— Ce este, Răducane? strigă apoi primarele către un om gros și cu obrazul buhav, care zbucnise pe ușă. Șapsa tresări.

— Domnule primar... au adus pe omul cel cu chestia... despre care v-a trimes răspuns coconu Filip.

— Aha-aha! ce-am uitat eu? ce-am uitat eu? îngînă Iacobache, privind în podele, apoi în tavan. Să-l aduci aici! — Apoi se păli cu palma peste frunte. — Cum îl chiamă?

— E unu Vasile Brebu, pîndar pe Halm.

— Apoi se-nțelege, asta-i! Trimete imediat un vătăjel să-mi poftească la primărie pe frate-su Androne. Mi se pare mie că aici nu-i lucru curat. Trebuie să fie o punere la cale a acelui Androne...

— D-apoi, domnule primar, nu s-a întîmplat cine știe ce...

— Cum se poate! Nu s-a întîmplat cine știe ce, domnule subcomisar? Așa cercetare ai făcut dumneata?

— Eu n-am făcut nici o cercetare, dar așa spun feciorii boierești. Nu-i nici lovire, nici prădăciune...

— Așa? nu-i nici prădăciune, nici lovire? Să vedem; am făcut eu multe cercetări de-aceste ș-am descoperit ce nici cu gîndul nu gîndești... Trimete după Androne. Și adă-mi-l încoace pe vinovat...

Cu trupu-i mare prea strîns în uniforma-i jerpelită, subcomisarul se întoarse frecîndu-și gînditor nasul prea rumăn. După ce trecu prin ușă, săltă supărat din umeri:

— Apoi dacă-i dumnealui mare și tare, dacă dumnealui face și cercetează... bombăni el, atuncea eu de ce-s pus aici?... Măi căpcăunule! strigă el către Nastratin. Zvîrle țigara și nu mai căsca atîta. Du-te pînă la Androne Brebu și adă-l numaidecît aici. Îl chiamă domnu primar pentru cercetare. Te-ai dus? ai venit?

— Apoi că doar aici nu-i la militărie... mîrîi Nastratin, îndosind țigara.

— Ce-ai spus?

— Mă duc, domnu comisar.

— Hai-hai, măi bețivule, c-acuși îți scot o măsea, mai repede decît Zaharia bărbierul.

— Da, — mi-i scoate pe dracu... urmă a mîrîi vătăjelul după ce scăpă dincolo de ușă. Parcă tu duci la ureche? Nu bei toată noaptea la Ioina?... Ferice de tine și de mă-ta care te-o făcut!...

Subcomisarul aduse pe feciorii boierești la ușă, și împinse înlăuntru pe Vasile Brebu așa cum era, legat cot la cot și plin de sînge.

— Intră înlăuntru și răspunde! îi strigă el punîndu-i mîna după cap și cercînd a-l brînci.

Omul era însă mare și voinic și părea că-l tîrîie după el pe subcomisar.

— Aista-i! grăi Răducan, ieșind la iveală.

Toți se întoarseră și se apropiară. Primarele își răsucea un mănunchi de fire din barbă, și obrazul lui stricat de vărsat avea încrețituri batjocoritoare.

— Tu ai comis fapta? întrebă el.

Vasile își întoarse privirile în fund, unde era masa lungă a consiliului comunal, înconjurată de scaune. Acolo, pe părete, în rame aurite, stăteau portretele suveranilor, care-i zîmbiră. Dar el nu știa cine-s.

— Tu ai comis fapta? îl întrebă mai tare primarele.

Pîndarul își întoarse spre Iacobache brăzdătura vînătă de harapnic. Avea ochii ca-ntr-o negură. Părea fără înțelegere și nesimțitor.

— Mă! se vîrî în el primarele, parcă voia să-l împungă. N-auzi ce te întreb? Nu-nțelegi?

— Nu-nțeleg, cucoane... răspunse cu vocea-i obosită flăcăul.

— Cum nu-nțelegi? Ce-ai căutat, măi, la coșere? Pe cine-ai vrut să prăzi? pe cine-ai vrut să omori? Socoți că n-am să scot eu adevărul din gura ta? Am să-l scot cu tot cu măsele și cu limbă! Ș-am să-l strunesc și pe badea Androne. El îi caimacanu[1] răutăților în comuna mea.

— Ce ai, cucoane, cu bădița Androne? El n-are nici un amestec în treaba asta.

— Care treabă? Ce-ai căutat la coșere?

— Cucoane, nu-i vorba de nici o prădăciune și de nici o răutate!... grăi hotărît Vasile Brebu și-și întoarse ochii în pămînt, îndărătnic.

Iacobache icni: «Ha-ha!» și-și aținti ochii străpungători asupra omului. Răsuflă scurt pe nări fum, zvîrli țigara și se repezi.

— Nu da, cucoane! răcni pîndarul, ridicînd deodată ochii fioroși.

Murmurul odăii fu tăiat ca de un foarfece. Primarele se opri. Avu același icnit: «Ha-ha!» Și-și duse la favorite mîna cu care voia să lovească.

— Stăm de vorbă noi singuri, într-un salon deosebit... adăogi el c-o voce dulceagă și stăpînită... Du-l, Răducane, la bașcă și-l mai cercetează pînă ce vin eu... Să mă înștiințezi cînd va sosi jupîn Androne... Să vezi ce frumos ai să arăți tu, măi băiete, cum s-au petrecut toate...

---

[1] *Caimacan, caimacam* — aici cu sensul de „șef" (al răutăților).

Vasile își plecase iar ochii și tăcea. Subcomisarul îl împinse de la spate spre ușă. Avea un rîs vesel, pentru sine, și-și umbrea nasul, ca să nu vadă primarele.

— Dumnealui crede c-așa se cercetează... mormăi el. Mai bine iai pe om cu delicateță c-un pahar de vin și c-o poveste... Hai, măi băiete, și mi-i spune mie. Eu sînt comisar și te-ntreb, iar tu trebuie să-mi răspunzi.

— Da' n-am ce spune, domnule comisar.

— Apoi dacă n-ai ce spune, lăsați-mă-n pace, că eu am alte treburi. Eu îs altfel de om. Ce am eu să m-amestec între voi? Eu îs neam de boier, bre, ș-așa mi-a fost soarta destinului să-mi petrec viața aici, între țopîrlani. Dar am făcut cerere să mă mute iar. Nu mă lasă moș Grigoriță de la Ieș. Vîrîți-l aici la bașcă, că eu am o leacă de treabă la Ioina. Poate căutai, bre, o fată cu care te ai tu bine...

— Asta-i, cucoane! răspunse rîzînd unul dintre feciorii boierești.

— Asta-i, măi Vasile? întrebă vesel Răducan, și-și răsucea o țigară. Asta-i, bre Vasile? și-și ridică nasul rumăn spre flăcău. Aista-i un om primejdios, urmă el clătinînd din cap. Se uită urît și nu vrea să răspundă... Vîrîți-l acolo și-nchideți bine ușa...

Cînd intră Filip Nacovici în primărie, Iacobache încă nu se liniștise. Trăgea des fumuri de țigară și se plimba pe dinaintea meselor rîzînd și vorbind, însă demnitatea lui fusese adînc jignită. Ochiu-i tulbure avea halucinații sîngeroase. Totuși judecata rece îl îndemna la prudență.

— Pare om periculos... zise el cu liniște prefăcută, pășind întru întîmpinarea vechilului.

— Cine?

— Individul pe care mi l-ai trimes.

— Aș! îngînă alene și nepăsător Nacovici.

— Ascultă-mă ce-ți spun, cucoane. Eu cunosc oamenii.

— Bine, fă cum crezi de cuviință. Din partea boierului nu este nici o pretenție.

— Asta-i încă una! strigă indignat Alexandrescu. Dar cu legea și cu rînduiala ce face? Mîni, vine să fure la mine; poimîni, la dumneata...

Nacovici ridică din umeri. Voi să răspundă ceva, dar se răzgîndi, lăsă totul baltă și trecu la Șapsa. Il apucă de un bumb de la haină, îl trase la o fereastră și începu a-i șopti ceva hotărît, cu sprîncenele încruntate.

— Cucoane, cînd îi am în mînă, pe el și pe frate-su, eu nu-i las! declară de departe Iacobache.

— Bine, bine! îngînă Filip. Și urma a vorbi, iar Șapsa asculta atent, cu urechea întoarsă spre el și cu ochiul ațintind dușamelele.

*

In după-amiaza aceea Costi și Vasile Pușcașul trecură la Siret, cu docarul, avînd pe Stop între ei. Vremea se luminase. Un vîntișor ager, cu zumzet de strune, mînase nourii către miazănoapte. Cînd lăsară tîrgul și începură a coborî coasta ajunseră, între ma-

gherniţile de la margine, pe feciorii boiereşti, cu prinsul lor. Era tot sîngerat, zbîrlit şi sălbatic. Umbla cu spatele încovoiat şi luneca prin glod cu opincile-i mari, la fiecare pas.

— Unde-l duceţi? întrebă cuconaşul boierului

— La coşere... se face cercetare. Vine şi domnu primar. Aduce şi pe frate-su Androne.

— Acela ce vină are? n-a fost prins cu nimica.

— Nu putem şti... răspunse cu nepăsare feciorul boieresc.

Docarul trecu înainte. Pîndarul nici nu ridicase ochii. Merseră aşa o vreme în tăcere. Apoi Costi întoarse obrazul înspre puşcaş.

— Ascultă, Vasile, mie, drept să-ţi spun, nu-mi prea place omul ista...

— Care om, cuconaşule?

— Iacobache primarele.

— A! Iacobache. Dă, se chiamă că-i omu stăpînirii.

— Mi se pare că el consideră comuna ca un bun personal, care trebuie să-i aducă venituri.

— Eu ştiu, cuconaşule? îngînă nehotărît puşcaşul. A fi fiind cum spui mata, da' noi sîntem nişte ţarani şi nu ne pricepem. Are leafă tare bună, şi-i în rînd cu boierii.

— Cum în rînd cu boierii, Vasile? Cu care boieri?

— Nu te supăra, cuconaşule, zîmbi Vasile. Boieri de cei mai mititei şi mai proşti. Da-s destul de răi, bată-i mama cailor...

Costi rîdea cu plăcere şi plăti c-un pachet de tutun gluma puşcaşului. Şi urmară a sfătui, coborînd spre tainicele zăvoaie din văi.

De cîteva ori, în asemenea expediţii, Costi încercase a aduce vorba despre o arătare în pădure, pe cînd se hodinea sub părul cel bătrîn de la Gheorghian. Vasile însă, de obicei destul de iscusit, de data asta nu-i prindea firul gîndului. Drumurile pe care le făcuse călare, singur, aşa într-o doară, către acele meleaguri, iarăşi nu-i aduseseră vreo lămurire. N-avea nici o nelinişte şi nici un scop hotărît, totuşi din cînd în cînd îşi amintea cu plăcere de lucirea ochilor acelora. o clipă, în umbra înflorită de lumină a fagilor.

— Ascultă, Vasile, eu cred că n-ar fi rău să mai mergem într-o zi la Măcăreşti.

— Spre marginea pădurii, cuconaşule? zîmbi Vasile.

— Da. La vremea asta găsim iepuri.

— Sînt şi potîrnichi, cuconaşule. Şi-s destul de blînde...

Costi simţi împunsătura şi tăcu.

— Aceea dintăi, atuncea, ai scăpat-o, cuconaşule, urmă puşcaşul c-o intonaţie discretă, pe care Costi i-o cunoştea. Asta se-ntîmplă şi altora. Dar se mai găsesc. Aceea o fost străină, n-am mai dat de dînsa... Ş-o desfăcut aripele şi s-o dus.

— Te-ai interesat, Vasile? întrebă cuconaşul, fără să-şi privească tovarăşul.

— Am umblat şi eu... am pus cînii s-o caute... răspunse vag puşcaşul. Ai mai întrebat mata şi-n alt

rînd. Dacă nu-i, ce putem face? Am oblicit de alta cu ochii căprii... Ori poate matale-ţi plac mai tare ochii verzi...

Costi şfichiui caii şi zîmbi pîclei de pe Siret. Puşcaşul se ghemui asupra tutunului şi încercă să-şi răsucească o ţigară în legănările docarului, cu faţa-i vicleană încreţită de rîs.

*

Către amurg băteau lumini de aur din asfinţit asupra tîrgului, şi unele cucoane ieşiseră la plimbare pe cărări zbicite. Nu era zi de sărbătoare creştinească, cu toate acestea trebuiau să iasă, din pricina veştilor ce fulgeraseră la amiază încolo şi-ncoace. Nevasta primarului, doamna Minodora Alexandrescu, şi Lenţa Gheorghiu, nevasta notarului, se găseau în ceardac la Nacovici, în dosul viţei sălbatice, şi bucătăreasa desculţă adusese cafelele. Madam Alexandrescu era o persoană blondă şi groasă şi fuma povestind. Fuma o ţigară subţirică.

— Pardon, madam Alexandrescu, zise Aglaie Nacovici, care de la o vreme părea neliniştită; mă-ntorc numaidecît...

În salonaş se auzeau sunete de piano şi rîsete subţiri şi vesele.

— Mare nevoie era de pianul ista... zise încet nevasta primarului, privind după fumul ţigării.

— De ce, cucoană Minodoră? răspunse notăreasa. Dacă au oamenii plăcere, şi dacă le dă mîna...

— Da, așa-i, suspină cucoana Minodora. De ce nu cumperi și dumneata unul?

— Crezi că n-aș cumpăra? își clătină capul Lența Gheorghiu cu fața-i oacheșă plină de rîs. Patru fete am ș-aș vrea să le văd mai mulțămite și mai fericite decît mine.

— Ba eu dac-aș avea copii... mai ales dac-aș avea fete... începu, cu buzele crețe, soția primarului... Eu sînt de moda veche. Le-aș învăța gospodăria și rînduiala... Ce-ți făceau domnișoarele? întrebă ea grațios pe Aglaie Nacovici, care se întorcea.

— Exersau... răspunse gazda, întorcînd spre ea nasu-i fin și ascuțit. Le-am trimes să se mai plimbe; aerul le face bine... Numai cu băietul am în privința asta nacaz. Cetește prea mult.

— L-am văzut și eu, observă soția primarului, cu niște gazete într-o zi...

Și păru foarte veselă că a văzut pe băiat cu gazete. Aglaie însă o privi serioasă și ea-și reluă povestirea începută. Iacobache se dusese în persoană la coșere și făcuse anchetă.

— A chemat ș-a cercetat pe toți. Întăi pe Ludvig și pe Iosefina lui... Nemțoaica era spăriată. «Vai! venit să prăde și să omoare pe noi!»

— Cum se poate! se minună rîzînd Lența Gheorghiu.

— Da. Și-l întreabă Iacobache pe făptaș: «Ai venit să prăzi?» «Da, am venit să prăd.» «Poate chiar ai vrut să-i omori?...» «Am vrut să-i omor...» «Pe cine ai vrut să omori?» «Pe nimene!» «Da' pe cine-ai

vrut să prăzi ?» «N-am vrut să prăd pe nimeni!...» Atuncea s-au pus și l-au mai bătut și iar îl întreabă: «Ce-ai căutat la coşere?» Şi-l întreabă și frate-su, unu Androne: «Spune, măi Vasile, ce-ai căutat aicea...» «Apoi — zice — am vrut să intru pe fereastră ori pe ușă în căsuța astălaltă.» «Da' de ce?» «Ia așa.» «Căutai pe cineva ?» «Da, căutam pe cineva...» «Ascultă, domnule Ludvig și madamă Iosefină, locuiește cineva în căsuța asta ?...» «Poftesc la dumneavoastră și vedeți — strigă nemțoaica — nu este nimeni. Asta casă goală. Avem noi pentru musafiri, dar nu este nimeni într-însu...» «Atuncea, dacă nu-i nimeni, pe cine căutai, măi ticălosule ?» «Nu căutam pe nimeni...» «Atuncea ce căutai la coșere ?...»

— Trebuie să fie vreun prost, vreun bezmetic... observă Aglaie Nacovici.

— Se poate. Cît l-a sucit, cît l-a învîrtit Iacobache, degeaba! Îl trimete la judecătorul de instrucție. Acolo, la coșere, n-au găsit nimica. S-au dus. Iar cînd s-au întors ș-au vrut să mai cerceteze și să mai întrebe, au găsit porțile închise. De ce-s porțile închise ? Așa-i poruncă de la cuconașu. Ei, dacă-i poruncă de la boier, s-au întors. Da' iaca, nu s-a putut afla nimica, și doar Iacobache e un om care știe să cerceteze...

Văzîndu-și cafeaua și țigara isprăvite și persoanele de față informate, cucoana Minodora își săltă de pe scaun trupu-i gras și se pregăti să plece.

— Da' de boier ce ziceți? întrebă ea în treacăt. Îl numește deputat. Asta putem spune că-i o cinste ș-o onoare pentru tîrgul nostru...

— Se poate... răspunse cu îndoială Lența și obrazul ei avea lucirea-i de rîs... Eu vă zic la revedere și fug acasă... M-așteaptă Gheorghiu. El totdeauna-i flămînd ca un lup...

Mișcîndu-se sprintenă, își îmbrățișă prietinile și coborî fuga în uliță.

— N-ai zice că are acuși fete mari... zise zîmbind Aglaie Nacovici. A rămas tot tînără și frumoasă.

Cucoana Minodora o privi uimită.

— Eu drept să-ți spun, madam Nacovici, n-am înțeles niciodată cum a putut trăi ea o viață c-un om așa de urît...

— Trăiesc bine... zise Aglaie.

— Eu n-aș însera cu el în casă. Și fetele îi samănă lui. Nu-i numai urît. Îi și bleg. Din cuvîntul ei nu iese. Parc-ar fi, mă rog, o prințesă.

— O iubește... șopti iar Aglaie, zîmbind.

— Hm! încheie primăreasa și făcu o schimă de dispreț, privind încrucișat cărbunele țigării.

Fără s-o slăbească din coada ochiului, Aglaie Nacovici își urmărea și fetele. Se opriseră la cotitura șoselei și răspundeau grațios, cu adîncă înclinare a capului, la salutul larg al lui Costi. Vînătorii trecură duruind cu docarul. Fetele veneau spre casă sfătuind între ele aprins. Intrară în cerdac, cu scînteieri de veselie. Cucoana Minodora le privea lung, c-un ochi pe jumătate închis.

Copilele trecură în salonaş. Acolo Laurenţia se aşeză pe scăunaşul nalt, dinaintea pianului, şi rămase visînd, în umbra înserării. Răţuşca se alătură de ea, cu mişcări furişe; curpinzînd-o deodată, aprig, începu s-o sărute pe sprîncene şi pe obraji.

Adam ieşea zbîrlit din chilioara lui.

— Avem un secret! — cîntă Mărioara aţinîndu-i calea cu mînile în şolduri şi plecîndu-se către el ca să-i vadă ochii.

— Lăsaţi-mă în pace... răspunse gros şi nemulţămit băiatul.

Fetele rîdeau ciripit în urma lui.

CAPITOLUL VI

Năcazuri și oameni care au trecut odată cu veacul

La 1890, în Iași, numai salonul cucoanei Leona Negru, printr-un acord tacit, era ultimul refugiu al protipendadei. În alte case, mai strălucite poate și mai bogate, era acceptată și lumea nouă. Aici venea numai lume «bună». Toate cupeurile care trăgeau sub bolta intrării purtau blazon. Acest lucru încerca să-l explice duduia Matilda, lui Costi, pe cînd caii cei bătrîni trăgeau la pas trăsura închisă, pe strada Carol. Sara de iarnă era limpede, și la lumina de zăpadă, care pătrundea prin geamul de cristal, tînărul admira zîmbetul frumos al mătușii sale. După două ierni pariziene, asta era intrarea lui în lumea ieșană cu tradiții și amintiri.

— Da-da! nu rîde, Costi, zicea cu pătrundere duduia Matilda. Cel puțin eu, numai între ai mei mă simt bine. Numai aici aud tonul cel adevărat, ca altădată, — persoane vorbind fără emoție despre afacerile publice, ca și cum ar trata chestii curente de la moșie... De ce rîzi? Așa este.

— Am să mă cam plictisesc între oameni bătrîni.

— Ai să te convingi, Costi, că sînt și obraze tinere, și încă foarte nostime. În casa asta au surîs

multe femei frumoase. Mama cucoanei Leona era înconjurată ca o regină pe la 1850.

— Cum văd, tante Mathilde, vrei să mă rușinezi că nu cunosc istoria țării.

— Da, au suspinat în jurul ei toți barbații gravi care conduceau atunci destinele patriei. Și fantaziile acelei Elene frumoase au schimbat deseori cursul treburilor publice. Erau alte vremuri.

— De ce? cucoana Leona n-a fost şi ea regină?

— Ai s-o vezi, Costi. A fost. Acuma-i măritată a treia oară cu un barbat care numără mai puțini ani decît dînsa. Te asigur însă că ea pare cu mult mai tînără decît el. E tot frumoasă și cochetă. A avut o tinerețã furtunoasă; a fost furată de cel dintăi adorator... E o persoană foarte agreabilă.

— Mai spune, tante Mathilde. Acest curs mă interesează mai mult decît lecțiile de la politehnică.

— N-am isprăvit, Costi, însă am ajuns. Cred că vine și tatăl tău în astă-sară. Îl văd foarte îngrijat de cîtva timp...

Intrară și urcară pe o scară largă, așternută cu covor roș. Îi întîmpinară sus servitorii, cu obrazuri rotunde și zîmbitoare. Erau doi bărbați și două femei, totuna de bătrîni și cărunți, totuna de bine hrăniți, șoptind la fel și scoțînd blănurile boierilor cu gesturi moi.

Cînd se deschiseră canaturile salonului și le veni stăpîna întru întîmpinare, Costi rămase surprins. Văzu o femeie sprintenă încă, deși cu formele cam pline. Era brună, cu ochi migdalați și sprîncene arcate.

Purta un decolteu larg, peste care aruncase neglijent o etolă de blană siberiană. Se mişca vioi şi privea aprins.

— În sfîrşit! strigă ea îmbrăţişînd pe duduia Matilda. Ţi-ai adus nepotul. Fii binevenit, domnule şi iubite vere... După o socoteală destul de încurcată, noi sîntem veri... Are să-ţi explice Ernest, dac-a izbuti să se scoale de la masa de preferans [1]. El a descoperit asta. De altfel cunoaşte pe degete toate înrudirile...

— Probabil că toţi de aici sînt o singură familie... observă Costi, după ce-i sărută ceremonios mîna.

— Adevărat... foarte adevărat, oftă ea cu o melancolie al cărei secret tînărul nu-l putea bănui. Acuma cui să te prezint? îi şopti ea privind în juru-i. Sînt cîteva cuconiţe tinere; am cîteva nepoate frumuşele. Cînd vei trece în odăile celelalte, te-i descurca cum vei putea: acolo se face politică ori se joacă cărţi.

— Prefer să stau unde sînt ochi frumoşi, zise Costi privind-o drept.

— Ştii, duduie Matildă, că nepotul acesta al tău are să facă o carieră frumoasă?... vorbi încîntată cucoana Leona.

Costi o urmă în zigzag la cîteva grupe destul de vesele şi de vorbăreţe, îndeplinind o ceremonie care deodată îi păru ciudată. După ce trecu, nu mai putu asocia nici un nume la nici o figură. Ochi curioşi îl urmăreau: era nalt şi subţire în haina-i neagră. Avea ceva din eleganţa şi din fineţa duduii Matilda. Un

[1] *Preferans* — numele unui joc de cărţi.

murmur neîntrerupt de conversație franceză îl împresura. Limba autohtonă n-o auzise decît o clipă, la intrare. Observația îi trecuse însă prin minte numai ca să înlăture o iluzie. Era într-un salon din Iași.

— Avem să-l avem în astă-sară o clipă și pe moșu Lascar, îl informă cucoana Leona. Trece la București. E foarte ocupat, însă nu se poate să nu vadă pe ieșeni, și știe că-i găsește la mine...

— Care moșu Lascar? întrebă Costi cu oarecare indiferență.

— A, știi că ești nostim, vere? Se poate să întrebi așa? Să nu te-audă cineva, că-ți faci dușmani. Nu este decît un singur Lascar Catargiu!

Costi se înroși. Apoi încercă să se scuze.

— Nu te scuza, îi vorbi grav și serios cucoana Leona.

— Ba trebuie să mă scuzez, verișoară, și să-ți fac mărturisirea că am învățat a admira din copilărie pe acest om mare... Avea un fel de jenă, căutînd cuvinte pompoase. — Sînt fericit c-am să-l văd. E un ostaș simbolic...

— Adevărat... adevărat... șopti cucoana Leona cu ochi calzi, și-i zîmbi împăcată. Să te duc oleacă lîngă o nepoată venită de la munteni: Aspasie Cornescu. E femeia lui Dumitrache Cornescu, secretar de ambasadă la Viena. Stă singură și tristă. Spune-i o vorbă bună...

Aspasie Cornescu însă nu părea deloc tristă. Era smeadă, cu cap mic și ochi mari, — și c-un grăun-

cior negru sub gropița din stînga. Părea fericită să rîdă de orice. Și rîdea ridicînd spre nasul lui Costi o mînuță albă, cu brațul pudrat și parfumat.

— Aici sînt prea mulți oameni gravi, ciripi ea către Costi. Șezi colea și spune-mi o prostie...

— Sînt sigură, Aspasie, că se înamorează de tine... declară cucoana Leona, așezîndu-se în fotoliu, aproape de foc.

Tînărul începu a rîde, ca să nu răspundă, și se simți fericit și aproape încredințat că stăpîna casei rostise un mare adevăr. Se gîndi apoi cum să răspundă poruncii subțirele, cînd Aspasie porni deodată a vorbi ș-a spune cu veselie o mulțime de lucruri. Se hotărî bucuros s-asculte și se așeză mai bine pe canapea, într-un fel de bună stare fizică, învăluit de parfumurile celor două femei. «E ciudat, se gîndea el, ascultînd vag pe Aspasie Cornescu, cucoana Leona nu poate să aibă mai mult de treizeci și cinci de ani.»

— Am avut astăzi o discuție foarte lungă cu madame Bem, zicea vecina lui cea tînără. Orice-ați spune, rămîne stabilit că minunea pe care mi-ați prezenta-o...

— Madame Bem e croitoreasa noastră, lămuri zîmbind cucoana Leona.

— A ! făcu Costi, privind grăunciorul.

— Da. Orice-ați spune, rămîne stabilit că e lipsită și de gust și de inteligență. Uite cum înțelege dumneaiei să garnisească o rochie de bal... Să vă fac descrierea operei...

— Crezi că asta interesează așa de mult pe vecinul dumnitale? observă Leona.

— Nu-l interesează? cu toate acestea e o problemă și de gust și de fantazie. Și e un lucru serios, dacă vreți să știți.

— Negreșit, aprobă Costi.

— Nu-i așa? Vă fac îndată tabloul rochiei. Pe urmă voiam să spun că-i prea bătrînă. O croitoreasă trebuie să fie tînără și veselă. Să știți că oamenii care nu-s veseli nu se pot lăuda că-s buni. Vine către noi persoana care ți-i așa de dragă dumnitale, Leona. O chiamă duduia Matilda, mi se pare, și e dintr-o familie așa de veche! N-o văd rîzînd și asta nu mă-ncîntă și mă cam intimidează. Am înțeles că nepotul ei e cu mult mai simpatic.

— Dacă nu vă supărați, eu sînt nepotul acela... interveni Costi, stăpînindu-și rîsul. Cucoana Leona părea că petrece nespus, fugind cu ochii ei negri de la unul la altul.

Genele Aspasiei bătură de cîteva ori ca niște fluturi care vor să iasă dintr-un cerc de umbră. Pe urmă se liniștiră.

— Adevărat? întrebă ea cu puțină nedumerire și începu a rîde, renunțînd la deslegarea problemei.

Duduia Matilda simțise mișcarea anticamerei și făcu semn amical cucoanei Leona.

— Da? tresări ea bucuroasă. Mi se pare că vine! se adresă cu însuflețire celor din juru-i. După o clipă, în canaturile ușilor de la celelalte odăi apărură bărbi.

Primirile casei aveau un caracter intim. Bătrînul bărbat de stat intră neanunțat. Unul din servitorii grași deschise cu grabă ușa în două părți, apoi se retrase c-o adîncă închinăciune. Lascar Catargiu înaintă domol și c-un zîmbet blajin, ca-ntre rude mai tinere. Era înconjurat de un mic stat-major, pe care nu-l putuse înlătura și pe care-l accepta cu bonomie. Erau între cei din juru-i Costandachi, Iorgu Holban și Filoti. Costi zîmbi tatălui său: avea o înfățișare de distincțiune și de gravitate, care-l încîntă. Îi părea însă mai palid ca de obicei.

Camerele laterale se deșertaseră. Se făcu tăcere. Șeful boierimii politice trecu, fără fasoane, spre vechii cunoscuți. Toți cei vechi aveau lîngă ei pe cei tineri, gata să-i prezinte. În mersu-i mărunt bătrînul se opri o clipă și contemplă cu admirație pe cucoana Leona. Pleșuvia lui sticli sub lumina candelabrului.

— Ce fel, nepoată Leonă? zise el șăgalnic, într-o moldovenească domoală: mata umbli desculță și cu ursu-n spate?...

Cucoana Leona-i ținu piept cu rîsu-i tînăr, în veselia celor din jur, și-i înfățișă pe Costi.

— A, aista-i băietul lui Filoti?... Și-l bătu prietinos pe umăr. Cum văd, tinereța are îndeletniciri plăcute... Foarte bine. Asta treabă-i mai bună decît politica...

Cei de față se uitară unii la alții zîmbind cu admirație. Moșul ascultă cu fruntea plecată răspunsul lui Costi, aprobă de cîteva ori, și trecu înainte, bine dispus.

— E un boier de țară... ca cei de altădată... șopti duduia Matilda atingînd umărul lui Costi.

— Ți-a binecuvîntat nepotul, adăogi cucoana Leona. Dacă vrea, poate să se pregătească pentru un loc la o legație din străinătate.

— Mie-mi place cînd rîde... declară Aspasie Cornescu, măcar că-i așa de bătrîn.

Costi parcă încercase o dezamăgire. Ar fi dorit o apariție solemnă și măreață. Îi rămăsese însă în auz, foarte plăcută, vorbirea moale și rară, ca a țăranilor din Buciumeni.

Bătrînul stătu puțin. Primi un pahar de ceai din mîna cucoanei Leona, apoi se retrase fără ceremonie. Aproape toți bărbații îl urmară, la club. «E o consfătuire politică...» lămurea stăpîna casei.

După ce mișcarea se liniști, cucoana Leona se așeză iar în fotoliu, aproape de foc, și Aspasie Cornescu îi amănunți cu multă exactitate afacerea rochiei de bal. Costi trecuse în altă odaie, la mesele de joc.

Vorbind de rochia-i de bal, Aspasie urmărea cu ochii ei mari profilul duduii Matilda, între cucoane, în celălalt capăt al salonului. O preocupa privirea aceea, puțin cam rece și depărtată. Deodată se opri.

— Urmează... o îndemnă zîmbind cucoana Leona. Și nu-ți uita ceaiul, și mai ales lucrurile dulci care-l întovărășesc.

— Adevărat, ai prăjituri foarte bune. Se vede că pe tînărul Filoti nu-l interesează romanul rochiei mele.

— Se vede. S-a dus la cărţi.

— Mai bine. Mi-am adus aminte, şi voiam să te întreb în privinţa unui roman mai interesant, despre care am auzit povestindu-se nu de mult, îndată ce-am sosit la Iaşi. Mi-a vorbit chiar mama lui Dumitrache, c-o voce tristă; eu însă nu i-am înţeles întristarea. Ş-am şi uitat. Parc-aş fi cetit undeva-ntr-o carte şi nu-mi aduc aminte bine.

— Într-adevăr e o întîmplare pe care ar putea-o scrie cineva, vorbi cucoana Leona c-un glas deodată mişcat. Dacă ţi-aduci aminte, atunci zîmbetul ei nu-ţi mai poate părea nesimpatic...

— Nu prea mi-aduc aminte... mărturisi Aspasie şi căuta parcă în juru-i... A fost un duel...

— Mai întăi a fost un amor de tinereţă... zîmbi cucoana Leona. Şi pe urmă Filoti l-a provocat pe tînărul acela.

— Acuma ştiu... Acuma-mi aduc aminte... se bucură Aspasie. Ştiu cine-i. A fost ministru.

— Ş-are să mai fie probabil... Numele nu interesează. A fost un om frumos şi cred că duduia nu l-a uitat nici astăzi; deşi nu l-a mai văzut niciodată.

— Se poate asta?

— După cum vezi, se poate.

— Este ceva ce nu înţeleg... şopti descurajată Aspasie. Mă duc să văd şi eu jocul de cărţi.

— Du-te. Nu cred însă să poţi sta. Mai întăi e fum de tutun. Pe urmă nimeni nu se uită la tine. Şi mai ales toţi tac...

Cucoana Leona făcu vioaie ocolul salonului; apoi se stabili în altă parte, făcîndu-și loc lîngă duduia Matilda și cuprinzîndu-i cu dragoste mîna.

Către ora 11, Filoti se întorcea de la consfătuirea politică. Era întrucîtva mulțămit că bătrînul Catargiu îi ceruse cu stăruință să se sacrifice și să dea o parte din timp unui minister.

«Asta cît di digrabă... adăogase bătrînul. Să fii gata cînd te-om chema. Trebuie să-mi dai o mînă de ajutor...»

Ideea că are de împlinit o datorie și că trebuie să facă asta cu toată stăruința și cu toată puterea, îl cucerea tot mai mult. Trebuia să se hotărască... «Trebuie o hotărîre serioasă», repeta el cu glas aproape tare, coborînd din trăsură și sunînd. Casa se ridica albă și naltă, cu ferestre arcate, lîngă grădina ninsă. Auzi soneria și privi în juru-i ca și cum s-ar fi deșteptat. Văzu pe Șapsa care-l saluta umilit din umbra intrării.

— Cine-i ? Tu ești, Șapsa ?

— Da, cuconașule, v-am așteptat la club, să ieșiți; ș-am venit și eu îndată după dumneavoastră. Astăzi am primit porunca ș-am și plecat cu primul tren.

— A, da, ți-am trimes răspuns. Intră. Am să-ți spun două vorbe.

După glas, Șapsa înțelese că lucrurile nu stau bine. Își plecă fruntea, oftînd ; și se strecură în urma boie-

rului ; apoi coti pe sub brațul lui Cavalier, care ținea ușa.

— Unde ești ? strigă Filoti, privind în juru-i prin anticamera spațioasă.

— Aici, cuconașule, răspunse Șapsa din umbră.

— Vină după mine...

Lăsă în mînile cameristului blana, deschise singur ușa bibliotecii și trecu. Lîngă birou privi grăbit în juru-i, apoi se aplecă asupra corespondenței. Deasupra gazetelor franceze aștepta un singur plic, lungăreț, sigilat cu ceară neagră. Îl luă, îl privi o clipă și-l aruncă de unde-l luase. Începu după aceea să se plimbe cu mînile la spate, de la sobă la ușă. Lîngă prag, cu paltonul pe el și cu pălăria în mînă, pîndind febril, Șapsa schița o ușoară mișcare de fereală și de retragere de cîte ori boierul venea împotriva lui. În sfîrșit Filoti se opri și ridică amenințător barba, cu sprîncenele încruntate.

— Ce însamnă, jupîne Șapsa, ticăloșia asta ?

— Cuconașule, începu a bîlbîi ovreiul, așa să am eu bine dacă am știut ce pun la cale niște mișei ca aceia, niște cîni, niște șnapani făr' de lege ! Aici în Iași nu-s bancheri, îs hoți ! M-am sfădit și era să mă bat cu dînșii. Așa niște bandiți n-am întîlnit de zilele mele ! Dac-am văzut, m-am pus în tren și m-am dus să vorbesc cu domnu Filip.

— Altul, care-mi dă aceleași și aceleași răspunsuri! strigă Filoti.

— Mai are de luat un rest, cînd predă cele din urmă vagoane, dar e cam puțin.

— Foarte puţin, — şi trebuie s-aştept. Dar nu-i vorba de asta. Am să-l judec ş-am să-l iau din scurt pe domnu Nacovici! Cum? Nu-nţelege dumnealui că toate au o măsură? Toleranţa mea e o zdreanţă pe care dumnealui trebuie s-o calce în picioare? Nu i-am dat cu amîndouă mînile? n-am închis de atîtea ori ochii? n-am zvîrlit la gunoi toate denunţurile care mi-au venit? Dar acuma nu-l mai las! Am să-l strîng într-un cleşte care are să-l zdrobească! Ce te uiţi aşa? Ca şi cum n-ai avea nici în clin, nici în mînec cu el! Ca şi cum tu habar n-ai, — hm! auzi dumneata! Aşa-i că nu ştii nimic? Aşa-i că n-ai făcut nici o afacere cu Nacovici? Aşa-i că n-ai avut nici un folos la arendarea moşiilor din Botoşani? Aşa-i că nu voiţi să luaţi în antrepriză accizele comunei?... Apoi bine, acolo, împreună cu toţi slujbaşii aceia, sînteţi o cavernă de tălhari! Este acolo macar unul om de omenie? Mi-a trimes Iacobache jalbă, că-i năcăjit şi hărţuit şi se pregăteşte o anchetă! Intrigi şi denunţuri minciunoase... El care m-a servit cu dreptate şi credinţă... Ca şi Nacovici! Ca şi tine! Am să v-arăt eu la toţi! Am să vă scutur, să vă iasă ochii din cap...

Filoti răsuflă zgomotos, trecu la sobă şi iar se întoarse. Şapsa încercă a scînci, aproape fără glas:

— Cuconaşule, eu n-am nici o vină; eu am fost totdeauna omul dumneavoastră!

— Ca ceilalţi! ca toţi ceilalţi! strigă Filoti. Dar nu-i vorba de asta; e vorba de îndrăzneala, de obrăznicia mişeilor acestora din Iaşi! Ei bine, mă găsesc într-o situaţie penibilă. Ratele creditului sînt o povară

mare într-un an cu recolta slabă. Mai am nevoie de bani. Drept răspuns, mi se cere acoperirea polițelor ce am. Cum? Iscălitura mea nu mai are valoare?

— Iscălitura dumneavoastră-i aur. Eu nu le-am spus?... încercă iar, stîns, misitul.

— A, e aur, și cu toate acestea mi se cere să plătesc la scadență. Nu sînt îndestulătoare dobînzile și comisioanele, canaliilor?

Filoti înaintă cu ochi scăpărători. Șapsa se grămădi grabnic în ungherul ușii și ochiul sănătos se deschise, holbîndu-se cu groază înainte-i. Boierul se retrase privindu-l cu dispreț și-și scutură c-un deget haina neagră, la piept, în locul unde-l atinsese. Spectacolul îi păru ridicol și grotesc.

— Iar dumneata, urmă el cu un alt glas, găsești de cuviință să te duci la Buciumeni, să pui ceva la cale cu domnu Nacovici. Am să-mi fac timp, ș-am să controlez eu singur, personal, scriptele domnului Nacovici. Te duci și-mi trimeți pe Leon Mihalovici al dumnitale, să-mi aducă știrea.

— Leon Mihalovici e mare și gros... îngînă Șapsa, îndrăznind a face un pas înainte.

— Cum?

— El e mare și gros; poate sta în furtună mai bine decît mine... Vă sărut mîna, cuconașule. Un boier mare și bun ca dumneavoastră are tot dreptul să se mînie. M-am dus și din altă pricină; ca să caut ceva la noi. Într-adevăr, am căutat cu domnu Filip, — ș-am găsit...

Filoti începu să se plimbe cu mîinile la spate. Trecerea de la groaza holbată la gluma cu Leon Mihalovici i se lămuri desăvîrșit în minte și abia acum începu să zîmbească.

— De la șapte, de cînd am venit, urmă Șapsa, i-am strîns pe hoții aceștia de-aici, ș-am lătrat la ei un ceas. I-am făcut să înțeleagă că au mîncat pîne din mîna dumneavoastră. Ei s-au spăriat, cuconașule, de-un zvon: au auzit că vindeți moșiile.

Filoti se opri și ridică fruntea.

— Cine ți-a spus prostia asta?

— Așa i-am auzit vorbind. Și dac-au văzut că nu-i nimic adevărat, au tăcut. Dar dumneavoastră ați gîcit mai bine ca oricine, că ei urmăresc o leacă de spor la procente...

— Așa? Muncesc mult și cîștigă prea puțin!

— Cuconașule, i-am numit bandiți, i-am făcut *mișighiner*[1], m-am sfădit cu dînșii pînă ce le-a fost și lor lehamite. Am crezut chiar că Leon Mihalovici vrea să le tragă cîte-o palmă. Atuncea am aflat că Leon n-a îndrăznit să vie și v-a scris o scrisoare.

— Ei, și cum a rămas?

— A rămas că nu le trebuie nici o acoperire. Ei știu că sînteți galanton și cred c-au să mai cîștige ceva de la bunătatea dumneavoastră. Dar eu le-am spus că pot să crape și n-au să ieie un gologan mai mult. Iar ei se văitau că nu găsesc decît cu 18 și cu

[1] Nebun (idiș).

20. Şi pe dînşii îi dezbracă şi-i jupuiesc hoţi mai mari. Poate au şi ei o leacă de dreptate.

— După cît înţeleg, vorbi liniştit Filoti, aţi pus la cale să măriţi dobînda.

— Eu? se apără cu grabă Şapsa. Să mă ferească Dumnezeu! Eu, pentru ce-am adus, mă mulţămesc cu ce mi-aţi dat şi pînă acum. N-am eu destule alte foloase de la dumneavoastră? Dar aceştia de la Iaşi îs grozavi. Eu am să mă şi desfac de dînşii.

— Păzeşte-ţi treaba, Şapsa, şi fii încredinţat că vă înţeleg foarte bine. Să lăsăm prostiile. Adă să iscălesc ce este de iscălit şi pune banii pe birou. Să vii şi mîne, să vedem cum regulăm şi celelalte chestii. Am să primesc pe avocat la 10. Tu vină la 11. E o încurcătură care-mi dă mult nacaz şi trebuie să găsesc o ieşire.

— Are să se găsească, cuconaşule. Îmi daţi voie să vă spun că şi timpurile-s din ce în ce mai grele. Înainte-vreme toate cheltuielile mergeau mai uşor. Dar acu şi ţăranii ridică nasul, şi slugile-s mai pretenţioase, şi viaţa-i mai scumpă. Dumneavoastră, nu fie de deochi, aveţi o armată întreagă de slugi şi de argaţi la Buciumeni. Cît nu sînteţi dumneavoastră acolo, mulţi stau cu mînile încrucişate şi se uită unii la alţii. Dar nu-i nimic de spus, dacă trebuie. Sînt tot aşa la Mărgineni, la Fundeni şi Iazu Crucii. Vă duceţi şi acolo cîteodată. Aşa este: un boier mare trebuie să aibă cine să-l slujească. Aveţi casă în Iaşi. Sînt ş-aici slugi: să am eu paralele care merg pentru uniformele lor şi pentru

mîncarea lor, aş fi om bogat. Aveţi apartament la Bucureşti. Acolo hotelurile-s scumpe. Dar un boier ca dumneavoastră trebuie să aibă apartament. Ce să mai spun de altele şi de altele... Aici nu-i de spus, pentru că unele trebuiesc şi privesc pe cuconaşu Costi la şcoli mari, la Paris; altele sînt pentru mulţămirea şi tihna dumneavoastră, la Nizza, ori în alte părţi la băi, unde spun doctorii. Un boier mare are nevoie de altă îngrijire. Noi, cei săraci n-avem cu ce, şi mai bine nu ne îmbolnăvim. Şi mai sînt şi altele, urmă zîmbind misitul. Un boier mare pot zice că hrăneşte o lume... Îi trebuiesc bani foarte mulţi.

Filoti se lăsă în fotoliu, lîngă birou, şi asculta pe ovrei privindu-l într-o parte şi jucîndu-se cu scrisoarea care-i căzuse sub mîna dreaptă.

— Hm! tu ai dreptate, îngînă el. şi rămase o clipă gînditor. La moşiile din Botoşani au rămas la curţi slugile şi eu nu mai am nevoie de ele. Trebuie să revizuiesc odată cu Filip toate acestea. Sînt multe, multe de redus. Ni s-a spus adeseori că sîntem risipitori şi e foarte adevărat. Dar nici ca slugile îmbogăţite nu putem trăi.

— Cine zice asta, cuconaşule? protestă Şapsa Să ferească Dumnezeu! Atuncea noi am muri de foame. Voiam să vă spun, cuconaşule, că pe palatul unde au locuit boierii cei bătrîni puteţi lua bune parale. Mi-aţi spus odată că nu vă face trebuinţă şi doriţi să vă desfaceţi de el. V-aţi clădit casa asta

nouă aici, la Copou, mai potrivită pentru dumneavoastră și mai modernă.

— Ei da, am spus. Toți mi-ați dovedit că nu se poate găsi cumpărător.

— Eu am găsit! șopti ovreiul scînteindu-și ochiul și mai înaintînd un pas. Prețu-i bun, mai întăi pentru că avem nevoie de numerar.

— Ce mi se poate oferi peste Credit? La Credit trebuie să dau un milion.

— Cuconașule, de ce vorbiți așa și de ce mă tratați ca pe-un prost? Șapsa-i un om destul de priceput; și mai ales fuge, caută și găsește. Eu am găsit un mușteriu care poate da un milion jumătate peste Credit!

— Glumești, Șapsa! rosti rar și pe nas boierul, ridicîndu-se în picioare și privind țintă pe ovrei.

— Nu glumesc. Numai trebuie puțină bunăvoință din partea dumneavoastră...

Filoti se așeză iar pe scaun și clătină nedumerit din cap cu fruntea încrețită.

— Prea bine nu pricep... vorbi el cu aceeași îngînare nazală. Bunăvoință să vînd, am. E vorba probabil de o intervenție a mea. Ți-am spus, Șapsa, că vînzările către stat eu nu le consider tocmai cinstite...

— De ce, cuconașule? porni înfrigurat Șapsa. Statul n-are voie să cumpere? Dumneavoastră n-aveți voie să vindeți? E necinstit cînd este ceva la mijloc. E necinstit cînd se plătește cît nu face. Dar dumneavoastră aveți de vînzare un palat! Mai bun,

mai solid, mai frumos, se poate găsi la Iaşi? Are nevoie Ministerul de Instrucţie de o şcoală. De ce nu v-ar plăti două milioane jumătate, dacă face? De ce să plătească două milioane jumătate pentru o ruină pe care vor s-o vîndă cutare şi cutare prin mijloace ştiute? Acolo, adevărat, e lucru necinstit. Şi dumneavoastră vă duceţi şi spuneţi numai un cuvînt, ca să opriţi asemenea ticăloşie. Mi se pare chiar că asta-i o faptă bună.

— Hm! îngînă Filoti; să vedem.

Ovreiul îl privi o vreme ţintă cu ochiu-i viu, şi tăcu. Filoti părea că se gîndeşte adînc la ceva. Se sculă iar şi trecu de două ori pe dinaintea lui Şapsa, fără să-l privească. Zise încet, franţuzeşte: «Prea bine!» ca şi cum ar fi răspuns unei întrebări. Păru deodată vioi şi văzu iar pe Şapsa.

— Bagă de samă! vorbi el hotărît; să nu-mi fi spus palavre.

Ovreiul îşi puse mîna pe inimă şi-şi aplecă pe-un umăr capul.

— Adevărul curat. Sînt persoane, nu vreau să spun anume cine, care vor să vîndă o şandrama pentru o sumă aşa de însemnată.

— Asta nu se poate! hotărî Filoti. Şi observînd parcă abia atunci scrisoarea de pe birou, o trase la sine ş-o desfăcu, răsturnîndu-se iar în fotoliu.

Şapsa se scociorî sub palton, apoi aşeză un pachet de bancnote pe marginea biroului. Alături împinse, cu mişcări ferite, biletele timbrate. Se răzgîndi, le trase şi le păstră în mînă.

Filoti cetea o scrisoare îngrijit și liniștit caligrafiată, cu litere lungi și ascuțite.

«Iaşi 25 noemvrie.

Stăpîne!

Au trecut zece zile de cînd n-am avut plăcerea să te am lîngă mine, madama Arnold n-a văzut în luna asta obrazul lui Leon şi e foarte îngrijată ca şi mine, doresc să treci să-mi spui macar o vorbă.»

În josul rîndurilor nu se vedea nici o iscălitură. Filoti lovi în timbrul de argint de pe birou, apoi rupse scrisoarea mărunt, se ridică ș-o aruncă în sobă. Jean Cavalier intră.

— Ascultă, Jean, să treci mîne dimineață pe la Leon și să-l întrebi de ce n-a executat încă ordinul meu. Să ducă numaidecît banii.

— Prea bine, domnule.

— Să vezi pe urmă și pe doamna Arnold. Să-i comunici că am o nemulțămire. Am văzut pe eleva domniei sale trecînd pe stradă, pe jos, înainte de ora cinci. Mi se pare că am luat dispoziții în privința asta. Țin să fie cît mai multă rezervă și domnișoara Annette Rusu să nu iasă decît sara și-n trăsură... Sînt extrem de ocupat; zilele acestea n-am să pot avea plăcerea să le văd. Atît.

— Prea bine... încheie grav și neclintit Jean Cavalier. Se înclină și ieși.

Filoti primi din mîna lui Șapsa biletele timbrate și le iscăli. Încuie bancnotele într-un saltar al biroului.

— Am văzut astăzi pe Mihalovici, îndrăzni încet Şapsa de lîngă uşă. A dus banii, aşa încît în privinţa asta puteţi fi liniştit, cuconaşule.

— Cum? tot aici erai, Şapsa? Cînd ai învăţat franţuzeşte?

— Parcă ce nevoie am de franţuzeşte? rîse mişitul. Am auzit nişte nume şi mi-i destul... Vă sărut mînile. Mîne la ora 11 sînt aici, lîngă uşă.

Şapsa se retrase. Boierul rămase cu privirile aţintite pe urma lui şi rîzînd. Apoi rîsul i se stînse şi ochii i se afundară în neguri şi-n gînduri.

Într-un tîrziu se ridică în picioare şi-şi trecu mîna pe frunte. «Aştept pe cineva?» întrebă el cu jumătate de voce. Pendula bătu un ceas după miezul nopţii. Îşi aduse aminte că trebuia să treacă pe la cucoana Leona, să ia pe duduia Matilda şi pe Costi. În aceeaşi clipă soneria izbucni în antret. Peste puţin, Cavalier deschise uşa.

— Ce s-a întîmplat? întrebă intrînd duduia Matilda. Te-am aşteptat pînă acuma.

Filoti îi sărută zîmbind mîna. Costi se lăsă rîzînd într-un fotoliu.

— Papa, ai uitat, nu-i aşa? întrebă el.

Filoti încuviinţă din cap. Duduia îl privi atent.

— Astăzi te-am văzut îngrijat şi trist, Alexandre. Încă n-ai întîlnit pe Tuduri?

— Încă nu.

— Dimineaţă, l-am văzut eu. Era grăbit, se ducea la Curte. Mi-a spus în cîteva cuvinte ceva despre situaţie. Vă vedeţi mîni, nu-i aşa? La ora 10

— Da. M-aştept la lucruri nu tocmai plăcute. Totuşi sînt hotărît să le fac faţă. Cu puţină energie, se poate birui orice. Astăzi am fost cam neguros. Acum însă mă găsesc ceva mai bine. Împrejurările sînt mai mult reflexe ale sufletului nostru.

— Îmi place cum vorbeşti, Alexandre, zise încet duduia Matilda şi privi pe Costi. Mîni sînt şi eu aici, cînd vine Tuduri. E mai bine să fim împreună, nu-i aşa? La revedere. Nu te osteni, Costi. Pîn' la mine nu-s decît doi paşi...

Tatăl şi fiul rămaseră singuri şi ascultară duruitul trăsurii, care răzbătea ca de departe în tăcerea camerei. Costi îşi stăpîni un căscat.

— Ai petrecut bine? îl întrebă Filoti.

Băiatul îl privi de sus în jos, zîmbind ironic.

— Am văzut cîteva chipuri plăcute... răspunse el. Pe urmă am privit la mesele de joc. Aş fi preferat, se-nţelege, să fiu în altă parte... Papa, ai într-adevăr aşa de mari încurcături băneşti? Anul trecut n-am avut întîrzieri de bani ca anul acesta. Crezi să mă pot întoarce îndărăt, la Paris?

— Cred c-o să te poţi întoarce, Costi.

Tînărul tăcu.

— Ai tot dreptul să mă-ntrebi, Costi, urmă afectuos Filoti, mai ales acum cînd s-apropie vremea să intri în toate drepturile. Mărgineni şi Fundeni sînt moşiile mamei tale şi orice suferinţă a ta, în străinătate, însamnă un blam pentru mine. Dar se fac socotelile epitropiei: Tuduri vine mîni şi pentru asta; şi oricare ar fi nacazurile mele personale, te

încredințez că tu vei primi moștenirea mamei tale intactă și curată.

Costi făcu un salt din fotoliu și cuprinse de după grumaz pe tatăl său.

— N-am vrut să-mi vorbești despre asta, papa, îl mustră el c-un glas pornit și cald. Am vrut să înțeleg numai grija pe care o ceteam pe obrazul tău...

Filoti se desfăcu încet din îmbrățișarea băiatului și zîmbetul trudnic îi apăru pe față.

— Bine, Costi, să fii și tu mîne aici, cînd vine avocatul. Sînt cam obosit. Du-te și te culcă. Poate ai nevoie de bani ?

— Nu, papa ; deocamdată am găsit un bancher bun în tante Mathilde. Îmi împrumută cu dobîndă mică și sînt hotărît să-i plătesc foarte cinstit...

Filoti păru contrariat, și, înălțînd sprîncenele, voia să răspundă. Expresia obrazului însă i se stînse și privirile-i rămaseră absente. Costi îi atinse mîna și trecu în apartamentul său.

*

A doua zi, la ora 10, un om mărunțel, c-o geantă foarte mare, intră în aceeași încăpere ; și Cavalier, poftindu-l să șadă, îl rugă să mai aștepte cîteva clipe.

— Bine, bine... răspunse precipitat omul subțire. Cu geanta sub brațul stîng, începu să se uite la tablourile de pe pereți. Scena amorului Ledei cu

Jupiter în chip de lebădă îl ținu mai mult timp pe loc, cu nasu-i ascuțit în sus. Privea foarte atent cu ochii mari și bulbucați, și din cînd în cînd își scărpina, cu degetul arătător, bărbuța căruntă. Creștetu-i chel lucea ca fildeșul.

— După cum văd, domnule, îi zise Filoti intrînd, îți place anume pictură. Fiecare vîrstă își are preferințele ei...

Avocatul făcu o săritură la o parte, ca și cum ar fi fost pe teluri [1], și se-ntoarse brusc spre Filoti.

— Mă uitam așa... așteptînd... încercă el să explice.

— Bine, bine... îl liniști Filoti vesel și-l bătu pe umăr, după ce-i strînse mîna. Stai, te rog...

Tuduri voi să se așeze, dar cu aceleași mișcări iuți se zvîrli încă o dată înainte, ca să sărute mîna duduii Matilda, care intra. Se întoarse către Costi, salutîndu-l politicos. Apoi, venind la jîlț, privi locul unde trebuia să steie, și întorcîndu-se, se așeză cu grijă, potrivindu-și geanta pe genunchi.

— Vra să zică, începu Filoti, astăzi putem avea o situație limpede

— Da, răspunse grăbit Tuduri, c-un zîmbet încremenit, ca de mască. O situație limpede... deși cam tulbure.

– Să vedem! replică Filoti fără să zîmbească la gluma avocatului.

— Imediat. Îmi dați voie numai să scot din geantă hîrtiile. Ștern, contabilul de la Buciumeni, a

---

[1] *Tel* — arc, resort.

trebuit să facă două drumuri pînă la Iași. L-am trimes și-n Botoșani, ca să-mi aducă date suplimentare. Acum, avînd tot ce ne trebuie, și văzînd și însemnările cerute Creditului Funciar Rural, putem spune că avem în sfîrșit o balanță.

— Pîn-acuma am înțeles tot... observă, zîmbind. duduia Matilda.

— O să-nțelegeți și restul... răspunse cu dulceață Tuduri, înclinîndu-se spre ea. Prin urmare, am stabilit o situație. Iată, o am aici. Ca specialist în comercial, îmi permit să adaug de la început că unele cifre s-ar putea modifica în favoarea noastră, în urma unei serii de procese. Asta se va vedea, nu-i așa? Deci, avem pe de o parte datoriile către Credit. Acestea se plătesc anual și însumează rate pînă la totalul de un milion și un sfert. Asta n-ar fi mult, căci, evaluînd Buciumenii 7 milioane și Iazu Crucii 3, iar Fundenii și Mărginenii la un loc 5, datoria Creditului n-ar greva prea mult un fond de 15 milioane. Aici intră și tot inventarul, acaretele, mașinile și vitele. Sînt însă celelalte datorii, către felurite bănci și persoane străine, care, la un loc, însumează patru milioane și ceva. Cifra exactă o aveți notată aici...

Filoti avu un strigăt de surprindere:

— Patru milioane, zici?

Duduia Matilda îl privi speriată. Costi primi suma cu oarecare indiferență.

— Da, patru milioane și ceva! afirmă Tuduri. Aici am lista acceptelor. Sînt polițe destul de mari

care vin necontenit la preschimbare. La început au fost mai mici, — dobînzile însă, fără îndoială, sînt cam oneroase...

— Ei bine, zise Filoti, — patru milioane: fie. Cît ai evaluat veniturile?

— Într-adevăr, răspunse avocatul, nici suma asta nu-i făcută să sparie, dacă n-am avea de adăogat la dînsa bugetul obișnuit al moșiilor și mai ales cheltuielile dumneavoastră curente. Socotind așa, veniturile rămîn o cifră mai slabă. Țin să adaog că suma aceasta de patru milioane tinde să crească automat, ca un bulgăre de omăt. Aici mi se pare că stă singura greutate...

Avocatul vorbea ușor și cu delicatețǎ.

— Aceste patru milioane, la anul vor fi cinci... adăogi el către duduia Matilda, ca și cum i-ar fi oferit o portocală. Poate și mai mult!

— Cum se poate! strigă ea lovindu-și palmele una de alta.

Filoti privea fix înainte, cu sprîncenele încruntate.

— Și încă mai este ceva... insinuă domnul Tuduri.

— Adevărat? întrebă ironic Filoti. Apoi înțelese îndată despre ce-i vorba. A, da, da, — mai este! Chestia asta țin să fie foarte bine lămurită...

Avocatul înclină fruntea cu deosebită satisfacție.

— Mai este afacerea deosebită a moșiilor Mărgineni și Fundeni, urmă el. După dorința expresă a domniei-voastre, am căutat să stabilesc toate cifrele care să ne poată lămuri. Putem ști deci care

a fost folosul acestor moșii de la decesul regretatei doamne Filoti pînă astăzi, la majoratul domnului Costea Filoti...

Domnul Tuduri adresă un compliment lui Costi, care-l primi cu răceală.

— Bine, bine, — rezultatul? întrebă nerăbdător Filoti.

— Mă rog, răspunse avocatul cu dulceață, ridicînd mîinile în laturi și descărcîndu-se oarecum de această afacere, aici cuvîntul și hotărîrea sînt ale dumneavoastră. Ați ținut probabil o socoteală a cheltuielilor necesitate de studiile fiului dumneavoastră în străinătate...

— Cum? pufni Filoti înălțînd sprîncenele. N-am ținut nici o socoteală. Eu nu sînt băcan. Fiul meu nu-mi datorește nimic.

— Atunci... zîmbi cu îndoială domnu Tuduri.

— Ei bine, atunci moștenirea fiului meu trebuie descărcată de datoriile care o grevează. E simplu.

— Da, într-adevăr, e simplu... aprobă avocatul.

— Și după cît înțeleg din ceea ce vrei să spui dumneata, situația în care mă aflu nu poate fi clarificată decît stingînd sau reducînd datoriile uzuare. Foarte bine, am să mă mai gîndesc și vom mai vorbi despre asta. Cred că e nevoie să vînd una din moșiile mele...

Domnul Tuduri încuviință dînd din cap, fericit că a fost înțeles. Duduia Matilda puse asupra lui Costi o privire grea și înfrigurată. Filoti începu să se plimbe de la sobă la ușă, iritat. Îl jigneau ma-

nierele poleite ale avocatului, îmbrăcînd un fond așa de brutal. «Cu toate acestea nu sînt eu vinovat...» păreau a zice ochii fericiți ai lui domnu Tuduri. Își strînse grabnic hîrtiile, închise geanta și se mișcă pe telurile-i sensibile.

— La revedere, îi zise Filoti întunecat, fără să-i întindă mîna. Tuduri se înclină cu adîncă politeță către doamna casei, deschise ușa numai atît cît putea să-i facă loc, și ieși.

Duduia Matilda tresări din locul ei și veni cu mînile întinse către Filoti.

— Alexandre, vorbi ea îngrijată, cuprinzîndu-l de umeri, de ce l-ai concediat așa? Trebuia să cercetați, să mai vedeți...

— Ce să mai cercetez? replică Filoti, zîmbind sceptic. N-ai văzut? Lucrurile sînt de-o limpeziciune înfricoșată. I-am spus că o să mă mai gîndesc; dar eu sînt foarte hotărît. Sînt sigur că se duce să-mi caute un mușteriu...

— Nu pot cu nici un preț suferi ideea asta!

Costi se repezi și el, cuprinzînd mîna dreaptă a tatălui său.

— Papa, nu se poate așa ceva.

— Ba da, se poate. E o problemă care nu se poate rezolva decît într-un singur fel.

— Cu ce voce spui tu asta! suspină duduia Matilda clătinînd din cap.

— Să dăm atunci Fundenii și Mărginenii! strigă cu avînt tînărul.

— Tu încă nu poți hotărî asta! îi zise Filoti, ca unui copil. Am să vînd Iazul Crucii.

— Ajunge? întrebă cu pornire duduia Matilda.

— Dacă nu ajunge, atunci vînd Buciumenii...

Sora își lăsă în jos brațele cu descurajare și privi țintă și aprig la fratele său.

— Ascultă, Alexandre, zise încet, însă foarte hotărît, duduia Matilda. Asta nu se poate. Inima mea respinge asemenea soluție. Acolo-i leagănul nostru: cel puțin cît vom trăi, să-l păstrăm... După moartea noastră...

Costi simți în el spasmul lacrimilor.

— Am și eu zestrea mea... urmă duduia Matilda. Pămînturile mele îmi sînt mai mult sau mai puțin indiferente. Pe de altă parte eu am nevoi foarte puține...

— Destul, Mathilde, rosti cu liniște Filoti. Emoțiile dăunează afacerilor, și eu vreau să fiu stăpîn pe mine, ca să pot trece acest impas. Te asigur că voi face cum va fi mai bine.

— Da, Alexandre; însă păstrează Buciumenii.

— Dacă se va putea. În orice caz, pot să ți-i dau ție în schimb. Atunci rămînem împăcați, — și putem muri amîndoi acolo...

— Da, Alexandre, șopti duduia Matilda și se întoarse către portretele bătrînilor, ferindu-și ochii.

Tăcură tustrei un răstimp, fără să se privească. Imaginile bătrînilor îi aținteau cu melancolie, din trecut.

O ciocănitură ușoară în ușă. Își întoarseră ochii într-acolo. Apoi se priviră. Filoti zîmbea.

— Trebuie să fie Șapsa... zise el.

Farmecul care-i ținea ca un bloc se desfăcu. Rămaseră iar despărțiți.

— Să vie, să vie! zise Filoti cu același zîmbet către Jean Cavalier, care-și vîrîse nasul prin crăpătura ușii.

Șapsa intră respectuos, frecîndu-și mînile. Acuma-și lăsase pălăria și paltonul. Era într-o redingotă neagră, destul de curată. Ochiul lui abia zărit fugi ca un laț în jurul celor de față.

— Ei, Șapsa? întrebă Filoti c-o intonație în care nu se simțea nimic din tulburările acelui ceas. Ce facem? Vindem palatul, ori nu? Se pare că de data asta s-a ivit un amator, adăogi el către duduia Matilda.

— Cuconașule, răspunse misitul, de ast' dimineață de la ceasul opt și pîn-acum la unsprezece, eu am fost un erou, așa m-am luptat!

Costi începu a rîde, amuzat:

— Cum se poate, Șapsa?

— Da, cuconașule. Ne-am dus eu și cu Leon Mihalovici la persoanele care au de vînzare o șandrama și vor să ieie de la stat nici mai mult, nici mai puțin decît două milioane jumătate, precum v-am spus. I-am convins că asta e o afacere nu tocmai cinstită, și au aflat gazetarii, ș-au să facă un scan-

dal să se știe și-n America. Cînd le-am spus că și un boier mare așa și așa și așa și pe dincolo a spus că asta nu se poate, au tăcut și au plecat capul. Cînd le-am spus că totuși pot să cîștige ceva, au ridicat capul și s-au uitat la mine cu dragoste... Cu dînșii am ieșit ușor. Mai greu a fost cu avocații. Avocații aiștia, cuconașule, sînt ca doftorii: dacă nu ești bolnav, scornesc ei o boală! Cînd veneam încoace, m-am întîlnit cu domnu doftor Tuduri și am știut că vine de la dumneavoastră. Cine poate să știe ce planuri și se scopuri are un avocat?...

— Lasă asta, Șapsa. Spune ce ai făcut cu casele.

— Da. Ne-am dus la avocați. Nu știu de ce sînt trei avocați care trebuie să cumpere asemenea casă pentru Ministerul Instrucțiunii. Cu fiecare am avut afaceri, și pe fiecare îl cunosc cum îmi cunosc buzunarul. Și m-am luptat. Și le-am dovedit că persoanele știute nu vor să mai vîndă. Poți să-i tai, poți să-i spînzuri, poți să le dai zece milioane, nu mai au șandrama de vînzare! Și este ș-un boier mare așa și așa și așa și pe dincolo, care a spus că nu se poate!

— Șapsa, nu te-am autorizat să întrebuințezi numele meu...

— Se poate, cuconașule? Am spus că l-am întrebuințat? Atunci am greșit. N-am spus nici un nume. Ce nevoie este să spun nume? I-am speriat mai tare fără nume, cînd le-am spus că acel boier mare așa și așa, poate deputat, poate ministru, cunoaște cutare lucru pe care l-au făcut dumnealor, știe cutare afacere nu tocmai curată de la care au tras folos, și

altele, şi altele... M-am luptat, cuconaşule, şi am pus steagul nostru la Griviţa. Acuma faceţi cerere şi mi-o daţi c-un bileţel, dacă nu voiţi să vă osteniţi dumneavoastră. Mă pot duce şi eu la Bucureşti.

— Bine, să te duci, în cîteva zile sînt şi eu acolo.

— Da, cuconaşule, afacerea-i bună şi putem spune c-am făcut-o. Voiam să vă mai rog că, dacă cumva aţi mai luat vreo hotărîre să mai arendaţi o moşie, ori să vindeţi, aveţi încredere în mine.

— Ţi-a spus ceva Tuduri? întrebă Filoti, încruntîndu-se.

— Nu. Ce am eu cu domnu Tuduri? Dumnealui e un om care are mare dragoste să învîrtească, să sucească şi să încurce, — şi le face toate cu blîndeţă şi cu zîmbet. De aşa un iezuit eu m-am temut totdeauna. Ş-aşa un om misterios. Nimeni n-a ştiut de ce domnu avocat Tuduri a vrut numaidecît, dar numaidecît, să fie efor la Sfîntul Spiridon. Ce-i trebuia unui avocat aşa mare să administreze spitale? De ce n-a vrut să fie deputat? de ce n-a vrut să fie senator? de ce n-a vrut să fie primar al oraşului? Nu. El a vrut să fie efor la Sfîntu Spiridon. Ş-a fost efor la Sfîntul Spiridon două luni şi şi-a dat demisia. De ce şi-a dat demisia, dac-a ţinut aşa de mult să fie acolo? Nimeni n-a ştiut. Eu şi cu ovreii mei am ştiut, cînd am văzut ce proces au pornit moştenitorii Floreştilor împotriva Spiridoniei. Domnul Tuduri a stat acolo ca să studieze arhiva, pînă ce-a găsit printre donaţii una care să aibă o bubă. A făcut proces. A ajuns la tranzacţie...

Aista este domnu Tuduri. Avocat foarte bun, dar misit sînt eu, nu el. Dacă aveți de vînzare, îmi spuneți numai ce vreți să vindeți, unde vreți să vindeți, cu cît vreți să vindeți și eu v-aduc mușteriu...

— Vai, Costi, zise încet duduia Matilda, nu-mi plac deloc oamenii în mijlocul cărora trăim...

CAPITOLUL VII

Mademoiselle[1] *Annette începe să aibă visuri*

Madamei Arnold îi plăceau pînişoarele, nişte pînişoare mici, rotunde şi fragede din cea mai albă făină, care o aşteptau, calde încă, în fiecare dimineaţă, pe masa sufrageriei. Îi plăcea tare mult, deasemenea, untul proaspăt. Îi plăcea şi mierea de primăvară, aceea care străluceşte ca aurul în chiseaua de cristal. La aceste lucruri plăcute nu se putea să lipsească mai ales cafeaua cu lapte: un lapte bine fiert, cu caimac mult, ş-o esenţă foarte concentrată de cicoare amestecată cu Moka. Nimene, spunea ea singură, nu era în stare să pregătească asemenea esenţă. Datorită acestei compoziţii secrete, la măsuţa din sufrageria ei mică şi curată, se bea cea mai extraordinară cafea cu lapte. Adăogind şi pînişoarele tăiate în lung prin mijloc, adăogind şi untul întins frumos pe miezul acestor pînişoare, adăogind ş-un strat de miere străvezie pe acest unt, madama Arnold, muşcînd c-un rîs de mulţămire şi sorbind cu atenţie numai din vîrful buzelor, se putea socoti în singurul ceas fericit al împovăratelor sale zile. Cafeaua aceasta cu lapte şi adaosurile le mînuia ea singură, în fiecare dimineaţă,

[1] Domnişoara (fr.).

cu un aer religios. Din această fermecată reculegere nu cădea în viața obișnuită decît după ce sorbea ultima picătură și înghițea ultimul colțișor de tartină. Atunci împingea ceașca goală înainte, ciupea cu degetele-i grase cîteva fărămituri și se întorcea c-un zîmbet de dragoste către mademoiselle Annette. De ani și ani, de cînd venise din Șvițera, din asprii munți de la Saint-Nicolas, madama Arnold pusese carne îmbielșugată pe ea, o carne albă de unt și miere. Și de doi ani, de cînd avea chiar în casa ei o elevă, proporțiile îi deveniseră și mai impozante, deși era tot așa de ocupată și alerga ca și înainte prin tot orașul la lecțiile-i de franțuzește și nemțește.

În dimineața aceea fiind o duminică, zi de liniște, madama Arnold pofti pe Annette să mai ia o cafea.

— *Ma chère*[1], mai este esență, zise ea cu vocea-i dulce, și laptele-i încă fierbinte...

— Mulțămesc, răspunse Annette, mi-i de ajuns. Niciodată nu pot birui două cești.

— Ba mie ai să-mi dai voie să repet, draga mea... suspină madama Arnold. Poate dorești să-ți mai fac o tartină cu unt și cu miere?

— Nu, madame Arnold.

— Atunci cea pe care voiam să ți-o dau, o iau eu; și-mi mai fac una și mie. Este, în țara asta, drăguță, un grîu care se macină la morile din Botoșani. Dă o făină cum nu se găsește nicăieri pe pămînt, cred eu. Din asemenea făină din acel grîu face domnul Klein pînișoarele pe care le vezi. Omul le gustă și cu ochii

[1] Scumpa mea (fr.).

și cu nările înainte de a le pune în gură... Ți-am mai spus lucrul acesta ; ș-am să-l mai spun de multe ori.

— Văd că-ți plac foarte mult, madame Arnold. Dacă-mi dai voie, îți fac și eu una.

— Poți să faci, cum nu ? Vreau să văd dacă le-ai deprins secretul.

Madame Arnold primi rîzînd tartina din mînile albe și fine ale domnișoarei Annette și nu-i găsi nici un cusur. Annette privea cu admirație pe profesoară cum mînîncă cu grijă și artă, cum mușcă scurt cu dinții ei albi și sănătoși și cum își linge delicat buzele unse cu miere ; ochii ei albaștri însă păreau a urmări mai mult gînduri lăuntrice.

— Acum să chemăm și pe unguroaica noastră... vorbi într-o vreme profesoara, împingînd ceașca și ciupind cîteva fărămituri, să vedem ce facem cu prînzul...

Madame Arnold ținea să vorbească frumos și curat limba țării.

Întinzînd brațul spre para de la lampa suspendată, sună prelung. Îndată se treziră pași în săliță, și bucătăreasa intră pieziș pe ușă. O arătare mustăcioasă, deși după îmbrăcăminte părea femeie. Era scurtă, însă cu surprinzătoare proporții laterale. Se mișcă domol și legănat spre masă. Păturindu-și șorțul alb ca omătul, privi zîmbind cu familiaritate la cele două femei.

— Ce mîncare ne pregătești pe azi, mamă Marie ? întrebă madame Arnold

— Tot ce poate fi mai bun, răspunse cu glas bărbătesc mama Maria. Am pentru domnișoara niște savarine.

— Bun, zise Annette.

— N-am nimic de spus, reluă rîzînd profesoara: văd că protejezi pe mademoiselle Annette, însă cu asemenea lucruri n-ai s-o faci grasă, cum dorești.

— Ba trebuie să se facă: numai așa-i șede bine unei persoane...

Madame Arnold primi cu modestie complimentul, deși mama Maria avea o părere mediocră despre volumul stăpînei sale.

— Azi parcă era vorba să ne faci niște sărmăluțe? întrebă profesoara, cu viclenie.

— Da; am găsit carne foarte bună.

— În acest caz, mamă Marie, nu uita că dumneata faci cele mai bune sarmale din oraș, pentru că le faci mici și delicate, le îngrași suficient și le scazi destul. Ai dumneata un secret. Are țara asta unele mîncări bune, se întoarse ea spre mademoiselle Annette, dar eu mă-mpac mai ales cu sărmăluțele...

— C-o leacă de smîntînă, complectă rîzînd tînăra.

— Poate să fie și multă. Pînă la unu, ai destulă vreme, mamă Marie. Noi ne plimbăm puțin, trecem pe la biserică și ne-ntoarcem tocmai cînd trebuie...

Mama Maria încărcă pe brațul stîng și pe sîni farfurioarele, ceștile, lingurițile, șervetele și tot ce se mai găsea pe măsuță și-și făcu loc, cu mare luare-aminte, prin deschizătura ușii. Profesoara își duse spre oglindă nalta-i și blonda-i înfățișare. Potrivin-

du-şi fioncul de la gît, ascunzînd sub pieptene şuviţele de păr cărunt, contempla cu îngăduinţă un obraz mare şi lat, în care nasul era partea cea mai neînsemnată. Fără îndoială că un nas clasic ar fi fost pricina multor amoruri în viaţa-i sarbădă. Madame Arnold oftă, se întoarse şi privi cu mulţămire, din cap pînă în picioare, silueta elegantă a elevei sale. Fără nici o invidie, o mîngîie trecîndu-i uşor mîna pe sub bărbie şi sărutînd-o pe tîmplă. Era o creaţie a ei: o ridicase către lumină, o mlădiase ca pe-o bucată de ceară. În copila aceasta transformată admira ceva din sufletul şi din aspiraţiile ei.

Se înveliră în blănuri; Annette îi cuprinse braţul şi ieşiră în ziua albă şi îngheţată de afară. Merseră o vreme în tăcere pe ulicioara pustie, printre case cu grădiniţi troienite.

Madame Arnold strînse braţul fetei.

— Drăguţa mea, zise ea cu grijă, astăzi eşti preocupată de ceva.

— Te înşeli... răspunse Annette, privind înainte, spre capătul ulicioarei, unde se încrucişau sănii.

— Ba cred că nu mă înşel. Răspunsul lui să nu te surprindă. Trebuie să fie foarte ocupat.

— Cine?

— Domnul! răspunse profesoara, c-o intonaţie respectuoasă.

— A, nu mă gîndesc la asta... zise cu linişte fata, întorcînd o privire fugară. — din adîncuri încă neexplorate de madame Arnold.

— Atunci ce este?

— Te încredințez, dragă madame Arnold, că n-am nici o preocupare și sînt foarte liniștită...

Profesoara nu mai stărui, însă rămase gînditoare. Ce poate fi? Casa ei e liniștită și singură ca o cetățuie. Mișcările fetei sînt știute și destul de supravegheate; în apartamentul ei trăiește ca o adevărată școlăriță, ocupată necontenit cu inglița și lecțiile. Dincoace pătrund numai cîteva figuri indiferente de bătrîne nemțoaice, care nu sînt nici curioase, nici cercetătoare; dincolo, din cînd în cînd, vizita discretă a acelui boier mare care ține să rămîie necunoscut ca o umbră. Plimbările pe străzi le face în tovărășie cu ea, și foarte rar singură, după ceasul amurgului. La biserică, — într-o duminică la evangheliști și în alta la mitropolia ortodoxă, — n-a observat nimic suspect, nici o privire, nici o mișcare. Madame Arnold se credea o ființă prevăzătoare și cu judecată. Îndepărtînd deci toate aceste elemente, curate ca omătul de pe acoperișuri, găsi un singur punct negru numai în acele plimbări singuratice, — numai cîteva. Și-și mușcă buzele cu oțărîre, c-un regret care ascundea spaime. «Cu cine a putut vorbi? își urmă ea judecata, și-și simțea inima bătînd. Cu vreo bătrînă dintre cele cunoscute, care caută s-o ademenească într-o pensiune mai bună? Nu se poate. Nimeni nu cunoaște adevărata situație; și simte pe fată destul de legată de ea. Nu mai rămîne decît o singură presupunere.»

Madame Arnold roti în juru-i o privire bănuitoare. Ajunseseră în strada Ștefan cel Mare. Sănii cu zurgalăi treceau încrucișîndu-se. În dosul birjarilor, care

mînau din picioare, se vedeau din căciuli şi gulere numai nasuri indiferente. N-o izbi săgeata nici unui ochi. Pe trotuarul nins mergeau numai ele singure braţ la braţ.

Madame Arnold păru deodată veselă şi strînse cotul elevei sale.

— Spune-mi adevărul, drăguţa mea, căci sînt foarte neliniştită. Încă de alaltăieri am avut o bănuială: acum sînt aproape sigură.

— De ce eşti sigură, madame Arnold? zise mademoiselle Annette. Pînă ce nu-ţi spun eu, nu poţi fi sigură de nimic. Şi nu pot să-ţi spun ce vrei, pentru că n-am de spus nimic.

— Te-a oprit şi ţi-a vorbit?

— Nu m-a oprit şi nu mi-a vorbit... răspunse cu linişte eleva.

Madame Arnold îşi privi în ochi tovarăşa şi nu văzu ghiaţa de-ncăpăţînare din unele ceasuri rele.

— Nu te-a oprit şi nu ţi-a vorbit?

— Nu m-a oprit şi nu mi-a vorbit, se veseli Annette.

— Cine?

— Nu ştiu. Poate ştii cumva dumneata, dragă madame Arnold?

În faţa ochilor profesoarei o clipă se zbătu un zăbranic. Vra să zică poate se pregătea o catastrofă liniştii şi bielşugului său. Ar fi voit să se mire cu glas; totuşi întrebă cu dulceaţă:

— Te-a urmărit cineva?

— Poate, răspunse Annette, c-o voce fără nici o semnificație.

— Pe stradă, cînd ai ieșit singură?

— Așa mi se pare.

— Bănuiam eu... murmură înfricoșată madame Arnold. Cine-i? nu știi cine-i?

— Nu știu. Voiam să te întreb pe dumneata. La asta mă gîndeam.

Profesoara oftă, ceva mai liniștită.

— E o persoană în vîrstă?

— A, nu.

— Vra să zică e un tînăr?

— Se-nțelege. E un tînăr nalt, urmă deodată volubil mademoiselle Annette; are ochi negri, cu gene lungi.

— Ai văzut asta? tresări madame Arnold, stăpînindu-și strigătul de uimire.

— Dacă s-a oprit în loc pe trotuar și s-a uitat după mine...

— Vra să zică, dumneata ai trecut, el s-a oprit, — erai cu spatele la el și i-ai văzut ochii...

— Tocmai așa... răspunse cu veselie mademoiselle Annette.

— Și nu știi cine-i?

— Nu știu.

— Atunci cum aș putea să-ți spun eu?

— Apoi l-am mai văzut, dragă madame Arnold.

— Cum se poate? Și nici de data asta nu ți-a vorbit?

— Nu. Dar am văzut că i-a făcut plăcere întîlnirea.

— Care intîlnire?

— Intîlnirea. Am ieşit tot singură, la acelaşi ceas. Ş-a început să vie încet după mine, la distanţă...

Madame Arnold asculta îngrozită. Abia putu murmura:

— Cum se poate?

— Da. Atunci am pîndit o sanie singură. Alta nu era pe aproape. M-am suit în sanie, m-am dus şi s-a isprăvit.

Profesoara simţi o undă caldă, după fiorul de ghiaţă. Totuşi îngînă cu tristeţă:

— Aşteptam cu plăcere masa de la amiază. Acum s-a isprăvit...

Mademoiselle Annette păru mişcată:

— De ce vorbeşti aşa, dragă madame Arnold? Cred că n-am făcut nici un rău.

— Intr-adevăr, n-ai făcut nimic rău, drăguţă, răspunse cu descurajare profesoara; văd însă că-i ştii coloarea ochilor. Am greşit cînd ţi-am dat să ceteşti unele cărţi. In cărţi se scriu numai prostii! Autorii sînt nişte domni imorali.

— Cum se poate! rîdea fata. Trebuia să trăiesc singură, cînd nu erai acasă? Tovărăşia lor mi-a fost destul de plăcută. Altfel, spune dacă n-am fost cuminte şi nu te-am ascultat ca pe-o mamă, dragă madame Arnold? Pînă azi n-am avut cînd mă uita împrejur; dar acuma încep să mă uit...

— Bine, dar nu te-ai gîndit la altele? îi şopti cu blîndeţă madame Arnold.

— La ce să mă gîndesc?

— La persoana care ne protejează...

Fata întoarse scurt o privire aprigă. Era privirea din ceasuri rele.

— Nu m-am gîndit, răspunse cu voce liniștită.

— Are pentru dumneata, urmă madame Arnold, un sentiment delicat și face jertfe.

— Cred că nu mă iubește... afirmă cu aceeași liniște Annette.

— Dar dumneata?

— Nu-l iubesc, răspunse ea cu hotărîre. Am mai vorbit odată despre asta. Atunci nu-mi dădeam sama destul de bine. Am avut plăcere cînd venea să mă vadă. E bun și vorbește frumos. E un om nobil. De la el am tot și nu-mi lipsește nimica. Dar acuma pot să-i spun; pot să mă mărturisesc chiar lui. Nu mi-i drag.

— Să nu faci asta! șopti cu mare tulburare profesoara. De ce să vorbești? Ce să-i spui? Nu te simțești bine? Ești fată cuminte, nu cred să faci o prostie. Sper că nu spui toate acestea din pricină că ai văzut un tînăr cu ochi negri.

— Nu. Aceea a trecut... Totuși, dacă-l mai văd, sînt curioasă să știu cine-i.

Profesoara tăcu, iarăși gînditoare. Fata se alăturase mai strîns de dînsa și pășeau acum mai încet. «Unde vrea să-l întîlnească? își făcea socoteală madame Arnold. La templu, nu cred; acolo ne cunoaștem toți și sîntem numărați. Prin urmare o așteaptă la mitropolie. Acolo chiar trebuie să și mergem în du-

minica aceasta. Și-n romane, bisericile sînt locuri de întîlnire.»

— Astăzi unde mergem? întrebă ea cu indiferență. La mitropolie, mi se pare.

— Da, dragă madame Arnold. Însă de ce nu te uiți la mine? Dacă vrei, putem merge și la templu...

— Ba mergem la mitropolie... răspunse profesoara, hotărîndu-se într-o clipă să descopere ce este și să vadă cine-i.

— Bine, merg unde vrei, madame Arnold, numai nu fi supărată. De cînd ți-am mărturisit prostia care-mi umblă prin cap, te văd alta. Ți-am spus că nu-i nimic. Eu nici nu mă mai gîndesc la asta.

— O, te cred, răspunse madame Arnold zîmbindu-i cu tristeță.

— Ești bună ca o mamă... suspină cu dragoste fata. Așa cum ar trebui să fie o mamă, căci eu nu-mi aduc aminte de nimic bun.

În glasul elevei pătrunsese un accent de durere. Profesoara, înduioșată brusc, își trase din nas lacrimile și-și duse degetele înmănușate la ochi. Dar mademoiselle Annette păru îndată iar veselă și începu a rîde fără pricină.

— Să lăsăm vorbele astea? întrebă apoi ea încet, plecîndu-se spre profesoară.

— Da, drăguță, să le lăsăm.

— Să vorbim despre altceva și să ne plimbăm cu sania pînă la Copou.

— Da, răspunse oftînd madame Arnold. Şi iar se gîndea: «Probabil că la Copou avem să-l întîlnim. Dacă nu, desigur la mitropolie.»

— Nu mai pot avea linişte... suspină ea mai mult cătră sine.

Mademoiselle Annette oprise o sanie cu doi cai. Ajută pe profesoară să se suie; se grămădi şi ea la dreapta ei, şi porniră într-un sunet strident de zurgalăi. Încet-încet sunetele se îndulciră, apoi se stinseră şi un răstimp amîndouă rămaseră tăcute, fiecare cu gîndurile sale. Într-o vreme, madame Arnold începu să fie atentă la figurile pe care le întîlneau. Sania mergea la pas, pe lîngă arbori ninşi, înfloriţi negru cu ciori. Fiinţi indiferente treceau, bătrîni cu obrazul păros, încovoiaţi şi închişi în cojoace, femei îmbrobodite cu şaluri legate cruciş pe piept, cu nişte mănuşi mari c-un singur deget. O englezoaică naltă ducea de mînă două fetiţe cu blăniţe albe, ca doi ursuleţi, cu obrăjei îmbujoraţi de frig. Nici un june cu ochii negri. Cîţiva tineri, pe care madame Arnold îi preţui de familie bună, se arătaseră, însă erau indiferenţi, grăbiţi şi aveau alte afaceri. «Cum poate vedea cineva ochii unui om care trece pe stradă?» se întreba, intrigată, madame Arnold.

Scoborîră înapoi în oraş. Rămînea prin urmare mitropolia.

Annette plăti muscalului dintr-o pungă mititică de crocodil, în care-şi vîrî o clipă năsuşorul. Apoi îşi ascunse punguţa şi mînile în manşon şi intrară la mitropolie. Profesoara îşi privea cu plăcere şi cu teamă

eleva cum mergea înainte-i săltat și sprinten, cu căciulița și blănița de castor. Cînd intrară în luminile făcliilor și-n freamătul melodios al corului, îmbrățișă dintr-o privire toate grupele de credincioși, împrăștiate ici-colo în clădirea naltă și sonoră. Apoi, oprindu-se în frunte, aproape de strana dreaptă, începu a întoarce ochii inchizitori spre cîteva obraze de tineri, care păreau că ascultă atenți cîntările liturghiei. Îndată își dădu samă că atrăgea luarea-aminte. Fețe mirate se întoarseră spre ea. Observă și cîteva zîmbete. Strîngîndu-și buzele, rămase neclintită spre iconostas, supraveghind numai pe Annette cu coada ochiului. Fata asculta, cu totul absorbită, muzica suavă care cobora de sus. Cînd întîlni privirile profesoarei, îi zîmbi și iar se retrase în sine ca-ntr-o carapace nevăzută.

Nu se afla nici aici tînăr cu ochii negri. Din biserică ieșiră singure și nimeni nu le urmări. Cu toate acestea madame Arnold nu gustă cu toată plăcerea, ca-n alte dăți, din sărmăluțele cu smîntînă. Mîncă destul; însă, vădit, o rodea o mare neliniște. Ar fi fost mai bine, fără îndoială, să se hotărască într-un fel, și să înțeleagă despre ce e vorba. Annette o privea din cînd în cînd lung. Era de față Maria, scandalizată că se mînîncă așa de puțin, și nu putea vorbi nimic. De altminteri nici nu știau despre ce ar mai putea vorbi. După ce mușcară din cîte-o savarină, Annette își pofti ca totdeauna profesoara în salonașul său.

— Astăzi am să-ți fac o cafea mai bună decît totdeauna... zise ea vesel.

— Să-i pui ceva mai mult zahar... răspunse cu oarecare amărăciune madame Arnold.

În salonaşul curat şi nou, părură a nu mai avea ce-şi spune. Madame Arnold îşi sorbi pe gînduri cafeaua. Mademoiselle Annette îi luă ceaşca ş-o trecu deoparte, apoi îi cuprinse palma plină între degetele-i subţiri.

— Ţi-s mînile reci... observă cu mirare profesoara.

— Se poate, răspunse mademoiselle Annette. Dragă madame Arnold, văd că vorbele mele te-au neliniştit şi te-au pus pe gînduri.

— O, da, oftă profesoara.

— Cu toate acestea nu este nimic, şi între noi nu s-a schimbat nimic. A trebuit însă să-ţi spun ce aveam de spus. Eu multă vreme nu mi-am dat samă de viaţa asta nouă... Am trăit ca-ntr-un întuneric, şi deodată am văzut că parcă m-aş fi născut din nou. Nu pot şi nici nu vreau să-mi mai aduc aminte de ce-a fost altădată. Acum mă socotesc o fiinţă omenească, şi-ncep să mă uit în juru-mi...

— Da, răspunse madame Arnold cuprinzînd-o şi sărutînd-o. Însă privind în jur, de ce trebuie să vezi numai anumite lucruri? Eu trebuie să ies puţin în oraş, adăogi ea oftînd şi ridicîndu-se greu de pe scaun. Altădată mă odihneam puţin; acuma însă trebuie să plec neapărat.

— De ce te duci? se tîngui mademoiselle Annette. Mă laşi singură?

— Dar nu stau mult; mă-ntorc numaidecît.

— Bine, să știi că iar am să cetesc o carte imorală; numaicît n-am să înțeleg nimic...

Eleva rîdea. Profesoara trecu clătinînd din cap. În camera ei se pregăti în pripă și porni cu hotărîre și cu grabă, ca și cum s-ar fi dus la lecțiile zilnice.

Pe strada Ștefan cel Mare, într-o casă cu două rînduri, cu multe prăvălii și mulți chiriași, avea la uliță o fereastră ș-o ușă persoana către care se grăbea madame Arnold. La ușă, lucea o firmă modestă, ca de doctor, cu două cuvinte: *Leon Mihalovici*, însă două cuvinte zugrăvite cu aur. Madame Arnold împinse ușa cu geamuri înflorite de ger și un clopoțel sună deasupra cu supărare. Dintr-o odaie întunecoasă, din fund, se înălța o umbră, și prin altă ușă cu geamuri își făcu loc un om mare, gros și roșcovan. Avea o față mulțămită și veselă, rasă cu îngrijire pînă la mustățile cărămizii. Venea încet, privind cu mirare la asemenea client, și urma să se scobească în dinți. Îndeletnicirea aceasta era mai mult o măsură tactică, pentru feluritele dezbateri care puteau avea loc la biroul său. Se afla acolo lîngă fereastră un birou mic cu linii delicate, care servise cîndva unei cucoane; ș-un scaun mare și larg, căptușit cu piele, însă jerpelit și scufundat. În el se trînti domnu Leon Mihalovici, după ce salută grav pe madame Arnold și-i împinse alt scaun, mult mai îngust și mai puțin moale.

Profesoara se lăsă mai mult să cadă, cu amîndouă mînile în manșon, și rămase cu ochii împlîntați în omul de afaceri. Domnul Mihalovici se uită la ea atent și crezu că trebuie să zîmbească.

— Stau şi mă gîndesc, vorbi el liniştit şi rar, ce pricină să fie că vii dumneata la mine, madame Arnold? Am fost, zilele acestea, eu la dumneata...

— N-ai pe nimeni aici? întrebă profesoara, cercetînd cu grijă în juru-i.

— Nu. E duminică, şi e un ceas cînd am şi eu puţină linişte, răspunse domnul Leon, închizînd pleoapele şi urmînd oblic o cugetare a lui. Ai vreo nevoie de parale? Trebuie să vorbesc cu boierul?

— Nu, nu, zise cu însufleţire profesoara şi-şi trase scaunul mai aproape de birou. Am venit să mă sfătuiesc cu dumneata. Pe altcineva n-am. Nu ştiu ce să fac. Dumneata eşti un om cu experienţă, poate să ai o idee bună.

— Am şi mai multe, încuviinţă flegmatic domnu Mihalovici. E vorba de mademoiselle Annette?

Madame Arnold îl privi surprinsă.

— De unde ştii?

Leon Mihalovici începu a rîde.

— Nu te mira, madame Arnold, zise el cu glasu-i domol. Dacă dumneata n-ai nevoie de bani, moşie nu vrei să cumperi, case n-ai de vînzare, partide de mărfuri nici nu vinzi, nici nu cumperi, şi te văd spăriată, ce poate să fie? Sînt doi oameni cu care poţi vorbi despre asta: eu şi Şapsa. Şapsa-i dus cu boierul la moşie pentru afaceri, şi dumneata nici nu prea ai raporturi cu dînsul. Rămîn eu. Cu altcineva despre asta nu poţi vorbi.

— Desigur, desigur! aprobă cu grabă profesoara. Situaţia domnişoarei Annette n-o cunoaşte nimeni.

Pentru puținele mele cunoștinți e o pensionară, o elevă orfană, ale cărei rude sînt undeva, departe, la țară. Ai dreptate, urmă ea, nu era greu să înțelegi că asta mă aduce la dumneata.

— Cu toate acestea, observă Mihalovici, umflîndu-se în scaunul lui, nimeni afară de Șapsa, și afară de mine, n-ar fi putut ceti ce-i scris pe fața dumitale, chiar dacă te-ar fi cunoscut și pe dumneata și pe mademoiselle Annette și orice. Să știi că între misiții noștri sînt mai mult niște șoltici [1], care se înmulțesc, fac concurență și nu se pricep la nimica. Eu îi disprețuiesc... Deștepți sîntem numai doi.

Profesoara aprobă cu plăcere acest punct de vedere. Mihalovici urma să-și întrebuințeze cu stăruință scobitoarea.

— Atunci să mergem mai departe, madame Arnold. Cred că nu vrea să plece la părinți : după cît știu, despre așa ceva nu se poate vorbi... Profesoara clătină din cap. — Vra să zică am dreptate. După cît știu iar, protectorul său o socotește ca un juvaer de preț. Ș-aici am dreptate. Și iarăși, după știința mea, mademoiselle Annette ține la dumneata, nu-i lipsește nimic și n-are nici o nemulțămire...

— Sînt cea mai bună prietină a ei... complectă, emoționată, madame Arnold.

— Foarte bine, deci am dreptate și-n privința asta. Așadar s-a deprins cu viața asta nouă, s-a săturat de bine și de liniște, s-a uitat pe uliță la dînsa cu dulceață un golan ca să zic așa, madame Arnold, — văd

[1] *Șoltic* — șmecher.

că mă aprobi, aşa este, — şi acuma se gîndeşte la amor...

— Încă nu, interveni zîmbind profesoara, încă nu: dar tare mă tem. Am observat la vreme.

— Ce-ai observat dumneata?... o întrerupse cu uşor dispreţ domnul Leon Mihalovici. Dumneata n-ai putut să observi mare lucru, madame Arnold.

— Mi-a spus, mi-a mărturisit tot. Se pare c-o urmăreşte cineva. Altceva nu-i nimica.

— Crezi? întrebă ironic, închizînd dintr-un ochi, domnu Leon. După cît ştiu eu, o femeie nu spune niciodată tot. Ce ţi-a spus? Ce ţi-a mărturisit?...

Profesoara povesti în grabă ce avea de povestit. Leon Mihalovici asculta atent.

— Într-adevăr, încă nu s-a întîmplat nimic... vorbi el după aceea cu liniştea-i netulburată. Avem de-a face numai c-un butoi de praf de puşcă, — şi cineva umblă cu lumînarea primprejurul lui. Domnişoara asta Annette mi se pare că-i o fiinţă suspectă...

— Şi eu mă tem că-i o natură ascunsă... încuviinţă madame Arnold. Ca să-i îmblînzesc caracterul, am pus multă muncă, domnule Mihalovici. Am fost ca o mamă pentru dînsa, — ea şi-a păstrat însă totdeauna o rezervă, un loc întunecos unde se închide şi tace... Am avut destule cu dînsa. Acuma asta mi se pare primejdia cea mai mare.

— Ai dreptate, madame Arnold, e primejdie. E în joc interesul dumitale; întrucîtva ş-al meu. E şi interesul boierului, ca să fie pace, să nu fie bucluc,

scandal, încurcături şi răspunderi. Parcă are să te tragă la răspundere numai pe dumneata? Trage la răspundere mai ales pe Leon Mihalovici, care-i om deştept şi trebuie să se gîndească la toate. Are dreptate. Ascultă, madame Arnold, trebuie să văd cine-i tînărul acela.

— M-am gîndit şi eu la asta, aprobă profesoara.

— Atunci, madame Arnold, trebuie să ieşi la plimbare chiar astăzi cu mademoiselle Annette. Are să te poftească ea singură, deoarece, dimineaţă, nu l-aţi văzut. La dînsa acum e o nelinişte... ş-o curiozitate, madame Arnold; aşa curiozitate periculoasă au numai femeile. Aveţi să treceţi pe strada asta, pe trotuarul meu, şi eu am să vă văd. Am să fiu şi eu pe urmele dumneavoastră. Am să ies cu nevastă-mea, la braţetă, în promenadă... Poate-i nevoie de făcut ceva iute: nevastă-mea e îndămînatică, şi aşa de subţire, că poate să se strecoare între filele unei cărţi. Avem să ştim despre ce-i vorba; luăm măsuri şi facem cum e mai bine, madame Arnold...

Domnu Leon Mihalovici avea o voce domoală ş-o înfăţişare sigură. Profesoara simţi o uşurare în năcazul ei. Dar cum grăbea să se întoarcă acasă, teama de necunoscut iar îi apăru, strîngîndu-i inima.

Găsi pe Annette liniştită, cetind într-un jîlţ, lîngă fereastră. Profesoara făcu, mulţămită, constatarea că fereastra aceea, ca şi toate celelalte ale apartamentului, răspundea într-o grădiniţă. Ulicioara, cu puţina ei mişcare, rămînea în altă parte.

— M-am cam plictisit singură... îi zise fata zîmbindu-i cu prietinie. Vreau să cetesc și nu prea merge...

Cuvintele din urmă împunseră în inimă pe madame Arnold. «Aceeași și aceeași preocupare...» cugetă ea, privindu-si atent eleva.

— Să-ți fac o cafea? întrebă mademoiselle Annette.

— Dacă vrei... mie îmi face plăcere.

— Și mie. Și-mi place și cafeaua. Pe urmă mergem să ne plimbăm. De-acuma nu mai ies singură, ca să nu te mîhnesc...

— Bine, mergem... suspină madame Arnold.

Annette începu a rîde, fără să privească pe profesoară, și porni cu grabă în toate părțile, pregătind mașina de spirt și ceștile.

— Ieșim între patru și cinci, dragă madame Arnold, înainte de-a însera.

— Cînd vrei, drăguță... încuviință profesoara, cu același suspin.

— De ce zîmbești, madame Arnold?

— Nu zîmbesc, draga mea. Aștept cafeaua...

Mademoiselle Annette păru a avea un moment destul de penibil cu cafeaua. Era prea fierbinte și n-o putea sorbi repede. Își țuguia buzele suflînd în ea și spiona cu coada ochiului pe profesoară. Își lăsă ceașca pe jumătate și-și puse căciulița și blana. Se privi cu plăcere în oglindă, apoi rămase în picioare, așteptînd.

— Eu sînt gata, zise ea cu seriozitate; mergem cînd vrei...

Madame Arnold se sculă cu oarecare greutate și-și căută cam îndelung haina, pălăria, manșonul și alte lucruri care parcă făcuseră picioare și se ascunseseră. În sfîrșit ieșiră într-un vîntișor subțire de miazănoapte. Trecură încet în lungul străzii Ștefan cel Mare, apoi apucară pe lîngă marele hotel Traian, spre strada Carol. Făceau drumul de dimineață, însă pe jos. Sănii multe fugeau la deal, spre păduricea Copoului.

Profesoara înțelegea că trebuie să umble pe jos și tăcea. Cugeta însă cu oarecare spaimă că va trebui să suie un deal lung. Simți deci cu plăcere brațul tovarășei sale întorcînd-o în loc. «Fără îndoială, își făcu ea socotință, trebuie să rămînem într-o regiune anumită.» Se gîndea că și pentru Leon Mihalovici o alergare la Copou ar fi fost o afacere cam aspră. Privi în juru-i și-ndărăt, fără să-l vadă ; încerca neliniște și nemulțămire.

— Dragă madame Arnold, îi zise deodată, cu jumătate de glas, mademoiselle Annette, la ce te gîndești ? Vreau să-ți spun ceva...

— Da, tresări profesoara. Despre ce-i vorba ?

— Uită-te, madame Arnold, înaintea noastră. pe trotuarul celălalt. Vezi o cofetărie ?

— Văd.

— Și-n fața acelei cofetării vezi că s-a oprit cineva ?

— Vrei să vorbești de cuconița aceea brunetă și elegantă ? Frumoasă persoană. Îmi pare foarte veselă.

— Da, madame Arnold, însă nu-i vorba de persoana aceea care și mie îmi pare prea veselă. E vorba de tovarășul ei...

Profesoarei i se zbătu aprig inima. Tînărul subțire și nalt, care vorbea cu cuconița brunetă și veselă, își ridicase privirile. Era ușor de văzut că are ochii negri. Ochii aceia îi văzu venind asupra sa și a tovarășei sale. Ușor și dintr-o singură privire madame Arnold se încredință că tînărul e departe de-a ilustra cuvîntul cam brutal al domnului Leon Mihalovici. Purta un palton cu guler blănit, joben și mănuși. Madame Arnold îl socoti și elegant și frumos, — și de gustul său nu se îndoia niciodată. Un astfel de tînăr ar fi iubit și ea, fără îndoială, în tinereță, dacă ar fi fost altfel de oameni și alte împrejurări.

— Acesta este? întrebă ea înfricoșată.

— Da, șopti mademoiselle Annette. Îl cunoști?

— Nu. Dar pot afla cine-i. Acuma ce facem? Trebuie să ne întoarcem...

Tînărul își părăsise cu salutări politicoase tovarășa și venea și el încet la vale.

— Vine după noi, șopti fierbinte Annette. A lăsat-o, și vine.

— Cum îl vezi? se minuna profesoara și se simțea din ce în ce mai tulburată.

— Îl văd, madame Arnold.

— Atunci ce facem? Să oprim o sanie și să ne ducem acasă.

— Desigur, aşa ar trebui. Aşa am făcut şi eu. Dar dacă te-ntorci puţin, poţi vedea că are şi el o sanie, care-l urmează la pas.

— Cum se poate?! Atunci ce facem?

— Nu ştiu, dragă madame Arnold.

— Ce facem... ce facem... începu să se tînguie încet profesoara. Trebuie să ne piardă urma. Nu trebuie cu nici un preţ să ştie unde stăm. Să grăbim pasul. Aici, după colţ, trebuie să fie o prăvălie. E o prăvălie de mănuşi. Să intrăm şi să-l lăsăm să treacă...

— Bine, dragă madame Arnold, să facem cum spui. De ce-ţi tremură aşa braţul? Linişteşte-te.

Tulburarea profesoarei se răsfrîngea şi asupra domnişoarei Annette. Intrară grabnic în prăvălia de mănuşi. Madame Arnold răsuflă. Geamurile uşii erau îngheţate. Un bătrîn uscat şi cu ochelari mari, rotunzi, apăru dintr-o încăpere din fund şi se înfăţişă la tejghea, întrebînd pe cuconiţe ce poftesc... Nu zîmbea şi avea un aer de inchizitor privindu-le prin ochelarii lui.

— Nişte mănuşi... zise mademoiselle Annette.

— Da, mai multe părechi de mănuşi... adăogi c-o voce ciudată profesoara.

Negustorul cel uscat o privi surprins, apoi trase din rafturi cîteva cutii. Urmă o mică conversaţie asupra numerelor, a materialului ş-a preţului. Mademoiselle Annette, deodată liniştită, cercetă surîzînd pe negustor şi pe profesoara ei.

— Ce-avem să facem cu atîtea mănuşi? întrebă ea apoi, abia stăpînindu-şi veselia.

— Cum ce-avem să facem? răspunse tot tulburată madame Arnold. Mănușile sînt foarte trebuitoare...

Întunericul înserării umplea prăvălia. Negustorul găsi de cuviință să aprindă lampa. Madame Arnold se așeză mulțamită pe-un scaun.

Cu toată încetineala împachetării ș-a plății, trebuiră la urmă să părăsească prăvălia. Negustorul le urmări atent pînă la ușă.

În stradă, profesoara privi cu frică în juru-i. Apoi răsuflă.

— S-a dus!

Mademoiselle Annette nu răspunse și pășea tăcută lîngă ea, fără să-i ia brațul...

— Avem și sanie... zise iar madame Arnold, grăbind pasul ca-nspre un liman.

Îndată ce se urcară, sania se mișcă. Zurgalăi ușori sunară. Apoi caii mari porniră într-o fugă iute. Omul îmbrăcat în blană, care sta înaintea lor, îi strunea și-i domolea cu glas blînd.

— Ce stradă? întrebă apoi birjarul, întorcînd numai pe jumătate capul.

Madame Arnold voi să răspundă, dar brațul domnișoarei Annette o strîngea așa de tare, încît se întoarse, biciuită iar de teama necunoscutului, și-și văzu eleva cu fața crispată într-un rîs mut și nefiresc.

— Ce este, drăguță? întrebă ea cu grijă, aplecîndu-se spre tovarășă.

— E sania lui... șopti Annette, și sunetul rîsului îi tresări ca un sughiț.

Profesoara simți că leșină. Abia avu putere să se stăpînească. Abia izbuti să îngîne:

— Ce facem?

— Nu știu, dragă madame Arnold. Să oprim și să ne ducem pe jos acasă...

— Oprește! strigă madame Arnold, ca și cum ar fi primit o lovitură.

Omul opri luptîndu-se cu caii năprasnici, înfășurînd pe după braț hățurile și lăsîndu-se tare pe spate. Primi c-un mormăit de mulțămire banul de argint, apoi rămase privind lung în urma celor două femei care cotiseră grăbit din strada Ștefan cel Mare pe-o uliță dosnică.

— Sînt mulțămită c-am scăpat... izbuti să vorbească madame Arnold gîfîind, prin întuneric. Nu ne urmărește nimeni?

— Nu; dar se știe încotro am apucat... răspunse mademoiselle Annette, rîzînd cu răutate.

Profesoara tăcu, izbită de această observație. Cînd ajunse acasă, avea ochii cerniți și se simțea rău. Se dezbrăcă cu greutate, ajutată de Annette, apoi căzu într-un scaun, abătută și neguroasă. Fata se învîrtea în jurul ei foarte îngrijată. Îi aduse o bomboană ș-un pahar de apă, dar acest lucru dulce păru a-i face impresia cea mai amară. La mîngîierile fetei, se învioră puțintel. Lucru grozav i se păru cînd își văzu eleva rîzînd.

— De ce rîzi, draga mea? Nu ți-i milă deloc de mine?

— Ba da, dragă madame Arnold, dar rîd pentru că nu-i nici o pricină de supărare...

— Vrei să mă vezi pierdută şi nenorocită...

— Ba nu, dragă madame Arnold, nu vreau asta, pentru că-mi eşti dragă şi pentru că ştiu că ţii la mine.

Madame Arnold zîmbi cu tristeţă. Apoi tresări ; în antret sună clopoţelul prelung.

Annette înălţă fruntea. Zîmbetul îi pieri. Pleoapele i se zbătură şi se făcu palidă. Privi cu uimire pe profesoară cum se ridică din scaun şi se duce să deschidă.

— Trebuie să fie domnul Leon Mihalovici.

— Da ? rosti cu mirare mademoiselle Annette şi privirea-i deveni dură. Atunci mă duc la mine şi vă las. Probabil că aveţi de pus la cale lucruri mari...

Mademoiselle Annette intră în salonaşul ei şi-şi aprinse lampa. Trecu la ferestre şi lăsă storurile. Rămase apoi dreaptă şi atentă în mijlocul încăperii, ascultînd tăcerea din juru-i. Se întoarse şi se privi în oglindă. Apoi veni la fotoliu, căutîndu-şi cartea. Atunci auzi strigătul înăbuşit al madamei Arnold. I se păru că-i o chemare jalnică. Îşi înălţă nasul fin, ca şi cum ar fi vrut întăi să miroase ce-i. Apoi se repezi cu paşi mărunţi, trecu printr-o săliţă şi smuci uşa de la odaia profesoarei.

— Vai ! cum se poate ! se tînguia madame Arnold, cu palmele încleştate una de alta. Aici e o nenorocire ş-un demon.

— Văd că nu-i decît domnu Leon Mihalovici... zise mademoiselle Annette fără să rîdă. Ce este? Ce s-a întîmplat?

Profesoara urmă să se tînguie fără cuvinte. Domnul Mihalovici, grav, îşi luă pălăria, salută şi se retrase.

CAPITOLUL VIII

Ce crede Vasile Brebu despre Curtea cu Juri

La reşedinţa judeţului se începuse de patru zile sesiunea Curţii cu Juri. În ziua a cincea era sorocită afacerea lui Vasile Brebu, şi sosiseră cu trenul de la Buciumeni cei cîţiva martori, împreună cu Androne şi Gheorghieş Coman, avocatul. Androne Brebu băgase de samă că venise cu acelaşi tren, într-un vagon cu boierii, şi Iacobache Alexandrescu; însă cuconu Gheorghieş, rîzînd, îl făcu să înţeleagă că-l chemau pe primar la reşedinţă afaceri cu mult mai grele şi mai încurcate decît procesul lui Vasile. În sala tribunalului, către ora 11, Androne găsi, între doi dorobanţi cu şpăngi la puşti, pe Vasile. Era liniştit şi întunecat ca totdeauna. Părea însă mai mare şi mai gras, cu obrajii umflaţi. Avea pe el cămaşă curată de cînepă şi purta cojocul între umeri.

Androne se opri lîngă el.

— Bună dimineaţa, măi Vasile.

— Mulţămesc dumnitale, bădiţă. Ai venit la proces ?

— Am venit.

Androne îl cercetă c-o privire fugară, de la opinci pînă la căciulă. Vasile urmă să se uite într-un punct nedeslușit.

— Ce spune avocatul? începu iar Androne. Acuma cred că nu s-a mai amîna.

— El zice că nu se mai amînă.

— Apoi acuma am adus toți martorii. Ș-o venit de ieri și cuconu Filip. Are alte treburi, da' zice c-are să vorbească și el cu domnu procuror. Spunea și el că nu-i nici o pretenție din partea boierească. Numai nu înțelegea ce să fie cu tălhăria la drumu mare și cu Dobre, bulgaru.

— Știu eu, bădiță? Or fi niște încurcături de-a lor. Tot așa au încurcat ș-au tărăgănit de mă ține aici de doi ani. Dumnezeu să le plătească.

Androne își privi bețișorul.

— Dă, măi Vasile, eu am făcut ce-am putut și ce m-am priceput. Am scos ș-am dat parale avocatului ș-acu ș-altă dată. El spune c-o cetit toate hîrtiile și că să n-avem nici o grijă. Bucuroși să fim că n-o putut feciorul dascalului să mă vîre și pe mine în belea, ca să aibă cine umbla și purta de grijă.

— Pe de o parte așa-i... încuviință Vasile, oftînd. Acu om vedea cum s-a alege.

Cei doi dorobanți ascultau, rezemați în puști. Erau niște flăcăi balani, cu mustața abia înfierînd, tunși chilug, cu capele prea largi în cap și încinși cu centiron peste hainele de acasă.

— Dumneavoastră sînteți frați? întrebă unul.

— Da, răspunse Androne.

— Iaca, şi noi sîntem dintr-un sat, veri drepţi — şi nu ne era rîndul să intrăm în schimb. Ne-o chemat aşa, pe nedrept, în puterea iernii. Ce era să facem? Am venit.

— Dac-ar fi o lege şi-o dreptate... mormăi Vasile, privind aiurea.

— Acu la cine să ne plîngem noi? urmă flăcăul. Eu chitesc ca să ne ducem la domnu căpitan.

— Dă, e bine ş-aşa... vorbi Androne, clătinînd cu îndoială din cap.

Celălalt dorobanţ crezu trebuitor să intre şi el în vorbă:

— Iaca, zise el, şi la noi în sat este un om, unu Iorgu Tudose, care-o avut tot aşa proces la juraţi. Şi l-o achitat.

— Ce făcuse? întrebă Androne.

— O înjunghiet la crîşmă pe un cumătru al lui.

— Eu nici n-am înjunghiet, nici n-am furat, grăi Vasile, şi iaca, stau de doi ani închis în privinţă...

Cei doi flăcăi îl priviră ca pe-un lucru minunat şi clătinară din cap, uitîndu-se unul la altul.

— Am vorbit şi la gară... zise Androne, după un răstimp. Slujbă se găseşte, numai să fie vrednic omu să muncească.

— Numai să scăp de-aici... mormăi Vasile.

Vocea-i ieşea stăpînită ca dintr-un întuneric de hrubă. Androne îşi încreţi fruntea şi-l privi cu grijă.

— Despre altele om vorbi noi după asta, grăi el încet.

— Bine, bădiţă.

Rămaseră tăcuţi. Sala era pustie. Din cînd în cînd treceau oameni îmbrăcaţi în straie de tîrgoveţi. Fără să-i privească, intrau în sala de şedinţă.

— Aiştia-s juraţi... lămuri unul dintre dorobanţi. Apăru pe una din uşi cuconu Gheorghieş Coman, fără palton, cu capul gol, şi veni la ei.

— Se judecă... le zise el vesel.

Vasile îl privi fără să clipească.

— Am văzut iar dosarul... urmă avocatul, cu însufleţire; ş-am să le trag o răfuială număru unu. Dacă vine Iacobache, are să-i placă şi lui. Dar nu cred să vie. Are nacaz cu prefectul ist nou. Alt prefect. Aici se schimbă domniile ca pe vremea fanarioţilor... Mi-a spus cuconu Filip că are să-i strîngă-n chingi pe cei de la primărie. Las' să-i strîngă, să iasă adevărul la lumină... şi privi c-un zîmbet de înţelegere la Androne.

— Cucoane, începu cu greutate Vasile; da' cu hoţia ceea şi cu bulgaru? Tot cum ai spus dumneata?

— Se-nţelege, ce poate să fie? Mi se pare că v-am explicat. Fără o asemenea acuzaţie nu veneai la Curtea cu Juri. În orice caz, lor le-a fost teamă că scăpi de la instrucţie, ş-au născocit şi istoria asta.

— Da' de ce, cucoane? întrebă Vasile privindu-l cu ochi răi.

— Pe mine mă-ntrebi? se veseli cuconu Gheorghieş. Întreabă-l pe domnu primar şi pe scriitorii lui.

— Da' de ce, cucoane? că eu n-am avut nimica cu nimeni!

Avocatul înălță din umeri și-și privi cu grijă ceasornicul de aur.

Un aprod trecu grabnic:

— Se-ncepe, cucoane...

— Bine, bine, zise cu nepăsare Coman.

Dorobanții îl priveau cu respect.

De la intrarea principală, venea încet și greoi, într-o blană mare, Filip Nacovici.

— Salutare, cucoane Filipe! îi strigă vesel avocatul. Androne se feri încetișor din cale.

— Noroc... răspunse cu vocea-i moale vechilul, și-și întoarse privirea-i tulbure înspre Vasile Brebu, apoi înspre Androne. Merge greu, cucoane Gheorghieș, cu părintele comunei. Primejdie mare!

— Cum se poate! auzi dumneata! se miră, tot vesel, cuconu Gheorghieș. Apoi păru a reflecta. Să fie vorba între noi, cucoane Filipe, — eu ți-oi spune dumitale una: fiecare cu răspunderea faptelor lui. De unde nu-i foc, nu iese fum. Domnu Iacobache Alexandrescu dă a înțelege că l-ar fi denunțat cutare și cutare. Ce denunț? Care invidie? Mai mare denunț ca faptele tale se poate? Eu, cucoane, sînt un om cinstit și, dac-aș fi primar, n-ar avea să-mi reproșeze nimeni nimic.

— Eh! să lăsăm asta... vorbi moale și împăciuitor Filip Nacovici. Eu n-am vreme să stau, c-am primit telegramă de la boier: vine azi la Buciumeni; pe urmă mergem la moșiile din Botoșani, mi se pare. Face o inspecție... lămuri el rîzînd. Șapsa crede că cu

ocazia asta vrea să vîndă Iazu Crucii. M-ai rugat de ceva ş-am venit să-ţi spun c-am vorbit.

— Da ? se bucură avocatul. Cred că-i bine.

— Se-nţelege. Rîdea şi procurorul. Mai ales cînd i-am spus că noi de la început ne dezinteresăm complect de această afacere...

Cuconu Gheorghieş Coman păru foarte mulţămit. Scoase ceasul, apoi îl cufundă repede în buzunarul jiletcei, ca să strîngă mîna lui cuconu Filip, care nu mai putea s-aştepte.

Vechilul lui Filoti se duse legănîndu-se în blana lui mare. Avocatul îşi frecă de cîteva ori mînile, privind pe sub sprînceană întăi la Vasile, apoi la Androne. Săteanul înţelese foarte bine că această privire era în legătură cu chestia banilor, dar nu dădu nici un semn. În aceeaşi clipă uşa sălii celei mari se deschise, ş-un aprod începu a face c-o mînă îndemnuri de trecere dorobanţilor, rostind c-un fel de voce răguşită şi şoptită :

— Să se introducă acuzatul ! Introduceţi acuzatul !

Flăcăii îl călăuziră de la spate şi Vasile intră în sală. Aprodul cu voce şoptită şi răguşită îi arăta pe unde să treacă şi-l împingea şi el de umăr. În sfîrşit acuzatul se opri lîngă un părete, c-un dorobanţ în dreapta şi cu altu-n stînga. Îşi ţinea căciula cu amîndouă mînile, frămîntînd-o încet, şi privea ca pe ceva străin şi departe pe magistraţii îmbrăcaţi în negru. Văzu apoi în sală pe Androne, care se strecura printre tîrgoveţi, căutîndu-şi un loc mai la fund. Avocatul, cuconu Gheorghieş, sta zîmbind cu mîna-nfiptă în

buzunăraşul cu ceasornic, rezemat de-un fel de strană.

— Cum te chiamă? îl întrebă un glas.

Îşi întoarse privirile şi răspunse:

— Vasile.

— Şi mai cum?

— A lui Ion Brebu.

Îl întreba dintre judecători un boier bătrîn, cu barba căruntă şi cu privirea blajină.

— Unde domiciliezi?

Vasile îşi mîngîie mustăţile cu căciula şi-şi săltă cojocul pe umeri, fără să răspundă. Întoarse numai o privire furişă spre cuconu Gheorghieş Coman.

— Unde stai?... îl întrebă iar magistratul, zîmbind. De unde eşti?

— Apoi eu stau la gros... răspunse cu îndoială şi cu oarecare mirare Vasile. Apoi îşi aminti că mai fusese întrebat de asta şi altă dată. Îs de loc din Buciumeni... lămuri el. Ş-am fost pîndar pe Halm.

În sală se stîrni puţină mişcare şi veselie.

— Ascultă, Vasile, vorbi iar boierul; fii atent. Am să trag la sorţi pe domnii juraţi care au să te judece. Ai dreptul să recuzi şase...

Omul păru a nu auzi; însă băgă de samă că ceilalţi doi boieri, mai tineri, care stăteau în dreapta şi-n stînga judecătorului celui bătrîn, nu spuneau nimica; numai cît se uitau încoace, către dînsul, şi-l spionau. Formalităţile urmară în linişte şi monoton. Juraţii se aşezau la rînd, în jilţuri. Vasile în sfîrşit îşi aduse aminte de ce-i mai spusese avocatul şi în-

țelese că tîrgoveții aceia aveau să hotărască dacă-i vinovat ori nu. Nu păreau oameni răi. Să fie profesori? să fie negustori? Erau vreo cîțiva grași cumplit și cam somnoroși. Între ei cunoscu pe Ghiță Samson, orîndarul[1] din Valea Mărului. Numai cel care se așezase întăi și întăi era un om spîn, ciolănos și nalt, ș-avea ochii verzi și răi. S-au sculat unul după altul, au ridicat mîna dreaptă ș-au zis că jură. De aceea le zice jurați.

Grefierul începu să cetească din hîrtii.

«Așa-s formele lor... se gîndea Vasile. De ce nu mă-ntreabă și nu mă judecă?»

Aprodul cel răgușit deschise deodată o ușă și dădu drumul unui răcnet cumplit:

— Dobre Atanasof!

«Vra să zică, nu-i răgușit», cugetă Vasile.

Iar îl văzu repezindu-și capul prin deschizătura ușii și strigînd alt nume.

— Nechifor Caprafoi.

Aista-i moșneagu de la coșere. Judecătorul vrea să vadă, pesemne, dacă au venit martorii. Tresări și se întoarse. Boierul cel bătrîn îi vorbea iar.

— Ascultă, Vasile Brebu... bagă de samă. Vină în fața domnilor jurați și spune drept cum a fost întîmplarea cu bulgarul... cu prădăciunea de la Purcelești...

— Nu știu, că eu n-am fost acolo... răspunse Vasile, dînd din umeri. Eu îs cel cu coșerele.

---

[1] *Orîndar* — cîrciumar.

— Lasă coșerele, aceea-i alta. Faci rău că nu mărturisești. La primele cercetări ai spus că ai ieșit înaintea zarzavagiului Dobre Atanasof, în vale, la Purcelești, l-ai lovit cu ciomagul și i-ai luat punga cu 380 de lei. Așa scrie în hîrtii.

— Apoi a fi scris domnu grafier, dar eu nu știu.

Jurații cei grași părură veseli de vorba asta; numai cel uscat și spîn se uita tot rău și nemulțămit.

— Da' de afacerea cealaltă cu coșerele, ce știi? Spune domnilor jurați cum a fost afacerea cu coșerele. Ești învinuit c-ai vrut să prăzi pe mașinist, și să-l omori.

— Nu știu nimic despre afacerea asta... se hotărî Vasile, cu sprîncenele încruntate.

— Cum, Brebu? iarăși tăgăduiești? N-ai fost prins la coșerele moșiei Buciumeni, cărora le zice și Standoale?

— Da, dar nu m-am dus să prăd și să omor. Să mă ferească Dumnezeu!

Din băncile din fund, Androne se sculase în picioare și ascultа cu mare luare-aminte.

— Atunci ce-ai căutat la coșere? Povestește domnilor jurați întîmplarea.

— N-o fost nici o întîmplare. M-am dus la coșere, ș-atîta-i...

— Cum așa, fără pricină, la vreme de noapte?

— M-am dus ca omu; aveam și eu o treabă. Au năvălit la mine și m-au prins.

— Dar ai sărit, pe furiș, gardul.

— L-am sărit.

— Ei?

— Atîta-i.

— N-aveai nici o intenție?

— N-aveam, răspunse cu îndoială Vasile. Lăsasem cuțitul și baltagul la colibă. Eram cu mînile goale.

— Și ce căutai, așa, cu mînile goale, în puterea nopții, la coșerele boierești?

— Căutam și eu pe cineva... ca un barbat ce mă aflu... răspunse încet Vasile. Era însă tot încruntat și îndărătnic. În sală se stîrni iarăși puțină veselie.

— Bine, să vie Dobre Atanasof... zise magistratul, cercînd să pară nepăsător.

Dobre era om sprîncenat și domol. Purta pantaloni largi și cojocel scurt.

— Eu n-avem pretenție... răspunse el la întrebarea judecătorului. Dacă trebuie putem să jurăm, adăogi el la altă întrebare. Nu cunoștem. Dacă nu cunoștem de ce să spunem?

— Cum nu cunoști, Dobre? uită-te bine la dînsul. Acesta-i Vasile Brebu, care te-a lovit cu ciomagul în vale la Purcelești și ți-a luat punga cu 380 lei. N-ai declarat dumneata asta?

— Nu-i declarat... grăi îndesat Dobre, și se întoarse către Vasile, care-l privea cu mare uimire. Eu pe acesta om nu cunoștem... Este alta om. Este Bîrzu. Acela cunoștem. Acela rău și hoț; fugit cu parale mele. Dar pe dumnalui nu cunoștem. Dacă nu cunoștem, de ce să spunem că cunoștem?

— Atunci, cînd ai fost întrebat dacă te-a prădat Brebu, de ce-ai răspuns afirmativ?

— Noi nu ştim. Poate greşit şi spus Brebu, dar gîndit Bîrzu. Cînd prinde pe acela, venim şi spunem, şi cerem parale îndărăt...

Dobre Atanasof privea încruntat în juru-i, cu tulburare, ca şi cum ar fi fost el făptaşul. Avea în juru-i judecători străini şi ţară străină.

Preşedintele se întoarse la tovarăşul său din dreapta şi-i şopti un cuvînt. Se alătură apoi de cel din stînga, îşi alungă ochii spre procuror, care sta răsturnat într-un jilţ şi privea în plafon.

— Bine, Dobre, poţi să te retragi... zise el cu bunătate.

— Dacă nu cunoştem... răspunse încurajat bulgarul, ce putem spunem?

— Avem un suflet ş-o lege, mormăi Vasile, întorcîndu-şi faţa spre părete.

— Să vie martorul Nechifor Caprafoi, urmă a vorbi preşedintele.

Intră moşneagul gîrbov, cu ochii aproape astupaţi de sprîncene. Avea în picioare opinci umplute cu paie şi era învălit într-un cojoc lung, vechi şi unsuros. Pletele albe şi sărace îi atîrnau creţe pe umeri. Se opri lîngă pupitrul avocatului.

— Dă-te mai înainte, moşule, şopti răguşit aprodul.

Moşneagul mai făcu doi paşi şi se opri iar.

— Vină-ncoace, moşule, îi zise boierul cel bătrîn. Dă-te colea.

— Iacă mă dau... răspunse moşneagul cu supunere.

— Bun. Întoarce-te spre omul acesta. Îl cunoşti?

— Cum să nu-l cunosc? Aista-i Vasile.

— Eşti rudă cu dînsul?

— Îs rudă.

— Ce fel de rudă?

— Apoi am avut un cumnat care-o ţinut pe mama de-al doilea a omului istuia. Adică pe maştihă-sa. Aşa-i ziceam noi.

— Atunci pune mîna pe sfînta cruce şi jură.

— Jur, măria-voastră... se supuse iar moş Nechifor.

După ce rosti formula jurămîntului, moşneagul se închină şi sărută crucea.

— Caută şi spune adevărul, moşule, urmă magistratul. Ce ştii despre întîmplarea cu Vasile Brebu la coşere? Întoarce-te la domnii juraţi şi spune.

— Apoi să trăiţi, măria-voastră, ce pot să ştiu eu? Eu nu ştiu nimica.

— Cum nu ştii? n-ai fost acolo?

— Ba da, că-s slujbaş boieresc.

— Ei, şi n-ai fost de faţă cînd l-au prins pe Vasile Brebu?

— Ba da, l-au prins Lascar ţiganu şi cu Gheuca.

— Atuncea spune ce ştii. Întoarce-te la domnii juraţi...

Moş Nechifor se suci o clipă spre domnii juraţi şi-i privi. Ca după o datorie împlinită, se întoarse iar către preşedinte.

— Asta o fost, măria-voastră. Vasile o sărit gardu, şi străjerii l-o prins.

— Ei, dar de ce-a sărit Vasile gardu? Zice, moşule, că voia să omoare pe maşinist şi să-l prăde.

— Ferească Dumnezeu, cucoane! Unde se află una ca asta!

— Atunci ce căuta acolo?

— Apoi, dă, ştiu eu?...

— Domnii juraţi au de făcut vreo întrebare?

Primul jurat, omul cel uscat, cu privirea neprietinoasă, care nu-i plăcea lui Vasile, avea de făcut o întrebare. Se mişcă în scaun.

— Ce întrebare aveţi de pus? îl întîmpină cu politeţă magistratul.

— Vreau să ştiu, domnule preşedinte, dacă asta e altă pricină... Cea cu bulgarul a fost, mi se pare, alta...

— Da, e altă pricină... afirmă magistratul, privindu-l lung.

Juratul cel nalt şi uscat se declară mulţămit şi se aşeză iar comod în jîlţ.

— Moşule, treci acolo, la o parte... grăi iar preşedintele. Să vie alt martor...

Martorul al doilea era doamna Iosefina Madolci. Nu era rudă cu acuzatul. Jură şi ea că va spune adevărul, şi nimic alt decît adevărul, apoi aşteptă emoţionată desfăşurarea unor întîmplări necunoscute. Doamna Iosefina Madolci era o persoană groasă, cu obrajii îmbujoraţi. Purta capelă, palton pe talie şi turnură. Nu înţelesese bine chestiunea.

— Poftesc? întrebă ea cu respect.

— Ce ştii dumneata despre afacerea de la coşere?

— Eu nu știu nimic, răspunse suspinînd doamna Iosefina Madolci. Eu și cu Ludvig dormeam. Ludvig e bărbatul meu. Ne-au deșteptat din somn strigăte. Ș-au spus oamenii c-au prins pe Vasile Brebu.

— N-au înțeles ei că vroia cumva să vă prade?

— Nu. Voia să intre în căsuța cealaltă. Poate căuta pe cineva. Ziceau oamenii c-au auzit un țipăt, de aceea au sărit.

— Vra să zică a țipat cineva. Era cineva în căsuța aceea?

— Nu, se grăbi să răspundă madama Iosefina... A venit de la primărie anchetă și cercetare. Nu era nimeni. Aceea-i o căsuță goală. a noastră. Adică-i a boierului, dar ne folosim noi de dînsa.

— Atuncea cine a țipat? Poate-ai țipat dumneata?

— Nu, răspunse cu hotărîre martora. Eu dormeam cu Ludvig...

Cercetarea martorilor se prelungi un ceas. Nimeni nu putu să lămurească taina țipătului. Domnul Ludvig Madolci, întorcînd nasu-i roș cînd spre domnii jurați, cînd spre magistrați, afirmă cu tărie că chestia țipătului trebuie să fie numai o fantasmagorie. În ceea ce privește intențiile acuzatului, era și el de părere că nu putea fi vorba nici de hoție, nici de omor.

După socoteala care și-o făcea, Androne era încredințat că martorii au vorbit bine și n-au năpăstuit pe Vasile. Însă jurații, i se părea lui, nu prea băgau sama la asta. Mai ales cel uscat și cu ochii verzi se

uita supărat. Cînd începu a vorbi procurorul, Androne se sculă în picioare, tulburat.

«Aista îl încurcă şi-l înfundă, se gîndi el; pe urmă avocaţii îl descurcă...»

Procurorul era un bărbat nalt, c-o barbă întreagă castanie, în care-şi juca degetele vorbind. Lui Androne i se păru că are ochi şagalnici. Chiar şi cuvîntul îi era uşor, parcă-l alinta. Cu mirare înţelese de la o vreme că procurorul acela de care era spăriat n-avea nimic cu Vasile; vorbea despre altceva: despre un împărat şi despre o ţară. Judecătorii îl ascultau zîmbind, numai juratul cel dintăi nu voia să se însenineze.

«Poate asta-i numai o formă a lor ş-un sfat...» se gîndi săteanul.

Vasile sta pe jumătate întors către magistraţi, cu faţa spre părete, într-o neclintire îndărătnică şi surdă.

Procurorul tăcu deodată şi se uită în juru-i, la toată lumea, cu plăcere, şi se aşeză încet în scaun. De lîngă cuconu Gheorghieş Coman se sculă un avocat tinerel, cu obrazul bucălat împodobit c-o blăniţă uşoară de puf balan.

«Acela ce vrea să spuie?» se întrebă Androne.

Avocatul tinerel mărturisi că el socoate pe Vasile Brebu cu totul nevinovat şi mai ales un om cumsecade şi detreabă care a căzut la o năpastă şi-l jelesc acasă, în sat la el, fraţii şi surorile.

«Nu spune rău, cugetă Androne; poate l-a mai domoli pe cel încruntat.»

După ce isprăvi avocatul cel tînăr, se sculă încet cuconu Gheorghieş Coman. Mai întăi făcu un pas înainte şi începu c-o vorbă blîndă şi moale. Dar încet-încet începu să se întărîte. Şi-şi ascuţi glasul înspre procuror, şi porni să strige la domnii juraţi, — nu numai cu supărare, dar şi cu mare durere. «Aşa înţeleg şi eu...» îl cumpăni în sine Androne. I-a plăcut mai ales lui Androne, cînd cuconu Gheorghieş începu să-i mustre pe toţi şi să-i facă de ruşine că au ţinut pe-un biet om închis doi ani numai pentru vorbe şi prepusuri. Mai ales primarului i-a tras un ibrişin pe la nas. Vasile se întorsese de către părete şi se uita cu ochii mari şi cu oarecare frică la avocat. «Poate nu s-or supăra judecătorii şi boierii», îşi făcea şi el socoteală.

După ce cuconu Gheorghieş s-a aşezat la locul lui şi s-a uitat la ceas, preşedintele a pus două întrebări juraţilor. I-a pus să răspundă dacă Vasile Brebu a prădat în vale la Purceleşti pe Dobre, bulgarul, şi dacă s-a dus la coşerele boiereşti, zise şi Standoale, să prade şi să omoare. Juraţii au plecat să se sfătuiască. «Ce or fi spunînd ei, şi cît au să se sfătuiască ?» se gîndea Androne. Dar cum se gîndea, juraţii intrară înapoi. Androne privi cu grijă pe cel încruntat. Ce folos că Ghiţă Samson de la Valea Mărului rîdea cu ceilalţi crîşmari, dacă istalalt era tot supărat ? Să vedem ce are să spuie ? Mai întăi au scos pe Vasile afară. Oare de ce l-or fi scos afară ? După aceea cel încruntat s-a sculat în picioare, c-o hîrtie în mîna stîngă. A pus mîna dreaptă pe inimă şi, amestecînd

și alte vorbe, a hotărît că nu, adicătelea Vasile nu-i vinovat. Hm, tot îi om detreabă, saracul!

Boierul cel blajin chiar a și chemat înapoi pe Vasile. I-a spus zîmbind:

— Ești liber, du-te-acasă... Nu mai sări garduri...

— Să trăiți, domnilor judecători... a mormăit Vasile, uitîndu-se în dreapta și-n stînga; da' ce fac eu c-am stat doi ani închis așa, fără de nici o vină?

«Mai bine nu spunea vorba asta, gîndi Androne; văd că boierul cel blajin s-o supărat, — ș-or mai fi avînd și alte legi și socoteli.»

— Măi Vasile, îi zise el încet, după ce ieșiră în sală, trebuia să-i leși dracului și să nu le mai spui nimica.

— Da' de ce m-au bătut și m-au năpăstuit și m-au ținut închis? bombăni Vasile neguros, neîmpăcat și fără să-l privească.

— Taci, bre Vasile, bine c-o dat Dumnezeu și s-o sfîrșit așa. Putea să fie și mai rău. Cîteodată era inima-n mine numai cît un purice. Mult m-am temut eu de unul.

— Dă, bădiță, poate că ai și dumneata dreptate...

— Acu, măi Vasile, eu mă duc să grăiesc ceva cu cuconu Gheorghieș. Vine într-acoace — și numai după căutătură îl văd ce dorește. Apoi după aceea mergem să vedem ce face Todiriță la gazda lui în Mahalaua Veche și cum se poartă la gimnaz. Pe urmă mergem la gazda noastră să îmbucăm ceva.

— Mi-i dor de-o garafă de rachiu și de-o bucată de scrumbie... grăi mai înviorat Vasile. Apoi iar rămase încruntat și gînditor.

*

La înserat, coborîră la gară, cu tot cu martori, și lui Vasile i se părea lumea ceva mai bună. O privea zîmbind puțin și tăcea, cum îi era feleșagul după un pahar de băutură. Moș Nechifor Caprafoi umbla lîngă el și era tot așa de tăcut. Amîndoi se-nțelegeau. Vorbareț era mai ales domnu Ludvig. După ce se suiră și se așezară într-un compartiment de clasa a treia, mașinistul se puse să-și alcătuiască pe genunchi o țigară groasă. Din colț, de lîngă geam, madama Iosefina îl privea cu coada ochiului.

— Fă-mi mata țigara, dragă Iosefină, zise domnu Ludvig cu bunătate, și scuturîndu-și palmele de tutun și de foiță, întinse soției sale tabacherea. Acu ar fi bună o cafea, dragă Iosefină, adăogi el cu veselie.

— Îți fac, după ce ajungem acasă... îi răspunse madama Iosefina.

— Bine, zise domnu Ludvig împăcat. Și-și înălță trupul și capul, c-un aer de mare admirație. Da' mie mi-a plăcut cum a vorbit domnu Gheorghieș!

— Da' și eu i-am dat o sută de lei bătută... lămuri Androne, ca și cum s-ar fi adresat lui Vasile. Celuilalt nu i-am dat nimica. Acela-i tinerel și se-nvață acuma.

— Mie mi-a plăcut tînărul... grăi madama Iosefina ca o subțire cunoscătoare și întinse mașinistului țigara.

— Adevărat, ai tu mare dreptate. A vorbit frumos și tînărul. Și nasul roș al lui domnu Ludvig luci mai tare la flacăra chibritului. Dac-a vorbit frumos, de ce să spunem altfel? A vorbit foarte frumos. Da' bătrînu... ei, bătrînul a fost altfel. Dacă-i bătrîn, el știe multe. Nici n-au mai avut ce zice. *Fertig!* [1]

— I-a întrebat de ce m-au ținut închis doi ani... mormăi cu nemulțămire Vasile.

— Și ei ce-au răspuns? se interesă moș Nechifor.

— Ei n-au răspuns nimica.

Mai liniștită și mai atentă dintre toți i se păru lui Androne madama Iosefina. Începu ei să-i spuie cum a fost în Mahalaua Veche, la gazda lui Todiriță, și cum a găsit pe băiat lîngă fereastră la măsuță, cu cartea dinainte.

— Nepotul dumnitale e ștudient la ghimnazium? Asta-i foarte bine și foarte frumos... aprobă madama Iosefina.

— Da, ș-am aflat că-nvață tare bine. L-au pus profesorii monitor.

— Asta a fi fiind v'o slujbă?... se interesă iar moș Caprafoi.

— Nu-i slujbă, da-i un drept al lui... lămuri Androne. Dac-ar fi slujbă, n-aș mai cheltui cu el o groază de parale. Dau zece franci pe lună, ș-o mierță

[1] Gata! (germ.).

de făină pe an, şi slănină patru ocă... Şcoala se poartă cu cheltuială.

— Da' pe urmă tot îi dă boieru slujbă.

— Pe urmă om vedea noi ce-a mai fi... zîmbi Androne către madama Iosefina.

— Pe urmă, moşule, strigă cu veselie nevasta maşinistului, are să se facă doctor şi dumneata ai să te duci la dînsul, să-l rogi să-ţi deie un reţept ca să te facă iar tînăr, cum ai fost odată...

Moş Nechifor începu a rîde ş-a tuşi, după aceea se linişti în colţul lui.

Domnul Ludvig dormita. Trenul se opri la staţia Mîndreşti. Se făcu tăcere şi se auzi afară glasul conductorului. Apoi uşa fu trasă cu zgomot şi intră în compartiment, făcîndu-şi cu greutate loc, un om învălit într-o blană de călătorie, pînă-n pămînt, cu guler nalt de lup.

Într-o mînă ducea un geamandan ieftin de pînză, destul de vechi şi de jerpelit. În cealaltă, o geantă umflată de hîrţoage, o geantă roasă, trecută şi ea prin multe suferinţi. Omul căută o banchetă liberă, aşeză geamandanul şi geanta şi se descărcă, suflînd, de blană. Cu prilejul acesta madama Iosefina observă în sine că şi blana număra ani mulţi. Rămas în straie de şiac [1] cu botfori pînă la genunchi, stăpînul acestui calabalîc arăta a fi un om nalt şi spîn, cu obrazul uscat brăzdat adînc de o parte şi de alta a gurii. Avea ochii rotunzi, ca de huhurez, şi, cînd îşi trase

[1] *Şiac* — postav aspru şi gros de lînă, ţesut de obicei în casă.

din cap căciula, ieși la iveală un păr des, neorînduit și cărunt, parcă amestecase în el un pumn de piper cu sare. Fără să salute, privi cercetător pe cei de față ; își pături blana pe banchetă și se așeză deasupra ei.

Trenul porni. Omul cotrobăi subt el, într-un buzunar al blănii, și scoase biletul de călătorie. Îl privi de-aproape. După aceea trase dinlăuntrul hainei de șiac un carnețel ș-un creion mititel numai cît un sîmbure de prună. Deschise carnețelul, se uită nemulțămit la lampa de ulei și însemnă o cifră. Potrivi creionașul la locul lui și mistui carnetul sub haină. După ce stătu liniștit o clipă, gîndind și socotind, cu privirile într-o parte, se mișcă iar înspre geamandan. Desfăcîndu-i curelele, îl deschise numai cît putea intra mîna-i cu degetele lungi și osoase, — și aduse spre el un pachețel înfășurat într-o bucată de gazetă. Scociorî o bucățică de brînză. În buzunarul hainei de șiac găsi un covrig. Mai avea cîțiva. Îi pipăi și-i lăsă la locul lor. Începu să mestece încet, pe gînduri.

Necunoscutul își isprăvi cina după ce trenul porni iar din stația următoare. Atunci își trecu palmele peste buzele-i uscate, scutură fărămăturile de pe haină și se-ntoarse pe jumătate spre tovarășii de vagon. Părea că nu le ascultase pînă atunci sfatul.

— Dumneavoastră sînteți de la Buciumeni ? întrebă el, umblînd cu privirile asupra tuturor.

— Da, răspunse madama Iosefina. Ludvig ridică nasul și duse la gură țigara stînsă.

— Mi se pare că am trecut de stația Pietrăria. Am intrat pe moșia Buciumeni.

— Exact, încuviință domnul Ludvig, căscînd. Și dumneata mergi tot la Buciumeni?

— Da. Am acolo puțină treabă. Moșia asta, după cît știu, e proprietatea lui cuconu Alexandru Filoti.

— Așa este.

— Am auzit că-i bună moșie...

Mașinistul era ocupat cu țigara, care nu voia să ardă. Făcu numai dintr-o mînă semn cu palma întinsă, arătîndu-și admirația.

— Foarte bună moșie... confirmă madama Iosefina.

— Nouă sate... zvîrli domnu Ludvig vorbele, amestecate cu fum. Și gara, ș-un palat...

— Țărani cuprinși și vrednici?... urmă necunoscutul, întorcînd spre Androne ochii săi rotunzi.

— Dă, cum i-o lăsat Dumnezeu... răspunse Androne, cu jumătate de glas.

Străinul nu conteni din întrebări: Cîte orînde sînt pe moșie, cîte mori și iazuri? Cît e de vechi vechilul în slujbă? Limba țăranilor păru deodată greoaie și legată, deși cel ce-ntreba se îndrepta mai ales către ei. În sfîrșit își conteni răspunsurile și madama Iosefina, simțind de două ori în șold cotul mașinistului. Se făcu iar tăcere, și omul cel spîn și uscat rămase gînditor și începu a rupe cu dinții bucățele mici dintr-un covrig pe care-l scociorîse din buzunar.

Cînd trenul se opri iar, în gara Buciumeni, omul își înșfăcă grabnic blana ș-o trase pe mînici, apucă

într-o mînă geanta și-n alta geamandanul și se grămădi pe ușă.

— Cine-a fi fiind ș-aista?... întrebă Androne privind bănuitor în urma lui.

— Te pomenești că vrea să ieie moșia în posesie... se veseli mașinistul.

— Cine? tresări cu indignare madama Iosefina și-și răsfrînse buzele cu dispreț.

Încărcat cu bagajele lui, străinul își făcu loc printre oamenii de pe peron și pătrunse în restaurant. Se opri o clipă lîngă ușă, cercetînd repede cu ochii figurile de pe la mese. Un chelner bunduc trecu pe lîngă el cu niște farfurii goale și-l lovi. Îi strigă «Pardon», fără să întoarne capul, și trecu înainte. Omul rămase nepăsător. În sfîrșit, văzu în fund, la o masă mai ferită, pe Șapsa și pe Nacovici. Pe Șapsa-l căuta. Ovreiul îi făcea semne cu brațul înălțat și agitînd degetele. Trecu printre mese, hîrîind scaunele și împingînd pe consumatori. Vechilul se sculă în picioare.

— Dumnealui e domnu Evghenie Ciornei... zise Șapsa, ca și cum ar fi arătat o marfă rară.

Nacovici îi scutură mîna. Evghenie Ciornei și-o lăsă moale pe a lui.

— Dacă dumneata ești cuconu Filip Nacovici, grăi el lepădînd boclucurile și așezîndu-se, apoi atunci doream să te cunosc...

— Și eu am auzit de dumneata, cucoane... îi răspunse vechilul, vesel.

— Îmi închipui că ți-a vorbit Șapsa... îngînă Ciornei, întorcînd ochi nepăsători.

— Eu? ce am de vorbit și de ce să vorbesc?

— Cum n-ai, Șapsa? urmă Ciornei cu liniște, privind pe ovrei fix cu ochii lui rotunzi. Nu i-ai spus că-s un răzăș zgîrcit cu o mie și unu de procese? Așa mă zugrăvești tu pe mine. Știi însă că nu mă supăr.

— Eu nu fac zugrăveli, eu fac afaceri... se apăra Șapsa.

— Bine, bine. Știu eu, cucoane Filipe, că ți-a mai spus și altele, dar dumneata nu crede pînă ce nu mă vei cunoaște. Am procese, dar îmi urmăresc dreptul meu.

— Foarte bine, așa trebuie să facă fiecare... aprobă Nacovici.

— Se-nțelege. Și sînt econom pentru că banul se cîștigă cu muncă cruntă. Eu, cucoane, nu șăguiesc; eu muncesc. Ce ți-a mai spus? C-am fost un calic ș-acu am început a cumpăra moșii. Așa-i. Mie nu mi-i rușine de asta. Am fost vatav. Ș-acuma sînt stăpîn. Nu știu însă dacă ți-a spus, cucoane, că eu îs cu dreptate. Ai un drept? poftim! Am un drept, — să mi-l dai! Asta-i toată filosofia.

Evghenie Ciornei vorbea cu cea mai desăvîrșită liniște și stăpînire de sine.

Chelnerul sosi. Se întoarse spre el.

— Ce este? Nu-mi trebuie nimic. Am mîncat.

— Poate bei o cafea, cucoane, interveni Filip. Ai venit la noi, macar cu atîta să te cinstim.

— Bine, să-mi aduci atunci o cafea mare... porunci Ciornei. Pînă ce pleacă trenul meu spre Roman, avem vreme să schimbăm două-trei cuvinte.

— Cum se poate, domnu Ciornei? pleci la Roman? tresări Şapsa. Atunci cum rămîne afacerea? Cuconaşu trebuie să vie peste trei sferturi de ceas de la Iaşi. Era vorba să te întîlneşti mîni-dimineaţă cu el.

— Bine, răspunse liniştit Ciornei; mîni-dimineaţă sînt aici. Am afaceri la Roman, şi trebuie să văd pe omul meu chiar în astă-noapte. Cu trenul celalalt mă-ntorc şi mîni-dimineaţă sînt la întîlnire. Vra să zică, boierul vine. Asta-i întăi: să vie el, că eu nu lipsesc.

— Vine negreşit, hotărî Nacovici. Am primit telegrama; am şi pregătit odăile.

— Foarte bine. Eu însă întăi şi-ntăi am vrut să mă-ntîlnesc cu dumneavoastră. Trebuie să ştiţi că vin de la Iazu Crucii. Am văzut moşia. Şi ast' noapte a trebuit să dorm tot în tren, învălit în lupu meu, dar am văzut-o. E cam neîngrijită. Acaretele cam vechi.

— Are moară bună... interveni Şapsa.

— Da, am văzut şi moara. Merge. Să vedem, poate c-o cumpăr.

— Nu-i cu de-a sila, domnu Ciornei, cîntă cu dulceaţă Şapsa. Să am eu atîtea mii de lei cîţi amatori se găsesc.

— M-am interesat şi de altele, urmă cu liniştea-i netulburată Evghenie Ciornei. Sînt oameni puţini pe moşie.

— Asta-i adevărat, recunoscu Filip.

— Nu-i nimic, se amestecă iute Şapsa. Îţi aduc lucrători din Bucovina cîţi pofteşti.

— Da? îngînă Ciornei. Acelora trebuie să le pui bani dinainte. Eu nu fac asemenea treburi. Mie îmi trebuiesc oameni pe moşia mea. Pe ţăranul meu îl am acolo. Îmi datoreşte parale, îl urmăresc, îmi lucrează. De ce rîzi, Şapsa?

— De ce rîd? Aici, pe Buciumeni, avem nouă sate şi opt sute pînă la o mie de gospodari. Dumneata, domnu Ciornei, ai avea aici în fiecare an o mie de procese!

— Ei şi? asta-i de haz? Dacă le-am dat banul meu, n-am dreptul să-i urmăresc? Ba eu îi urmăresc, îi strîng în chingi. Eu îs cu judecata şi cu dreptatea.

— Avem şi noi aicea destule procese... mărturisi Nacovici.

Urmă o clipă de tăcere. Chelnerul aduse cafeaua. Ciornei apucă numaidecît ceaşca şi-ncepu să soarbă din ea.

— Eu, cucoane Filipe, începu el iar, pun mai mare preţ pe muncitori decît pe pămînt. Aicea într-adevăr aveţi braţe. Aşa moşie mi-ar plăcea şi mie.

— Deocamdată nu-i de vînzare... observă Şapsa.

Ciornei depuse ceaşca.

— Nu-i de vînzare azi... rosti el cu obraz neclintit, şi privi pe rînd la misit şi la vechil.

Nacovici simţi în el ca o nelinişte vagă. Şapsa-şi închise ochiul.

Se sculară tăcuți. În juru-le pornise o mișcare deosebită. Sosea trenul de Iași. Șapsa porni către ieșire. Nacovici rămase în urmă, ca să plătească chelnerului. Încărcîndu-și calabalîcul, Evghenie Ciornei îi zise, fără să-l privească :

— Noi trebuie să mai vorbim singuri, cucoane Filipe... Ne vedem mîni.

Cînd trecu pe lîngă Șapsa, ovreiul îi atinse brațul, apoi îi șopti :

— Domnu Ciornei, vorba noastră rămîne bună.

— Care vorbă ?

— Cu Iazu Crucii. Mi se pare că vrei să cumperi Iazu Crucii dacă nu mă-nșel.

— Se poate să cumpăr, se poate să nu cumpăr, Șapsa. Să vedem.

— Bine, dacă cumperi, învoiala noastră se știe.

— Care învoială, Șapsa ?

— Comisionul meu.

— Dreptul tău, Șapsa, nu ți-l ia nimeni... răspunse Ciornei.

«Dacă nu discută, se gîndea ovreiul, atuncea fără îndoială că are alte planuri și nu cumpără Iazu Crucii.»

Mașina trecu pufnind, vagoanele se opriră scurt ; călătorii începură a se încrucișa ș-a se păli unii de alții. Subcomisarul gării, om mărunt și negricios, purtînd pe el haine civile și chipiu în cap, trecu grăbit cu doi vardiști după dînsul. Îl urma foarte de aproape și Iacobache Alexandrescu, suflînd trudnic.

— Vine boierul! zise el lui Filip Nacovici, încercînd să pară vesel.

Vardiștii și subcomisarul se rotiră de cîteva ori la scara unui vagon de clasa întăia. Mișcarea însă se potolea.

— Faceți loc! faceți loc! se agita primarele.

Filoti se coborî încet din vagon. După el, cu cîteva bagaje în mînă, semeț, Jean Cavalier. Doi hamali se opintiră după aceea cu geamandane mari. Evghenie Ciornei se oprise o clipă, ca să privească această coborîre. Apoi se mișcă și trecu liniștit înainte, cu calabalîcu-i sărăcăcios.

— Aici ești, Filipe? întrebă Filoti. Ai primit înștiințare la vreme? foarte bine.

— Cuconașule, raportă respectuos vechilul. persoana lui Șapsa e aici mîni-dimineață. La cîte porunciți să-l aduc la dumneavoastră?

— La zece, ori la unsprezece, Filipe... cînd vrei. Veniți la unsprezece. Să nu lipsească Șapsa.

— Nu, cuconașule, răspunse Șapsa; eu sînt totdeauna în umbra dumneavoastră.

— Aici erai, Șapsa? Foarte bine. Văd și pe primar. Ce poftești, primarule? Parcă vrei să-mi spui ceva.

— Cuconașule, șopti Iacobache înclinîndu-se cu călcăiele lipite și cu cușma în mînă; dacă nu vă supărați, vreau să mă primiți și pe mine... pentru o rugăminte: două vorbe...

— Cum? a! pentru chestia dumitale, vorbi tare Filoti Bine, să vii... Dar trebuie să mă-ntîlnesc

întăi cu prefectul: să văd ce este, ce ticăloșie ați făcut...

— Nu-i nici o ticăloșie, cuconașule, șopti pripit și rugător Iacobache, nu-s decît intrigi și invidie.

— Avem să vedem, sfîrși Filoti fără să-l privească.

Primarele se răsuci brusc:

— Faceți loc... faceți loc!

Îmbulzeala însă se potolise — și boierul putu trece spre ieșire, urmat de mica-i escortă.

CAPITOLUL IX

Tinereță bolnavă de dragoste

Madame Arnold căzuse la pat și Annette o privea cu îndoială, umblînd în juru-i și pregătindu-i un ceai de tei. O privea cu îndoială, zîmbea ușor și căuta s-o mîngîie. Mademoiselle Annette lesne putea judeca pricina spaimelor profesoarei. Căci madame Arnold la urma urmei era un paznic credincios care trăgea foloase însemnate din situația pe care o avea. Scena de disperare era puțintel cam naivă. Orișicîte alte pricini ascunse căuta să imagineze, mademoiselle Annette nu găsea nimic serios. Profesoara își dăduse pe față teama și-n cursul zilei, — acuma exagerarea asta nu mai avea nici un rost.

— Bine, dragă madame Arnold, dacă nu-mi poți mărturisi pricina adevărată a spaimelor dumitale, atuncea să-ți dovedesc eu că n-ai dreptul nici să fii macar îngrijată...

Madame Arnold sta în perne mari și sub chilota[1]-i de puf. Cuprinzînd mîna elevei în palmele-i moi, zîmbi prietinos și cu tristeță.

— Draga mea, îngînă ea legănîndu-și capul, cum poți să-mi dovedești așa ceva?

---

[1] *Pilotă, chilotă* — plapumă călduroasă, umplută cu fulgi.

— Foarte bine. Să privim lucrurile cu răceală și să judecăm.

— Să le privim și să judecăm... suspină madame Arnold.

— Așa. Prin ce ți-am dat eu, dragă madame Arnold, motiv de spaimă?

Profesoara tăcu.

— Ți-am mărturisit eu singură că un tînăr, pe care nu-l cunosc, m-a întîmpinat o dată ori de două ori. Am eu vreo vinovăție?

— De trei ori... rectifică profesoara.

— Bine, fie și de trei ori. Dar am eu vreo vinovăție?

— Nu, drăguță, n-ai nici o vinovăție.

— Și după ce ți-am făcut mărturisirea, dragă madame Arnold, am ținut să ți-l arăt, ca să-l cunoști și dumneata și ca să-mi spui cine-i. Sînt puțin curioasă să știu cine-i. Ce grozăvie este în toată afacerea asta?

— Pîn-aici nu-i nici o grozăvie, drăguță.

— Așa-i că nu-i? Atunci să mergem mai departe, urmă precipitat eleva. Ți-am spus eu că mi-i drag? Nu ți-am spus. Nici nu știu cine-i. Nici din partea lui n-am putut să văd nimic decît o simplă curiozitate. Sîntem doi trecători și doi străini. Mîni poate să mă salute. Se poate să-i răspund și să trec zîmbind înainte. E ceva plăcut, dar e departe de ceea ce te înfricoșează pe dumneata. Dumneata, madame Arnold, crezi că tînărul pe care l-ai văzut va fi avînd un sentiment deosebit pentru mine? Eu nu cred.

— Tare mă tem că are! oftă madame Arnold, fixînd plafonul. Asta însă n-ar fi de mare importanță. Eu nu mă tem de asta.

— Atuncea de ce te temi, dragă madame Arnold? Eu nu te înțeleg.

— Draga mea, eu nu mă tem de el: mă tem de dumneata!

— De mine? se miră eleva.

Profesoara zîmbi și închise ochii. Cînd îi deschise, văzu pe Annette privind-o țintă.

— Ce te face să crezi asta?

— Nu cred, drăguța mea, nu ți-am spus asta. Mă tem.

— O, atunci poți fi sigură, dragă madame Arnold, n-ai de ce te teme.

Profesoara oftă. Annette păru a se gîndi o clipă. Apoi întrebă zîmbind:

— Chestia asta cred c-am limpezit-o, madame Arnold?

— Care chestie?

— Asta, în ceea ce mă privește pe mine.

— Da, mărturisi madame Arnold, încrețindu-și fruntea sub boneta de noapte.

— Tot nu vrei să mă crezi, dragă madame Arnold; cu toate acestea e așa cum îți spun eu.

— Ba te cred, drăguță. Dacă spui...

— Atuncea rămîne să vedem partea cealaltă. Dumneata crezi că tînărul acela are mai mult decît o simplă curiozitate?

— Știu eu? zîmbi profesoara luîndu-i iar mîna. Sînt două supoziții. Ori te iubește, ori te urăște...

— Dumneata glumești, dragă madame Arnold!

— Nu glumesc, drăguță; dar mai pot admite că nici nu te iubește, nici nu te urăște...

— Se poate asta? întrebă cu seriozitate Annette.

— Mi se pare că nu se poate. Dar dacă zici că dumneata n-ai avut decît o simplă curiozitate și-ncolo nimic, ce simte el ne poate fi întrucîtva indiferent.

— Adevărat... mărturisi Annette și începu să pregătească al doilea ceai de tei.

Umbla sprinten în pantofii ușori, pe covorul moale. În lumina lămpii cu abajur, mîinile-i albe se mișcau agil între tacîmuri. Gîndurile însă îi erau aiurea și ochii i se depărtaseră de madame Arnold.

Gemînd, profesoara se ridică puțin în perinile ei și primi ceașca. Annette se așeză în fotoliul scund, alăturea. De două ori întoarse ochii ascuțiți către madame Arnold. Voia să înceapă iar vorba. Nu găsea însă legături potrivite și nu știa ce asigurări ar mai putea da. Mama Maria se liniștise în bucătărioara ei. Afară suna un vînt cu învăluiri violente. Fata se aplecă asupra ceasornicului mic de argint de pe măsuța de noapte și se miră de ora tîrzie.

— E tîrziu, madame Arnold; ai să poți dormi?

— Am să-ncerc, drăguță. Du-te și te culcă.

Rămasă numai în aburul de lumină al candelei, profesoara se gîndi puțină vreme la întîmplările zilei. Oricît de tulburată era, truda birui și adormi îndată. Annette însă nu avea liniște în odăița ei.

Așternutul alb rămase nedesfăcut multă vreme. Stătu un timp pe-un scăunaș în fața sobei, și limbi de flacări mici tremurară o vreme în ochii ei. Ridicîndu-se încet trecu la fereastră. Înălță storul și privi printre gratii în grădina nedeslușită, pînă ce văzu în întuneric alt foc despletind limbi fantastice. Își rezemă fruntea de geamul rece, închise ochii, și sufletul ei se zbătu între viitor și trecut ca-ntre două nopți. Suspinînd, lăsă storul și băgă de samă că lampa din iatac rămăsese stînsă. O aprinse. Găsi sub lumina ei o horbotă începută. O luă între degete și începu să poarte inglița. Așa i se păru că se poate gîndi în voie și căzu iar pe scăunaș, înaintea focului.

*

A doua zi dimineață, profesoara se îmbrăcă, hotărîtă să plece la lecțiile din oraș. Era însă tot indispusă și părea lovită de o mare oboseală. De aceea se resemnă să vadă pe altcineva turnînd cafeaua cu lapte și pregătind tartinele. Mama Maria îi împinse ș-a doua ceașcă ș-o îndemnă cu putere.

— Mata să iei încă o porție. Nu trebuie să s[illegible] așa, trebuie să te lupți...

— Nu știu dacă am să pot face azi lecțiile... suspină madame Arnold, încercînd să biruiască și a doua ceașcă. Nu știu ce să fac.

— Nu te duci... îi răspunse Annette zîmbind. Stăm acasă.

Privirea ei, cea din adîncuri, cercetă un moment obrazul profesoarei. Domnișoara Annette avea bănuiala că madame Arnold ține să steie acasă din alte motive.

— La urma urmei, zise ea cu răceală, am putea aduce o sanie. Ai putea face lecțiile mult mai ușor.

— Nu cred să pot nici așa... oftă madame Arnold.

— Cu toate acestea, dragă madame Arnold, zise Annette rîzînd cu răutate, te încredințez că în lipsa dumnitale n-am să fug nicăieri...

— Vai, draga mea, se jelui profesoara, de ce vorbești așa? Nu ți-i milă de mine?

— Ba da, madame Arnold; am spus o prostie. Iartă-mă...

Profesoara tăcu și-și sfîrși cafeaua cu lapte.

— La urma urmei, zise ea cu blîndeță, tot am să rog pe mama Maria să trimeată pe flăcăuașul de la vecini după o sanie. Vreau să expediez macar cîteva bilete de scuze... Mă pun imediat să le scriu...

Cel dintăi bilet pe care-l scrise madame Arnold la măsuța de lîngă fereastră, în iatacul ei, era adresat d-lui Leon Mihalovici.

La ceasul 10. Leon Mihalovici se și înfățișă și găsi pe profesoară singură, în odăița ei. Lepădase andrelele pe care le minuia în neștire, împresurată de griji ca de țînțari veninoși. Își freca încet mînile și-și frămînta degetele. Abia se așeză domnul Leon pe scaun, și ea-l întrebă, cu privirile tulburi:

— Ce facem, domnule Mihalovici? Asară ai plecat aşa şi m-ai lăsat fără nici un rezultat şi fără de nici o idee.

Domnul Leon Mihalovici o privi cu linişte.

— Ascultă, madame Arnold, — dac-aş fi avut o idee, n-o ţineam pentru mine, căci n-aveam ce face cu dînsa. Asară îmi era şi mie capul deşert ca un balon. Cînd s-apucă oamenii tineri să facă o poznă, cam greu s-o descurci. Mai ales aici e o poznă mai încurcată decît toate poznele. Ce eram să fac? Mi-am luat pălăria şi bastonul şi m-am dus.

— Şi ce facem? rămînem aşa, domnu Mihalovici?

— Stăi, madame Arnold, — nu spun aşa ceva. Mai întăi, asară nu m-am dus acasă. Am umblat aşa, poate cade peste mine o inspiraţie din cer. Am văzut şi pe boier, şi pe domnu Costi. Nu te spăria, madame Arnold — ei nu ştiu nimica din nacazul dumnitale. Te asigur că au dormit cu visuri plăcute. M-am dus şi eu acasă cam tîrziu, dar tot am avut vreme să clocesc o idee, două, şi să scot cîţiva pui. Madame Arnold, dacă-i vedea şi-i vedea că altfel nu se poate, ai să-i arăţi domnişoarei Annette adevărul. Şi să-ţi spun ceva: mai bine mai degrabă decît mai tîrziu.

— Nu ştiu, nu mă pricep ce să fac, domnu Mihalovici. Mi-i groază numai cînd mă gîndesc.

— Ţi se pare, madame Arnold. Dacă va trebui, ai să-i spui şi n-are să-ţi fie groază. Se poate însă să scapi şi fără asta, dacă băietul se joacă numai, ca un vrăbioi pe o creangă. Nu prea îmi vine a

crede, dar se poate. Am înțeles, asară, că domnu Costi se întoarce la Paris. Trebuie să plece cît de degrabă ; peste cîteva zile. Pe urmă și boierul se duce la București la sfîrșitul săptămînii. Acolo stă la lucrările parlamentului pînă-n sărbători. Se duce întăi pe la moșii, și pe urmă de-a dreptul la București.

— Și pe Annette o lasă aici ? întrebă cu îndoială profesoara.

— Ai puțină răbdare, madame Arnold. N-o lasă ; cel puțin așa am înțeles eu. Înainte de a pleca la moșii, trece pe-aici. Mi-a spus mie asară Cavalier, să-ți comunic. Vine desară, și de la dumneavoastră se duce la gară. Vra să zică, dumneata în două-trei zile ai să faci drumul la București, ca și altădată, ca să-ți conduci eleva. Dacă tînărul pleacă într-o parte și tînăra se duce-n alta, atunci totul s-a isprăvit, și dumneata, madame Arnold, poți să-ți bei în liniște cafeaua cu lapte, ca și pînă acuma.

— În sfîrșit, suspină profesoara, pare că se face lumină. Nu știam cum am să ies de aici.

La vremea mesei, mademoiselle Annette băgă de samă două lucruri : Întăi, profesoara părea ceva mai liniștită și mai senină. Al doilea, mînca cu deosebită poftă șnițelu-i vienez, întovărășit de o farfurie plină de cartofi *paille* [1]. Îmbunătățirea aceasta se răsfrînse și pe fața domnișoarei Annette.

[1] Pai (fr.).

Zîmbetul ei era întovărăşit de o privire malițioasă, totuşi era un zîmbet.

— Văd că ți-i ceva mai bine, dragă madame Arnold; a trecut astăzi pe-aici domnu Leon Mihalovici. Ți-a adus vreo veste însemnată?

— Mi-a adus o veste care te interesează pe dumneata, drăguță.

— Pe mine? Cum se poate? Ce veste?

— Trece domnu desară pe-aici, ca să te vadă...

Mademoiselle Annette întoarse brusc ochii spre fereastră, ca şi cum vestea ar fi fost o oglindă orbitoare.

— Pe urmă, pleacă îndată la Buciumeni.

— Pleacă imediat? în astă-sară?

— Da, are treburi importante la moşii...

Mademoiselle Annette zîmbi plăcut profesoarei sale şi obrajii i se îmbujorară. Primi prăjiturile pe care i le scoase în farfurie profesoara, însă muşcă numai o dată din una. Părea bucuroasă că madame Arnold şi-a venit întrucîtva în fire şi o îndemnă să mai ia din dulciurile cu cremă, care erau foarte bune

— Îmi cunoşti toate slăbăciunile... oftă madame Arnold şi zîmbi cu dragoste elevei sale.

Ziua trecu monotonă şi cenuşie. Afară ningea mărunt ş-un vînt de miazănoapte fulgera din cînd în cînd învăluiri şi spulberări. În salonaşul domnişoarei Annette era călduț, şi madame Arnold, aşezată cu toată greutatea în fotoliul ei obişnuit, avea o nouă mulțămire, admirînd vremea duşmănoasă

de-afară. Fără îndoială, nu era o zi de plimbare. Nici ea de altminteri nu era îndestul restabilită, ca să îndrăznească a ieşi pe viscol.

— Ce viscol, ce viscol! suspină ea într-o vreme.

— Mie nu mi se pare că-i chiar viscol, madame Arnold, şi se poate să steie. De altminteri mi-i indiferent. Astăzi cred că nu ies. Nici dumneata nu mă poţi întovărăşi...

Madame Arnold cugeta că poate întîlnirile n-au loc în fiecare zi. Poate lunea e o zi de repaos. Totuşi fu recunoscătoare domnişoarei Annette că stă acasă pe asemenea vreme. Şi urmărea cu indiferenţă lecţia elevei, care-şi trecea încet, în caiet, întrebări şi răspunsuri franţuzeşti. Peniţa scîrţîia în liniştea camerei. Din cînd în cînd mademoiselle Annette ridica fruntea şi privea gînditoare la pîlpîirile ninsorii.

Înserarea veni curînd şi amîndouă femeile stătură un timp numai cu lumina focului, vorbind despre lucruri indiferente. Apoi soneria se auzi de trei ori scurt, la intervale regulate.

— Madame Arnold, aprinde te rog lampa... tresări mademoiselle Annette, c-o voce în care se simţea nelinişte. Trebuiesc lăsate storurile...

— Da, da, drăguţa mea; du-te şi deschide.

— Imediat madame Arnold. Numai am să te rog, dragă madame Arnold, să nu pleci... Stai aici, mai ales că e numai în trecere...

— Bine... bine... răspunse profesoara aprinzînd un chibrit

Annette pornise repede. Trecu prin coridor, dădu în antretul de la stradă. În fața ușii se opri gîfîind. De dincolo însă Filoti îi auzise foșnetul rochiei, și bătu cu degetul în geamul mat. Mademoiselle Annette întoarse cheia. Boierul intră învălit în blană. După ce încuie ușa, Annette își lăsă mîna într-a lui Filoti și-l conduse prin întuneric la salonaș. Femeile îl ajutară să se dezbrace. El trecu după aceea lîngă sobă și rămase acolo în picioare, rezemat de un stîlp, cu zîmbetu-i vag.

— Am fost foarte ocupat în vremea din urmă, vorbi el întorcîndu-se către mademoiselle Annette.

Ea ridică o clipă ochii și urmă să-și rînduiască măsuța.

— Am fost înștiințată, răspunse încet.

Filoti o privi atent.

— Ce ai? pari indispusă.

— Puțintel, îngînă ea, fără să ridice ochii.

— Bine, bine... avem să ne-mpăcăm... o mîngîie Filoti c-o intonație de glumă. Acuma, sînt nevoit să plec imediat la moșii. Tot am vrut să te văd ș-am amînat pînă-n ultimul moment. Am venit să-ți spun că la sfîrșitul săptămînii voi fi la București. Nu mă mai întorc în Iași. Madame Arnold va primi o telegramă și te va întovărăși în tren ca și altă dată. Debarcați la hotel Boulevard. Ești mulțămită?

— Sînt mulțămită, răspunse mademoiselle Annete încet.

Boierul întoarse ochii spre madame Arnold: o văzu zîmbind.

— Madame Arnold, zise el, mai stăi o clipă. Ai să mai ai nevoie de ceva bani. Pentru asta, Leon Mihalovici vine la dumneata mîni sau poimîni.

Profesoara se înclină. Annette se îndreptă spre boier, cu zîmbetu-i dulce.

— Înainte de a pleca, ai vreme să bei o cafea?

— Nu, nu, replică Filoti. Îmi pare rău, dar n-am vreme. Trebuie să umblu și pe jos cinci minute, pînă unde mi-am lăsat sania. Cavalier va fi ajuns cu bagajele la gară. Ai să-mi mai spui ceva deosebit? Ai vreo dorință?...

— Acuma sînt liniștită... vorbi Annette zîmbind. N-am nevoie de nimic...

Filoti privi camera cunoscută, ca și cum atunci o vedea întăi. Își opri ochii asupra fetei și stătu o clipă în cumpănă. Apoi se pregăti de plecare, vădit contrariat. În întunericul antretului Annette își simți mîna strînsă. Ca-n alte dăți, boierul se aplecă asupră-i. Ea-și feri ușor gîtul, rîzînd șoptit: «Ți-i udă blana...» Apoi închise pripit ușa după dînsul, și se întoarse domol, prin întuneric, spre lumina salonașului.

*

În ziua următoare, marți, soarele bătu în geamurile înflorite de ger, și mademoiselle Annette, întorcîndu-și fața spre lumină, stătu o vreme în așternut ghemuită, concentrată, gîndindu-se adînc. Apoi sări hotărîtă și începu să se îmbrace. Altă dată apa i se

părea prea rece; acum o primi cu plăcere, pe obraz, pe brațe și pe umeri; și stătu mult cu prosopul la oglindă, privindu-și atent pielea fină și strălucitoare și ochii de un albastru-închis, aproape ca toporașul. Ochii aceia, sub sprîncenele lor subțiri, părură a-i spune lucruri surprinzătoare, căci începu a rîde privindu-i.

Umbla grăbit printre scaune și dulapuri căutîndu-și toate bucățile mărunte ale costumului. Veni iarăși înaintea oglinzii, ca să-și mai potrivească o dată părul și cozile mari în pieptene și în spelci[1]. Se privi pe partea dreaptă, apoi pe partea stîngă, mlădiindu-se, — pe urmă auzi pe mama Maria rîzînd lîngă ușă:

— Cine cîntă așa de dimineață? Îți ascult întăia oară viersul, domnișoară!

Mademoiselle Annette nu răspunse, ca și cum ar fi fost prinsă asupra unei fapte rele. După aceea rîse și ea întorcîndu-se spre bătrîna servitoare.

— Nu poftești mata la cafea, duduie?

— Ba da, ba da... Cred că madame Arnold e mai bine astăzi. Nu-i așa că s-a sculat?

— O văd sculată, mi se pare că i-a trecut, și se duce la lecții.

— Atunci e foarte bine, mamă Marie...

Madame Arnold în adevăr părea destul de întremată. Cînd auzi de cîntecul elevei, păru veselă și bucuroasă, dar îndată începu să aibă îndoieli asupra

[1] *Spelcă* — ac de păr.

sănătății sale. Nu știa dacă are să poată să-și ducă la bun sfîrșit lecțiile. Totuși trebuia să încerce. Viața-i plină de greutăți, de năcazuri și de datorii. Dacă ar fi fost destul de cuminte în anii cei tineri și fericiți, acuma n-ar fi fost nevoită s-alerge prin ger și vînturi.

Fără îndoială că mademoiselle Annette, în alte împrejurări, s-ar fi grăbit să se intereseze despre tot ceea ce s-a petrecut în acei ani tineri și fericiți; acum însă gîndurile ei erau ca și apa din pahare, care tremura în colori schimbătoare, străpunsă de razele filtrate prin florile de ghiață ale geamurilor. Madame Arnold plecă la lecții, și se întoarse grozav de obosită. Nici mîncarea îmbielșugată, nici prăjiturile, nici cafeaua, nici odihna de-un ceas nu izbutiră s-o facă a-și veni în fire. Mademoiselle Annette păru întăi neliniștită de această stare de lucruri, pe urmă o înțelese și o primi cu liniște.

— Vra să zică astăzi n-ai să poți ieși, dragă madame Arnold? întrebă ea, strecurînd spre profesoară privirea cea rea.

— Nu, drăguță, nu pot. Cu plăcere mare aș ieși, dar nu pot.

— Zici cu plăcere, dragă madame Arnold? Asta nu prea cred. Nu-i nimic, dacă nu poți, dumneata rămîi acasă. Am să ies eu un ceas. Am nevoie numaidecît. Mă înăbuș de două zile.

— Ai așa de mare nevoie, drăguța mea? Într-adevăr? Văd că trebuie să te duci, văd; și cînd ai să

te-ntorci, o să mă găseşti probabil în pat cu ceaiuri şi cataplasme împrejurul meu.

— Ba nu, madame Arnold.

— Ba da, draga mea. Te duci să vezi iar pe tînărul acela care ne tulbură liniştea.

— Ba nu, madame Arnold, nu mă duc pentru asta, nu ştiu dac-am să-l întîlnesc, şi te-asigur că n-are să se-ntîmple nimic. Pe urmă, nu mă duci la Bucureşti, madame Arnold? N-au să se isprăvească toate? La revedere, dragă madame Arnold, mă duc mai devreme, ca să mă întorc mai curînd...

Profesoara se mişcă, îmboldită de nelinişti ascuţite. Era foarte dispusă acuma şi hotărîtă să-şi întovărăşească eleva; dar era prea tîrziu.

Rămase oftînd în fotoliu. Annette o părăsise grabnic.

Afară era un ger subţire, pe-o vreme lină. Mademoiselle Annette păşea mărunt pe drumul ştiut. Trecu în lungul străzii Lăpuşneanu şi către bulevardul Carol. De două ori îi tresări inima, cînd ochii ei lacomi părură a deosebi departe, între trecători nedesluşiţi, o siluetă cunoscută. Nu era însă nimic. De două ori veniră spre ea mutre comune şi nesuferite. Se întoarse iar în strada Lăpuşneanu, pînă la hotelul Traian, pe urmă iar făcu acelaşi drum îndărăt, pînă la cofetăria Tuffli. Era singură, între fugare chipuri indiferente. I se îmbujoraseră obrajii şi-i căzuseră braţele obosite, în lungul trupului. Mergea acuma încet, pe strada Ştefan cel Mare şi spre casă. Începea să însereze şi un fanaragiu bărbos se opri la un felinar, îl lăsă

aprins, şi trecu mai departe tuşind şi tîrîind prin omăt scara.

Atunci mademoiselle Annette avu un cutremur. Costi era lîngă dînsa. El salutase politicos şi-n tăcere. Ea-i răspunse întorcînd spre el o clipă ochii, apoi începu a păşi mai iute, ca şi cum voia să scape de-o primejdie. După puţină vreme îşi domoli iar mersul, cu inima bătînd. Tînărul se afla tot lîngă dînsa.

— Eram foarte neliniştit, vorbi el cu un glas plăcut, aştept aici de-un ceas. Am aşteptat şi ieri.

— Pe cine aşteptaţi? întrebă mademoiselle Annette, şi-i tremura glasul.

— Cred că se ştie... zîmbi el. Îmi permiteţi să vă întovărăşesc cîteva clipe ?

Ea nu răspunse. El îi cuprinse uşurel braţul. Domnişoarei Annette mişcarea aceasta i se păru discretă şi respectuoasă. Era necesară şi pentru trecătorii pe care-i întîlneau.

— Credeam c-am fost uitat, şi eram nefericit... şopti tînărul.

Mademoiselle Annette n-avu putere să răspundă. Clătină numai din cap. El înţelese.

— Atunci îmi daţi voie să vă întovărăşesc pîn-acasă. Ştiu unde staţi. Am izbutit în sfîrşit să capăt astăzi şi puţine informaţiuni.

Mademoiselle Annette îl privi puţin spăriată.

— Sînteţi în pensiune la o profesoară, urmă el: sînteţi orfană, şi aveţi rude în judeţul Fălciu, mi se pare.

Mademoiselle Annette se simți mai liniștită.

— N-aveți cunoștinți în Iași? Trăiți așa, singură...

— Da, singură, mărturisi cu emoțiune mademoiselle Annette. Sînteți bun, domnule, să-mi spuneți cine sînteți?

— Fără îndoială; iertați-mă că nu m-am prezentat imediat.

Și tînărul își spuse numele.

Mademoiselle Annette șovăi, ca și cum s-ar fi împiedicat de ceva, și se sprijini de brațul tovarășului său.

— Da? întrebă ea, cu glas stîns. Și-l privi cu ochii mari, cu gura ușurel întredeschisă.

— S-a întîmplat ceva? Ce este? întrebă îngrijat și afectuos Costi.

— Nu, nu; nu s-a întîmplat nimic... Am avut așa, o părere. Am mai auzit de numele dumneavoastră. Și mi se pare că v-am mai văzut cîndva, altă dată...

— Cînd? Unde? întrebă cu interes tînărul.

Dar mademoiselle Annette nu putea să spuie. Inima îi era mușcată de o durere așa de aprigă, încît abia avea putere să se ție în picioare și să-și stăpînească plînsul. Își mușca buzele și simțea o otravă amară în fundul gurii. Îl mai văzuse, îl mai văzuse o dată; ș-acuma își aducea aminte. Nu este nici o îndoială, și nici o potrivire de nume.

— De ce nu-mi răspunzi? întrebă c-un glas prietinos Costi.

— Nu știu, n-aș putea spune cînd și unde... îngînă ea. Am ajuns acasă? Trebuie să intru.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Costi. Pari tulburată.

— Da, sînt tulburată, mărturişi mademoiselle Annette şi încercă a rîde. Dar nu-i nimic.

— Ne vedem mîni?

— Fără îndoială.

— Nu eşti supărată?

— Nu, nu.

— Mîni, la ce ceas? Ca şi astăzi? Negreşit.

— Da, da. La revedere.

El îi reţinu mîna, o ridică şi i-o sărută mîngîind-o. Ea îl privi cu nişte ochi aşa de mari, aşa de frumoşi şi strălucind de lacrimi, încît Costi simţi în el dorinţa şi iubirea crescînd ca nişte flori miraculoase. Se despărţi de ea fericit şi ameţit.

După ce închise uşa, mademoiselle Annette stătu puţin în loc cuprinzîndu-şi pieptul cu mîinile, apoi trecu mai mult în fugă prin săliţă, intră în salonul ei şi căzu pe o canapea cu obrazu-n manşon, zguduită de plîns. O genună neagră se deschidea înainte-i şi nu înţelegea ce putea să se mai întîmple. Se socotea cea mai nefericită dintre fiinţi. Cînd madame Arnold o atinse pe umăr şi-i întoarse fruntea, înfricoşată şi ea, mademoiselle Annette îşi şterse repede lacrimile ş-o privi cu duşmănie.

— Dac-ai ştiut, de ce nu mi-ai spus, madame Arnold? Ce-ai făcut!... De ce m-ai lăsat?

— O, draga mea, suspină profesoara, n-am ştiut nici eu pînă ieri. Ai dreptate, sînt şi eu vinovată; am greşit că te-am lăsat să te duci şi astăzi; era întăi necesar să-ţi spun ce aflasem şi eu.

— Ba trebuia să ies ; numaidecît trebuia să ies. De la cine ai aflat ?

— De la domnu Leon Mihalovici.

— Prin urmare, v-ați înțeles, ați cercetat și ați urmărit ! strigă mademoiselle Annette cu mînie. Ce însamnă asta ? Nu sînt roaba nimănui ! Am și eu un suflet.

— Nu te-a urmărit nimeni, drăguță, încerca s-o liniștească profesoara. Domnu Mihalovici l-a văzut și l-a cunoscut pur și simplu. E om de afaceri al lor.

— Ba ați urmărit ș-ați spionat ! gemu cu îndărătnicie mademoiselle Annette și-și vîrî iarăși cu putere nasu-n manșon. Nu mai am nevoie de nimic, lăsați-mă-n pace.

— Fii rezonabilă, drăguța mea, vorbi mai sigură de sine madame Arnold și-i întoarse fruntea către sine. E mai bine c-ai aflat chiar de la început !

Mademoiselle Annette o respinse cu violență ; apoi, tresărind din locul ei, cuprinse pe profesoară de umeri și-și plecă fruntea-n pieptul ei, c-o nouă izbucnire de plîns.

— Ce fac eu acum, madame Arnold ? Nu mă mai duc la București, renunț la toate.

— Fii cuminte, drăguță. Ai să te duci. E mai bine așa.

— Atunci vreau să plec imediat. Nu mai pot sta aici. Cu nici un preț nu mai pot sta. Mîni are să mă caute. Ce fac eu ?

— V-ați dat întîlnire pe mîni ? Cum ? De ce ?

— Da, da. Nu mă-ntreba de ce. M-a adus pîn-acasă. A spus că vrea să mă vadă mîni. Să plecăm imediat.

— Nu se poate, draga mea, pînă ce nu primim întîi telegrama.

— Nu-nțelegi, madame Arnold, că nu se poate să stau? Mă duc undeva, oriunde, numai să nu stau aici. Chiamă pe Petrușca și trimete-mă la Poieni, la prietina dumnitale, unde am mai fost. Am nevoie să mă duc undeva, să mă ascund.

Madame Arnold fu foarte mulțămită de felul cum se orînduiau lucrurile singure, însă nu zîmbi. Însăși Annette dădea soluția la care se gîndise și profesoara.

Către Poieni, într-un loc poetic, bătrîna madame Zorn avea vie și îngrijea cu multă pricepere o prisacă cu stupi sistematici. Petrecuseră, în vacanță, acolo, multe zile frumoase și liniștite. Fără îndoială că madame Zorn n-are să se mire de nimic și are să fie foarte bucuroasă că primește o vizită în singurătatea ei.

— Cum aș vrea să mă duc și eu acolo, macar pe o zi! suspină madame Arnold. Foarte bună idee. Sînt bucuroasă că ai găsit așa de degrabă o soluție. Madame Zorn are să te privească întîi prin ochelari, de-aproape; apoi are să te îmbrățișeze ș-are să te-ntrebe dacă-ți place mierea, și hidromelul [1]...

Mademoiselle Annette rămase pe gînduri.

---

[1] *Hidromel* — băutură obținută prin fermentația alcoolică a mierii cu apă ; mied.

— Da, trebuie să mă duc! hotărî ea cu glas încet și cu privirile duse.

Atunci se lumină de zîmbet obrazul profesoarei. Se aplecă cu dragoste spre eleva ei și o sărută pe tîmplă.

Criza încă nu se isprăvise și lacrimile se întoarseră iar. Madame Arnold suferea și era jignită mai ales de acea privire rece și străină, care se ridica din adîncuri necunoscute sub sprîncenele contractate ale elevei sale. Totuși, hotărîrea plecării la Poieni rămase în picioare.

*

Miercuri, Costi așteptă pînă la înserat în strada Ștefan cel Mare, plimbîndu-se la deal și la vale din ce în ce mai neliniștit. Noaptea îi fusese foarte agitată. Își încercase pînă-ntr-un tîrziu norocul la Jockey-Club și pierduse. Primi zîmbind sugestia unei vechi superstiții a generațiilor de înamorați și propuse cîtorva tovarăși tineri să deșerte mai multe sticle de Cotnar vechi, la un vestit local de noapte în Iași, care se chema *Château aux fleurs*. Somnul apoi îi fusese plin de viziuni plăcute și tulburătoare. Unele din ele îi rămăseseră îndărătnic pe retină, pe cînd se plimba în lungul străzii, așteptînd. Trecu fanaragiul cel bărbos, tîrîndu-și scara; se aprinseră toate felinarele și toate luminile caselor; domnișoara Annette nu se arătă. Neliniștile a două ceasuri de aș-

teptare începură să ieie o formă. S-a întîmplat fără îndoială ceva grav. S-a îmbolnăvit poate. Avu înainte-i vedenia ei, cu ochii întrebători și aburiți de lacrimi. Se poate întîmpla să fie și altceva. Ființa aceea de o frumusețǎ așa de caldă și surprinzătoare nu era cunoscută în Iași. N-auzise încă pe nimeni vorbind de ea, deși el era plin ca un potir de farmecul ei. E o ființă retrasă și pare a avea ceva misterios în existența ei. Aici trebuie căutată lămurirea unor anumite gesturi și priviri, care-l miraseră întrucîtva în ajun. «Este ceva la mijloc...» murmură Costi. Și în același timp, printr-o serie simplă de raționamente, se încredință că nu era indiferent acelei persoane tainice. Dimpotrivă. Ultima ei privire avea ceva pasionat; încă o simțea în el, c-o înfiorare.

Făcu drumul încet pînă în stradela retrasă. Privi ferestrele cu storuri lăsate: numai prin una pătrundea lumină. Așteptă un timp; apoi se întoarse domol, mai nădăjduind încă s-o întîlnească. N-o întîlni și i se strînse inima. Începu să aibă îndoieli. Se îndoia de toate și de orice. La Jockey-Club pierdu cu dispreț zece ori douăsprezece bancnote mici. Pe urmă începu să se gîndească ce are de făcut. După multe soluții extraordinare și întortochiate, găsi pe cea mai simplă: să-i scrie o scrisoare.

Intăi imagină o scrisoare lungă, cu reproșuri și declarații. Incet-încet o reduse pînă la o simplă întrebare: «Ce s-a întîmplat?». In întrebarea aceasta era toată situația și-i vibrau toate simțurile. Curier

mai bun decît Sava nu putea găsi. Sava era vizitiul lui, un om puțin vorbareț și destul de deștept. Era și singurul om care știa ceva din toată afacerea. Cînd Costi îi puse a doua zi în mînă biletul, el înțelese numaidecît și-ncepu a rîde, povestind încă o dată stăpînului cum a luat pe cucoane într-o sară, în sanie, pe strada Lăpușneanu.

— Să fii cu băgare de samă, Sava, îi hotărî Costi, și să-mi aduci numaidecît un răspuns.

Sava dădu din cap fără să clipească. Știa el ce înseamnă «numaidecît». Costi intră din balcon în odaia lui și așteptă pînă ce Sava trecu cu sania spre poartă. Atunci începu să se plimbe ca-ntr-o cușcă fără ieșire. După o jumătate de ceas, nu mai putu răbda. Își luă blana și căciulița și porni întru întîmpinarea săniei. În stradă îl văzu într-adevăr pe Sava, venind repede și învăluindu-se cu caii năprasnici. Îl opri. Vizitiul sări de la locul lui și scoase cușma.

— Ai adus răspuns?

— Nu, cuconașule. Nu-i acasă.

— Cine nu-i acasă?

— Duduia. Nu-i în oraș. E dusă.

— Așa răspuns îmi aduci? zise încet tînărul, privind cu mînie pe vizitiu. Atît?

— Nu, cuconașule, răspunse Sava zîmbind și scuturînd din cap. Acolo, m-am dat jos și m-am înfățișat cu scrisoarea. Cînd am sunat, s-a arătat în ușă

o femeie groasă ş-am văzut că-i bucătăreasa. Am întrebat întăi de doamna Arnold, precum mi-aţi spus. Nu era acasă; era la lecţii. Am întrebat pe urmă de duduie. Nu-i acasă. E dusă. Încep eu a vorbi ş-a o lua pe departe, că-i o chestie mare şi grabnică, şi-i spun eu multe; dar ea se ţinea bine, ş-a rămas că duduia nu-i acasă, pentru că-i dusă la o vie, lîngă Poieni.

— La o vie lîngă Poieni? întrebă cu mirare Costi. Care vie?

— Asta nu mi-a spus, nu pot ca să ştiu, cuconaşule!

Costi se urcă gînditor în sanie. Sava struni caii şi duse pe cuconaş înspre păduricea Copoului. Apoi îl coborî domol la vale, în pasul cailor. La ceasul acela, înaintea amiezii, uliţa era pustie. «Acuma el tace şi se gîndeşte, cugeta vizitiul, şi pe urmă are să puie la cale o poznă.»

Într-adevăr, cuconaşu Costi punea la cale o poznă.

— Ascultă, Sava, vorbi el, cu sprînceana-ncruntată. Opreşte ş-ascultă. Acuma mergem acasă. Deshămi caii şi-i hrăneşti cu ovăs. E vremea amiezii. Mînînci şi tu şi te pregăteşti. Îţi iei blana cea mare. Pui cergi în sanie. Înhămi ş-al treilea cal, prăştier. Mergem să căutăm via aceea de lîngă Poieni. Întrebăm în drum şi de-o sanie de piaţă, care trebuie să fi trecut ieri. Nu găsim azi, căutăm şi mîni. Numai să fie acolo.

— Acolo-i, cuconașule. Baba s-a dat de gol fără voie. Înțeleg eu. Fac îndată tocmai precum mi-ați poruncit.

*

La un ceas de la înserat, la via nemțoaicei, cum îi ziceau vecinii, începură a bate cînii cu îndîrjire. Era harmalaie de zăvozi și de cotei de nu se mai auzea nici în cer, nici în pămînt. Pintilie moșneagul porni de la bucătărie cu fînarul, să vadă ce este. Din sufragerie madame Zorn și cu Annette auziră glasuri de oameni, întrebări și răspunsuri.

— Poate-a venit sania să mă ieie, zise ea cu îndoială. Va fi primit madame Arnold telegrama și trebuie să plec la București.

— Se poate, drăguță? la vreme de noapte? vorbi cu grijă bătrîna, privind-o de aproape prin lentilele-i rotunde. Să vedem ce spune Pintilie. Mi-ar părea foarte rău. Rămîn iar singură.

Moș Pintilie tropăia prin cerdac, cu fînarul lui. Cînii se domoliseră.

Amîndouă femeile ieșiră în prag. Lumina le bătu în față.

— Ce este, moșule? întrebă Annette.

— O venit o sanie... răspunse moșneagul. Așteaptă la poartă. Iaca, este omul care vrea să vorbească cu mata.

— Am spus eu... se întoarse mademoiselle Annette către bătrînă. Ai venit să mă iei la Iași?

— Da, duduie, răspunse Sava, apropiindu-se.

— Te-a trimis madame Arnold? Mi se pare că am venit cu alt birjar.

Încerca să cunoască pe vizitiu prin întuneric.

— Da, răspunse cu hotărîre Sava. Am venit după poruncă şi trebuie să mergeţi. Am umblat şi pe la alte vii. Bine c-am nimerit.

Femeile se retraseră. Mademoiselle Annette începu să-şi caute lucrurile, fără grabă, cu umbra-i de tristeţă în priviri. Madame Zorn o ajuta, şi-i spunea o mulţime de veşti pentru biata madame Arnold, aşa de năcăjită şi aşa de ocupată. Nu pofteşte drăguţa domnişoară Annette un gavanoşel de miere? La Bucureşti nu se găseşte miere bună ca la Poieni.

— După ce te-ntorci de la Bucureşti, să vii negreşit să mă vezi, domnişoară Annette, sfîrşi madame Zorn, sărutînd-o. Totdeauna cînd te văd, mă bucur şi-ntineresc. Numai să fii mai veselă şi mai puţin gînditoare...

Mademoiselle Annette oftă îmbrăţişînd pe bătrîna şi trecu în cerdac. Sava veni să ia geamandanul şi pledurile, şi ea-l urmă pe cărarea ogrăzii pînă departe, la poartă. De-acolo se-ntoarse şi mai văzu o dată în prag, în lumină, pe bătrîna madame Zorn. Îi strigă: «La revedere!» Ascultă răspunsul nedeslușit şi depărtat şi păşi în drum.

— Ar fi fost mai bine să tragi sania în ogradă, vorbi ea.

— La asta nu m-am gîndit, răspunse Sava. Ş-o ajută să se urce.

Porniră. La o azvîrlitură de băţ, vizitiul opri caii.

— Ce este? întrebă mademoiselle Annette.

— Aveți acolo, duduie, cergi groase, lămuri Sava. Vă rog să vă înveliți bine, e cam ger, și pe costișă trage vînt subțire.

Domnișoara Annette dădu drumul unui strigăt ușor. O umbră se alăturase de sanie, se aplecase către ea. O întrebă ceva. Nu înțelese bine ce; dar îl cunoscu numaidecît pe Costi. Avu o arsură de fulger în toată ființa: o sensație de fericire așa de intensă, încît își pierdu răsuflarea. Se mișcă grabnic între cergi, ghemuindu-se și făcînd loc tovarășului. Și cînd îl simți lîngă ea, se făcu mai mică; îi cuprinse cu amîndouă mînile un braț și i se aplecă la subsuoară. Sania porni, întăi lin, în sunete fine de clopoței, apoi într-o mișcare vijelioasă. Cînd mademoiselle Annette ridică fruntea, Costi se aplecă ș-o privi de aproape, și se găsiră singuri prin întunericul luminos, sub cerul spuzit de stele. Se vedeau departe luminile Iașilor; și coborau printre livezi ninse și căsuțe întunecoase. Costi o întrebă iar de ce-a părăsit orașul. Ea nu fu în stare să răspundă vorbelor; dar răspunse îmbrățișării lui c-o pornire sălbatică. Apoi, grămădită iarăși la subsuoara lui, Costi o simți că suspină. Era însă prea fericit și nu îndrăzni să mai întrebe nimic.

Tîrziu, cînd se apropiară de Iași, tînărul începu să fie neliniștit.

— Te duci acasă? întrebă el cu grijă.

— Fără îndoială, răspunse ea. Madame Arnold are să se mire puțin, dar nu-i nimic.

— Şi nu pleci iar la vie? De ce-ai fugit?

— Am să-ţi spun... şopti ea oftînd. Nu acuma. Altă dată.

— Cînd? mîni? N-ai să mă faci iarăşi nenorocit.

— Da, mîni; negreşit mîni... vorbea ea repede şi rugător. Şi-nchise ochii, simţind că sfîrşitul visului se apropie.

CAPITOLUL X

Se dovedeşte că Aniţa trebuia să se întoarcă la ai săi

Cum se despărţi de mademoiselle Annette, Costi fu cuprins de teamă şi de păreri de rău. Înţelegea din nou că este ceva ascuns în tovarăşa lui de drum, şi nu-şi explica cum de n-a avut puterea să caute a lămuri ce era de lămurit. Zîmbind apoi, rămase pierdut în amintirea ceasului de dragoste petrecut lîngă dînsa : nu mai fusese loc între ei pentru nimic străin. Numai dorinţa de a o revedea din nou, cît de curînd, trezea în el acel fior nedeslușit că ar putea s-o piardă. Ros de această teamă în cursul nopţii, se hotărî dis-de-dimineaţă la o viclenie, care în alte împrejurări l-ar fi făcut să roşească. Chemă pe Sava şi-i hotărî să lase în sama unui argat grija cailor, apoi îl rîndui străjer în preajma ulicioarei ş-a casei ştiute. Să observe orice mişcare şi să urmărească orice ieşire.

Dar chiar această măsură îi mări neliniştea, căci îi dovedea că avea a se teme de-o primejdie. Sentimentul acesta căpătă o formă aprigă, cînd factorul îi aduse la ora 1 după amiază un plic lungăreţ, cu adresa scrisă de o mînă necunoscută, dar o mînă de femeie. Fără îndoială că era de la Annette şi nu se

putea să cuprindă ceva bun. Îl desfăcu cu inima strînsă. Văzu întăi iscălitura; era de la ea: un singur nume în josul cîtorva rînduri. Biletelul n-avea nici o titulatură.

«Iartă-mă — scria mademoiselle Annette — te rog iartă-mă că astăzi nu ne putem vedea, nu pot spune cît îmi ești de drag și cît sînt de nenorocită.»

Sîngele îi năvăli lui Costi în ochi și-n obraji. Ce însemnează asta? De ce fuge de el? Ce-o oprește? Are vreun amestec în toate acestea profesoara cea bătrînă? Are ființa aceea vreo legătură de care nu se poate elibera? Nelămuritul și necunoscutul erau o otravă pentru ceasul acesta de presupuneri și de hotărîri extraordinare. Căci Costi era încredințat că, îndată ce desleagă enigma, trebuie să ieie o hotărîre extraordinară. Simțea asupra ființii pe care o iubea un drept de stăpînire ireductibil. Îndoielile făcură loc mîniei. Ca să se poată liniști, ieși la aer curat și se plimbă multă vreme pe jos, singur, pe sub rețeaua de crengi cafenii a păduricii Copoului. Ochii tovarășei lui de drum, pasionați și triști, rămaseră la urmă cu stăruință în el. Mînia i se alină. Era încredințat de iubirea ei, și n-avea nici un motiv să n-o socotească întăia. Cu această minunată concluzie coborî în oraș, la ceasul întîlnirii, cu nădejdea că mademoiselle Annette îi va răsări în cale.

Dar mademoiselle Annette nu se arătă. În schimb văzu într-un tîrziu pe Sava. Nenorocitul părea însă a nu-și fi înțeles deloc rolul, căci nu venea dinspre ulicioara singuratică. Era, într-adevăr, foarte grăbit,

însă venea dinspre centrul orașului. Cum văzu pe cuconașu Costi, ocoli în fugă către el.

— Ce însemnează ticăloșia asta? vorbi tînărul, amenințător, oprindu-se. Unde te-am trimes eu și de unde-mi vii?

— Am fost, cuconașule, nu vă supărați... șopti Sava, și părea foarte sigur de sine. Am stat pînă ce-au ieșit.

— Cine?

— Cucoanele. Am văzut că un flăcăuaș aduce o sanie. Am dat fuga aici în uliță ș-am oprit și eu una. Și cînd a cotit sania lor din ulicioară, m-am luat după dînsa. Am văzut lesne că se duceau la gară. Aveau geamandane de călătorie.

Costi se feri din calea trecătorilor, și cu ochiu-i încruntat atrase după sine, la un colț de gang, pe Sava.

— S-au coborît la gară? întrebă el ațîțat.

— Da.

— Și le-ai urmat, ca să afli încotro pleacă...

— Se-nțelege, cuconașule... răspunse Sava fără de nici o modestie. Am și eu o leacă de cap. De asta m-am dus la gară. Au cumpărat bilete Iași-București, clasa întăia.

— Au plecat atunci cu un tren de zi.

— Trenul care era, cuconașule, că nici n-au așteptat mult.

Costi părea a se gîndi la ceva, întunecat. Mînia altui ceas al zilei se deștepta iar în el. Cum s-o urmărească, cum s-o găsească și unde s-o găsească într-un oraș ca București?

— De ce nu te-ai suit în tren? se întoarse el brusc spre Sava. Acum ce facem? Cum îi pot găsi urma?

— Cuconașule, n-aveam asemenea ordin, observă cu umilință vizitiul. Ș-afară de asta, cînd plecau, m-am gîndit c-au să se întoarcă. M-am mai gîndit c-am să pot ispiti pe bucătărița cea groasă. Și mi-am mai adus aminte că trebuie să vă raportez că astăzi, chiar înaintea amiezii, a fost pe la dumnealor domnu Leon Mihalovici, jidovul cel nalt și gras. Poate știe el ceva.

— Le-a vizitat astăzi Leon Mihalovici?

— Da, cuconașule.

— Ce-a căutat acolo?

— Nu pot pentru ca să știu, cuconașule.

— Leon Mihalovici știe negreșit ceva, urmă Costi a vorbi mai mult către sine. De la dînsul poate chiar să aflu tot ce vreau să știu. Ce să fie? Despre ce nenorocire e vorba?

«Mai întăi îi cer să-mi spuie unde o pot găsi în București, cugetă el, privind fix pe Sava, și după aceea neapărat am să iau o hotărîre definitivă.»

— Sava, vină după mine, strigă el, pășind grabnic în stradă.

— Da, cuconașule.

— Oprește un birjar și așteaptă-mă puțintel mai încolo. Leon Mihalovici își are biroul aici, aproape. Intru, îl scot și mergem la deal. Are să-mi spuie tot, de voie ori de nevoie.

— Se-nțelege, cuconașule, răspunse Sava foarte bucuros

Biroul lui Leon Mihalovici era gol. În odaia din fund însă, prin geamul ușii, se vedeau lumini arzînd în trichelurile[1] rituale. Lucirea lor fu îndată astupată de un trup mare și masiv, foarte bine cunoscut lui Costi. Domnul Leon Mihalovici pătrunse în odaia de la stradă, cunoscu pe cuconașul lui Filoti și fu foarte plăcut surprins, însă arătă o mare nedumerire.

— Domnu Costi? întrebă el înclinîndu-se și frecîndu-și mînile. Asta n-am visat niciodată să se întîmple, domnu Costi vizitînd pe Leon Mihalovici...

— Am treabă cu dumneata, îi răspunse tînărul cu voce stăpînită. Fii bun de-ți ia paltonul și vină după mine.

Mihalovici urma să-și frece mînile.

— Domnu Costi, observă el plecînd fruntea, să nu vă supărați; am intrat în ziua noastră de odihnă; nevasta a aprins lumînările de șabăs[2].

— Domnule Mihalovici, grăi Costi nerăbdător, mi se pare că m-am exprimat destul de lămurit. Ia-ți paltonul și urmează-mă. Am a-ți vorbi.

— Aveți vreo afacere bănească? întrebă cu îndoială Leon, și oftă, privind atent pe vizitator.

— Da. Vorbim în birou la mine.

— Adevărat, se învoi Mihalovici; aici nu se poate, într-o zi oprită. Am să vin la dumneavoastră ș-am să vă servesc cu toată plăcerea. Bani n-aș putea căuta decît duminică. Costi dădea semne de nerăbdare.

---

[1] *Tricher, trichel* — sfeșnic cu trei lumînări.
[2] *Șabăs* — sîmbătă (idiș).

— Nu vă supărați, domnu Costi, vin numaidecît. Dacă trebuie... Vă rog să mă-ngăduiți numai o jumătate de ceas, cît îmi fac rugăciunea, și pe urmă sînt la dumneavoastră...

Mihalovici aşteptă neliniștit răspunsul tînărului; totuşi era hotărît să încerce orice, ca să poată dobîndi un răstimp de reculegere, în care să cumpănească ce are de făcut. «Dacă nu-i încurcătura cu fata, atunci am scăpat uşor...» îşi făcea el socoteală.

— Vă rog, cuconaş Costi, îngăduiți-mi macar un sfert de ceas.

— Bine, răspunse Costi cu liniște și cu sprîncenele încrețite. Peste jumătate de ceas să fii la mine. Cred că nu mai ai de obiectat nimic.

— Nu, nu mai am nimic. Peste jumătate de ceas sînt la dumneavoastră.

Costi se sui în sanie, însă nu se opri acasă. Trecu întăi pe la duduia Matilda. O găsi în salonaşul ei cenuşiu ca argintul, cetind în apropierea focului. Îl întîmpină mirată, privindu-l cu luare-aminte prin ochelarii cercuiți cu aur.

— Ce ai, Costi? Pari tulburat. De mai multe zile te văd tot în starea asta.

— Nu-i nimic deosebit, tante Mathilde... răspunse el c-un glas care-o făcu pe duduia să zîmbească.

— Şezi şi spune... îi zise ea încet și cu dragoste, punîndu-și mîna mică pe umărul lui. Sînt aproape dispusă să cred că ai o pasiune pentru cineva. Trebuie să ştii că acuma aştept pe Aspasie Cornescu, care-mi arată deodată o mare prietinie.

— O, tante Mathilde, se apără Costi, vorbește prea mult. Nu, nu.

— Ai observat asta? Atunci sînt întrucîtva liniștită. Ce este atunci? Ai nevoie de bancherul tău?

— Da, tante Mathilde, răspunse cu grabă și cu tărie Costi.

Ea îl privi țintă, îngrijorată.

— Ce s-a întîmplat? E o datorie de joc?

— Tante Mathilde, nu mă-ntreba, răspunse Costi sărutîndu-i mîna. Ai încredere în mine. Nu-i nimic rău.

— Am încredere, Costi, răspunse duduia grav. Banu-i trebuitor; și, din nenorocire, avem prea deseori nevoie de el. Cît?

— Tante Mathilde, poate să am nevoie de iscălitura ta lîngă a mea. Am nevoie de o sumă mai mare. Sînt ca și major, aș putea s-o caut singur. Vreau însă să înlătur orice fel de piedici, ca să nu întîrzii.

— Înțeleg, Costi. Nu-ți începi tocmai bine majoratul. Poate vrei să te-ntorci la Paris.

— Poate, răspunse zîmbind Costi.

Duduii i se păru că a gîcit. Băiatul vrea să aducă o ușurare tatălui său, poate vrea să-și regăsească acolo un capriciu al tinereții.

— Sînt la dispoziția ta... încheie cu îngăduință duduia Matilda.

Costi îi sărută mîna.

— Mă duc... se grăbi el, zîmbind, ca să nu mă-ntîlnesc cu musafirii tăi.

— Bine, bine...

Duduia Matilda rămase gînditoare în urma lui, cu lentilele lucind fix în bătaia focului.

Costi trecu acasă şi intră în biroul lui c-o presimţire de biruinţă. Hotărîrea lui, întăi nebuloasă, începea să ieie o formă. Şi se rînduia aproape armonic. Întăi primise sugestia banilor de la Leon Mihalovici; acum duduia îi deschisese perspectiva unor ţărmuri depărtate. Însăşi ideea aceasta devenea o fericire şi-i exaspera viziunile de dragoste. Dacă ceea ce părea mister în jurul tovarăşei lui avea o explicaţie obişnuită; dacă familia de la Huşi şi celelalte istorii erau fabule, cu atît mai lesne îşi va putea împlini hotărîrea.

Leon Mihalovici intră frecîndu-şi uşor palmele. Îi rămăsese încă destulă nelinişte, dar avusese răgaz să-şi facă unele socoteli. Costi se ridică de la locul său privindu-l stăruitor şi, fără nici o introducere, îi puse întrebarea:

— Domnule Mihalovici, care este adresa domnişoarei Annette Rusu la Bucureşti?

— Domnu Costi, observă domol omul de afaceri, parcă era vorba de nişte bani, de care aveţi nevoie.

— Da, vorbim şi despre asta. Răspunde întăi la ce te-ntreb.

Domnul Leon Mihalovici putea da această lămurire. Îşi făcuse socoteală. Pe urmă avea să complecteze lămurirea aceasta cu altele, mult mai interesante.

— Nu înţeleg ce legătură este, domnu Costi, între afacerea noastră şi domnişoara aceea pe care s-ar putea nici să n-o cunosc.

— O cunoști ; ai trecut astăzi pe la madame Arnold, unde locuiește. Știi că a plecat la București. Trebuie să știi unde poate fi găsită acolo. Știi fără îndoială și de ce-a plecat.

— Știți că am fost la madame Arnold? se miră, zîmbind, Mihalovici. De unde să cunosc eu la care hotel trage la București? Poate la «Boulevard», poate în altă parte. Nu vă supărați, vă spun, cred că la «Boulevard». Iar în privința plecării, ce să vorbesc? Trebuie întăi și-ntăi să știți că acea domnișoară are rude la Huși cum aveți dumneavoastră.

— Asta nu mă interesează, domnule Mihalovici. Vorbește te rog altfel despre domnișoara Annette...

După privirea tînărului, domnu Leon simți că trebuie să fie foarte prevăzător.

— E o domnișoară... urmă el cu delicatețā, care n-a cunoscut altădată nici pantofii, nici matasa. Nu vă supărați. Un domn mare, pe care îl cunoașteți foarte bine, și pe care eu îl servesc cu credință, s-a interesat acum cîtăva vreme de dînsa. Acuma ea iubește pe cineva, după cît înțeleg, — dar e vorba că este acea persoană...

Domnu Mihalovici își pregătise pe drum, cu destulă luare-aminte, fraza aceasta. După cît se vedea, Costi îl înțelesese fără de nici o greutate ; cu toate acestea nu se întîmplase nimic. Nu căzuse pe un scaun, nici nu-și pusese mînile în cap. În fracțiunea unei secunde tînărul primise impresia și găsise și toate deslegările. În sfîrșit, era lămurit ! Annette voia să-i cruțe o ex-

plicație dramatică cu tatăl său? Cu toate acestea principalul era că-l iubește pe el. Principal și neîndoios. În definitiv fuga ei n-avea nici un rost, de vreme ce-l iubește. Și la urmă orice considerații ale lui sînt de prisos, deoarece a luat o hotărîre. In starea lui morbidă, scrupulul ca și oricare element al judecății era repede covîrșit de febră. Avea siguranța că-i iubit, avea viziunea pasiunii lui numai, din ce în ce mai puternică. Ființa aceea, pe care o simțise palpitînd lîngă el, era a lui, era ceva nou care nu se putea asocia cu nimic din trecut.

— În ce privește informațiile, putem să ne oprim aici, domnule Mihalovici, zise Costi hotărît și cu sprînceana nourată, fără însă a-și privi partenerul. Să trecem la afacerea noastră. Am nevoie de bani.

— Aveți nevoie de ceva bani, în lipsa cuconașului?

— Nu așa, domnule Mihalovici. Înțelege-mă. Am nevoie de bani mai mulți. Vreau să fac un angajament personal. Am averea mea de care pot dispune.

— Aveți nevoie de mult?

— Am nevoie de treizeci de mii de franci.

Domnu Leon Mihalovici rămase cu gura căscată. Nu-l uimea suma, îl uimea liniștea cu care tînărul plănuia fără îndoială să plece în străinătate, nu singur. Vra să zică lovitura lui n-a fost o lovitură. Tînărul își va găsi tovarășa în București, și năcazul e ca și cum ar începe de la capăt. C-un om de douăzeci

de ani și cu asemenea ochi de bolnav, nu putea discuta multe. Putea să încerce să puie cîteva piedici și cîteva întîrzieri, dar banii trebuia să-i deie. La urma urmei și el are interesul să facă o asemenea afacere. Însă are să se petreacă un lucru neplăcut. Bine ; este și la asta leac. Dacă trebuie, se duce și el în București și privegheează lucrurile. Mai întăi se sfătuiește cu Șapsa, și se duce numaidecît la București. Poate pune și pe boier în cunoștință despre ce vrea să facă fecioru-su. Așa este.

— Cam mare suma, domnu Costi. Totuși sînt obișnuit să servesc familia dumneavoastră. Mîni e sîmbătă. Poimîni am să încerc ; sper să găsesc. Dac-aș avea eu personal, m-aș duce acasă și m-aș întoarce cu banii. Trebuie însă să caut și v-asigur că nu-i ușor.

— Îți pretind să găsești, răspunse Costi cu energie. Și nu poimîni, ci chiar mîni înainte de amiază. Cu orice preț, înțelegi ?

— Sînteți ca și tatăl dumneavoastră, zîmbi Mihalovici. Am să încerc, dacă mă autorizați să ofer un procent ceva mai ridicat. Am să mai am și altfel de greutăți : are să mi se ceară și a doua iscălitură.

— O am, răspunse liniștit Costi. Iscălește mătușă-mea.

— Duduia Matilda ?

— Da, domnule Mihalovici, am vorbit cu dumneaei cu puțin înainte de venirea dumitale aici.

Ovreiul clătină din cap. Domnișorul acesta își începea foarte frumos cariera. E un om teribil, cu care nu te poți juca...

— Dar dacă nu pot mîni pînă la amiază?

— Ascultă, Mihalovici, vorbi Costi, tutuindu-l întăia oară pe omul de afaceri, isprăvește. La urma urmei ți-i destul și iscălitura mea. Îți dau acceptul fără dată. Peste o lună sînt major. Eu fac lux — și pe lîngă comision îți mai dau o garanție. Dacă nu vrei să mă superi, servește-mă prompt.

Domnul Leon Mihalovici se convinsese că nu mai are nimic de făcut, totuși crezu că are datoria să ofteze.

— Dacă ziceți dumneavoastră că aveți așa de mare nevoie, — bine.

— Atunci ne-am înțeles? Mîni, la 12.

— Mîni, la 12.

Domnu Mihalovici își privi căciula și se retrase, după ce salută pe Costi.

«Vrea să plece cu acceleratul de mîne sară la București... își făcea el socoteală. N-am vreme cînd să întîlnesc pe Șapsa. Trebuie să-i scriu. Aicea s-a amestecat un diavol, cum spunea și biata madame Arnold.»

Rămas singur, Costi privi o vreme ușa închisă, urmărindu-și viziunile. În liniștea camerii și-n tăcere, se clarificau și-l împresurau. Se lăsă pe canapea, cu fața în sus, cu mînile sub ceafă. În starea aceasta îi rămăsese numai o ușoară și nedeslușită neliniște;

ca şi cum pierduse din memorie un nume ş-avea în el prezentă silinţa de a-l găsi.

*

Domnu Leon Mihalovici se ţinu de cuvînt şi aduse banii în zi de sîmbătă. Afacerile sînt afaceri, nu-i bine să încurcăm un lucru cu altul. Aici era ceva scris negru pe alb; dincolo aveau să hotărască viitorul, întîmplarea şi nebunia omenească. Totuşi, avînd ş-acolo un interes, şi se poate spune chiar o datorie, puse pe madama Rebeca să-i pregătească geamandanaşul lui de piele, ros şi îmbătrînit de călătorii. Luă pe braţul stîng un pled cadrilat, în dreapta geamandanaşul, şi la ora cinci coborî domol la gară, fluierînd uşurel ceva care în intenţia lui ar fi fost să fie o melodie auzită cîndva la un *café-concert*[1] din Bucureşti.

În restaurant, depuse la comptuar pledul şi geamandanaşul, îşi aprinse o ţigară şi, cu mînile în buzunările şubei, începu să se plimbe şi să caute, aşteptînd pe tînărul Filoti. Nu căuta ceva anume, însă căuta, pentru că numai cine caută găseşte. Poate dă peste-o pricină, poate miroase un gheşeft. În sălile de aşteptare, în restaurante, pe peron, în birouri, în vagoane, domnul Leon Mihalovici intră pretutindeni, salută în treacăt, se opri vorbind tainic, scrise cîteva însemnări într-o condicuţă, şi pe urmă se duse să-şi

[1] Varieteu, şantan (fr.).

ieie pledul şi geamandanaşul. Văzuse pe Costi, cu hamalii împovăraţi de bagaje după dînsul.

Misitul se strecură cu fereală într-un compartiment de clasa a doua. Controlă încă o dată, în buzunarul dinlăuntru de la piept, carnetul de drum şi banii şi-şi aprinse, cu mulţămire, altă ţigară. Important şi cu buza de jos răsfrîntă, făcu o amănunţită inspecţie a tovarăşilor lui de călătorie, doi oameni cu totul neînsemnaţi, care stăteau cu nasurile în gazete. Trenul porni. Ca om conştiincios, domnul Leon Mihalovici se ridică şi cercetă pe geam lumea care rămăsese şi se scurgea spre ieşire. Clientul său era cu el în tren. Veni la control conductorul, după ce scutură uşa cu încuietoarea proastă. Vorbi puţintel în şoaptă cu dînsul. Da: feciorul boierului călătorea singur într-un compartiment de clasa întăia. Zîmbind, omul de afaceri îşi luă iar în stăpînire locul. În jumătate de ceas izbuti să scoată din gazete pe tovarăşii săi, îi încurcă chiar într-o discuţie dintre cele mai absurde asupra unor crocodili care ar fi apărut în Marea Neagră; dar la prima staţie principală îi părăsi fără nici o politeţă şi se dosi după un geam, la pîndă. Trebuia să fie prevăzător şi să bage de samă la orice. Poate tînărul se coboară, poate se uită pe fereastră şi-l vede. Cel mai bun lucru e să ajungă neştiut la Bucureşti. La Buciumeni schimbare de tren. Rămase tot ferit. Şi putu să observe pe domnul Costi ocupînd liniştit o cabină a unui vagon cu paturi şi lăsînd storurile. Acuma s-a isprăvit; întrucîtva e mai liber.

Totuşi se stăpîni, mai ales că nici pe Şapsa nu-l zărise pe peron.

Dormită în legănările trenului pînă la Roman. Acuma boierul sforăie în vagonul cel luxos ; poate da o fugă pînă la restaurant. Întîlni un cunoscut sub lămpile suspendate ; găsi altul în restaurant. Clopotul de plecare suna a treia oară cînd îşi plătea ceaiul. Se repezi spre uşă. Aici însă încurcau trecerea alţi doi călători grăbiţi. Iar Sava, îmbrăcat curat, cu botfori, palton scurt şi căciulă ascuţită, se punea de pricină ca să intre numaidecît el întăi şi pe urmă să lase pe ceilalţi să iasă. Părea un negustor de porci, ori un geambaş de cai care băuse un adălmaş bogat ş-acum avea gust de harţag. Zadarnic se încercă domnu Mihalovici să străbată cu toată puterea şi cu toată greutatea. Omul devenea ameninţător. Un geam sări în ţănduri. Îndată săriră chelnerii şi patronii şi sosi poliţia gării. Domnu Leon Mihalovici era stacojiu de strigăte şi de indignare. Trenul însă plecase, şi la urma urmei trebui să se resemneze. Geambaşul se retrase între poliţişti. Le declara, rîzînd, că plăteşte geamul, ba încă şi ceva pe deasupra. Domnul Mihalovici se duse la telegraf să deie o notă pentru bagaje şi plănuia o îndeletnicire pînă la trenul următor.

Costi petrecuse cu ochii, din întunericul cabinei sale, scena aceasta veselă, rîzînd singur. Apoi se pregăti liniştit de culcare. Îndată ce se învăli în păturile

moi și strînse pleoapele, umbra celei pe care o iubea veni lîngă dînsul.

*

Duminică, în Capitală, Costi își făcu o rînduială sigură și simplă a zilei. Bagajele și le lăsase la gară. Într-o trăsură închisă, făcu cel dintîi drum la Hotel Boulevard. Fără să se scoboare, ceru portarului, după ce-i puse-n palmă o roată de cinci lei, lista călătorilor. Leon Mihalovici nu-l înșelase: domnișoara Annette Rusu era acolo. Trecu după aceea la prefectura de poliție, ca să reguleze chestia pașapoartelor. Găsi un om îndatoritor, care-i zîmbi și se hotărî să-l servească. Costi îi asigură, în mintea sa, o răsplată în proporție cu plăcerea pe care i-o făcea. Către amiază isprăvind și această daraveră, săvîrși un lucru de mirare. Intră la magazinul Papagal, în Lipscani, și rugă pe o vînzătoare brunetă și simpatică să-i alcătuiască, într-un geamandanaș de piele, un mic trusou de călătorie pentru o persoană de același sex cu ea și de aceleași proporții. Era vorba de un cadou. Trecu după aceea cheiul Dîmboviței și se scoborî să prînzească la un restaurant obscur. Mîncă două ouă și gustă dintr-un castronaș cu iaurt. Plăti consumația un leu, și lăsă bacșiș patru. Muscalul trebuia să se ducă să schimbe caii și aduse cuconașului altă trăsură închisă. Cu aceasta făcu o plimbare pînă la șosea, apoi se întoarse repede și rămase staționînd în bule-

vard, în fața hotelului. Portarul de dimineață se arătă foarte dispus să ducă un mesaj doamnelor de la No. 4. Costi îi lămuri însă că numai persoana cea tînără ar trebui să primească un bilețel cu două vorbe. Acest bilețel tînărul îl prezentă învăluit într-o bancnotă de o sută de lei.

Ceea ce prevăzuse Costi, c-o intuiție genială, se petrecu întocmai. Mademoiselle Annette coborî după un sfert de ceas. Părea grăbită. Privea la deal și la vale în lungul trotuarului. Apoi, întorcînd ochii spre stradă, văzu pe tînăr în picioare, lîngă ușa trăsurii, fixînd-o. Fără a sta o clipă în cumpănă, se avîntă spre el, înălțîndu-și la nas manșonul. Costi îi cuprinse brațul care tremura și o ajută să se urce. Intră și el după dînsa; ușa sună scurt, vizitiul atinse caii cu șfichiul biciului.

Tînărul se simțea vibrînd de ațîțare și fericire. După părerea lui, mademoiselle Annette ar fi trebuit să se simtă fericită. Ea însă plîngea, ghemuită lîngă umărul lui. O mustră ușor: ea îl îmbrățișă fără să răspundă. Cînd se văzu la gară, mademoiselle Annette nu se miră prea mult. Zîmbi chiar și nu întrebă nimic. Ochii ei albaștri clipeau des, ca și cum îi dogorea o flacără interioară.

Vremea era urîtă și vîntul de miazănoapte aducea pînă la peron stropituri de zăpadă măruntă și aspră. Pătrunsă de un fior de frig, mademoiselle Annette se alătură tare de Costi, strîngîndu-i lîngă sînul ei brațul. Se urcă în vagon supusă și rămase într-un colț neclintită, cîtă vreme tovarășul ei lipsi.

Cînd îl văzu intrînd, se mişcă. El trase perdelele şi-şi scoase blana. O privi lung, — şi ea îl admira pentru bărbăţia lui şi pentru hotărîrea-i neaşteptată.

— Vom fi singuri şi netulburaţi... zise el rîzînd. Ştii unde mergem?

Ea clătină din cap. Nu ştia. Nici n-o interesa. El încercă să-i explice, dar mademoiselle Annette îi astupă gura cu palma. Fără îndoială, trebuia să-l urmeze. Dar acel «ştiu tot» din bileţelul pe care-l primise din mîna portarului încă o scurma pînă în fundul sufletului.

— Nu se poate, Costi... Ce ştii? încerca ea să se lămurească, pe cînd el îi cuprinsese mînile. Ai aflat poate ceva de la omul de afaceri al tatălui dumnitale, dar omul acela nu poate să ştie nimic hotărît...

Costi voi s-o oprească. Apoi o ascultă atent. Mademoiselle Annette îi dovedi că el e cel dintăi bărbat pe care-l iubeşte. A fost ridicată de altcineva dintr-o stare umilită şi s-a bucurat de asemenea protecţie, aşteptînd poate s-o răscumpere cu orice fel de jertfă. Lucrul acesta nu s-a întîmplat. Din fericire nu s-a întîmplat. Îl poate asigura că nu s-a întîmplat. Afirmaţia aceasta, care era numai pe jumătate adevăr, era o nevoie absolută pentru mademoiselle Annette, ca să poată fi liniştită şi să se împace cu împrejurările. Cînd veni îmbrăţişarea lui Costi, pecetluind această mărturisire, uşoara-i perfidie deveni un adevăr desăvîrşit, care o făcea aproape fericită.

Trenul fugea către miazănoapte împotriva vîntului. În zgomotul vagonului, se simțea la ferești fîșîitul de năsip al viscolului. Vremea aceasta potrivnică strecura în cei doi tovarăși un adaos de plăcere. Între lume și dînșii era vînt, viscol, obstacole și depărtare. Totuși vifornița de dechemvrie era un element care ar fi trebuit să-l neliniștească pe Costi. Era o putere a stihiilor care se zbătea nepăsătoare între zări tulburi, grămădind troiene pe ața de painjen înșirată de mîna omului. Sunetul ei deveni mai puternic decît chemarea locomotivei. Și în zori trenul înțepeni în viscol, la o stație singuratică din județul Bacău.

Cînd călătorii simțiră întîrzierea lungă apăsînd asupră-le și pustiul alb amenințîndu-i, Costi ceru informații. Conductorul neamț nu putea să supere pe un boier tînăr așa de galant. Căută să liniștească pe înălțimea-sa.

— Nu-i nimic primejdios. O oprire trecătoare. A și venit o echipă de oameni cu lopețile, ca să destupe linia.

— Atunci părerea dumitale este că nu vom avea o întîrziere prea mare?

— Da, *excelenz*, avem speranță să plecăm cît de curînd...

Trenul, cu toate acestea, întîrzie pînă ce se făcu ziuă. Apoi porni cu încetineli neliniștitoare. La Bacău fu nevoie de dublarea locomotivei și de adaosul unui plug. În sfîrșit porniră și de aici după alte trei ceasuri de întîrziere. Costi începea să se

îndoiască de asigurările conductorului, și observă cu părere de rău că prevederile nu-i merseseră pînă la proviziile de hrană. El rămăsese numai cu ouăle și cu iaurtul din ajun; mademoiselle Annette și ea disprețuise masa de sară. Își încreți fruntea, îngrijat. Mademoiselle Annette zîmbea. Era lîngă Costi, și-i era de ajuns.

*

La Buciumeni, în gară, domnu Șapsa aștepta trenul dinspre București. Ar fi trebuit să sosească înaintea amiezii, și domnu Șapsa îl așteptase pînă la vremea mesei. Notele telegrafice arătau însă întîrzieri nouă, așa încît se mulțămi să mînînce ceva în restaurant, să bea o cafea, să cetească o gazetă din ajun, să fumeze mai multe țigări și să vorbească o mulțime de lucruri cu unii concetățeni, care așteptau și ei. Vorbea liniștit și părea fără grijă; i se părea numai ciudat că viscolul nu mai vrea să înceteze. Din vreme în vreme ieșea pe peron, îndrăznea chiar să înainteze cîțiva pași sub cerul liber, apoi zvîcnirile vîntului îl împingeau înapoi; aripi de zăpadă îl băteau cu grabă. «Vreme tare!» zicea domnu Șapsa clătinînd din cap. Slujitorii din gară, înváliți în cojoace și cu căciuli mari în cap, rîdeau cînd îl vedeau că se zgribulește așa de urît. Lor nu le păsa. Mai dădeau o raită la una din crîșmele din dosul gării, și veneau iar la împlinirea datoriei. Între ei era și Vasile Brebu, nalt și voinic. La des-

părţitura unde lucra el, omătul nu putea birui. Cu asta voia el să se fălească.

— Ce-i, jupîne Şapsa? vorbi Vasile rîzînd, pe cînd trecea iar în dosul gării, cu tovarăşii. Nu-ţi place asemenea miros?

Oamenii rîdeau zgomotos şi gros. Şapsa îi privi pieziş şi cu dispreţ şi trecu în restaurant. Înainte de a se aşeza pe scaun, la masă, între ceilalţi muşterii, se apropie de fereastră, trase din buzunarul paltonului o hîrtie, o despături ş-o ceti iar cu luare-aminte, închizînd pe jumătate ochiul, c-o îngrijorare ascunsă, pe care nu voia să i-o bănuiască nimeni. Privi furiş în juru-i şi iar ceti. Era o telegramă urgentă, repezită din Bucureşti de Leon Mihalovici:

«URGENT, ŞAPSA HÖNIG,
GARA BUCIUMENI

Grîu cu neghină nu se poate să treacă graniţa, opreşte absolut numaidecît Burdujeni, avem aici preţ bun.»

«Ce s-a întîmplat?» se gîndea domnu Şapsa pentru a nu ştiu cîtea oară. Cetise de cîteva ori şi scrisoarea primită de la Iaşi. Nu s-a putut întîmpla decît un singur lucru.

Domnu Şapsa oftă şi trecu la masă, hotărît s-aştepte trenul trei zile. O cafea băuse; acuma se hotărî să bea un ceai.

— Nu înţeleg de ce-a plecat domnu primar de la gară... se îndreptă el spre tovarăşi... S-a dus acasă

și cuconu Filip. Mi-a spus că se întoarce, dar văd că nu vine.

— Ce nevoie ai de primar și de domnu Nacovici? întrebă Eschiva, negustorul de cereale. Nu putem sta aici și fără dînșii?

— Ba da, răspunse Șapsa, dar e mai bine să fie și ei.

Domnul Levițchi, vechi amploiat al companiei Strussberg, veni ca să vadă ce mai este pe la bufet.

— Onorat public, zise el rîzînd cu tot obrazu-i înflorit și arătînd o gură cu dinți puțini; cine vine lîngă mine, ca să-i spun la ureche peste cîte minute sosește acceleratul de București?

Ovreii știau ce înseamnează asta și păstrară deocamdată o rezervă prudentă. Fiecare lăsa tovarășului său dreptul de a asculta mărturisirea domnului Levițchi. E destulă jertfa unuia — și pe urmă folosesc toți. Cum domnu Levițchi ajunsese la bufet și nu mai rîdea. Eschiva decretă o contribuție colectivă și se repezi după amploiat, urmat de Șapsa.

Trenul avea o nouă întîrziere de optzeci de minute. La ora șase probabil că va intra în gară. Domnul Șapsa se întoarse la masă, ca să-și isprăvească ceaiul și mai pipăi o dată, în buzunar, telegrama.

În sfîrșit sosi și sfertul de ceas cînd toată lumea năvăli pe peron. Sunară semnale și chemări. Locomotivele trecură măreț, cu îmbrăcăminte de omăt și sloiuri, gîfîind ca după o luptă crîncenă. Vagoa-

nele aveau o înfățișare mai umilită, cu geamurile înghețate. Erau reci și oarbe. Călătorii începură a coborî prin viscol, sub lumina îndoielnică a lămpilor de la peron. Nu știa nimeni ce se va mai întîmpla. Probabil că trenul nu va mai merge mai departe. Totuși serviciul mișcării ceruse informații nouă și făcea silinți să-l mîie pînă la graniță.

Șapsa așteptă coborîrea călătorilor, observînd cu luare-aminte toată mișcarea din juru-i. Intră apoi pe culuarul vagonului cu paturi, schimbă în șoaptă cîteva cuvinte cu conductorul neamț, trecu la o cabină și ciocăni ușor în ușă.

Costi deschise; Șapsa îl salută respectuos.

— Unde sîntem? întrebă tînărul ieșind în culuar și închizînd cu grijă ușa în urma lui.

— Sînteți în gara Buciumeni, cuconașule.

— Bun; domnule Șapsa, îmi pare bine că te întîlnesc. Ce este? Se știe cînd plecăm mai departe? E o vreme imposibilă ș-o întîrziere exasperantă. Căldură nu mai avem. Sîntem amenințați să ne prefacem în sloiuri. Cel puțin se poate găsi ceva la restaurant? Am spus conductorului să se aprovizioneze.

— Cuconașule, răspunse liniștit Șapsa, mîncare se găsește. Aici e belșug și s-a găsit totdeauna. Domnu Levițchi însă spune că nu se știe dacă trenul merge mai departe.

— Care domn Levițchi? Asta nu se poate. Trebuie să meargă.

— Eu știu? Poate are să meargă. Să vedem. Domnu Levițchi e slujbaș la gară, aici. Să-l mai întreb pe el. Am a vă comunica ceva important și voiam să nu fiu auzit de nimeni. Dacă sînteți bun, să trecem puțintel mai la o parte.

— Ce este, Șapsa? întrebă Costi, deodată neliniștit, și-și încruntă sprîncenele.

— Cuconașule, vorbi încet Șapsa, retrăgîndu-se urmat de tînăr; chiar dacă trenul poate pleca, dumneavoastră cred că n-o să treceți granița.

— Ce? Cum?

— Nu vă supărați, vă rog să nu vă supărați, cuconașule. Am greșit. Dumneavoastră puteți trece. Știu, aveți pașaport, ați mai trecut. Dar persoana cu care sînteți n-are să poată trece...

Costi tăcu, sumbru, și-și mușcă buza. Vra să zică se știa, telegraful lucrase. Năcazurile întîrzierii, ațîțările necontenite stăteau gata să izbucnească, și Șapsa vedea asta foarte bine cu jumătatea lui de ochi. De aceea se grăbise să deie întăia lovitură. Totuși tînărul se stăpîni.

— Cum asta, Șapsa? întrebă el rîzînd. Să zic că mă-ntovărășește o persoană. Are pașaport, sau am eu și pentru dînsa. Cine o poate opri?

— Nu vă supărați, cuconașule; o oprește comisarul de la Burdujeni. Dacă vă luați osteneala să coborîți la peron, vi-l pot arăta. A stat în birou la telegraf toată vremea. A venit de două ori cu domnu Levițchi la restaurant. El are instrucțiuni, se in-

formează acum, și pe drum, la controlul pașapoartelor, dacă trenul pleacă, se întîmplă tocmai ce spun eu.

Costi izbucni :

— Cine își închipuie că voi suporta asemenea ticăloșie ? Cum îndrăzniți ?

Privind cu ochii sîngerați la Șapsa, se mișcă gata să-l lovească. Dar ușa cabinei din care ieșise sună și, c-un strigăt spăimîntat, apăru în lumină fața domnișoarei Annette. Tînărul se liniști ; se întoarse la ea și-i șopti înfrigurat cîteva cuvinte. Mademoiselle Annette se retrase și zăvorî pe dinlăuntru ușa.

— Vra să zică, domnule Șapsa, începu Costi rîzînd strîmb, așa stau lucrurile. Te încredințez c-am să trec, chiar dacă ar trebui să bortelesc țeasta acelui domn comisar.

Șapsa tăcu, îndoindu-se foarte mult de așa ceva. Și tînărul însuși se îndoi, căci făcu cîțiva pași pufnind mînios, încercînd să se miște în spațiul acela îngust.

— Cuconașule, îndrăzni Șapsa cu blîndeță, a mers telegrafu la toate gările de graniță. Prin alte părți au trecut trenurile și n-ați fost. A mai rămas aici. Eu cred că șede cineva anume la telegraf în București și așteaptă răspuns la ordin. Un boier așa de mare poate ce vrea și face ce poftește, cuconașule. Și dumneavoastră aveți să faceți tot așa. Am spus o prostie.

Costi rămase serios, privind pe deasupra capului lui Şapsa, apoi răsuflă puternic printre buze, ca şi cum îl înăbuşeau înlăuntru aburi.

— Ascultă! strigă el brusc, bătînd cu piciorul în duşamea. În frig aici nu putem sta şi persoana pe care o întovărăşesc nu poate fi expusă la asemenea mişelii. Ascultă ce vorbesc eu şi execută imediat. Înţeleg să fiu stăpîn pe actele mele şi să mă pun la adăpost de tulburările comisarilor.

— Da, cuconaşule.

— Ia aminte, Şapsa, cît mă pot încă stăpîni. Trimete imediat ordin lui Nacovici, să-mi repeadă sănii pentru mine şi pentru bagaje. Să se încălzească la curte odăile mele. Nu vorbi nimic altceva şi să se facă totul în cea mai mare grabă. Ai înţeles?

Şapsa pricepuse. Asta era şi părerea lui. Boierul cel bătrîn are să găsească pe cuconaşul cel tînăr arestat la Buciumeni la curte şi are să fie foarte mulţămit. Se coborî furişat şi intră la telegraf, ca să trimeată o notă urgentă la Bucureşti, Hotel Boulevard. N-are să fie tocmai mulţămit boierul, căci n-are să găsească nici o bucurie, dar în împrejurarea asta ce se putea face mai mult? — Se strecură grabnic la telefon şi ceru cuiva de la primărie numaidecît pe domnu primar, sau pe cuconu Filip Nacovici. Dacă nu-s acolo, să fie chemaţi negreşit la aparat, — serviciu important al boierului. «Mă-ntorc îndată...» zise el funcţionarului şi trecu ca bătut de vînt la intrarea din dos a gării. Începu

să strige la unul din birjarii care aşteptau în viscol. Îi explica evreieşte unui oarecare Ştrul ce are de făcut. Să se ducă în cea mai mare goană la cuconu Filip, să-i spuie să vie cu sănii la gară pentru cuconaşu Costi. Ştrul îşi porni numaidecît calul şi începu să fugă cu sania, îmbrobodit pînă peste ochi în glugă şi cu pulpanele mantălii pălălăind în vînt. Întrebuinţa biciul şi glasul c-un fel de spaimă.

Costi sărise într-o nouă hotărîre. Şi era încredinţat că a făcut tot ceea ce trebuia. De altminteri vagonul devenise insuportabil şi, cînd intră în cabină, găsi pe mademoiselle Annette tremurînd sub pleduri.

— Puţină răbdare, îi zise Costi cu însufleţire. Îţi ofer o găzduire regală

— Unde sîntem aci?

— La Buciumeni.

Mademoiselle Annette tăcu. Costi îi cuprinse mînile reci şi i le sărută... Apoi ieşi îndată să vadă ce urmare au ordinele pe care le dăduse. Tovarăşa lui întoarse iar zăvorul şi rămase singură, cu ochii încercaţi de tristeţă.

În trei sferturi de ceas, pe peron se făcu oarecare mişcare. Sosiseră cu sănii Filip Nacovici şi primarele. Dădură mîna cu cuconaşu Costi şi ascultară fără de nici o mirare ordinele lui. Nici nu voiau să bage de samă că tînărul ar fi avînd pe cineva care-l întovărăşeşte. Asta nu-i interesa. Şapsa le spusese chiar la sosire cîteva cuvinte foarte grăbite, însă foarte desluşite. Săniile sînt gata, lămurea Naco-

vici, și odăile se încălzesc numaidecît. Era vorba numai de o viscolitură ș-un loc greu la cotitura drumului spre tîrg. Abia au putut răzbi caii. Din clipă în clipă trecerea se astupă. Și piedica asta, însă, se înlătură lesne. Făgăduiește o cinste cîtorva slujbași din gară; îi încarcă în dosul săniilor, ș-acolo, cît ai zice «Tatăl nostru», au rupt troianul.

— Atunci să mergem, imediat, imediat! vorbi cu ațîțare Costi. Nu vreau să mai întîrzii în ghețăria asta nici o clipă.

— Am adus și șube, cuconașule, îl lămurea Nacovici, să n-aveți nici o grijă.

Se grăbiră hamalii, se mișcă în fugă conductorul neamț, puseră mîna și ajutară și Nacovici, și Șapsa, și domnu Iacobache, și trecură spre sănii geamandane mari, geamandane mici, cutii și genți. La urmă zbură la brațul lui Costi și mademoiselle Annette, cu obrazul apărat de manșon.

În dosul gării așteptau trei sănii cu cîte doi cai. În cea dintăi erau încărcate bagajele. În cea de-a doua se așezară sub cergi și-n blănuri Costi cu tovarășa lui. În cea de-a treia se grămădiră vechilul, primarele și Șapsa. Își căutară locuri și cei patru oameni cu lopeți de fier, care mergeau să desfunde drumul. Doi se aninară în dosul săniei boierești, doi în dosul celei din urmă. Oamenii gării purtau și felinare cu oloi. Porniră prin zvoana și zbaterile viscolului.

Vasile Brebu zărise pe primar; ș-avea în sine de mult juruit ceva acelui om. Nu-și alinase sufletul de

cînd se întorsese de la închisoare, deşi Iacobache îi trecuse de cîteva ori prin faţă. Hotărîrea lui era mai mult o mînie greoaie, care atîrna în el, fără să se prefacă în faptă. Acuma însă ieşise din crîşmă, sufla aburi fierbinţi prin mustaţă, şi cînd se anină în dosul săniei boiereşti, se gîndi că ar fi fost mai bine să se anine la sania din urmă.

Înaintau destul de iute prin vifor. Costi întrebă pe tovarăşa lui :

— Stai bine ? Nu ţi-i frig ?

— Mă simt foarte bine... răspunse mademoiselle Annette.

Vasile ascultă cu mirare acel glas plăcut şi întoarse capul spre omul de lîngă el, făcîndu-i cu ochiul şi arătîndu-i din cap pe oamenii fericiţi de sub dînşii. Tovarăşul lui nu-i văzu semnul cu ochiul şi nu înţelegea ce vrea să-i spuie. Se aplecă spre el :

— Ce spui tu, bre Vasile ?

— Nimica... îi răspunse Brebu rîzînd.

«Ce fac eu cu primarele ?» se gîndea el. — Amu-i o vreme bună să-i deie una cu lopata şi să-l cufunde în troian.

— Ho-ho ! strigau vizitiii dinainte. Să treacă oamenii cu lopeţile...

Săniile se opriră. Vasile coborî şi înălţă felinarul. Văzu lîngă boier, în sanie, obrazul şi ochii Aniţei. Dar nu pricepu acest lucru decît după ce trecu mai departe. Fusese ca o nălucire. Îi auzise însă şi glasul, şi părea că într-adevăr ea trebuie să fie. Oamenii înfipseră lopeţile în troian. Cu felinarul lui,

Vasile se-ntoarse. Se gîndea încă, c-o bucurie ascunsă, ce-ar face primarele dacă l-ar păli aşa, pe neaşteptate, şi l-ar cufunda în troian; în acelaşi timp se înălţa în capul lui, ca un fum, un fel de nebunie a mirării. Nu se poate să fie Aniţa, căci aceea-i pricina ticăloşiei lui. Să ne mai uităm o dată.

— Măi omule, dă-te cu lopata la troian... îi porunci primarele, pălindu-l cu umărul.

— Stăi, cucoane, grăi el rîzînd. Şi ridică felinarul. Să văd dacă-i Aniţa.

— Omul acesta e băut... zise Costi, întorcînd capul, cu dezgust.

— Aţi spus ceva, cuconaşule? întrebă Filip, din cealaltă parte a săniei.

Vasile Brebu văzuse iar. Obrazul femeii se întorsese cu spaimă, ca-ntr-un fulger, către el. Lepădă felinarul şi făcu o săritură de fiară sprintenă. Lovi cu lopata de fier, întăi în femeie, apoi în tovarăşul ei.

Ea ţipă de două ori: «Vai! vai!» întăi într-o izbucnire prelungă, apoi într-o tînguire stinsă; Costi întinsese braţele ca s-o apere. Filip Nacovici se năpusti cu bastonul lui cu boambă de plumb la capăt şi păli pe Vasile tocmai cînd ridica a treia oară lopata. Unealta căzu; omul veni după ea pe spate. Capu-i sîngerat se afundă în omăt lîngă felinar.

— Ce este? ce s-a întîmplat? strigă Şapsa din sania din urmă. Oamenii dinainte năvăliseră îndărăt. Primarele şi cuconu Filip desfăceau cergile şi

blănile din jurul lui Costi și a tovarășei sale. Anița se lăsase moale, cu capul pe spate, fără căciuliță. Avea o lovitură piezișă, subt ureche, și sînge nu se vedea. Costi venise cu fața în jos peste brațele ei. Cînd îl ridicară, partea stîngă a obrazului îi gîlgîia de sînge dintr-o tăietură lungă pînă în creștet. Felinarele veniră aproape. Vechilul se aplecă și-i ascultă răsuflarea. Trăia încă. Anița murise.

*

Alexandru Filoti n-ajunsese la Buciumeni, de la București, decît a treia zi, miercuri, cu trenul de dimineață. Șapsa îl întîmpinase în gara Roman. Nacovici aștepta la peron îngrijorat și cu fruntea plecată. Boierul coborî din vagonul de dormit, palid, cu buzele albe. Își alungă privirea în jurul capului lui Nacovici ; nu-l putea privi țintă.

— Ce face domnu Costi ? întrebă el brusc, înainte de a se urca în sanie.

— Doctorul Baroni zice că primejdia pare a fi înlăturată... răspunse cu grăbire Nacovici.

Filoti oftă și-și trase pe el cerga mițoasă. Vechilul se așeză alături, pieziș și-ntr-o margine, ca să nu stînjenească pe boier.

Cînd ajunseră la cotitură, vorbi cu glas scăzut :

— Aici s-a întîmplat, cuconașule...

Vizitiul opri.

Filoti privi în juru-i. Nu văzu nimic. Viscolul ștersese orice urmă.

— Pe ea am îngropat-o încă de ieri... M-am gîndit că-i mai bine așa... vorbi iar, cu îndoială, Filip Nacovici.

Boierul păru deodată ușurat de o mare greutate. Privi la slujbaș ca și cum abia atunci îl vedea.

— Să mergem... zise el. Sînt foarte nerăbdător să-mi văd copilul... Nu dorm de două zile.

CAPITOLUL XI

Încurcate planuri și afaceri ale lui Evghenie Ciornei

Cînd boierul și Nacovici coborîră la scara balconului, intrau din urmă, în curte, și Șapsa cu Cavalier, în altă sanie. Capete se îmbulzeau la ferestre, în odăile slugilor. Ieșiseră și argații de la grajduri și stăteau ca niște momîi, privind de departe.

Filoti se uită la ușa arcată, parcă voia să-i socotească înălțimea. Se-ntoarse apoi spre vechil, cu glas trudit :

— Filipe, să nu pleci îndată. Poate mai am nevoie de dumneata.

— Am înțeles, cuconașule, nu plec... răspunse Nacovici cu grabă și trase canatul, făcînd loc.

Boierul stătu o clipă la îndoială, apoi intră. Vechilul îi deschise ș-a doua ușă. Pătrunseră într-un salon larg, care avea ferestre mari asupra parcului. De la o măsuță, de lîngă una din aceste ferestre, se sculă cu grabă cucoana Aglaie și, salutînd în treacăt, se repezi la o ușă laterală, pe care o feri încet și cu luare-aminte.

Părea spăriată. Strecură cîteva cuvinte în șoaptă. Apoi se lipi de părete, și Filoti înțelese că trebuia să

intre acolo. În prag îl întîmpină duduia Matilda. Își potrivea la tîmple, cu degete tremurătoare, părul cărunt. Avea ochii cerniți și-i tremurau buzele. Cînd ușa se închise, duduia izbucni în lacrimi, plecîndu-și fruntea pe umărul fratelui său. Filoti o sărută în tăcere și se simți și el biruit de trudă și tulburare. Își înghițea lacrimile amare și privea pe deasupra capului duduii într-un punct negru care se rotea nălucitor înainte-i. Apoi își strînse fălcile, scrîșnind, ca să se potolească. Cu sîngele bătîndu-i încă în tîmple și în creștet, se lăsă într-un fotoliu. Își întoarse ochii către fereastră, ferindu-se de privirea duduii. Ea-i cuprinse o mînă, apoi i-o lăsă, suspinînd, și se așeză alături.

— Filip spune că doctorul ar fi dînd asigurări... vorbi Filoti cu voce schimbată și joasă.

Duduia clătină tristă din cap.

— Nu sîntem încă siguri de nimic, Alexandre, să nu ne facem iluzii. Am telegrafiat la Iași, doctorului Miclea. Vine desară. Poate să fie nevoie de intervenție hirurgicală.

Filoti își apleacă grumazul, împovărat.

— Bietul copil! suspină duduia Matilda cu voce stînsă și iar începură a-i curge lacrimi. Cu batista mică și brodată începu apoi a-și șterge energic pleoapele. Privind-o, Filoti o găsea schimbată, slăbită și cu nasul roș.

— Vreau să-l văd... zise el cu îndoială.

— Da, tresări duduia Matilda. De-un ceas pare a avea somn liniștit

Dînd perdelele grele la o parte, duduia Matilda deschise o ușă și intră ea întăi, apoi se întoarse și făcu semn lui Filoti.

Storurile erau pe jumătate lăsate. Boierul se apropie în vîrful degetelor de patul cu polog. Nu văzu decît un ochi din figura lui Costi.

Tot capul era înfășurat în bandaje, și plapoma era ridicată pînă peste bărbie. Ochiul acela închis se zbătea sub pleoapă. Filoti se gîndi : «Poate să moară...» Și se-ntoarse spăriat la duduia Matilda. Ea privea țintă pe băiat. Nu-i dădu nici un răspuns.

Trecură iar în camera de-alături.

— Ce facem ? întrebă nedumerit Filoti.

— Alexandre, vorbi zîmbind duduia Matilda, întăi trebuie să te liniștești. Odăile tale sînt pregătite. De Costi am eu grijă. Îmi este de oarecare ajutor și Aglaie.

Filoti oftă, înduioșat el singur de starea în care se găsea. Înțelese apoi că acolo era cu totul de prisos. Trecu în salonul unde rămăseseră vechilul și nevastă-sa. Găsi și pe Cavalier, care aștepta ordine.

— Odăile sînt gata, Jean ? Desfă geamandanele ; trebuie să ne instalăm aici pe cîtăva vreme...

Oftă iar, privind în juru-i. Apoi ieși, urmat de camerist.

Cucoana Aglaie aținti ușa care se închisese și clătină din cap.

— Nu pare prea supărat... șopti ea ; nu-și dă samă că băietul poate să moară.

— Ce vrei să facă? răspunse Filip, c-un mormăit foarte încet; să se tragă de cap și să răcnească?...

— Nu, dar oricum... Vinovatu-i el.

— Cine?...

Cucoana Aglaie strînse din umeri și-ntoarse capul spre fereastră.

După o clipă se suci iar spre Nacovici:

— Cît ai fost la gară, m-a căutat din nou madam Alexandrescu. Mi-a trimes răspuns să ies numaidecît pîn-afară. Zice că mîni ori poimîni trebuie să vie prefectul. Și m-a rugat pentru boier: dacă nu poate Iacobache să vie să vorbească și să se roage.

— Parcă de asta-i arde boierului acuma...

— Eu nu i-am spus tot așa? A început a plînge. Altădată rîdea.

— Cînd? de ce? întrebă Nacovici căscînd. M-am culcat tîrziu ast'noapte, lămuri el cucoanei Aglaie, fără a-i mai aștepta răspunsul. Dac-ar fi un copil, înțeleg.

— Cine?

— Alexandrescu. Dac-ar fi un copil, aș înțelege. Trebuia să se păzească, să nu le facă chiar așa, pe față. Toate au o margine.

— Zicea că și cu tine a avut daraveri.

— Se poate, a avut și cu alții, dar răspunde numai el.

— Să răspundă. Într-o privință, îmi pare rău numai de Lența Gheorghiu. Îl anchetează și pe barbatu-su și se bate și ea cu capul de toți pereții și nu știe ce să facă.

— Acela-i prost, nu-i vinovat... explică vechilul, şi-şi aprinse o ţigară.

— Nu fuma aici, zise pripit cucoana Aglaie, strîngîndu-i braţul. Duduii Matilda nu-i place. Se simte şi-n camera tînărului.

— Ai dreptate... încuviinţă vechilul, rîzînd încet. Credeam că sîntem la noi acasă. Şi-şi stînse ţigara, strivindu-i vîrful între degete. Mă duc s-o fumez afară.

— Mai lasă ţigara, Filipe, îl mustră cucoana Aglaie. Ce crezi c-are să se întîmple?

— Cu cine? cu cei de la onor primărie? Dacă vrea prefectul, dragă, îi trînteşte la başcă.

— Nu vorbesc eu de aceia... şi cucoana Aglaie făcu semn cu capul spre camera duduii Matilda. Acuma, de cînd l-am văzut pe boier, mă gîndesc şi mă frămînt: ce poate să se-ntîmple?

— Ştiu eu? răspunse cu nepăsare Filip. Om vedea.

Cucoana Aglaie îl privi cu nemulţămire, încreţindu-şi fruntea. Apoi stătură un răstimp tăcuţi — uitîndu-se prin geamurile mari la iarna de-afară. Ţigăncuşa cea subţire a duduii Matilda intră din coridor, păşind delicat ca o mîţă, trecu în două colţuri ale salonului, hrănind sobele nalte cu lemne, apoi dispăru în camera stăpînei sale. Izvorînd din tăcere, se desluşi pendula cea mare, măsurînd timpul, cu accente moi şi rare. Deodată pătrunse ca o chemare un ţipăt stîns dinspre odaia bolnavului. Cei doi soţi se priviră, cu ochii mari şi cu urechile atente.

Cucoana Aglaie suspină, dînd încet din cap. Nacovici se ridică și se strecură în coridor. Nu mai putea răbda și se ducea în balcon, ca să-și fumeze țigara. În umbra antretului, Șapsa se desprinse dintr-un scaun și se alătură de el.

— Unde te duci, domnule Nacovici? Și ce se mai aude?

— Nu s-aude nimica, domnule Șapsa. Acuși îs ceasurile 11 și trebuie să vie și doctorul. Om vedea ce-a mai spune el. Noi ce putem ști?

— Așa-i, încuviință Șapsa. Ce-a făcut boierul? ce-a zis?

— Întăi să-mi aprind țigara, domnule Șapsa, și pe urmă să-ți spun că nu știu.

— Aicea s-a iscat între dînșii un nacaz mare, cucoane Filipe, vorbi ovreiul, gînditor, ș-au să mai fie și altele.

— După cît văd, dumneata ești mai îngrijat decît boierul, domnu Șapsa... rîdea Nacovici; fă-ți și dumneata o țigară.

— Dumneata șăguiești, cucoane Filipe, grăi încet Șapsa. N-aș vrea să am ce-i în sufletul lor.

— Ai dreptate... Ai dreptate... răspunse moale vechilul și urmă să tragă fumuri lungi din țigara-i groasă.

Se auziră sunînd zurgalăi, și una din săniile boierești, cu Dimachi cel gras pe capră, veni și se alătură de scara balconului. Din cergi mițoase coborî un om tot așa de gros ca și Dimachi, însă scurt și cu

pielea albă. Suia domol în blana-i largă, cu căciuliță cu urechi în cap. Purta mustață și barbete roșcate și întinse celor doi oameni boierești o mînă moale și grasă, pistruiată cu puchițel cărămizii.

— A! domnu doctor Baroni! zise Filip zvîrlind țigara și strîngîndu-i mîna. Ce face domnu doctor și ce mai zice domnu doctor?

— Ce să fac? răspunse Baroni, c-un pronunțat accent nemțesc; de ieri pînă azi observ c-am mai îmbătrînit. Ș-așa întruna, pînă ce într-o bună zi, gata. Așa zic țăranii: într-o bună zi.

— Aăă... domnu doctor! îngînă cu reproș Filip și se scărpină cu violență la ceafă; nu mai vorbi și dumneata despre asta. Mai este vreme!

Doctorul Baroni începu să rîdă în tăcere, scuturîndu-și pîntecele și toată ființa.

— Într-o zi crapă neamțu și gata! urmă el cu lacrimi de rîs în ochii bulbucați. Nici nu le mai sparie copiii cu ace și cu vaccin, nici nu mai răcnește la ei că dau rachiu lehuzelor. Scapă, ș-are să le pară bine.

— Domnu doctor Baroni șăguiește totdeauna cu diabetul lui... vorbi încet Șapsa.

— N-am ce face, răspunse neamțul; e un musafir și trebuie să-i arăt un obraz vesel. Pîn-acuma ne înțelegem. Mă duc să văd cum merge domnu Costi. Aștept cu nerăbdare și eu pe domnul profesor Miclea. Să sperăm că au să iasă lucrurile bine.

— Dar bolnavul meu cum o duce? întrebă tot vesel Nacovici.

Doctorul Baroni ridică ochii şi-l privi cu luare-aminte.

— Bolnavul dumnitale? rosti el c-un aer ciudat şi grav. Bolnavul dumnitale e un om încăpăţînat. Stă neclintit pe spate, cum l-am aşezat cînd l-am dus la infirmerie. Se uită la Dumnezeu şi tace. Însă nu ştie ce se petrece în juru-i. E tare ca un urs; dar cred că moare.

Rîsul lui Nacovici se stînse. Scoase porttabacul şi începu să-şi răsucească o altă ţigară. Doctorul intră în casă, cu mişcările-i legănate.

— Mai stai, domnule Şapsa? întrebă vechilul. Cred că boierul se odihneşte. Ne putem întoarce după-amiază.

Amîndoi coborîră şi trecură pe aleea largă, urmăriţi de privirea lui Dimachi. Într-o vreme ţiganul mormăi ceva singur, fără a-şi părăsi neclintirea de idol.

*

Filip Nacovici merse o vreme lîngă tovarăşul său, fumîndu-şi ţigara în tăcere. Apoi se despărţi de Şapsa c-un gest şi c-o îngînare tărăgănată de cuvinte: «La bună vedere, după-amiază, domnule Şapsa...» Omul de afaceri trecu înspre dughenile tîrgului; vechilul coti către marginea satului.

În apropiere de biserică, baba Casandra Dăscăliţa avea o căsuţă de bîrne, pe care primăria i-o închiriase pentru infirmerie. Baba locuia într-un bor-

deieş alaturea ; îşi tîrîia zilele singură şi priveghea şi infirmeria comunei, mai mult goală. Bolnavi se găseau totdeauna în comună ; din cînd în cînd izbucneau şi molime, dar ţăranii priveau casa aceea doftoricească cu dispreţ şi cu ură. Simţirea aceasta obştească o împărtăşea chiar baba Casandra, cînd era chemată în sat de femei pentru descîntece şi desfăcături. În blăstămata ei căsuţă poposea din cînd în cînd numai cîte-un bătut ori cîte-un căzut de moarte năprasnică.

Filip Nacovici pătrunse în bătătura pustie, lipsită de împrejmuire. Un cotei al babei ieşi dintr-un butoieş desfundat, părăsit în coasta bordeiului, şi începu să bată subţire şi îndărătnic, fără să se mişte, fără să se apropie, fără să dea îndărăt. Casandra Dăscăliţa apăru o clipă din bordei, c-un cojoc rupt în spate şi cu ciubote bărbăteşti în picioare. Cunoscu pe omul boieresc şi se retrase. Vechilul intră sub streşina de stuh a căsuţei şi clămpăni la uşă. Se auziră paşi neegali înlăuntru, sună zăvorul, şi se arătă un cap buhos, cu ochii plini de somn. Capul buhos şi spăriat era al unui ţigan nalt şi slab, care părea că rînjeşte şi clipea întruna din ochi. Era îmbrăcat c-un surtuc peticit şi cu nişte pantaloni ferfeniţoşi, — şi vremea-l prinse încălţat numai c-o opincă. Pe cealaltă atunci voia să şi-o puie : o părăsise pe vatră, lîngă movila de jar în bătaia căreia dormise.

Lîngă horn stătea rezemată o puşcă reformată, cu cucoşul lipsă şi cu şpanga ruginită.

— Tu ești, măi Clipici? întrebă cuconu Filip. Da' de cînd ai intrat în slujba comunei?

— Săru' mîna, cucoane, răspunse pripit și gîngav cerșetorul, să nu vă supărați, — am intrat să cîștig și eu o pîne și să iernez la căldură...

Zbaterea pleoapelor lui avea ceva chinuit și spăimîntat. Vechilul întoarse capul. Pe lavița din fund, lîngă păretele fără ferestre, era întins pe-o rogojină, și învălit cu cojocul lui, Vasile Brebu. Avea peste frunte, pînă la urechi, o legătură de cîrpe, care-i îmbrăca jumătate de cap cu un comanac alb. Sta cu fața în sus și cu ochii ațintiți în bagdadie.

— O murit în iast' dimineață... gîngăvi Clipici.

Nacovici se răsuci și-l privi, apoi se întoarse iar către pat, se apropie și aținti lung obrazul fără sînge și ochii înghețați ai mortului

— În astă dimineață? întrebă el cu voce domoală.

— Da, cucoane Cilipe. Chiar acu mă-ncălțam, să mă duc să dau de știre.

— A cerut? a întrebat ceva? grăi iar vechilul, c-un fel de îndoială.

— Nu, cucoane. De cînd l-o adus, așa o stat. Se uita numa-n sus. Sufla scurt și rar. Poate să fi murit ast' noapte, dar eu am văzut cînd m-am trezit.

— Frate-su a fost pe-aici?

— Fost, cucoane. Au venit amîndoi frații. Nevasta lui Gheorghe o adus niște borș. Cine să mînînce? L-am mîncat eu. Se uitau și ei la dînsu. Ce să cunoască? Nu puteau cunoaște nimica. L-au strigat pe

nume: Măi Vasile, — el tăcea. Aşa i-o fost scris, să facă o poznă ca aceea şi să moară şi el.

— Să dai de veste la primărie... zise cu aceeaşi voce domoală Nacovici.

— Da, cucoane; îmi încalţ şi opinca cealaltă şi mă duc să dau de veste.

Vechilul îşi învîrti privirile prin odăiţa cu pereţii goi, apoi ieşi încet pe uşă. Căţelul babei începu iar să bată, lîngă butia desfundată. Vîrîndu-şi mînile în buzunările de la piept ale blăniţei, Nacovici trecu gînditor pînă în drum. Omătul îi scîrţîia sub cizme; deasupra lumii se boltea un cer verziu de iarnă.

«Trebuie să-i ajut să facă înmormîntarea şi pomenirile...» se gîndea Filip Nacovici, şi simţea în el o apăsare, o greutate nelămurită.

La amiază, acasă, în jumătatea de ceas pe care-o petrecu la masă în faţa cucoanei Aglaie, crezu că n-are vreme să spuie şi să întrebe nimic. Era gînditor şi părea obosit; totuşi mîncă bine ca totdeauna. Cucoana Aglaie îl privi lung de cîteva ori, era însă şi ea foarte grăbită.

— Trebuie să stau şi să dau ajutor şi astăzi ziua.. vorbi ea. Desară om sta şi noi mai în tihnă la masă. Am primit telegramă de la doctorul Miclea. Vine astăzi.

— Atunci îi bine, răspunse Filip. Dar doctorul Baroni ce mai spune?

— El dă din umeri şi aşteaptă. Încă nu se poate pronunţa. Pîn-acuma zice că-i bine...

Nacovici oftă.

— Mai prăpădită şi mai lovită îmi pare duduia Matilda... urmă cucoana Aglaie. Acuma nici nu mai poate plînge. Se uită într-un loc şi tace. Se gîndeşte că tînărul se poate pierde. Iar dacă scapă, — cum au să steie faţă în faţă tata cu feciorul? Mă privea astăzi spăriată şi mă-ntreba şi pe mine.

— Se uită toate... răspunse pe gînduri Filip.

— Nu se uită toate, Filipe... replică cucoana Aglaie clătinînd din cap. — E vremea să mă-ntorc la curte... adăogi ea ridicîndu-se. După scrisoarea pe care ai primit-o ieri de la Ciornei, desară se poate întîmpla să vie şi el de la Iaşi. Poate-mi aduce veşti de la fete: l-am rugat să treacă pe la pension.

— Pe cine l-ai rugat? Pe Ciornei? se miră cuconu Filip.

— Da, pe Ciornei, — de ce te miri? Oricît ar părea el de grozav, dar pe-o cucoană n-o poate refuza. Pe urmă are el nişte planuri şi nişte interese asupra Buciumenilor, şi trebuie să ne menajeze...

— Ce interese şi ce planuri?... mormăi cuconu Filip. Boieru nu vinde Buciumenii, nici nu-i dă în arendă...

— Bine, bine... zîmbi cucoana Aglaie. Văd eu că eşti cam împotriva lui Ciornei. Cu toate acestea tu singur mi-ai spus că-i un om de înţelegere...

— Eu, împotriva lui Ciornei? Ştii că ai haz? Cine ţi-a spus asta?

— Atuncea de ce te miri că l-am rugat să treacă pe la pension să-mi aducă un cuvînt de la domni-

şoare? Un barbat poate face atîta lucru şi de aşa ceva nu trebuie să te miri.

— Nu mă mir, mormăi nedumerit Nacovici, dar acela nu-i barbat: e un fel de carte închisă.

— Ba-i barbat, şi chiar holtei, dacă vrei să ştii, şi mai are încă vreme să se deschidă.

— De unde-ai mai aflat-o şi pe asta? strigă Filip, trecînd dintr-o mirare în alta.

— De la el, răspunse cu linişte cucoana Aglaie.

— L-ai întrebat asemenea lucruri?

— L-am întrebat şi altele. Pot să-ţi spun despre el tot ce vrei.

— Hm! şi asta-i încă una... îngînă vechilul.

Cucoana Aglaie se învăli rîzînd în scurteică şi se duse la curte.

La ceasul trenului de Iaşi, doctorul Baroni întîmpină la gară pe Miclea şi, în jumătate de ceas, pe drum, îi lămuri cîteva lucruri privitoare la bolnav.

— Aveţi să vedeţi singur, domnule profesor, încheie respectuos Baroni; eu nu îndrăznesc să mă pronunţ înaintea dumneavoastră.

— Bine; foarte bine... răspunse Miclea, privind prin ochelari spatele larg al lui Dimachi.

Doctorul de la Iaşi era un om mărunţel, uscat şi slab. Sări sprinten din cergile săniei şi sui în fugă treptele balconului. Sus se opri, se întoarse şi aşteptă pe Baroni, care urca domol, păşind rar.

— Poftiţi, domnule profesor... zise Baroni gîfîind şi deschizîndu-i uşa.

Miclea trecu repede. În salonul cu ferestre mari spre parc îi întîmpină duduia Matilda.

— O, doctore, sîntem foarte bucuroși c-ai venit...

Profesorul îi sărută mîna. Apoi, cu mișcări iuți, își deschise geanta.

— Îmi trebuie apă și săpun, zise el privind în ju-ru-i și măsurînd din ochi sobele, ca și cum de la ele aștepta serviciul. Pe urmă intrăm îndată la bolnav...

Cucoana Aglaie trecu ușurel lîngă ușă și lămuri în șoaptă țigăncușei despre ce e vorba. Camerista dispăru ca o umbră, însă nu se întoarse decît după un sfert de ceas, cînd doctorul Miclea începea să-și piardă răbdarea. Își potrivea ochelarii pe nas, întreba din ochi sobele, apoi își freca încet mînile și-și oprea privirile asupra lui Baroni. Soția lui Nacovici deschise în două rînduri ușa și privi în coridor. Duduia Matilda se sculase în picioare neliniștită. În sfîrșit țigăncușa sosi pășind repegior și trăgînd parcă de căpăstru după dînsa două țigănci bătrîne și desculțe. Una ducea un lighean mare de porțelan, alta o cana și un prosop. Țigăncușa aducea săpunul.

Profesorul întrebuință apa, săpunul și prosopul, puțintel stînjenit de atîția spectatori, care-l priveau cu o deosebită atenție. Apoi intră la bolnav, urmat de duduia Matilda și de Aglaie.

Costi era cufundat într-un fel de toropeală, cu ochii pe jumătate închiși. Miclea îi căută o mînă și-i pipăi pulsul. Găsi cu ochii soba și rămase privind-o cu luare-aminte cîteva clipe. Se uită după aceea la ceasornic. În sfîrșit aținti pe bolnav. Peste obrazul și

prin pleoapele lui Costi trecu un fior cînd profesorul îi atinse bandajul și începu să-l desfacă încet. Nu se mișca însă, și ochii nu i se întoarseră.

Cînd se descoperi rana, duduia Matilda își acoperi pleoapele cu mîna stîngă, apoi se retrase la fereastra cu storul pe jumătate lăsat. În întunericul din parc nu era nimic care să răspundă spasmului și suspinului ei. Își întoarse fața spre lampa cu abajur de lîngă sobă și nu îndrăznea să-și ducă privirile mai departe, pînă la patul cu polog [1], unde doctorii vorbeau în șoaptă. Țigăncușa veni a doua oară cu țigăncile cele bătrîne, aducînd apă fierbinte. Cucoana Aglaie purtă lampa deasupra capetelor aplecate ale doctorilor.

Alexandru Filoti pătrunse tîrziu în cameră, cînd pansamentul era făcut din nou și doctorul de la Iași își ștergea mîinile cu prosopul cel lung. Se ștergea și Baroni cu un prosop mai mic și aștepta cuvîntul profesorului, ridicînd spre el din vreme în vreme ochii săi bulbucați. Dar Miclea era gînditor și grav.

Trecură în salon. Aicea profesorul strînse mîna lui Filoti și se așeză la masă ca să-și scrie rețeta.

— Numai un lucru nu-mi place, zise el deodată, înălțînd ochelarii : apatia bolnavului. Are și febră : asta se-nțelege, mă miră mai puțin. Imediat după întîmplare mi se pare că a avut conștiința deplină.

— Cînd am venit eu de la Iași, l-am găsit în starea asta... lămuri cu voce înăbușită duduia Matilda.

[1] *Polog* — baldachin (acoperămînt decorativ, împodobit cu perdele și așezat deasupra unui pat).

Miclea clătină din cap şi privi ţintă, îndelung, hîrtia albă dinainte-i.

— E de prisos, zise el apoi, ridicînd iar ochelarii. Să se urmeze cu reţeta doctorului Baroni. Să aşteptăm şi s-avem speranţă. Poimîni mă-ntorc iar.

Filoti observă între doctori un schimb scurt de priviri, şi simţi asupra casei primejdia morţii. Duduia Matilda veni la el şi-i cuprinse mîna, fixîndu-l cu ochi aprigi şi arzători, ca şi cum voia să fie alături de dînsul împotriva unui vrăjmaş care ameninţa din umbră.

«Tînărul e pierdut...» se gîndea cucoana Aglaie. Simţea în ea o sfîşiere sufletească şi-i veniră în ochi lacrimile. Cînd ajunse acasă şi pătrunse gîfîind în sufragerie, asta fu prima vorbă aruncată lui Nacovici şi oaspelui, care stăteau la masă, sub lampă, cu cana de vin între ei.

— Cum se poate?! strigă vechilul lovindu-şi palmele una de alta.

— Da, Filipe, asta este... răspunse cu tristeţă cucoana Aglaie. Apoi, zîmbind, întinse lui Ciornei mîna. Răzăşul se ridică împingîndu-şi cu zgomot scaunul şi i-o sărută. Apoi se aşeză la loc, liniştit şi sever.

— După cît am auzit, au fost nişte întîmplări... vorbi el. Tocmai asta îmi spunea cuconu Filip.

— Da? întrebă cucoana Aglaie, privind lung la vechil. Cu toate acestea nu se ştie ce-a fost. Sînt mai mult vorbe şi prepusuri. Ce-a fost, la urma urmei nici nu mă priveşte. Văd numai că e o lovitură grea pentru boieri.

Cuconu Filip tăcu și umplu paharele cu vin roș. Cucoana Aglaie își lepădă scurteica, își mîngîie la tîmple părul lins și se așeză și ea pe un scaun.

— Cucoane Evghenie, zise ea zîmbind, am la dumneata o datorie.

— Cum se poate? tresări răzășul. Apoi începu a rîde: Da, da, cucoană Aglăiță, ai mata dreptate; dar trebuie să știi că eu sînt bun platnic. Am fost pe la pension ș-am văzut pe domnișoare... S-au rugat foarte frumos cătră mata să te duci să le iei cu cîteva zile înaintea vacanței. Le-am dat ș-o cutie de bomboane... adăogi Ciornei punînd mîna pe paharul de vin. Le-am dat ca din partea matale, ca să se bucure.

— Nu era nevoie să le dai explicație, cucoane Evghenie. Fetele se bucură totdeauna pentru asemenea daruri. Mi-ai făcut plăcere mare; și de-acuma să știi că-ți sînt prietină bună.

Evghenie Ciornei ciocni, își bău paharul de vin, apoi se lăsă îndărăt, sprijinindu-se în spatarul scaunului. Fața lui trecuse într-o clipă de la rîs la neclintirea-i uscată. La privirea stăruitoare a cucoanei Aglaie însă, o ușoară încrețitură de zîmbet îi apăru la colțul buzelor.

— Cred că mîni am să pot vedea pe boier?... întrebă el.

— Poate... răspunse cucoana Aglaie. Cred că-i bolnav de supărare.

— Totuși trebuie să-l văd. Sînt la mijloc afaceri, și are și el interes să le isprăvească mai degrabă.

— Ai să-l vezi, cucoane Evghenie, fără nici o îndoială, interveni Nacovici cu vocea-i groasă.

— Trebuie să-l văd, repetă răzăşul cu hotărîre. Mi-a dat întîlnire la Bucureşti—şi m-am înfiinţat la Bucureşti la ziua ştiută. Era foarte ocupat; m-a amînat o zi, pe urmă s-a suit în tren şi s-a dus. Văd că trebuia să plece, şi-i bine întrucîtva că-l găsesc aici, la faţa locului. Acuma, după ce-am fost pe la Iaşi, voiam să-i spun c-am luat o hotărîre definitivă...

Evghenie Ciornei gustă din vin şi privi pe rînd la vechil şi la cucoana Aglaie.

— Cred că nu cumpăr Iazu Crucii, vorbi el încet, ca şi cum le-ar fi mărturisit o taină.

— Da' de ce, cucoane? strigă Filip cu surprindere. Dintre moşiile din Botoşani, aceea-i cea mai bună.

— E mai bună decît Buciumenii? întrebă serios răzăşul.

— N-am spus asta, cucoane. Ca moşia de-aici se găsesc puţine în ţară. Parcă dumneata n-o cunoşti? N-am mai vorbit? Ce nevoie să-ţi mai spun?

— Apoi dacă Iazu Crucii nu-i tot aşa de bună ca Buciumenii, nu cumpăr Iazu Crucii.

— Drept să-ţi spun, cucoane, eu nu te-nţeleg... vorbi c-o uşoară nemulţămire Nacovici.

Cucoana Aglaie asculta atentă.

— Am să-i explic eu asta mîni lui cuconu Alexandru Filoti, urmă liniştit Ciornei. Dumneata, cucoane Filipe, nu te supăra, nici nu te mira. Eu am nişte gînduri şi nişte planuri foarte bune, care te interesează şi pe dumneata.

— Cucoane Evghenie, Buciumenii nu-s de vînzare! răspunse cu tărie Nacovici.

Răzăşul îl privi zîmbind.

— De ce? aş vrea să ştiu şi eu de ce Buciumenii nu-s de vînzare.

— Aşa. Pentru că boierul nu vrea să-i vîndă! La urma urmei, reluă vechilul după o clipă de gîndire, în situaţia lui de astăzi eu cred că poate încă să nu-i vîndă...

— Aici ai vorbit bine, cucoane Filipe... zise Ciornei cu aceeaşi linişte. Situaţia boierului poate e mai bună chiar decît credem noi. Să zicem că ar vrea numai să arendeze moşia asta. Ce zici, cucoane Filipe? eu cred că şi-n posesie Buciumenii preţuieşte multe parale.

— Cred că nici nu-i arendează... răspunse Nacovici.

— Se poate; dar eu spun aşa o vorbă. Dacă s-ar întîmpla să-i arendeze, n-ar fi o afacere bună? Eu, cucoane Filipe, prea multe parale n-am, dar pentru aşa ceva tot aş găsi. Nu-s destule însă numai paralele, la o asemenea afacere. Trebuiesc şi oameni cu pricepere şi cu cunoştinţi. Aşa că eu, cucoane Filipe, te-am preţuit pe dumneata la cincizeci, şaizeci de mii de galbini. Nu spune nu, cucoane Filipe, lasă-mă să vorbesc. Văd că cucoana Aglăiţa zîmbeşte, şi foarte bine face. Asta îmi dă o leacă de curaj. Aşa că aici, cucoane Filipe, sînt braţe de muncă. M-am uitat eu, venind iar într-acoace. Se vedeau fumuri pe sate. Stau ţăranii subt omăt ca grîul... Aicea, dacă aş avea eu un tovarăş ca dumneata, cucoane Filipe...

— Nu-i vinde şi nu-i dă în arendă... mormăi îndărătnic Nacovici.

— Lasă omul să vorbească, se amestecă, mustrător, cucoana Aglaie.

— Aicea, dacă aş avea eu un tovarăş ca dumneata, cucoane Filipe, apoi m-aş lăsa de multe alte planuri şi de alte afaceri. Eu, cucoane Filipe, mă uit de mult aici, — de departe. Iar dumneata, dacă nu mă cunoşti destul de bine, ai să mă cunoşti ş-ai să ştii cine sînt. Ş-ai să vezi că-i bine. Eu sînt un om cu dreptate şi cu cinste, cucoane Filipe. Am muncit o viaţă fără răgaz şi fără de hodină ş-am avut felurite gînduri. Acuma, dacă mi-a venit gîndul cel bun, cred c-am să mă liniştesc şi eu, ca să mă bucur de anii care mi-au mai rămas... Grăit-am bine, ori nu, cucoană Aglăiţă?

— Slavă domnului, eşti încă tînăr, răspunse zîmbind cucoana Aglaie.

— Dacă spune cucoana Aglăiţa asemenea vorbă, atuncea eu mă bucur, zise Ciornei, ciocnind iar paharul. Ş-apoi mîne om vedea ce-a spune boierul.

— Ce poate să spuie? îngînă vechilul ridicînd din umeri.

Oricît se silea, nu-i plăcea omul acela cu ochii îngheţaţi; ş-acuma mai ales, cînd îl auzea vorbind aşa de moale şi de dulce, îi plăcea şi mai puţin. Totuşi umplu iar paharele şi ciocni cu el, gîndindu-se că toate, la urma urmei, nu sînt decît nişte vorbe care trec.

A doua zi, cu două ceasuri înaintea amiezii, Ciornei şi Nacovici suiră treptele balconului şi răzăşul pă-

trunse cu hotărîre în antret. Vechilul, potrivindu-şi în cuier blănița şi căciula şi lepădîndu-şi galoşii, voi întăi să-l oprească acolo, pînă ce i-a aduce răspunsul de la boier, dar cuconu Evghenie părea a nu-l înțelege. Puse mîna pe clampă şi trecu în salonul cu ferestre spre parc. Filip îşi roti ochii în încăperea largă ş-o văzu goală.

— E bine ş-aici, cucoane Evghenie, şopti el cu îndoială, şi privea la cizmele umede de zăpadă ale tovarăşului său. Ar fi trebuit să-ți scoți blana, adăogi el.

Văzînd pe răzăş foarte ocupat să privească în juru-i şi pe sus, îl lăsă şi trecu în vîrful degetelor la uşa dinspre odăile lui Filoti. Evghenie Ciornei îşi ascuți urechea, dar n-auzea nici glasuri, nici paşi. În salonul nalt părea că pluteşte apăsătoare tăcerea întregii clădiri. În rame ovale aurite, răzăşul descoperi portrete de femei frumoase, cu obrajii uşor rumeniți şi cu sînuri sidefii. Purtau pe ele mătăsuri şi juvaeruri, şi păreau că aşteaptă un cuvînt curtenitor de la musafirul care le admira. Ciornei se hotărî să-şi lepede blana pe-o canapeluță delicată, apoi, zîmbind, îşi întoarse ochii de la portrete şi, păşind la o fereastră, rămase privind în parc, gînditor şi cu fruntea încrețită.

Într-un răstimp, simți că se deschid uşi şi se întoarse. Filip Nacovici venea către el, şi răzăşul înțelese dintr-o singură aruncătură de ochi răspunsul pe care i-l aducea. Dinspre odăile duduii se arătase în aceeaşi clipă obrazul bărbos al părintelui Neculai. Cînd văzu pe străin, preotul îl salută c-o mişcare din cap şi-şi strînse la piept giubeaua blănită. Ciornei aproape

nu-i răspunse, preocupat de ce avea să-i spuie vechilul. Popa Neculai se întoarse c-un obraz prietinos către Filip Nacovici; își trecu în mîna stîngă legătura roșie cu cadelnița și cartea și întinse dreapta. Păși de pe covor pe parchet, și ciubotele-i grele bocăniră de două ori.

— Ce mai faci, părinte ? îl întrebă Nacovici în șoaptă.

— Bine, foarte bine, răspunse bucuros preotul. M-a chemat duduia Matilda să fac o leacă de slujbă... Tot la Dumnezeu îi nădejdea, cucoane Filipe. Altfel nu se poate. Te-aș ruga, cucoane Filipe, pentru două cară de lemne...

— Bine, bine... zise vechilul cu oarecare grabă, și împingea pe preot și pe răzăș spre ieșire.

Duduia Matilda se arătase o clipă în ușa deschisă. Apoi veni țigăncușa cea subțire c-o flanelă mare, roșie, și începu să frece cu tărie parchetul pe unde trecuseră ciubotele.

— Vra să zică, nu se poate astăzi... vorbi Ciornei coborînd treptele.

— Nu se poate, cucoane, precum ți-am spus și eu...

— Apoi, cucoane Filipe, la bună vedere, zise preotul, eu mă grăbesc, am o mulțime de treburi.

— Stăi, părinte, nu fugi, îl opri Nacovici. Spune ce face domnu Costi. L-ai văzut ?

— L-am văzut, cum nu, cucoane Filipe. Eu știu ce să spun ? Trebuie să nădăjduim la mila lui Dumnezeu. Aicea mîna omului degeaba s-amestecă.

— Cum se poate, părinte Neculai? Vra să zică, — să nu mai cheme doctor?

— Ba să cheme, cucoane Filipe, de ce să nu cheme? Da' eu, pe cît mă pricep, socot că toate-s degeaba. Să mă ierți, cucoane Filipe, eu tare mă grăbesc...

Părintele Neculai porni înainte, pe alee; Nacovici se întoarse rîzînd spre Ciornei. Dar răzășul era serios.

— Atuncea trebuie să-mi amîn plecarea c-o zi.

— Nu se poate, cucoane, nici mîni, răspunse Nacovici, clătinînd cu grijă din cap. N-ai văzut ce spune și preotul? Tînărul merge rău. L-am găsit pe boier prăpădit și cu ochii stînși. Nici nu mă înțelege bine ce-i spun. Nu vrea să știe acuma de nimica; nu-i trebuie nimica. Rămîne pe altă dată.

— Cum pe altă dată? întrebă grav Evghenie Ciornei. Așa se fac afacerile?

— Altă dată, cucoane, asta-i vorba lui. Trebuie să trimet și prefectului telegramă să-și amîne venirea. Înțelege, te rog, că nu se poate. Îi moare băietul, cucoane, ș-atîta urmaș are.

— Știu, știu; dar cînd? Eu nu pot să las așa treburile, la voia întîmplării. Eu vreau să am o zi ș-un termen. Cucoane Filipe, nu te supăra, dar dumneata trebuie să-l faci să hotărască o zi...

— Nu se poate; nu înțelege nimic... clătină din cap Nacovici.

Evghenie Ciornei păși o vreme tăcut și cu sprîncenele aplecate pe ochi, alăturea de tovarășul său.

— Atuncea cum facem?

Nacovici tăcu.

— Iată cum facem, urmă Evghenie Ciornei, deodată liniştit. Te rog, cucoane Filipe, ia aminte, căci e şi-n interesul dumnitale. Încă o dată îţi spun că e şi-n interesul dumnitale. Vra să zică, acuma nu se poate. Bine. Dar în două zile, în patru, într-o săptămînă, are să se poată, căci are să se aleagă într-un fel cu băietul. După acest termen, să zicem o săptămînă, are să se poată.

— Dar dacă n-are să se poată nici atunci?

— Are să se poată! replică brusc răzăşul.

Nacovici îl privi surprins.

— Ascultă ce-ţi spun eu, cucoane Filipe: are să se poată, numai să pregătesc eu lucrurile, şi pentru asta nu-mi trebuie mai mult decît o săptămînă. Dar să zicem două, ca să-ţi fac şi dumnitale plăcere. Dacă peste două săptămîni vii la Iaşi, ca să-ţi iei domnişoarele şi băietul, să-i aduci acasă de vacanţă, putem face împreună drumul încoace. Atuncea neapărat trebuie să isprăvesc ce am de isprăvit.

Nacovici clătină din cap cu neîncredere. Cu toate acestea Evghenie Ciornei nu vorbise zadarnic. Şi de acest lucru vechilul se încredinţă chiar înainte de împlinirea celor două săptămîni, îndată ce stătu la sfat, într-o după-amiază, cu Şapsa. Ovreiul părea aşa de impresionat de apariţia răzăşului pe orizontul vieţii lor, încît Filip simţi în sine slăbind îndoielile şi

pornirile. Și ca și cum timpul trecuse în van, Evghenie Ciornei se înfățișă la termen, cu masca-i uscată și ochiu-i neclintit.

— Cred că astăzi se poate, cucoane Filipe... vorbi el, ațintind pe Nacovici.

— Da, răspunse zîmbind vechilul. Boierul mi-a spus de ieri că te așteaptă ș-a poruncit și lui Șapsa să fie de față.

— Așa? Foarte bine, cucoane Filipe. Avem să ne aflăm în sobor mare.

— De trei zile și domnul Costi și-a venit în fire și e ceva mai bine. Abia acuma am văzut pe bietul doctor Baroni răsuflînd. Să știi că tînărul scapă, și asta mă bucură tare mult. Așa că și boierul e mai liniștit și poate sta de vorbă. De ieri a venit și prefectul în anchetă. Boierul dorește să-l vadă și l-a poftit astăzi la masă.

— Așa-i, cucoane Filipe, dumneata vorbești bine. Să-l lăsăm să ospăteze în tihnă cu domnu prefect. Mîncăm și noi liniștiți, și după-masă ne înfățișăm la luptă.

— Care luptă, cucoane? Eu credeam că mergem acuma, înaintea amiezii. Am și trimes răspuns lui Șapsa.

— Da? Nu-i nimica. Îi trimeți vorbă că-i după-masă, dar cu mine jidovul poate să vorbească și-nainte de masă.

— Eu nu te-nțeleg, cucoane, vorbi nemulțămit vechilul. Acuma amîni dumneata.

— Nu-i amînare, cucoane Filipe; ascultă-mă ce-ţi spun eu: nu-i nici o amînare. Eu sînt hotărît să isprăvesc astăzi.

*

La primărie, în sala cea mare, prefectul îşi urma cercetările, ajutat de secretarul consiliului permanent. Negustori şi ţărani intrau din cînd în cînd, ca să dea lămuriri. Notarul aducea vrafuri de dosare şi căuta acte justificative. Era palid, nedormit şi spăriat. Şi trecînd din cînd în cînd spre arhivă, se abătea într-o odăiţă lăturalnică, unde primarele şi alţi slujbaşi aşteptau învăluiţi într-o ceaţă deasă de fum de tutun.

— Ce mai este şi ce s-aude, Gheorghiule? întreba Iacobache, rîzînd strîmb.

Notarul ridica din umeri. Nu înţelegea cum îi vine unui om gust să rîdă în asemenea împrejurări. Prefectul părea ceas cu ceas mai întunecat şi mai hursuz. Cînd îşi închipuia că iar trebuie să intre în sala consiliului şi are să vadă aţintindu-se iar asupră-i ochii aceia bulbucaţi, cu albuşul crestat de linioare de sînge, îi venea un fel de ameţeală. Omul acela spătos, cu gîtul scurt şi capul mare, avusese nişte izbucniri de mînie care-l îngroziseră. Într-adevăr, vede şi el că se descopăr nişte nereguli, de-şi pune mînile în cap. De-asară cucoana Lenţa plînge şi nu-şi mai găseşte astîmpăr. El însă nu se ştie vinovat cu nimica. N-a păgubit comuna cu nici un ban şi n-a făcut afaceri nici cu crîşmarii, nici cu negustorii, nici

cu antreprenorii. Cu toate acestea i-i frică de ochii bulbucați ai prefectului.

Cînd dădu să intre iar, cu dosarele sub brațul stîng, îl opri lîngă ușă Androne Brebu.

— Ce este?

— Nu te supăra, domnule notar, răspunse săteanul, aș vrea să-ți spun o vorbă.

— Spune ce este, și degrabă, că n-am vreme.

— Domnule notar, vorbi Androne cu îndoială, privind în juru-i, oare pot eu să intru la domnu prefect?

— Nu știu, să vedem. Ce este?

— Apoi, domnule notar, am eu a-i spune multe. Dumneata mă cunoști și știi cîte nacazuri am avut. Iaca, și pe bietul Vasile l-am pus în pămînt nu de multă vreme. Și port la școală un nepot c-o mulțime de cheltuială.

— Ei, ce are a face asta?

— Apoi eu m-am gîndit să mă înfățoșez c-o lacramație la domnu prefect. Am auzit c-aș putea grăi cu dumnealui.

— Ce reclamație?

— Apoi am eu o lacramație. Cîte mi-o făcut feciorul dascalului Alecu vei fi aflat și dumneata. Cîte nacazuri toate. L-o vîrît și pe bietu frate-meu, Dumnezeu să-l ierte, într-un bucluc, de-o stat închis degeaba doi ani; și din pricina lui Iacobache putem zice c-o ajuns la o faptă ca aceea pe care o săvîrșit-o. Dar acuma bietul Vasile îi la scaunul iertării, și oamenii nu-l mai pot judeca. Așa, mai am de spus și altele, domnule notar. Mai întăi paguba care mi-o făcut-o.

cînd o pus pe nebunul cela de Costandin de mi-o puşcat scroafa pe toloaca satului.

Gheorghiu îşi încreţi cu nemulţămire obrazu-i urît :

— Dumneata crezi, bade Androne, că domnu prefect are cînd asculta asemenea poveşti ? Acuma cînd vedeţi pe om la nacaz îl păliţi toţi din toate părţile.

— Atuncea cum să fac, domnule notar? Să-l aştept să iasă ?

— Pe cine?

— Pe domnu prefect.

— Aşteaptă-l.

— Ba eu mai degrabă aş intra acuma. Fii bun şi spune-i dumneata că am o lacramaţie.

Posomorala neagră păru a spori pe obrazul notarului. Era gata să înlăture din cale-i pe ţăran, c-un cuvînt aspru. Chiar atunci însă îl trase de mînică Dimachi cel gros, vizitiul boieresc. Rîdea şi-şi freca cu palma obrazul neras, ţăpos şi albăstriu.

— Cucoane Costică, eu am venit să dau de veste că aştept pe domnu prefect, să-l duc la curte... Dacă eşti mata bun, cucoane Costică, să-i spui lui domnu prefect că-l aştept, ca să-l duc la curte... L-o poftit boierul la masă, cucoane Costică, şi trebuie să-l duc numaidecît la curte.

— Da! răspunse notarul pipăindu-şi cravata şi apoi apăsînd pe clampa uşii.

Dimachi se întoarse legănat către ieşire, rînjind întài la Androne, după aceea la vătăjei şi alte mutre străine care-l priveau din cotloanele sălii. Se vedea

că-i foarte mîndru de haina-i lungă albastră, cu nasturi aurii, și de cușma-i blănită.

Ușa sălii de consiliu se deschise nu mult după aceea larg, și prefectul își făcu loc, încheindu-și șuba. Obrazul notarului se arătă o clipă în urmă-i; cu capul și cu mîna făcea semne lui Androne să se ferească la o parte. Dar țăranul nu voia să-și cunoască decît hotărîrile lui. Își trase căciula din cap și se puse în calea stăpînirii.

Prefectul se opri și-l privi cu ochii lui bulbucați, cu obrazu-i mare asprit deodată.

— Ce este, bade? Ai vreo plîngere? Ce te îndeși așa, ca văduva la măritat?

— Am o lacramație... răspunse cu încăpățînare Androne, și trase de sub cojoc o hîrtie păturită.

Prefectul i-o smulse dintre degete ș-o desfăcu.

— Văd aici lucruri care privesc pe cinstitul dumneavoastră primar... zise el brusc, c-un glas puternic, care ieșea gîlgîind din gîtu-i gros. Ce-ați căutat, ați găsit! Cine vă pune să vă alegeți asemenea primar? Și ce nevoie era să pui pe-un jalbar să-ți scrie aici păsărește? Intră la mine, după amiază, și spune-mi drept, moldovenește, despre ce-i vorba.

— Nu l-am ales noi, cucoane... răspunse Androne.

— Pe cine nu l-ați ales?

— Pe primar. Așa o fost porunca. Oamenii ce-aveau să facă?

Prefectul începu a rîde. Obrazul lui dobîndi deodată o expresie nouă. Androne Brebu se simți mai liniștit.

— Și hîrtia asta, cucoane, o fost scrisă de cuconu Gheorghieș Coman.

— Așa? Cum se poate? Apoi eu mai bine grăiesc cu omu decît cu hîrtia. Am urechi bune și nu-i nevoie de tălmaci.

— Dă, cucoane, am socotit și eu că un om învățat are să explice mai bine.

— Are să explice? Ascultă, bade, du-te și întreabă pe lup de ce i-i ceafa groasă, și vezi-ți de treburile dumnitale singur, ca și el. Ce-ți trebuie jalbă, dacă ai limbă? Vină după amiază și cîntă; ș-apoi l-om pune noi pe domnu primar să joace!

Androne rămase clătinînd din cap, nedumerit, mirat și mai ales nemulțămit de felul de a vorbi al unui asemenea boier cu învățătură.

La curte, Filoti primi pe prefect în bibliotecă, îi strînse mîna și se arătă bucuros că-i face cunoștința. Își repeta în gînd numele lui: Irimia Petrescu, și nu-și aducea aminte să mai fi auzit vreodată asemenea împărechere de sunete. Îl pofti să steie într-un jîlț și se așeză în fața lui.

— Dumneata, domnule prefect, începu boierul cu politeță, desigur nu ești din acest județ. Altfel, aș fi avut plăcerea să te cunosc.

— Ba sînt dintr-un ținut cu dumneavoastră, domnule Filoti, răspunse Irimia Petrescu, rîzînd.

— Așa? Ai cumpărat vreo moșie de curînd?

— Nu; n-am decît răzășia de la tatu-meu.

Filoti se opri, încurcat și zîmbitor.

— Am auzit lucruri bune despre dumneata... începu el iar.

— Se poate, răspunse Irimia Petrescu, deşi n-am nici un fel de celebritate. Tatăl meu a avut două idei bune: întăi a pus pe cuconu Iorgu Canta, bătrînul, să mă boteze. Al doilea, m-a trimes la învăţătură în ţara nemţească. Învăţătura nu m-a slujit ca să-mi sporesc răzăşia, nici n-a uimit pe nimeni. Mai mult decît ea a făcut cuvîntul lui cuconu Iorgu Canta. Aşa încît acum am plăcerea să mă înfăţişez ca prefect la reşedinţa dumneavoastră.

— A, da, se veseli Filoti; şi, mi se pare, într-o anchetă care trebuie să fie destul de plictisitoare...

Irimia Petrescu zîmbi şi privi cu luare-aminte pe boier.

— Am găsit aicea un cuib de bandiţi... rosti el rar, cu glasu-i gîlgîit.

Zîmbetul pieri de pe faţa lui Filoti.

— Cum se poate?

Irimia Petrescu se îndreptă în jîlţ, cu masca-i serioasă.

— Am ţinut să ştiu, urmă el, dacă ancheta mea vă jigneşte?

— Nu, nu! răspunse cu însufleţire Filoti. Nu mă jigneşte întru nimic. Stăteam poate la îndoială, cît nu ştiam ce-ai găsit dumneata. Înţelegi c-au venit la mine şi azi, şi ieri, ş-alaltăieri, şi-au trimes nevestele... Eram întrucîtva curios să ştiu ce este... Să mă ierţi, te rog, că nu s-a putut să ne vedem mai curînd. Am avut cu totul, cu totul alte preocupări. Moartea a

stat multă vreme în dosul uşilor acestora. Acuma, mulțămesc lui Dumnezeu, sîntem mai liniştiţi. Şi-ţi pot spune şi eu că de mult bănuiesc aici, în comuna mea, lucruri necinstite. E bine să se facă lumină. Foarte bine. Hoţii nu trebuiesc cruțați...

Prefectul asculta zîmbind vorbirea năvalnică a boierului. Îi observa fața palidă şi buza fără sînge, lucirea de febră a ochilor şi ticul nervos de la coada pleoapelor.

— Trebuie să se facă din cînd în cînd şi lumină în întunericul în care trăim... sfîrşi Filoti, mişcat el singur de glasu-i moale şi schimbat.

— Bine, se veseli Irimia Petrescu. Este mai ales aici un primar, care se uită la mine ca dracul la popă. Şi el şi cei ca dînsul nădăjduiau că prefectul n-are să fie decît o oală care are să se pălească de căldare. Au socotit, cucoane, colțul ista de lume ca o domnie a lor. Şi ca şoarecii la caşcaval au ridicat steag ş-au întins horă ; numai s-a întîmplat c-a venit asupra lor mîța...

Obrazul lui Filoti se lumină. Vorba înflorită a musafirului său, deşi o urmărea cu oarecare greutate, îl amuza totuşi. Şi-ncepu să se simtă într-o stare sufletească uşoară, ca şi cum descoperea deodată un prietin în preajmă.

În atmosfera aceasta intrară Evghenie Ciornei, Nacovici şi Şapsa, după întoarcerea prefectului la primărie. Filoti îi primi în aceeaşi cameră şi-i pofti să şadă. Şapsa şi vechilul rămaseră în picioare. Ciornei

se așeză fără multe fasoane în jilțul în care stătuse prefectul.

— Stați și dumneavoastră... zise Filoti către vechil și către bancher.

Amîndoi îl priveau uimiți. Îl vedeau mai senin și mai bine dispus decît în ajun. Și se lăsară, cu îndoială, în două scaune, mai la o parte. Nacovici urmărea fără voie oglingioara rotundă de apă care se forma pe covor, lîngă cizmele lui Ciornei.

— Cred, domnilor, că putem să începem imediat ședința, începu cu vioiciune boierul, așezîndu-se și el în jilț și uitîndu-se pe rînd la cei trei oameni.

Nu zări nimic în ochiul lui Șapsa. Nacovici parcă aștepta pe cineva și căta cu grijă în juru-i. Ciornei îl privea țintă, c-un zîmbet straniu.

— Așadar, urmă Filoti, trebuie să ne înțelegem cu privire la Iazu Crucii. Domnu Ciornei știe foarte bine că pînă astăzi mi-a fost imposibil ca să-l primesc și să putem hotărî afacerea asta...

Răzășul făcu un semn din cap de sus în jos.

— În privința moșiei aceleia, reluă Filoti, Șapsa mi-a comunicat că sînt oarecare piedici. Nu înțeleg. E vorba de preț? I se pare prea mare lui domnu Ciornei arenda pe care o pretind eu?

— Nu mi se pare prea mare... răspunse răzășul.

— Atunci?

— Aș dori să vorbim despre altă moșie.

— Cum despre altă moșie? Care moșie?

— Să nu vi se pară curios, urmă Ciornei cu liniște și fără să zîmbească. Mi-am făcut socotelile mele și

nu-mi mai convine să iau Iazu Crucii. Aş vrea să vorbim, dacă se poate şi nu vă supăraţi, de Buciumeni...

Filoti clipi din ochi şi privi cu uimire la răzăş, parcă nu-l pricepea. Apoi îşi încreţi fruntea şi se ridică brusc din jîlţ.

— Domnule Ciornei, zise el încet, c-un glas în care fierbea mînia ; dumneata probabil ai stat prea mult la masă şi nu-ţi dai samă de ce vorbeşti.

— Mă iertaţi, răspunse liniştit răzăşul, fără să se clintească din jîlţ, astăzi n-am băut decît apă. E adevărat că am început tocmeala pentru Iazu Crucii.

— Atunci ? Ce te face să vorbeşti despre Buciumeni ? Ştii prea bine că nu-i am de vînzare. Cred nimerit să isprăvim aici orice convorbire. Atît am de spus.

Filoti, fierbînd încă, se îndreptă spre clopoţel, ca să sune. Nacovici privea cu stăruinţă oglingioara de apă de la picioarele răzăşului.

— O clipă vă rog, întîmpină Ciornei fără să se tulbure. Eu v-am făcut o simplă comunicare, că aş vrea mai bine să cumpăr Buciumenii. În caz cînd v-aţi învoi să daţi Buciumenii cel puţin în posesie, atuncea cred c-aş cumpăra şi Iazu Crucii...

Filoti sună cu violenţă.

— Cred că un aranjament s-ar putea face... urmă răzăşul : rămîne să vorbim pe urmă. Acum vă văd tulburat. Nu ştiu dacă aţi fost pus în cunoştinţă că toate poliţele dumneavoastră, pe care le-aţi avut în mîna unor bancheri, astăzi sînt la mine.

Jean Cavalier intră. Văzu pe boier palid, cu ochii rătăciţi, ca şi cum voia să se repeadă la el să-l lovească, şi făcu un pas înapoi. Filoti avu o tresărire în laturi, spre Ciornei. Răzăşul se sculă sprinten în picioare şi trecu la sobă.

— Nu-i nimic, Jean, te chem pe urmă... vorbi Filoti greu, ca şi cum făcea o mare silinţă să înăbuşe o zvîcnire lăuntrică. Ce-ai spus dumneata, domnule? strigă el cu ochi rătăciţi, după ce ieşi cameristul.

Ciornei nu răspunse. Filoti se îndreptă spre Şapsa, care se făcuse mic în dosul lui Nacovici.

— Ce înseamnează asta? Cum vă puteţi permite asemenea ticăloşie? izbucni, în sfîrşit, boierul, gîfîind.

Răzăşul îl pîndea şi-i observă în acelaşi timp lucirea ochilor stingîndu-se într-un abur de descurajare şi de tristeţă.

— Vă rog, vorbi el cu blîndeţă, o asemenea afacere nu merită numele pe care i-l daţi. Dacă am venit să ne înţelegem, însamnă că afacerea poate fi bună şi pentru dumneavoastră... Vă pot număra îndată foloasele pe care le puteţi trage; pe cel mai important l-aţi înţeles şi dumneavoastră din primul moment. Limpeziţi ce nu e limpede, şi neliniştile dumneavoastră, ca să zic aşa, mi le treceţi mie.. Vă rog să binevoiţi a fi atent şi la alte consideraţii...

Filoti îl privi cu uimire, parcă atunci îl vedea pentru întâia oară, şi avu un rînjet silnic. Ascultînd, începu să se plimbe prin odaie de la birou la uşă şi-ndărăt. Răzăşul întoarse capul şi întîlni privirile înfri-

coşate ale tovarăşilor săi. Ochiu-i tăios avu o clipire, ca şi cum ar fi rostit scurt: S-a făcut!

Cînd, după o jumătate de ceas, Filoti intră la duduia Matilda, părea încă ameţit şi şovăitor.

— Ce este? îl întrebă ea cu grijă, şi-i cuprinse mîna. Pari bolnav.

Filoti se lăsă într-un scaun, cu capu-n piept.

— Ce este, Alexandre?

— Sînt nevoit să iau hotărîri neplăcute... îngînă el şi ridică fruntea. Buzele-i tremurau. Duduia Matilda simţi şi ea lacrimi în ochi. Veni alături de fratele său şi-l îmbrăţişă.

— Iar e vorba de chestiile băneşti?

— Da, iarăşi şi iarăşi... vorbi Filoti neguros şi încerca să se stăpînească. Afacerile cîteodată au jocuri de-acestea crude. Ciornei acela, despre care am vorbit zîmbind, s-a dovedit deodată un om mai primejdios decît îmi închipuiam. Are în mînă toate poliţele mele şi trebuie să cad la tranzacţie cu el... Duduia Matilda rămase uitîndu-se la frate-său cu ochii mari, înfricoşată şi neînţelegînd deplin.

— După lovitura pe care-am avut-o, urmă Filoti, îmi mai trebuia şi aceasta. Am şi luat o hotărîre, şi nu mai pot da înapoi. Vînd Iazu Crucii şi jumătate din Buciumeni. Nu te spăria, nu te spăria: am avut grijă de toate şi m-am gîndit întăi la tine. Jumătatea care-mi rămîne şi curtea ţi le dau ţie; facem schimbul de care am mai vorbit odată. Aşa sînt liniştit. Eu nu mai am nevoie de nimic.

— Cum nu mai ai nevoie de nimic, Alexandre? întrebă duduia Matilda încet și plîngînd.

— Nu mai am nevoie de nimic, nu-mi mai trebuie nimic. Sînt sătul de viața asta și de țara asta... Ascultă, Mathilde!

Duduia tresări și-l privi cu altă spaimă, bănuind alte nenorociri.

— Ascultă, Mathilde! Zilele trecute am stat și ne-am uitat unul la altul, negăsind o ieșire la situația în care ne aflăm eu și Costi. Băietul nu dorește să mă vadă, eu nu știu ce i-aș putea spune. Este între noi ceva negru, ceva ce n-am bănuit. Rînduiesc tot ce am de rînduit în cel mai scurt timp și plec în străinătate. Altceva n-am de făcut. Asta-i hotărîrea cea mai cuminte.

Duduia Matilda se răsuci spre umbra odăii.

— Da, șopti ea; deocamdată asta-i hotărîrea cea mai cuminte...

Plîngea, întoarsă către necunoscut. Filoti îi sărută încet mîna și se simți mai ușurat, ca după un urcuș greu.

CAPITOLUL XII

Costi iese la lumina primăverii

În ajun, la 6 aprilie, Costi se plimbase prin parc și prin livada de sub ferestrele odăii lui. După zile mohorîte venise această după-amiază liniștită. Copacii cafenii erau plini de muguri, și pămîntul ravăn avea un miros plăcut. După asfințitul soarelui se stîrnise vînt de la miazăzi. Stînd la fereastră, în jîlțul lui, Costi îi asculta modulațiile: cînta în cercevele, aproape de urechea sa, ca-n niște strune, și înălța chemări adînci și mărețe în copacii cei bătrîni din parc. Aducea învăluiri calde; uneori simțea pe obrazu-i palid ca o suflare omenească. Trecuse apoi în sufragerie și, mîncînd două ouă ș-o cafea cu lapte, schimbase cîteva cuvinte cu duduia Matilda. Întors în odaia lui, se așezase sub lampă într-un scaun jos și moale și răsfoise cel din urmă număr din *Revue des deux mondes*. Duduia Matilda venise să-l vadă înainte de culcare. Atunci lepădase cartea și se ridicase. Se simțea obosit; avea în toate mădularele ca un abur de somn dulce. Cînd se așeză în pat, observă că vîntul contenise dintrodată. Nu-și dăduse sama cînd se întîmplase asta. Pe fereastra deschisă vedea lumina lunii și simțea un aer cald, adus în vîrteju-

rile vîntului de pe țărmurile Mediteranei. Austrul trecuse ca un călăreț fantastic și lăsase acest dar cules de pe flori. Grădina sta într-o încremenire desăvîrșită, ca și cum se pătrundea de-un farmec. Cu ochii în cadrul albastru al ferestrei, tînărul căzuse deodată într-un somn fără vise. Apoi se deșteptase în lumină, cu luna bătîndu-i în pleoape. I se părea că dormise foarte puțin; truda totuși îi dispăruse. Ceasul de pe măsuța de noapte arăta trei. Deodată avu conștiința că s-a petrecut în juru-i ceva deosebit. Din parc, veneau pînă la el niște fluierături scurte și sonore, parcă asmuța cineva cînii. Se ridică în coate, în așternut, întinzînd urechea. Nu se mai auzea nimic; era liniște și bine; odaia era plină ca de-un fum luminos și de-o mireasmă subțire. Avu o tresărire; parcă s-ar fi mișcat în el o coardă fină, din alți ani și din altă vîrstă, și-i veni în minte numele paserii care strigase înflorirea primăverii. Sări din pat și veni la fereastră. Văzu la stînga, în răsărit, geană de zori, și grădina toată înspumată de-o înflorire bruscă și neașteptată. Erau subt el caișii, prunii și cireșii, pe care în ajun îi văzuse încă cafenii și fără podoabe. Acuma-i rîdeau misterios, și-l umplură de fericire și de-o vibrare prelungă de viață. Stătu o vreme atent, așteptînd ceva. Apoi se întoarse în așternut, — fără gînduri, numai cu bucuria aceea tainică în el. Adormi iar, și cînd se trezi în lumina soarelui, i se păru c-a visat. Dar nu visase. Grădina îl aștepta. Se îmbrăcă grăbit. Manole îi aduse cafeaua cu lapte și i-o așeză pe prăgușorul ferestrei.

— V-ați îmbrăcat singur, cuconașule? îl întrebă el rîzînd.

— Da, răspunse Costi, venind în soare. Ai văzut c-a înflorit grădina?

Feciorul privi cu oarecare nepăsare lumea aceea nouă.

— Da, cuconașule, răspunse el nedumerit. Văd c-a înflorit...

Costi își trase scaunul lîngă geamuri. Auzi subt el glasuri, însă nu vedea pe nimeni.

«Trebuie să fie tante Mathilde...» se gîndi el vesel. Cu cine vorbește? Glasul ei grav e întovărășit de ciripiri subțirele. Fără îndoială sînt domnișoarele lui Nacovici, care s-au întors de la Iași, în vacanța de Paști. Spun întîmplări nostime de la școală. Cîteodată își coboară glasurile, ca să nu-i supere somnul lui. Dar el nu doarme.

Feri într-o parte ceașca și se plecă pe fereastră, zîmbind. Acuma le vedea. Stăteau pe scaune de trestie, în fața duduii Matilda. Aveau pe masă, între ele, cafeaua cu lapte. Laurenția privea într-o parte, c-un aer de mîhnire. Tristă i se păru și Rățușca, totuși mușca cu dinții ei albi dintr-o felie de cozonac.

— Spune, draga mea, ce s-a întîmplat? întreba duduia Matilda.

Costi se retrase binișor la locul lui și întinse urechea.

— Nu vrea să spuie; i-i rușine, zise Rățușca.

— Ba am să spun, tresări Laurenția. Știi că ne-am sfătuit să venim să spunem. Eu sînt foarte mîhnită

și nici nu știu ce să fac. Am sosit alaltăieri de la Iași. Acuma am înțeles de ce-a venit tata să ne ia cu zece zile mai devreme decît altădată. Zicea că se-nchid școlile din pricina scarlatinei, de-aceea ne duce acasă. Am găsit pe mama foarte veselă, și ne-a arătat matasă pentru rochii nouă. Ș-atuncea noi ne-am bucurat. La masă, sara, a venit domnu Evghenie Ciornei.

— A, domnu Ciornei, întrerupse duduia Matilda. S-a așezat la Costești. E vecin cu noi.

— Da. A venit la masă. Și după ce-am stat la masă, tata m-a rugat să cînt la piano. Eu n-am vrut să cînt față de un străin. Dar pe urmă, ca să nu fie supărare, căci îi vedeam foarte dispuși, am cîntat. Nu mi-am închipuit nimica; nici n-am observat nimica. Dar după ce am rămas singură, mama a venit lîngă mine și m-a sărutat — și mi-a spus c-am cîntat foarte frumos...

Costi auzi cu mirare hohot de plîns.

— Liniștește-te, draga mea, vorbi blînd duduia Matilda.

— Da, urmă Laurenția, încetîndu-și deodată suspinele și înghițindu-și lacrimile. Și mi-a spus rîzînd că pentru mine începe de-acum o vacanță lungă, căci m-a cerut domnu Evghenie Ciornei.

— Cum?

— Vor să mă mărite cu domnu Evghenie Ciornei! lămuri Laurenția, izbucnind din nou în lacrimi.

— Cum se poate, draga mea? Acela-i un om cu mult mai în vîrstă decît tine.

— Da, se amestecă Rățușca, însă era bărbierit și avea haine negre nouă.

Costi începu a rîde singur și trase la el cafeaua cu lapte.

— Poate-i o neînțelegere, reluă duduia Matilda. Va fi vorbit despre asta cu părinții tăi; însă ei poate n-au hotărît nimic. Nu trebuie să te tulburi așa. Ce însemnează disperarea asta?

— Au vorbit și s-au înțeles! suspină Laurenția. Nu m-au întrebat, s-au hotărît dumnealor. Dar cum se poate așa ceva? Eu nici nu mi-am isprăvit școala

— Maicele noastre au să se scandalizeze teribil, afirmă cu tărie Rățușca; nici eu n-am să mă mai pot duce la școală. Ce caută domnul acela între noi? L-am văzut o dată, de două ori. Să-și caute de moșiile lui și să ne lese-n pace. Îi ședea mai bine cu botfori și cu blană de lup.

— E un om foarte stăruitor.., suspină duduia Matilda.

— Da; și-ntre afacerile pe care le are cu tata vrea s-o adaoge și pe asta.

— Tu, Rățușcă, pari mai energică. Convinge-o pe Laurenția să nu plîngă, ci să fie ca tine.

— Ce pot face? ce pot face? tresări iar, cu lacrimi, Laurenția.

— Are dreptate nînășica, nu trebuie să plîngi, îi hotărî Rățușca. N-ai plîns ș-alaltăieri sara destul și n-ai ajuns la nici un rezultat? Tata părea mai blînd. Mama însă mi se pare neclintită, deși vorbește moale: «Are să-ți treacă ș-ai să fii fericită.»

— Cine spune asta?

— Așa spunea mama, și rîdea, pe cînd noi plîngeam. Cum poţi fi fericită c-un om pe care-l chiamă Evghenie Ciornei?

— Parcă se mărită cineva cu numele lui? observă, rîzînd ușor, duduia Matilda.

— Ba da, nînășică, să nu crezi mata că numele n-are importanță. Evghenie Ciornei! Eu cînd zic Evghenie, văd ceva nalt și uscat. Cînd zic Ciornei, văd ochi mititei ș-un zîmbet răutăcios. Și e un om în vîrstă, nînășică. Eu nu m-aș putea niciodată mărita c-un barbat cărunt. Pentru asta sîntem noi pe lume, ca să ne mărităm cu cel dintăi venit? Dac-ar vrea Laurenția să m-asculte, eu știu ce-ar fi de făcut

— Ei, ce-ai face tu?

— Nu știu încă bine, dar aș găsi eu. Eu aș fugi de-acasă în ziua nunții și m-aș ascunde De ce rîdeți? Atuncea ați vedea ce cap ar face moșulică.

— Cine-i moșulică?

— Domnu Evghenie Ciornei. Așa-i zic eu: moșulică. Am venit să te rugăm să vorbești și mata cu mama, nînășică. Poate de cuvîntul matale are s-asculte și are să se înduplece.

Costi își isprăvise cafeaua. Rîzînd, își luă pălăria și trecu prin odăi, ca să coboare în grădină.

În antretul cel mare întîlni pe ţigăncușa cea subţirică a duduii. Purta mărgele roșii la gît și părea ieșită dintr-o baie rece, așa era de vioaie, cu ochii și cu dinții sclipind.

— Unde fugi tu așa, Rariță ? o întrebă cuconașul.

Ea se poticni, surprinsă că-i adresează boierul cuvînt ; murmură un răspuns nedeslușit, își puse bărbia în piept și se întoarse în loc, ca și cum uitase la ce treabă se ducea. Totuși la intrarea odăilor duduii se opri, și strecură o privire îndărăt.

Costi ieși în soare și trecu în grădină. Găsi pe duduia Matilda singură. Îl primi veselă și-l îmbrățișă ; obrazul îi era însă obosit și ochii cerniți. Tînărul abia acum, în strălucirea primăverii, băgă de samă ofilirea aceasta. Și părul ei părea mai argintiu la tîmple. Îi sărută mîna cu sufletul mișcat și se așeză alăturea de ea.

— Parcă nu erai singură, tante Mathilde ; am auzit de sus glasuri.

— Da. Au fost pe-aici fetele lui Nacovici. Au luat cafeaua cu mine și mi-au spus nacazuri de ale lor. Tu ce faci, Costi ? Parcă te-ai pregătit să ieși ? Mă înșel eu ? Mi se pare că-n dimineața asta ești cu totul altfel decît altădată.

— Cum, tante Mathilde, n-ai băgat de samă c-a înflorit livada în noaptea asta ?

— A, da, așa-i, murmură tante Mathilde uimită, și-și plecă o clipă capu-ntr-o parte, ca și cum îi căzuse ceva jos din mînă. Apoi își ridică fruntea și privi visătoare pomii înfloriți.

— Astăzi mă simt cu totul, cu totul bine, vorbi Costi. Vremea-i așa de frumoasă, încît simt nevoie să ies numaidecît.

— Bine, să trimet răspuns lui Dimachi să puie caii la droşcă. Merg şi eu cu tine.

— Da, tante Mathilde, suspină el emoţionat, cuprinzîndu-i mîna.

La biserică, dincolo de parc, ca-ntr-o mare depărtare, începu să sune toaca, cu înmlădieri melodice. Apoi porniră clopote vesele şi subţiri ş-un glas de clopot bătrîn.

— A ! e duminică, vorbi încet duduia Matilda. Atunci nu pot merge cu tine ; trebuie să mă duc la biserică.

— Nu-i nimic ; ies singur... răspunse Costi, şi duduia îl privi puţintel mîhnită.

Rămase singură în locul ei, cu bărbia sprijinită în palmă. Costi se duse, fluierînd uşurel, ca să trimeată poruncă lui Dimachi. Hotărî apoi, lui Manole, să nu dea drumul lui Stop. Şi se urcă singur în droşca sclipitoare.

Ţigăncuşa veni în fugă şi se opri lîngă poclitul [1] trăsurii, gîfîind şi rîzînd.

— A întrebat duduia dacă nu vă îmbrăcaţi cu pardesiul.

— Nu, îi răspunse Costi, rîzînd şi el. Nu vezi ce soare-i ? Întreabă şi pe Dimachi. Ce părere ai tu, Dimachi ?

— Azi îi o mîndreaţă, cuconaşule... răspunse ţiganul, întorcînd obrazu-i vînăt. Rîdea şi el. Rîdeau şi alte obrazuri de la odăile slugilor, privind cum iese cuconaşul la plimbare.

---

[1] *Poclit* — coşul trăsurii ; coviltir.

Dimachi îndemnă cu glas caii murgi și îndată Costi simți în nări răsuflarea caldă a parcului.

În medeanul tîrgului începuseră să se strîngă țăranii. La cară greoaie rumegau boi plăvani. Prin fumegările gunoaielor vechi, înainta cu luare-aminte, căutînd loc de popas, un gospodar smolit, într-o căruciοară îngustă, pe care-o trăgea un căluț bălțat, cu coada și cu coama îmbîcsite de scai. La dugheni, negustorii își pregăteau tărăbile. Fișel Bloc își aștepta cei dintăi mușterii. Pășise, într-un surtuc ușor, înaintea magherniții lui. Cu pălăria pe ceafă și cu mînile în buzunări, vorbea cu doi tineri. Zîmbea, cu sprîncenele înălțate, și părea că le spune lucruri importante.

— Oprește, Dimachi! porunci Costi.

Fișel Bloc făcu cîțiva pași spre cuconaș și-l salută c-o sinceră părere de bine. Cei doi tineri se descoperiră cu gravitate.

— Ce mai faci, Fișel? întrebă Costi, cu zîmbetu-i însorit. Și se sprijini în cot de marginea poclitului, aplecîndu-se spre negustor. În același timp își întoarse ochii spre tineri. I se părea că-i cunoaște. Aveau figuri deschise și simpatice.

— Ce să fac, cuconașule? răspunse ovreiul. Stăteam de vorbă cu băietul meu și cu domnu Adam. Domnu Adam, feciorul lui cuconu Filip...

— A, da, zise Costi și salută pe Adam. Aproape să nu te mai cunosc, domnule...

Aceleași cuvinte erau și pe buzele lui Fișel, ș-ale tovarășilor săi. Costi li se părea foarte schimbat, cu

fruntea mai largă, cu obrazul mai palid și cu urma rănii ca o ață roșă pe tîmpla stîngă. Adam veni cel dintăi la trăsură, cătră mîna întinsă a lui Costi, după ce-și vîrî într-un buzunar cartea pe care o răsfoia nervos. Obrazu-i era pătat de coșuri, sub fruntea largă însă avea ochi frumoși, cafenii. Băiatul lui Bloc era o arătare slabă, cu păr roșcat și nas subțire. Purta ochelari, și-i păru lui Costi mai îndrăzneț decît Adam.

— Dumnealor sînt prietini buni, lămuri Fișel Bloc ; cu toate acestea toată ziua se sfădesc. Mie-mi place să-i aud discutînd și să le spun și eu cîte ceva.

— Și despre ce discutați, mă rog ? întrebă Costi zîmbind și privindu-i pe rînd.

— Aveam o discuție... răspunse vag tînărul Nacovici.

— Dumnealor cetesc o revistă socialistă, reluă Fișel, și-mi bat mie capul. Eu parcă nu-s prietin cu țăranii dumneavoastră ? Și eu sînt prietin cu țăranii dumneavoastră și mi-s destul de dragi. Dar eu, drept să vă spun, mă uit la ei cu coada ochiului. Umblă și se poartă ca și schiții de pe vremea lui Alexandru Macedon. Eu mă cam tem de dînșii.

Adam Nacovici se înroșise și era gata să dea o replică zdrobitoare. Dar Costi rîdea cu plăcere de părerea lui Fișel Bloc și atinse c-un deget pe Dimachi, care dormita nepăsător pe capră.

— Hai, Dimachi. La revedere, domnilor. Mi se pare că are dreptate bătrînul...

Cei trei rămaseră discutînd cu aprindere. Trăsura duse pe Costi în lungul uliții mari, apoi ocoli pe la

capătul tîrgului, în ulița primăriei. După aceea, coborînd pe lîngă biserică, trecu între căsuțele satului. Acolo, peste grădini, plutea o pace religioasă. Dimachi domoli caii și-i puse în pas. Înaintau așa fără zgomot. Urechea lui Costi simțea zumzetul albinelor în zarzării înfloriți.

Pulsa în el o bucurie a vieții ; îi intra cu lumina și cu aerul cald pînă în fundul ființii. De mult, de mult nu mai avusese senzația aceasta ; de mult, dintr-o dimineață de toamnă, cînd se ducea cu Vasile Pușcașul spre poiana de la Șipote.

Deodată auzi cucul, de două ori, foarte aproape. Parc-ar fi cîntat numele singurătății.

Înălță fruntea și așteptă. Liniștea însă căzuse iar peste toate, ca o apă. Trăsura trecea prin dreptul drumușorului care ducea la țintirim. Era un drumușor curat, străjuit de cireși. Toți erau deopotrivă de înalți : înfloriseră odată și păreau niște globuri neclintite, dintr-un material alb, luminos și ireal.

Costi simți în el o amintire, născînd brusc, ca și cum ar fi scăpărat. I-o deșteptase chemarea cucului, care zburase nevăzut spre țintirim. Acolo, între morminte necunoscute, era poate tovarășa lui dintr-o noapte de iarnă. Îl pătrunse o undă fierbinte și închise o clipă ochii. Era însă mai mult o stare nedeslușită și trecătoare.

— Întoarce, Dimachi, zise el încet.

— Da, cuconașule, răspunse vizitiul sucind capul, mirat de glasul boierului.

— Mergi tot la pas.

— Da, cuconaşule.

Sunară clopotele bisericii. De departe Costi văzu apărînd din pridvor spre poartă un grup de fete. Zbucniră în uliţă în fugă şi veniră spre sat, vesele, în straie de stambă colorată, cu capetele goale împodobite cu floricele roşii artificiale. În apropierea lui Costi îşi conteniră larma şi trecură în tăcere, cu capetele în pămînt, pîndind cu coada ochiului. Ciuboţelele lor cu potcoave de alamă bocăneau amestecat pe drum. Cum se depărtară, începură iar a rîde. Unele întorceau capul şi priveau îndărăt. Într-adevăr, ieşeau şi flăcăii de la biserică şi veneau domol pe urmele lor, ţinîndu-se cîte doi şi cîte trei de după cap. Aveau păuni, mărgele şi oglingioare la pălărie, şi fustele încreţite ale cămăşilor le băteau genunchii. Aveau botfori frumos încreţiţi şi ilice negre, căptuşite cu roş. Salutară pe cuconaş şi grăbiră paşii, căci pe drumul ţintirimului, pe sub cireşii înfloriţi, fetele începuseră să cînte.

Trăsura străbătu îndărăt drumul pe care venise. Pretutindeni se mişcau ţărani în straie albe şi cară cu boi. Pe uliţa mare, în crîşme, începuseră a cînta lăutari, şi bărbaţi şi femei cinsteau rachiu din păhăruţe verzii. Se firitiseau cu seriozitate şi beau cu luare-aminte, ca şi cum ţineau să îndeplinească cu sfinţenie un ritual. Prin dugheni şi în jurul tărăbilor furnicau cumpărători. Fetişcane cu ochi umezi şi flăcăuaşi făceau roată în jurul unui coropcar[1] bătrîn, care-şi scosese marfa din lădiţi pe-o pînză

[1] *Coropcar* — negustor ambulant.

curată, jos pe marginea uliții. La crîșma cea mare boierească din capătul de devale al tîrgului izbucnise o harță, și lumea se-mbulzea într-acolo rîzînd și lărmuind. Cel mai bucuros privitor părea Iordache Nastratin, care de departe se înălța în vîrful picioarelor și-și lungea gîtul, ca să-și deie sama bine care-i mai vrednic dintre bătăuși.

— De ce nu se duce să-i despartă? că el îi omul poliției... zise Dimachi, de pe capră, și se întoarse vesel către cuconaș.

Costi dădu din cap zîmbind și ochii i se mutară spre alte priveliști. În îmbulzeala medeanului, în preajma carălor ș-a vitelor și între ascultători atenți, un moșneag așezat la pămînt cînta din gură, întovărășindu-și viersul cu murmurul de strune al unei alăute pe care o avea pe genunchi. Învîrtea coarba[1]; pipăia strunele și privea fix înainte, cîntînd cu glas o baladă monotonă și tristă. Moșneagul acela era orb; avea mustața albă, însă obrazul îi era bărbierit. Costi îl recunoscu; așa, curat îmbrăcat și ras, îl văzuse și-n alte dăți, în anii copilăriei, cîntînd în iarmaroacele Baciumenilor:

Ici îi baltă, colea-s flori —
Codrenaș pe drum de zori...

Costi își aducea aminte și de versuri și simți, cuprinzîndu-l iar, ca o adiere din depărtare și din trecut.

---

[1] *Coarbă* — aici cu sensul de mîner (pe care sînt strînse coardele lăutei).

— Ai făcut o plimbare bună? îl întrebă duduia Matilda cînd Costi intră în salonaşul ei plin de soare.

— Da, tante Mathilde, răspunse el.

Se silea să pară vesel. Îl cuprinsese deodată o oboseală ş-o nelinişte.

Duduia îl privea cu luare-aminte şi cu fruntea uşor încreţită. Costi dădu mîna cu domnişoarele lui Nacovici, care stăteau alături pe aceeaşi canapea, şi se lăsă oftînd într-un fotoliu.

— Aţi fost la biserică? întrebă el înălţînd fruntea.

— Am fost, Costi. Am ascultat slujba şi am pus la cale cîteva afaceri de-ale noastre.

— Da? — Costi se întoarse către fete. — M-am întîlnit în tîrg cu fratele dumneavoastră.

Ele părură vesele la această veste.

— Acuma sîntem buni prietini, vorbi Răţuşca. Ţine totdeauna cu noi şi ne ia apărarea. Şi scrie poezii.

— Cum se poate?

Costi băgă de samă că Laurenţia avea pleoapele ofilite de plîns. Ochii însă îi păreau mai strălucitori, cînd îi surprindea privindu-l.

— Da, urmă Răţuşca însufleţită, ş-a adus acuma de la Iaşi o lădiţă plină cu cărţi. Şi chiar din ziua întăia s-a sfădit cu moşulică.

— Cine-i moşulică?

Rățușca nu răspunse și privi încurcată pe soră-sa. Cînd își întoarse ochii iar spre Costi, îl văzu gînditor și absent, cu capu-ntors spre fereastră, cu bărbia rezemată în palma stîngă.

— Pari obosit, Costi, îi zise duduia Matilda. Știi că, întorcîndu-mă de la biserică, am găsit o scrisoare de la tatăl tău?...

Costi dădu din cap; zîmbi stînjenit, numai cu jumătate de gură, și-și plecă ochii.

În tăcerea care urmă, fetele se ridicară și sărutară mîna duduii.

— Plecați?

— Da, nînășică, dar tare, tare te rugăm să mai vorbești mata cu mama.

— Bine, dragele mele, am să-i mai vorbesc. Ceva i-am spus și astăzi. Înțelegeți însă că prea mult nu pot insista...

Ochii Laurenției se umplură de lacrimi. Costi privea iar pe fereastră, cu bărbia în palmă. Ieșiră una după alta c-un aer de umilință, și-n salonaș, în urma lor, stăpîni tristeța. Scăzu și lumina soarelui.

— Ce ai tu, Costi? întrebă cu grijă duduia Matilda.

— N-am nimic, tante Mathilde. Cred că m-au obosit aerul și lumina.

— Numai asta să fie? Poate că te-a contrariat vestea pe care ți-am dat-o.

— Care veste?

— Scrisoarea.

— A, scrisoarea? Nici nu știu ce cuprinde.

— Pot să ți-o dau s-o vezi, Costi. Tatăl tău e încă la București. E năcăjit că nu poate pleca în străinătate. E nevoit să treacă pe la Iași și să vie poate și pe-aici, ca să isprăvească tranzacțiile pe care le-a început cu Ciornei. Omul acesta nou, care, la început, mi-a făcut impresia unei paseri de pradă, se arată strict și punctual în plățile lui. Tatăl tău se arată bucuros că l-a eliberat de polițele pe care le avea la cămătari. E adevărat că a trebuit să rupem în două Buciumenii. Mi se pare, Costi, că nu te interesează ceea ce-ți spun eu.

— Ba da, tante Mathilde, mă interesează pînă la un punct. Ș-aș vrea mai ales să știu dacă avem o situație limpede, așa încît să nu mai fie discuție și corespondențe în chestii de bani...

— Vai, Costi, suspină duduia Matilda, cît am stat ș-am tremurat la căpătăiul tău, de asta m-am temut tot așa de mult ca și de moarte. Nu de chestiile bănești, — nu te uita mirat la mine. Chestiile bănești par rezolvate pentru moment. M-am temut însă de privirea aceasta — cînd m-ai auzit rostind numele tatălui tău. Încă de pe cînd te luptai ca să biruiești boala, am văzut asta în ochii tăi. Veghindu-te, am îmbătrînit. Acum înțeleg că am să rămîn singură.

— Da, tante Mathilde, răspunse încet Costi, privind-o stăruitor. Trebuie să plec.

Duduia își întoarse ochii cerniți spre umbra odăii. Băiatul avea privirea tatălui său.

— Cît m-am temut că avem să trecem și prin asta! suspină ea.

Costi se ridică, veni lîngă dînsa, se lăsă pe taburet și-și plecă fruntea la pieptul ei. Duduia Matilda îi mîngîia cu degetele ei fine și albe fruntea și linia subțire a ranei.

CAPITOLUL XIII

In care se arată ultimele efecte ale vîntului din 1888

În august 1896, duduia Matilda veni de la Oglinzi, ca și-n alți ani, să petreacă începutul toamnei la Buciumeni. Din zilele-i de singurătate de la băi, trecea aici în oarecare mișcare și activitate. Slugile vechi, pe care le mai păstrase la curte, umpleau cămările și beciurile de compoturi, conserve și murături. Vierul de la Cotnari venea de două sau de trei ori ca să primească porunci pentru vinul și merele din anul acela. Tot la acea epocă Fișel Bloc, șeful comunității evreiești, aducea în hîrtii curate de bancă plata embaticurilor [1] tîrgului, după vechile condici ale cancelariei boierești. Și Filip Nacovici, acum arendaș al părții ei de moșie din Buciumeni, depunea cîștiul c-o lună înainte de Sfîntu Dumitru. Toate aceste lucruri umpleau zilele duduii Matilda, fără să-i alunge însă gîndurile care o rodeau ca niște viermi neadormiți : căci, după atîția ani, Alexandru Filoti și Costi încă trăiau despărțiți și departe unul de altul. Și de această dată venise cu hotărîrea să încerce cu orice preț o apropiere între tată și fiu.

[1] *Embatic* — formă de arendare a unei proprietăți pe termen lung, în care arendașul se bucura de toate drepturile de proprietate.

O intîmpină la scara balconului obrazul palid al Lenței Gheorghiu. Nevasta fostului notar era îmbrăcată c-un fel de șorț cenușiu, care-o acoperea întreagă, de la gît pînă la ghete. Purta un guleraș alb, ca o școlăriță. Mijlocul îi era strîns într-o curălușă neagră. Avea chei și mărunțișuri în cele două buzunări adînci din lungul coapselor. Luă într-amîndouă mînile mîna înmănușată a duduii Matilda și i-o sărută. Pe cînd stăpîna cobora din trăsura largă, o ajuta, privind-o c-un fel de sfială și întorcîndu-și apoi ochii întrebători spre Fița, camerista cea nouă a duduii.

— Ai venit mata bine? întrebă cu grijă Lența Noi am primit vestea ieri dimineață. Gheorghiu chiar pe loc a dat ordin lui Dimachi să plece la Oglinzi.

— Trăsura a venit la timp, răspunse duduia Matilda, și pe drum am avut vreme frumoasă. Nu știu Fița dacă va fi pus totul în cufere și n-a fi uitat ceva pe-acolo.

— Sărut mîna, duduiță, răspunse țigăncușa cîntînd subțirel, n-am uitat absolut nimic.

— Bine, avem să vedem. Dar pe-aici, pe la voi, Lență, e liniște și pace?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, da! răspunse oftînd Lența.

Duduia Matilda o privi lung și întinse mîna către slugile care se grămădiseră la scara trăsurii. Apoi sui scările, încet. Țigăncușa și Lența o urmară.

Odăile dinspre livadă erau curate și din proaspăt lustruite, cu ferestrele larg deschise. Duduia își schimbase iatacul în odaia pe care o dăduse lui Costi cît fusese bolnav. Stăpîna privi cu luare-aminte toate din juru-i, cu un ochi care i se păru Lenței sever.

— Dacă dorești mata apă rece și caldă... vorbi nevasta lui Gheorghiu c-un glas supus și blînd. Am pregătit, dacă vrei mata, și baia.

— Ai făcut bine, Lență. Baia are să-mi alunge oboseala drumului. Pînă în sară mai am de făcut cîteva lucruri și de scris niște scrisori.

Lența plecă fruntea și ieși, ca să potrivească ea singură baia. Fița ajuta în tăcere pe stăpînă să se dezbrace.

— Ce-o fi avînd Lența? întrebă duduia cu jumătate de glas.

— Eu știu, duduiță? răspunse țigăncușa printre boldurile pe care le ținea între dinți.

— O văd îngrijată și pare supărată...

— Da' n-a mai fi nimica, duduiță. Am să întreb pe mătușa Rarița.

Cît lipsi duduia din odăile ei, Lența mai făcu o inspecție amănunțită prin toate colțurile, să vadă dacă fiecare lucru e la locul lui. Potrivi pe măsuța de lîngă fereastra iatacului, în cartea rămasă acolo, o zăloagă [1] îngustă, cusută cu îngrijire în colori stînse, pe matasă subțire. Duduia o văzu îndată după ce se întoarse.

---

[1] *Zăloagă* — semn de carte.

— Tu ai pus signetul[2] acesta aici, Lenţă? întrebă ea luînd banda de matasă şi privind-o de aproape. Îmi face plăcere.

— A cusut-o Amalia, fata mea cea mai mare... lămuri Lenţa, cu glasu-i supus.

Apoi închise fereastra şi potrivi fotoliul lîngă măsuţă.

— De vreo cîteva zile, serile-s cam răcoroase... adăogi ea.

Duduia nu răspunse. Se aşeză în fotoliu şi rămase, privind pe geam, la livada oblic luminată de soare. Apoi ridică fruntea spre Lenţa ş-o privi cu luare-aminte.

— Tu vrei să-mi spui ceva, Lenţă, vorbi ea, şi pari neliniştită.

Lenţa tăcu şi privi în juru-i.

— Sîntem singure... urmă duduia Matilda. Spune ce este.

— Nu-i nimic, duduie, răspunse Lenţa cu îndoială. Poate mata să ştii mai bine decît mine. Pe-aicea au fost aşa, numai nişte zvonuri.

— Despre ce-i vorba?

— N-ai primit mata, duduie, o scrisoare, la băi? îndrăzni Lenţa.

— Ce scrisoare?

— O scrisoare de la ţiitoarea lui Coman. Ea zice că-i madam Coman, dar se ştie că nu-i cu cununie. Aşa că nu ştiu din ce pricină a pus pe notarul ist nou, că ea n-are nici o şcoală, să scrie o scrisoare

---

[2] Semn de carte (fr.).

către mata, la băi, în care spune toate ticăloșiile și toate minciunile pe conta noastră.

— Nu înțeleg.

— Pe conta noastră, a mea ș-a lui Gheorghiu. Nu putem mînca în tihnă o bucățică de pîne din pricina dușmanilor.

— N-am primit nici o scrisoare, Lență.

Lența așteptă privirea stăpînei sale, ca să înțeleagă că într-adevăr n-are de ce se teme. Dar duduia Matilda privea pe fereastră.

— Duduie, zise deodată Lența, abia stăpînindu-și lacrimile, te-am așteptat pe mata să vii, cum aș fi așteptat pe Hristos. De mult nu mai am liniște și pace. Și cînd mă uit la bietul Gheorghiu, mă apucă o groază. Mata ne-ai cunoscut durerea noastră și ne-ai ajutat.

— Liniștește-te, draga mea, vorbi cu blîndeță duduia Matilda.

— Da, duduie, ne-ai ajutat într-o vreme de mare nacaz și greutate. Noi nu putem uita că m-ai crezut cînd am plîns aici și m-am jurat pentru nevinovăția lui bietul Gheorghiu. A fost fără nici o vină; alții au luat banii ș-au făcut afaceri, și el a iscălit din prostie și din încredere în oameni. S-a trebuit să sufere și el condamnare, ca și alții. Ce zile am trăit noi, atîtea femei, rămase singure în căsuța noastră, nu doresc nici dușmanilor. Nu ne-au mai cunoscut prietinii de altădată, n-am găsit o vorbă bună nicăieri. Avea o leacă de pămînt Gheorghiu, l-am vîndut. Avea mama niște căsuțe în Iași, le-am vîndut. Dar

ce puteam face noi doi ani singure, dacă nu te-plecai mata către noi? Acuma, știu eu? Le stă Gheorghiu în ochi pentru că, după ce s-a întors de la pedeapsa lui, l-ai primit mata contabil la curte? Ar vrea și madam Nacovici și a lui Coman, și altele, să mă duc și să întind mîna la dînsele? Dar mai bine mă dau cu capu-ntr-o fîntînă!

— Lență, zise zîmbind duduia Matilda, acuma după ce te-ai răcorit și ai spus ce aveai de spus, șterge-ți ochii și vezi-ți de treburile tale. Chiar de-aș fi primit scrisori, știu ce am de făcut, căci te cunosc destul de bine.

— Așa-i c-ai primit, duduie? vorbi cu violență stăpînită Lența Gheorghiu, ștergîndu-și repede lacrimile.

— N-am primit

— Cu toate acestea eram sigură. Au venit și ne-au spus oameni de bună-credință.

— Se vede c-aveți mulți prietini, draga mea.

— Ba sîntem năcăjiți și spăimîntați, suspină Lența. Și cuprinzînd cu pornire mîna duduii o sărută apăsat, ținînd-o strîns între a ei.

— Tu uiți, Lență, reluă duduia Matilda, că și anul trecut, cînd am venit de la băi, s-a petrecut între noi o scenă întrucîtva asămănătoare cu asta.

Lența își plecă fruntea. Duduia simți pe degete lacrimi.

— Fii liniștită, draga mea, și n-ai nici o grijă Ce face barbatu-tău?

— E bine, duduie. Îți sărută matale mîna și nu îndrăznește să se înfățișeze, dar te vestește pe mata că toate lucrurile sînt în regulă și ieșim și anul ista bine cu socotelile.

— Altceva ce s-a mai întîmplat?

— Altceva, bine. Nu s-a întîmplat nimica. S-aude că să vă roage domnu Evghenie Ciornei, să-i botezați macar al doilea băiet. El știe că nu se poate, dar tot cutează.

— Eu știu? Poate să i-l botez... îngînă pe gînduri duduia Matilda. Vra să zică, biata Laurenția are al doilea copil.

— Are, dar nu înțeleg de ce nu se îngrașă, și s-a făcut mai urîtă. Doar are de toate, macar că Ciornei nu-i dă un ban în mînă.

— Se știe și asta?

— Așa s-aude. Cucoana Aglaie chiar i-a declarat război din pricina asta, — dar ce-i poate face? Altfel Nacovici și Ciornei trăiesc bine și se-mpacă. Cîștigă anul ista nu știu cîte sute de mii, numai pe rapiță.

Lența își uitase supărarea și urma să dea cu mare vioiciune o mulțime de informații, pe care le socotea deosebit de importante. Unele erau rectificări ori adaosuri ale unor vești pe care le dăduse prin scrisori. Duduia Matilda asculta zîmbind și admira pasiunea pe care o punea femeia aceea oacheșă în tot ce spunea.

Într-un tîrziu Fița se strecură pe ușă și vorbi cu glasu-i subțire:

— Duduie, întreabă mătușa Rarița de mata, dacă poftiți să vedeți camara.

— Mîni-dimineață, Fiță. Acuma sînt obosită de drum. Cum se împacă Rarița cu Manole al ei? urmă duduia întorcîndu-se spre Lența Gheorghiu.

— Se împacă bine. Văd că se tot îngrașă. N-ai s-o mai cunoști mata.

Duduia Matilda privi rîzînd la cameristă.

— Era ca tine, Fiță. Ce este? Ai a-mi mai spune ceva?

— Da. Dorește să vă vadă o persoană.

— Nu se poate. Azi nu primesc pe nimeni. Cine-i?

— Domnișoara lui domnu Filip.

— Domnișoara Mărioara? Să poftească, răspunse duduia Matilda.

Lența crezu că observă oarecare îndoială în cele din urmă vorbe ale duduii și se bucură. Se sculă și se grăbi către celelalte treburi ale ei.

— Intră, Rățușcă, intră... îndemna duduia Matilda.

Lența trecu pe lîngă fată cu capu-n piept, preocupată și căutînd cu grabă să aleagă o cheie dintr-o grămadă pe care o trăsese din buzunarul șorțului. După ce ajunse în antret, aruncă în urmă o privire aprigă. Cînd întoarse capul, văzu la cîțiva pași înainte-i pe fosta cameristă a duduii. Era rotofeie, cu obrazu-i întunecat uns cu undelemn parcă. Rîdea și arăta o știrbătură în dinții de dinainte.

— Ai văzut mata? făcu ea semn cu capul.

— Am văzut... îngînă c-un fel de asprime Lența Gheorghiu. Nici n-o lasă să se hodinească pe biata

duduie. Trebuie s-o fi trimes cucoana Aglaie... Nu le-ajunge cît au supt și s-au îndopat ca niște lipitori...

— Adevărat ca niște lipitori... aprobă cu tărie Rarița, îndesîndu-se din șolduri, și iar înălțîndu-se

Cu obrazul oțărît de supărare, Lența Gheorghiu trecu prin coridor și coborî în fugă scările, căutind pe cineva asupra căruia să se descarce.

— Ascultă, Rariță, se întoarse ea la cămărășiță, cît îi duduia aici, vezi de ține bine în frîu pe Manole al dumnitale, să nu mai facă iar vreun chiulhan [1] la Bercu.

— Nu, cucoană Lență, de la sara aceea cred că nu s-a mai întîmpla. De-atuncea am rămas eu c-un papuc văduv. Pe celalalt i l-am rupt de spinare... Altfel ne-mpăcăm noi și m-ascultă el, n-ai mata nici o grijă.

Cucoana Lența era departe, cu pași grăbiți. Rarița privi lung din vîrful cerdacului, pe urma ei, mormăind cu nemulțămire observații asupra celor care s-amestecă, așa, fără de nici un rost, în viața oamenilor.

«La urma urmei, se gîndea ea, cine știe! poate ar fi fost mai detreabă franțuzul.»

În iatacul duduii Matilda, Rățușca vorbea cu însuflețire. Era acuma o «persoană», cum o anunțase Fița: naltă și cu forme pline; ochii și rîsul îi rămăseseră însă tot copilărești. Și glasului îi dădea înmlădieri desmierdate. Duduia Matilda n-avusese

[1] *Chiulhan, chiolhan* — petrecere, chef mare.

vreme s-o întrebe multe; sta în jîlț ș-o asculta zîmbind cum îi vorbește despre tot ce se putea vorbi.

— Mama ar vrea foarte mult s-o roage ceva pe nînășica. Mîni chiar nădăjduiește să poată veni la curte pentru asta. E cam bolnavă, puțintel răcită, ș-a stat două zile în pat. Mi se pare că-i vorba despre musafirul cel nou pe care l-a adus Laurenției un cocostîrc. S-a aflat că-i păgîn și trebuie creștinat. Cum la cel dintăi copil duduia a arătat rezerve, Rățușca înțelege bine că această misiune diplomatică a cucoanei Aglaie poate să nu reușească. La urma urmei Rățușca își dă samă de situație și dă nînășicăi dreptate. Nici ea, după atîția ani, n-a izbutit să privească cu simpatie pe Evghenie Ciornei. Pentru ea tot moșulică a rămas, — cu toate că Laurenția se supără cînd aude acest cuvînt. Are și Laurenția dreptate. E barbatul ei, — deși n-a făcut-o fericită. Cel mai hotărît adversar al lui Ciornei rămîne însă tot Adam. Duduia află că fratele cel zbîrlit al Rățuștei nu mai face poezii. E student harnic la școala de poduri și șosele, în București. Au să aibă mare plăcere și cuconu Filip și cucoana Aglaie, cînd are să iasă inginer tînărul. Ei bine, Adam n-a izbutit niciodată să aibă un schimb de păreri cu cuconu Evghenie.

— Da? din ce cauză?

— N-au ce-și spune... explică Rățușca serioasă, și urmează să informeze pe duduia despre unele vești ale cucoanei Aglaie în privința cucoanei Minodora ș-a lui Iacobache, în privința casierului, perceptorului ș-a altora care au fost strînși în chingi de un pre-

fect teribil. Numai se zvoneşte că Irimia Petrescu are să vie din nou în fruntea judeţului, şi slujbaşii de la comună au şi îngălbenit. Cît despre cei vechi, s-au dus în toată lumea. Unii au ajuns pînă în Dobrogea. Acolo-i un fel de Californie a tuturor aventurierilor. A plecat şi Şapsa la Iaşi. Avea o domnişoară cu care Răţuşca era prietină. Au mai plecat şi alţii din tîrg. În schimb s-au arătat mutre nouă, de prin alte părţi.

Duduia ascultă atentă o vreme, apoi căzu pe gînduri. Şi vorbind, domnişoara Nacovici o privea c-o uşoară strîngere de inimă. Nînăşica ei începea să samene puţin a bătrînă. Avea încă dinţi strălucitori şi părul nu-i era de tot cărunt; cu toate acestea se simţea în ea o scufundare ş-o oboseală.

— Văd că eşti trudită, nînăşică, îi zise Răţuşca, sărutîndu-i mîna. Vin şi mîni, dacă nu te tulbur.

— Nu, drăguţa mea, nu mă tulburi. Sînt bucuroasă cînd te văd.

Rămasă singură, duduia se ridică din locul ei şi sună. Porunci Fiţei să aducă tot ce trebuie pentru scris şi să aprindă lampa. Şi-nainte de a pune primele cuvinte pe hîrtie, se gîndi îndelung cum ar putea îndupleca pe Costi să facă cel întăi pas de împăcare cu tatăl său. La urma urmei, aceleaşi argumente şi aceleaşi mîhniri ale ei trebuie să le exprime şi lui Alexandru. Poate de la tată să vie apropierea. Deşi-l ştie hărţuit necontenit de încurcături, se poate să fie el mai cuminte. Duduia l-a simţit întrucîtva slăbind, cînd l-a văzut la sfîrşitul iernii. Venise să vîndă o parte din schimbul Buciumenilor, şi încercase a pune

rînduială și în moșiile băiatului, care lăsase procură pe numele tatălui său. Din asta se vede că băiatul e mai îndîrjit, și hotărît să nu se întoarcă multă vreme de la Paris. Filoti atunci i se păruse ei ceva mai moale. Va vedea. Le scrie la amîndoi. Unuia la Paris și altuia la Nisa.

Duduia își punea o parte din nădejde și-n această relație oficială de afaceri între tată și fiu. Trebuie să-și scrie, trebuie să se explice, mai ales acum cînd veșnicile încurcături bănești l-au hotărît pe Filoti să ceară lui Costi, prin ea, vînzarea Fundenilor, ca să-i poată salva cealaltă moșie, Mărginenii. Costi consimțise și se arătase bucuros că va primi o sumă mai însemnată de bani, deoarece avea nevoi mari și fusese silit să contracteze și datorii. Cu nici un preț nu voia să audă de avansuri din partea duduii Matilda. El avea drepturile și banii lui. Deci o corespondență ceva mai bogată trebuie să se fi angajat între cei doi oameni din pricina cărora suferea ea atîta singurătate. În legătură cu acele afaceri, Alexandru venise iar grabnic în țară, în vremea cînd duduia era la băi la Oglinzi. Îl văzuse numai o zi. Acuma poate-i încă în București. Mai probabil însă că-i la Nisa. Pentru orice împrejurare, îi scrie și la hotelul din București.

Era tîrziu cînd duduia închise și pecetlui scrisorile. După ce se puse în pat și Fița stînse lampa și plecă, ea rămase încă multă vreme gîndindu-se, cu ochii deschiși mari prin întuneric. Somnul nu-i birui ațîțarea decît spre miezul nopții, cînd se auziră cîntînd

cucoșii a doua oară, muzical și ca-n niște depărtări de visuri.

*

A doua zi, după ce trimese scrisorile la poșta gării, duduia Matilda se simți întremată și de nădejdi nouă, și de lumina imensă a acelei dimineți de august. Își aduse aminte de frămîntările și spaimele din ajun ale Lenței Gheorghiu și se gîndi, cu plăcere, s-o liniștească desăvîrșit. Trimese poruncă lui Dimachi s-o aștepte cu trăsura, la ceasul nouă, în capătul de la vale al satului, luă după ea pe Stamatache, fratele Fiței, și ieși purtînd bastonașul de abanos și voalul fumuriu. Stamatache era un băitanaș de paisprezece ani, arămiu și cu părul creț. Era fudul de șapca boierească, cu cozoroc, pe care o purta peste tufa lui de păr. Se fudulea și cu spențerul albastru, deși-i era prea larg. Nu îndrăznea deocamdată să rîvnească la o pereche de cizme și umbla desculț. Picioarele-i erau însă așa de negre și de lustruite, încît părea încălțat. Semnul slujbei lui, în urma duduii, era un băț de corn, cu care trebuia să ție în respect pe unii cîni mai îndrăzneți din sat.

Duduia trecu prin livadă și răzbătu în dosul curții boierești, la o gospodărie curată, mărginită cu gard de scînduri. Acolo era din vechi zile locuința contabilului, și stăpînea acum în ea Lența Gheorghiu. Bărbatu-său era între condicile lui, la cancelarie, și ea apăru în fugă, cu ochii lucind de mulțămire și veselie, întru întîmpinarea stăpînei.

— Am venit să văd ce faceți... zise duduia Matilda rîzînd și întinzînd mîna care ținea bastonașul. Pe urmă să-mi ții tovărășie: n-am fost în sat de anul trecut...

— Bucuroasă... răspunse cu grabă Lența. Tocmai mă pregăteam să vin la mata.

Duduia păși pragul și, dintr-o săliță, dădu într-o încăpere curată, cu divanuri și cu perdeluțe albe la ferestre. Pe-o ușă scundă, din altă odăiță, îi ieșiră înainte fetele cucoanei Lența și cucoana Irina, mama cucoanei Lența. Fetele erau patru la număr, îmbrăcate la fel, în șorțuri negre, purtau breton și aveau ceva din urîțenia neagră a tatălui lor. Zîmbetul însă le era bun și sfios. Cucoana Irina era albă la cap și cu ochii negri și vii. Duduia Matilda simți cîteva clipe ceva nou în suflet. Era împresurată de zîmbete ca de luciri de dragoste.

— Cine mi-a făcut darul de ieri? se întoarse ea către Lența Gheorghiu.

— Amalia, răspunse precipitat mama, făcînd din ochi semne fetei să iasă înainte. Mai are anul ce vine și isprăvește școala profesională. Se poartă destul de bine. Dar tot matale trebuie să-ți mulțămim.

Duduia, c-o mișcare ușoară, trase de sub mînicuța mănușii din stînga un ineluș de aur cu piatra de rubin și-l puse în palma fetei, care se făcuse dintrodată purpurie și umbla cu buzele după mîna duduii să i-o sărute.

— Ai patru fete... zise duduia pe gînduri, după ce ieșiră la lumină.

— Patru... răspunse c-un oftat adînc Lența, — dar inima îi tremura de bucurie.

Trecură amîndouă iarăși prin livadă, apoi străbătură drumușorul parcului și ajunseră la biserică prin portița din zid. Urmate de Stamatache, țigănușul, coborîră în sat, printre garduri de nuiele și căsuțe acoperite cu stuh. Din cînd în cînd duduia punea cîte o întrebare, și Lența se grăbea să răspundă cu amănunte mai bogate decît trebuia. Stăpîna o asculta pe gînduri, pătrunsă de lumina acelei dimineți ca de-o prevestire bună.

În căsuțele satului se simți numaidecît vizita aceasta așa de puțin obișnuită. Mamele ieșeau la porți; își alungau în ogradă cînii flocoși și copiii în durligi și așteptau cu brațele subpuse și cu priviri timide trecerea boieroaicei.

— Dacă binevoiești, să te oprești mata puțin... șopti într-o vreme Lența Gheorghiu. Anica lui Gheorghe Brebu de mult vrea să se tînguie pentru ceva. A venit de vreo două ori pe la mine și mi-a vorbit. Nacazuri de mamă...

— Despre ce-i vorba? întrebă duduia.

Femeia făcuse cîțiva pași și rămăsese înaintea porții, cu fruntea plecată. Întinse o mînă neagră și uscată, ca o cange, apoi o trase în jos și sărută mănușa duduii numai întinzînd capul.

— Ce este, Anică?

Femeia păru bucuroasă că i se cunoaște numele, apoi suspină și-și duse mîna neagră la ochi.

— Duduie, scînci ea, cad la picioarele măriei-voastre c-o rugăminte.

— Spune. Ai vreun nacaz? Ești văduvă?

— Nu, duduie. Barbatu-meu e la mașină, cu celalalt băiet. Trebuie să facă boieresc. Acu-i mai greu decît înainte.

— Ai doi băieți?

— Da, duduie. Cel mititel îi la școli și învață tare bine. Dar am un nacaz și rog bunătatea dumneavoastră să m-asculte și să nu mă lese. De cînd s-o dus cumnatu Androne la mănăstire, am rămas așa, fără nici un sprijin, și barbatu-meu mă asuprește de multe ori și mă pălește.

— Nu-nțeleg... vorbi duduia Matilda întorcîndu-se către însoțitoarea sa.

— Cumnatu Androne îi purta băietului de cheltuială, se grăbi să lămurească femeia.

— Ei, ș-acuma nu mai ai cu ce-ți sprijini băietul?

— Ba avem, duduie, pentru că Androne îi trimete o leacă de parale de unde se află. Dar cînd era aici, lîngă noi, se chiamă că era mai aproape de băiet. Acu s-o dus tocmai la mănăstire, la Neamțu. Și nu știu ce i-o venit băietului, duduie dragă, că nu mai vrea să se răspundă cu noi și nu mai aflu nimica de dînsul. Eu știu? Poate i-i rușine de noi, acolo unde se află printre boieri. Așa că omul meu zice că numai eu îs vinovată.

— Ce pot eu face? întrebă nedumerită duduia Matilda.

— Rog bunătatea măriei-voastre să vorbiţi cu cineva acolo, în Ieş, să-l cheme, şi să-i facă o mustrare. Că el nu-i rău. Da' i-a fi dat cineva ceva...

Duduia Matilda se întoarse spre Lenţa, cu pleoapele zbătîndu-se.

— Lumea-i rea, urmă repede femeia, cuprinzîndu-şi gura cu mînile uscate, şi băietu-i frumuşel şi deştept...

— Bine, voi vedea, am să mă interesez... vorbi duduia şi privi spre gospodină cu ochii micşoraţi, ca spre ceva straniu.

Trecu înainte în tăcere, gînditoare şi fără să ceară lămuriri tovarăşei sale.

— Ea socoate că i-a dat farmece cineva feciorului ei... vorbi Lenţa.

— Cine?

— Vreo femeie... Crezi mata că nu s-or fi întîmplînd şi de-acestea?...

Duduia Matilda privi zîmbind spre Lenţa, ca şi cum cuvintele ei o înveseliseră. Nu înţelegea de ce însă i se strecurase deodată ca o uşoară negură în suflet, şi-i apăru în amintire din necunoscut imaginea babei Ursăriţa, cînd o chemaseră într-o sară dădacele ca să-i descînte ei de gîlci... Îi rămăsese în amintire o piele ca o coajă de nucă, doi ochi de huhurez ş-un miros nesuferit de tutun. Era pe vremea robilor, şi de-atunci trecuse aproape jumătate de veac. Aşezările ţiganilor au rămas tot în marginea satului, dincolo de pîrău. Şi lîngă poarta ţarinei se văd nişte

temelii foarte vechi și urme de pivniță. Aici s-a întîmplat ceva, în vremuri de demult.

— Am trecut o dată pe-aici cu mama, pe cînd eram copilă... zise mișcată duduia Matilda. Și mi-a spus întîmplarea legată de ruina aceasta, — însă nu mi-o mai pot aduce aminte...

Duduia Matilda ajunse întristată și tăcută la trăsură. După ce se așeză la locul ei, în dreapta, își sprijini obrazul în palmă, și lumea din juru-i dispăru. Lența Gheorghiu se strecură cu luare-aminte în stînga, așa ca să nu tulbure gîndurile stăpînei sale. Și trăsura porni domol îndărăt, înspre curte. Caii mergeau la pas; însă oricît de încet ar fi mers, nu se putea să întîrzie cu mult vestea care grăbea înspre duduia Matilda.

Era o veste fulgerată pe sîrme, din alt colț de lume. Un funcționar aplecat între aparate țăcănitoare o primise ș-o descifrase cu nemulțămire pe banda îngustă de hîrtie, căci era în limbă străină. O înțelesese totuși, c-o mare surprindere, ș-o trecuse repede pe-o foaie albă de hîrtie. Acest mesagiu, întovărășit în zborul unei clipe de-un nevăzut diavol cu ochii rotunzi și verzi ca apa, trecu în mîna lui Gheorghiță, postașul. Cu poruncă de a duce hîrtia fără întîrziere la curte, în deal, Gheorghiță pornise pe loc, fără să mai puie telegrama în geantă. Și diavolul cel nevăzut al știrilor părea c-o supraveghează de pe umărul lui, cu privirile-i neclintite.

Cînd trăsura coti prin marginea tîrgului, spre aleea parcului, duduia zări pe Gheorghiță, care aștepta lîngă

porţi cu hîrtia albă în mînă. Inima i se zbătu în preajma ştirii necunoscute şi un abur îi jucă pe dinaintea privirilor. Obrazul cărunt şi blînd al lui Gheorghiţă pieri, şi nu văzu decît ochii aceia verzi şi rotunzi, nehotărîţi şi vicleni ca vremea ai demonului.

Închise pleoapele. Trăsura se opri. Gheorghiţă întindea hîrtia.

— Ce este? întrebă duduia Matilda.

— O telegramă, măria-voastră... răspunse vesel poştaşul. Trebuie să-mi iscăliţi reţipisca.

Duduia primi o bucăţică de creion din mîna omului şi iscăli recipisa. Trase din buzunăraşul hainei o pungă de matasă neagră şi scoase din ea un ban de argint, pe care-l primi, odată cu creionul, mîna întinsă a lui Gheorghiţă. C-o mişcare febrilă şi scurtă, duduia deslipi hîrtia, o deschise ş-o cuprinse dintr-odată cu privirea. Fără să înţeleagă de ce, Lenţa îi urmărea cu frică toate mişcările.

Duduia avu o îngînare ciudată, — ca şi cum din lăuntrul ei chemase un glas străin de suferinţă. Degetele mînii stîngi se înfipseră în braţul tovarăşei sale.

— Vai! duduie! suspină cu groază Lenţa Gheorghiu. Ce s-a întîmplat?

— Nu ştiu! gemu duduia şi-şi lăsă capu-ndărăt, înghiţind aer. Ochii ei aveau o învăluire tulbure. — Nu înţeleg ce este...

Mîna dreaptă, cu telegrama, îi atîrna moale în lungul coapsei.

Trăsura se opri. Duduia nu mai așteptă ajutorul Lenței. Se coborî singură, ca împinsă de un resort, și avu puterea să urce scările. Cum intră în iatac, căzu în jîlț, lîngă fereastră ; își lepădă mănușile, își puse ochelarii și mai desfăcu o dată hîrtia. Cuvintele neîngrijit caligrafiate erau aceleași, și aveau aceleași greșeli de ortografie. Telegrama era iscălită Costi. O chema grabnic pe tante Mathilde, la Monte-Carlo. Tatăl său era grav bolnav.

— Ce poate fi ? întrebă duduia cu glasu-i schimbat și comunică Lenței Gheorghiu cuprinsul telegramei. Ce poate fi ? Ce s-a întîmplat ?

— Poate nu-i nimic grav, duduie... încerca s-o mîngîie tovarășa sa. Eu cred că trebuie să te duci mata acolo ș-ai să vezi ce este.

— Da... trebuie să mă duc... Fără îndoială, trebuie să mă duc. Așa a fost și cînd am primit telegrama accidentului lui Costi.

— Da, duduie, poate să fie o boală grabnică, ori o rănire.

— Eu văd că și tu te temi, Lență, de ceva grozav. De asta mă tem și eu. Nu știu ce este, dar mă tem

Tăcu, atentă, cu ochii mari și ațintiți în gol, frămîntată de gînduri, prepusuri și îndoieli.

— Draga mea, să mi se facă îndată geamandanele, pentru drum... — tresări ea către Lența.

— Da, duduie. Pleci mata chiar astăzi ?

— Fără îndoială ; plec cu cel dintăi tren. Trebuie să mă abat pe la Iași — și pe urmă nu mă mai opresc

pînă acolo. Am cîteva zile în care nu știu ce să mă fac.

— Pleci mata singură?

— Singură, singură...

Lența ieși, cu ochii în lacrimi, și duduia iar își încreți fruntea, apropiindu-și sprîncenele și scrutînd întunericul dinainte-i. Aceleași și aceleași gînduri și întrebări îi veneau. Ce căuta Costi la Monte-Carlo? Ea îl știa la Paris. Acolo îi și scrisese. A intervenit între tată și fiu o apropiere pe care ea încă n-o cunoștea? Poate Alexandru într-adevăr e bolnav. Suferința lui de ficat părea mult mai agravată în ultima vreme. Poate să fi fost nevoie de o intervenție chirurgicală. Se poate, se poate; totul se poate; în acest caz însă Costi n-ar fi lipsit să dea o lămurire, ca s-o scutească de tulburarea aceasta grozavă. De ce n-a îndrăznit să adaoge nimic celor cîteva rînduri? Ș-o chiamă să vie imediat. Această grabă răspunde unui strigăt. De ce-i cere, pe urmă, s-aducă bani? «Adă bani.» Cu aceste cuvinte se isprăvește telegrama. Dacă Alexandru este într-o situație grea din pricina obișnuitelor lui tentative la Casino, atunci putea adresa el singur această cerere, cum a mai făcut și-n alte rînduri. Jocul de ruletă devenise o pasiune tot mai puțin stăpînită la Alexandru Filoti. Poate a cîștigat o sumă mare ș-a fost atacat noaptea, pe cînd se întorcea la hotel. O întîmplare ca aceasta s-a petrecut și-n vara cealaltă. Deci între el și Costi s-a produs apropierea pe care ea o dorise cu atîta durere. S-a produs din pricina unei împrejurări năprasnice, totuși se întîmplă așa

uneori, ca în cele mai grele împrejurări, să găsești o rază de mîngîiere.

Plecarea duduii Matilda s-a făcut în pripă. Tîrgul frămînta și răstălmăcea de trei zile, sub liniștitu-i cer de vară, telegrama cea tainică, pe cînd sora boierului se afla într-un tren negru, departe, între hotare străine, cu ascuțita-i durere de inimă. Oboseala drumului și alte elemente de judecată acuma îi doborîseră încăpățînarea de a căuta mereu o explicație mijlocie. La Iași, Leon Mihalovici și Șapsa, aducîndu-i bani între două trenuri, îi dăduseră a înțelege că se petrecuse în vremea din urmă, în afacerile lui Alexandru Filoti, unele lucruri de care ea încă n-avea știință. Ultima venire bruscă în țară a lui Filoti, foarte de curînd, cînd o văzuse numai în treacăt la Oglinzi, fusese pricinuită mai ales de scoaterea în vînzare a moșiilor lui Costi, foarte îndatorate la Credit. Atuncea boierul, avînd împuternicire, făcuse angajamente și tranzacții grabnice, luase iar bani pe vînzări și împrumuturi și se silise să plece cît mai degrabă în Apus. E sigur atunci cel puțin, gîndea duduia Matilda, că a pierdut și s-a văzut deodată într-un impas teribil.

Acest punct negru și rotitor îl urmărea duduia Matilda cu ochii ei ațintiți. Era cu atît mai descurajată și mai slăbită, cu cît trenul, ceas cu ceas, se apropia tot mai mult de acel țărm de mare și de acel colț îngust de pămînt, în afară de care nu mai exista nimic pe lume. Demonul nevăzut cu ochi vicleni, tovarășul telegramei, veghea neclintit, alături. Din cînd în cînd.

în lungul zilelor pustii, duduia scotea din geanta-i de piele hîrtia urît caligrafiată și rămînea visînd asupra ei, ca și tovarășu-i nesimțit.

Ea nu vedea decît noapte înainte-i, în huruitul trenului. Tovarășul ei avea însă în ochii lui înșelători imaginea fugară a celor petrecute cu cîteva zile mai înainte în înfloritul oraș de pe țărmul Mediteranei. Era o imagine pe care el o mai purta o clipă; pe urmă avea să se desfacă și să cadă în timpul mort ca o mlaștină.

Costi purtase în cursul verii o întinsă corespondență cu tatăl său. În scrisorile lui pătrundea tot mai mult un ton de nemulțămire și violență. Era vorba de chestii bănești pe care el nu le mai vedea rezolvate; era vorba de cîștiuri pe care nu le mai primise și pe care le aștepta făcînd datorii. Situația lui la Paris, tot mai anevoioasă din zi în zi, îl ducea la stări sufletești pe care încă nu le cunoscuse. Se știa un om bogat și cunoștea rușinea lipsei. În vremea aceasta, scrisori de la tante Mathilde îl vesteau că probabil tatăl său e la Nisa. În una din după-amiezile urîte și enervante, în cafeul *La Régence*, unde era mușteriu credincios de ani de zile, străbătînd cu ochii mica foaie provincială *Le petit Monégasque*, găsi ceea ce căuta. Găsi numele tatălui său între prinții străini, salutați ca vizitatori ai Coastei de Azur. În aceeași sară se puse în tren, fierbînd de indignare. Coborî la Monaco; nici nu se osteni să mai treacă pe la baie. De altminteri avea în buzunar numai bani numărați pentru întoarcerea îndărăt, la Paris. Trecu de-a

dreptul la *Hôtel Métropole*. Tatăl său lipsea și-l urmări la Casino, cu ochii cerniți de oboseală și cu inima bătînd.

În sala cea mare, sub lumina orbitoare, găsi îndată din ochi pe tatăl său urmărind halucinat jocul și mișcarea aurului ș-a bancnotelor. Înțelese ușor că tatăl său pierdea ultimii bani pe care-i avea asupra lui: era cu privirile rătăcite și bolnav. Era slab și ofilit, de ani de zile, de cînd nu-l văzuse; cu toate acestea, Costi își făcu loc spre el, înfiorat de indignare. Alexandru Filoti nu-l recunoscu în prima clipă pe fiul său. Totuși, Costi îi semăna foarte mult, căci își lăsase barbă, ca să-și ascundă cicatricea tîmplei. Îl primi c-un zîmbet stînjenit și palid și-l urmă spre ieșire, cu sufletul sfîșiat și ucis. Crupierii trăseseră spre ei cu răceală nu numai ce era al său, dar și ce era al lui Costi. Atunci, numai în cîteva clipe, s-a încheiat această dramă mută între cei doi oameni care tăceau.

— Mă aștepți numai un moment, Costi... — a zis cu liniște Alexandru Filoti. Îți dau îndată toate lămuririle...

Acestea au fost ultimele lui vorbe. Trecut în camera-i de dormit, și-a descărcat un glonte de revolver în gură și a murit, pe cînd Costi se apleca înspăimîntat asupră-i.

Către deslegarea asta a întrebărilor ei călătorea cu grabă duduia Matilda. În cel din urmă ceas de tren avu simțămîntul catastrofei, și o tînără doamnă italiancă, văzînd-o bolnavă și plîngînd, veni lîngă ea

să-i dea ajutor. Încerca s-o mîngîie vag, căci înțelegea despre ce poate fi vorba, ș-o ajută să se coboare în gară. Duduia văzu deodată pe Costi lîngă dînsa. Nici nu-l observase ; și chiar dacă-l vedea, de departe, nu l-ar fi recunoscut ușor. Părea un om în vîrstă și-și apleca asupra degetelor ei tremurătoare un început de pleșuvie.

— Ce este, Costi ? suspină ea, cuprinzîndu-l de după gît. Am înțeles bine ? Vai, am înțeles bine...

— Da, tante Mathilde, s-a întîmplat, mai ales pentru mine, o mare nenorocire...

Ea-l privi uimită și-i văzu zîmbetul strîmb. Și cu inima adînc rănită îi cerea și primea toate lămuririle. Lăsară bagajele la hotel, și duduia Matilda plăti trăsura, apoi porniră pe jos, înspre coastă, de unde venea adierea sărată a mării. Ștergîndu-și pe furiș lacrimile cu batista brodată, duduia asculta istorisirea năcazurilor lui Costi și înțelese într-un tîrziu că tovarășul său o duce spre cimitirul naufragiaților acelui țărm fericit. Umblînd amîndoi alături printre trecătorii necunoscuți și indiferenți, aproape instinctiv, ca să nu fie înțeleși, vorbeau în limba țărișoarei lor îndepărtate.

*

Într-una din zilele de sfîrșit de august, o duminică, Laurenția și coconu Evghenie Ciornei se aflau la masă la coconu Filip. Și cucoana Aglaie vorbea c-o mare părere de rău despre sfîrșitul lui Alexandru Fi-

loti. Ciornei avusese atunci un cuvînt aspru, pe care-l rostise cu liniştea şi cu neclintirea lui obişnuită : «Apa şi boierii curg la vale...»

Rățușca fusese jignită mai ales de zîmbetul palid şi răutăcios pe care-l întorsese spre ea omul acela uscat.

Se sculă brusc de la masă şi trase de mînică pe Adam, care toată vremea nu-şi descleştase fălcile şi sta cu nasu-n farfurie. Cînd frate-său se ridică, Rățușca strecură o privire de milă spre Laurenția, şi ieși cu fruntea înălțată şi cu ochii micşorați. Laurenția se gîndi o clipă s-o urmeze, s-o oprească şi s-o împace ; pe urmă rămase leneşă, în ofilirea-i timpurie, ca şi cum i-ar fi fost somn.

— Oare ce fac flăcăii tatei ? o întrebă Ciornei.

Ea-i zîmbi stîns şi nu-i răspunse.

Rățușca trase după dînsa pe prietinul său Adam şi-i ceru s-o scoată numaidecît din atmosfera aceea imposibilă.

— Rătăcim iar cu panerașul la întîmplare şi vorbim singuri... îi zise ea cuprinzîndu-l de după umeri.

— Pentru asta m-ai chemat ? o întrebă supărat Adam ş-o privi pieziş. Astăzi nu se poate. Am de lucru...

Fetei îi veniră dintrodată lacrimi în ochi.

— Ce este ? ce este ? vorbi cuconu Filip grăbind congestionat şi greoi pe urma lor. Iar vă sfădiți, frate dragă ?

— Nu ne sfădim, tată. Îl rugam să mă întovărăşească puțin la plimbare.

— Așa? Nu-i nimic. Lasă că mergi cu tata. Am o leacă de treabă la aria de peste Siret, să văd dacă-i așezată garnitura, ca să-ncepem mîni treierul. Mai iau o leacă de aer după masă, cum mi-a recomandat doctorul, și mergi și mata cu mine...

Adam intrase în odăița lui. Rățușca își luă mantila de matasă pe umeri, își așeză cu grijă pe păru-i castaniu o pălărie mare de pai negru și se strecură lîngă tatăl său în panerul strîmt. Cuconu Filip îndemnă calul și coborîră pe marginea tîrgului, spre podul de la Siret. Era o zi liniștită, cu cerul înalt și adînc. Și cuconu Filip și fata se gîndeau: fiecare la ale lui. Cînd ajunseră la pod, Rățușca văzu moara cea veche adusă de apă, stînd strîmbă ca și-n ziua dintăi, în marginea zăvoiului. În nări îi veni de peste Siret un miros cald de sulcină și i se deșteptară în suflet amintiri din copilărie ș-o dragoste romantică pentru umbra fină și palidă a lui Costi cel de altădată. Rățușca îl vedea tot tînăr și fără mustață, ca odinioară. El era însă altul și-n acele locuri n-avea a se mai întoarce niciodată.

CUPRINS

Redactor responsabil : Mohanu C.
Tehnoredactor : Gheorghiu I.

Dat la cules 20.09.1961. Bun de tipar 13.12.1961. Apărut 1961. Tiraj 60.145 ex. broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli ed. 14,99. Coli tipar 12,25. Planşe tiefiruck 1. A. nr. 0997/1961. C. Z. pentru bibliotecile mari 8R. C. Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii, Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R., comanda nr. 11.578.

